

รายงานการวิจัยฉบับก้าวหน้า

เรื่อง

บทบาทการสร้างความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชน
ในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

The role of strengthening local leaders in the development of
local communities in Mueang Khon Kaen District,
Khon Kaen Province.

โดย

นายอภินพ ฮาดภักดี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

พ.ศ. ๒๕๖๕

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 800765143

รายงานการวิจัยฉบับก้าวหน้า

เรื่อง

บทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชน
ในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

โดย

นายอภิณพ ฮาดภักดี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

พ.ศ. ๒๕๖๕

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 800765143

(ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

The role of strengthening local leaders in the development of
local communities in Mueang Khon Kaen District,
Khon Kaen Province.

By

Mr.Aphinop Hadpagdee

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus

B.E.2565

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 800765143

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย:	บทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชน ในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น
ผู้วิจัย:	นายอภิณพ ฮาดภักดี
ส่วนงาน:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
ปีงบประมาณ:	๒๕๖๕
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “บทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น” โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาบทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ๒) การพัฒนาบทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น การวิจัยนี้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการศึกษาใน ๒ ลักษณะ ได้แก่การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) โดยสามารถวิเคราะห์ผลการวิจัยได้ดังนี้ ดังนี้

ผลการวิจัยพบว่า

๑. เพื่อศึกษาบทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

บทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่น สนับสนุนให้ประชาชนที่สนใจต่อกิจกรรมทางการเมืองในพื้นที่ เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ เช่น การประชุมหารือ การเวทีสาธารณะ การรณรงค์ การเข้าร่วมสังคมออนไลน์ทางการเมืองส่งเสริมให้ประชาชนที่สนใจต่อกิจกรรมทางการเมืองในพื้นที่ เข้ารับการเลือกตั้งเป็นตัวแทนของประชาชนในหน่วยงานท้องถิ่น หรือองค์กรต่างๆสนับสนุนให้ประชาชนที่สนใจต่อกิจกรรมทางการเมืองในพื้นที่ มีช่องทางในการแสดงความคิดเห็น เสนอแนะแนวทางการพัฒนา และติดตามตรวจสอบการทำงานของหน่วยงานภาครัฐและภาคประชาสังคม

๒. การพัฒนาบทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่น
ชุมชนในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

การพัฒนาบทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชน
ศาสนากับการเมือง จัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ที่เกี่ยวข้องกับการเมือง
การปกครอง และการมีส่วนร่วมทางการเมือง ให้กับประชาชนในพื้นที่ชมรมพุทธศาสนากับการเมือง จัด
เวทีสาธารณะ เพื่อรับฟังความคิดเห็นของประชาชน เกี่ยวกับปัญหาต่างๆ ในพื้นที่ และร่วมกันหาแนว
ทางแก้ไขชมรมพุทธศาสนากับการเมือง รณรงค์ให้ประชาชนไปใช้สิทธิ์เลือกตั้ง

Research Title:	The role of strengthening local leaders in the development of local communities in Mueang Khon Kaen District, Khon Kaen Province.
Resarchers :	Mr.Aphinop Hadpagdee
Department :	Mahachulalongkornrajavidyalaya University Khon Kaen Campus
Fiscal Year:	2565/2022
Research Scholarship Sponsor:	Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

Research on “The role of strengthening local leaders in the development of local communities in Mueang Khon Kaen District. Khon Kaen Province” with the objectives 1) to study the role of strengthening local leaders in the development of local communities in Mueang Khon Kaen District Khon Kaen Province 2) Developing the role of strengthening local leaders towards the development of local communities in Mueang Khon Kaen District. Khon Kaen Province This research uses a qualitative research format (Qualitative Research) with two types of study methods: qualitative research (Qualitative Research) by in-depth interviews (In-depth Interviews) and focus group discussions (Focus Group). Discussion) and the research results can be analyzed as follows

The research findings were as follows:

1. To study the role of strengthening local leaders in the development of local communities in Mueang Khon Kaen District. Khon Kaen Province

The role of strengthening local leaders Support citizens who are interested in political activities in the area. Participate in various activities such as discussion meetings Public forums, campaigns, and participation in political online communities encourage citizens to be interested in political activities in the area. Be elected as a representative of the people in local government agencies. or organizations supporting citizens who are interested in political activities in the area There is a channel for expressing opinions.

Suggesting guidelines for development and monitor and inspect the work of government agencies and civil society.

2. Developing the role of strengthening local leaders in the development of local communities in Mueang Khon Kaen District. Khon Kaen Province

Developing the role of strengthening local leaders in the development of local communities, religion and politics. Organize training to provide knowledge about the principles of Buddhism. related to politics, governance, and political participation To the people in the area of the Buddhism and Politics Club Organize a public forum To listen to the opinions of the people about various problems in the area and working together to find solutions to the Buddhist club and politics Campaign for people to exercise their right to vote.

กิตติกรรมประกาศ

รายงานวิจัย เรื่อง “บทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น” ซึ่งได้รับทุนอุดหนุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาและคำแนะนำอย่างดียิ่งของท่านผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่ง

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ เจ้าหน้าที่ ทุกรูป / คน ที่อำนวยความสะดวกในด้านข้อมูล และการประสานงานกับทุกภาคส่วน ตัวแทนคณะกรรมการปกครอง ตลอดจนคณะผู้ช่วยงานวิจัย ภาคสนามทุกท่าน ที่ให้ความสะดวกและให้ความรู้ด้านวิชาการ เพื่อทำวิจัยจนสำเร็จลุล่วง

ท้ายสุด ขอขอบคุณนักวิชาการทุกท่านที่มีรายชื่อปรากฏในงานวิจัยที่นำมาอ้างอิงในงานชิ้นนี้ ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่ง จะก่อประโยชน์เป็นอย่างยิ่งต่อสถาบันหลัก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และสถาบันการศึกษาต่างๆ ส่วนงานภาคเอกชน ผู้ที่สนใจ และภาครัฐ ที่นำผลงานวิจัยเพื่อไปต่อยอดเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขในสังคม และประเทศชาติ

(นายอภินพ ฮาดภักดี)

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญภาพ	ด
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๖
๑.๓ ขอบเขตของโครงการวิจัย	๖
๑.๔ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๖
๑.๕ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๗
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๐
๒.๑. แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับขบวนการสร้างเสริมจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดี	๙
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการเมืองภาคพลเมือง	๒๙
๒.๓ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง	๔๔
๒.๔ หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้อง	๖๒
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗๗
๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๙๓
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๙๔
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๙๔
๓.๒ กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๙๔
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๙๕
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๘๖
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล	๘๖

บทที่ ๔ วิเคราะห์ผลการวิจัย	๙๗
๔.๑ ศึกษาบทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนา ท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น	๙๘
๔.๒ การพัฒนาบทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการ พัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น	๑๔๒
๔.๓ สรุปองค์ความรู้จากการวิจัย	๑๖๓
บรรณานุกรม	๑๖๔
ภาคผนวก	๑๖๘
ภาคผนวก ก แบบสอบถามเพื่อหนังสือขอความอนุเคราะห์แจก แบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม	๑๗๐
ภาคผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์แจกแบบสัมภาษณ์ และ แบบสอบถามหนังสือขอความอนุเคราะห์แจกแบบ สัมภาษณ์ และแบบสอบถาม	๒๑๘
ประวัติผู้วิจัย	๒๒๑

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยเผชิญกับปัญหาความยากจนของประชาชนมาช้านาน อีกทั้งในปัจจุบัน ประเทศไทยยังประสบปัญหาความขัดแย้งทางความคิดที่แตกต่างกัน โดยขาดกระบวนการที่ชัดเจนในการแก้ไขปัญหาจนก่อให้เกิดวิกฤตการณ์ทางการเมืองเกิดขึ้นหลายครั้งที่ผ่านมาการแก้ไขปัญหาของภาครัฐมุ่งเน้นการปฏิรูประบบการบริหารราชการส่วนกลาง การแก้ไขปัญหาระบบเศรษฐกิจโดยการขึ้นภาษี การแก้ไขปัญหาทางสังคมเน้นที่การควบคุมและบังคับใช้กฎหมาย ซึ่งการแก้ไขปัญหาต่างๆ ดังกล่าวสามารถแก้ไขให้ครอบคลุมรอบด้านจะต้องให้ความสำคัญกับการสร้างความเข้มแข็งของทุน ทางสังคม โดยการพัฒนาชุมชนในเขตเมืองเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนและนำไปสู่เมืองที่ที่น่าอยู่ โดยภาครัฐจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วม (People Participation) ใน การแก้ไขปัญหาของเมือง และชุมชน โดยการร่วมคิด ร่วมทำร่วมกันวางแผน และร่วมตัดสินใจ๑ ตั้งแต่เริ่มต้นนโยบายจนถึงการประเมินผลนโยบาย เพื่อประชาชนจะสามารถแก้ไขปัญหาของตนเองได้ ตรงตามความต้องการ และสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน (Self Reliance)^๑

การพัฒนาประเทศโดยยึดพื้นที่ชุมชนเขตเมืองเป็นแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้เป็นเมืองที่น่าอยู่เหมาะสมต่อการกระจายโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมให้ทั่วถึงและเป็นการ สร้างฐานทางเศรษฐกิจและรายได้จากพื้นที่เศรษฐกิจใหม่มากขึ้น สอดคล้องตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) การพัฒนาพื้นที่ โดยเฉพาะในเขตเมืองเพื่อเชื่อมโยง เชิงกายภาพสู่การพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจและชุมชนตามแนวระเบียงเศรษฐกิจต่างๆ เพื่อสนับสนุนการ เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและการกระจายความเจริญในการพัฒนาชุมชน จังหวัดและเมือง ตามแนวระเบียงเศรษฐกิจ รวมถึงพื้นที่จังหวัดที่ ก ลำดับโตเป็นเมืองซึ่งจะเชื่อมโยงกับจังหวัดอื่นภายในประเทศและตามยุทธศาสตร์ที่ ๙ การพัฒนาภาค เมืองและพื้นที่เศรษฐกิจ โดยการขับเคลื่อน ทุกภาคส่วนในระดับพื้นที่ ท้องถิ่น และชุมชน เพื่อรองรับการขยายตัวของประชากร โดยเฉพาะในเขต

^๑ คณะกรรมการการปกครอง วุฒิสภา. (๒๕๔๕). คณะกรรมการพิจารณาศึกษาการแก้ไขปัญหาความยากจนของ ประชาชน. ม.ป.พ.

กรุงเทพมหานครและปริมณฑล ไปสู่การพัฒนาเมืองให้เป็นเมืองน่าอยู่และมีศักยภาพรองรับการค้า การลงทุนและการพัฒนาเมืองให้เป็นเมืองที่น่าอยู่ได้ โดยการดำเนินการของภาครัฐนั้นอาจไม่เพียงพอ ต้องอาศัยความเข้มแข็งของชุมชนเป็นฐานสำคัญในการลดผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคม และสร้างกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ยั่งยืนต่อไปในอนาคต โดยต้องใช้งบประมาณที่มีอยู่ในทุก ภาคส่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “ชุมชน” ซึ่งเป็นทุนทางสังคมที่จะพัฒนาให้เกิดความเข้มแข็งของเมือง ให้น่าอยู่ได้อย่างยั่งยืนโดยคำว่า “ชุมชนเข้มแข็ง” นั้น เป็นคำจำกัดความที่หมู่บ้านหรือชุมชนต่างๆ ต้องการที่จะพัฒนาชุมชนตนเองไปสู่สิ่งนี้เพื่อแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของคนในชุมชนว่ามีความสามารถบริหารจัดการ แก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ด้วยตนเอง โดยชุมชนเข้มแข็ง นั้นคือ ชุมชนที่ประชาชนมีความสามัคคี มีส่วน ร่วมในการดำเนินการของชุมชน สมาชิกในชุมชนใช้ความสามารถในการพึ่งพาตนเอง ประชาชนใน ชุมชนให้ความร่วมมือในการทำงานระหว่างชุมชนกับเทศบาล สมาชิกในชุมชนมีจิตอาสาและเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น เพราะทุกคนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของและมีความรับผิดชอบร่วมกัน กล่าวคือ “ชุมชน” คือ กลุ่มคนที่อยู่รวมกันตามพื้นที่ตามภูมิศาสตร์ หรือกลุ่มคนที่อยู่รวมตัวกัน ณ ที่ แห่งใดแห่งหนึ่งที่ทำกิจกรรมบางอย่างร่วมกัน โดยมีโครงสร้างและวัตถุประสงค์การดำเนินงานของ สมาชิกในชุมชนที่ชัดเจนและต่อเนื่อง โดยสมาชิกในชุมชนมีความตระหนักในเอกลักษณ์ของชุมชน และมีความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน^๔ซึ่งสมาชิกในชุมชนเองมีส่วนในการกระทำ ต่อสภาวะ แวดล้อมทางกายภาพให้สอดคล้องกับความต้องการและความจำเป็นของตนโดยปรับปรุงแก้ไข สร้างที่ อยู่อาศัยให้สอดคล้องกับสภาพภูมิศาสตร์ หรือท าลายความเป็นชุมชน ในความเป็นชุมชนก็มีบริบทที่ แตกต่าง หลากกันไปตามสภาพของสังคมและความเจริญของชุมชนนั้นๆ โดยสามารถแบ่งความ เจริญเติบโตของชุมชนได้เป็น ๒ ประเภทตามจำนวนประชากรและความเข้มข้นทางเศรษฐกิจของ ชุมชน คือ ชุมชนชนบท และชุมชนในเมือง^๕

นักคิดในแนวมนุษยนิยม (Human Perspective) โดย Nisbet เห็นว่าสังคมสมัยใหม่ โดยเฉพาะชุมชนในเขตเมืองก าลังท ำให้เกิดความสูญเสียความรู้สึกผูกพันของชุมชน (Sense of Community) โดยเห็นว่าสังคมสมัยใหม่ไม่สามารถตอบสนองให้ปัจเจกบุคคลเกิดความมั่นคง ลักษณะของรัฐบาลเมืองสมัยใหม่ก็ไม่สามารถตอบสนองความมั่นคงของคนได้ ไม่มีมีองค์กรขนาดใหญ่ใดที่สามารถสนองความต้องการทางจิตของคนได้ เพราะธรรมชาติแล้วองค์กรเหล่านั้นมีขนาดใหญ่ ซับซ้อน เป็นทางการเกินไปทางเลือกที่เกิดขึ้นคือ การเรียกร้องให้รัฐมีการจัดตั้ง “ชุมชนขนาดเล็ก” เพราะมีความ

^๔ สรรเสริญ วงศ์ชะอุ่ม. การวางแผนพัฒนาประเทศ.- กรุงเทพฯ : ศูนย์การพิมพ์เพชรรุ่ง, ๒๕๕๔. ๑๐๕ หน้า.

เหนียวแน่น และชุมชนขนาดเล็กนี้จะช่วยท าให้สมาชิกในชุมชนช่วยกันฟื้นฟูสภาพ ความสัมพันธ์ทางสังคมให้ดีขึ้น ชุมชน จึงต้องมีการกระทำที่เต็มเปี่ยมไปด้วยความร่วมมือร่วมใจ ความรู้สึกเป็นเจ้าของ เป็นสังคมที่รู้จักกันใกล้ชิดสนิทสนม แต่การขยายตัวของเมืองการขยายตัวของ ความเจริญ ก่อให้เกิดสภาวะความแตกแยก ความวิตกกังวล ความโดดเดี่ยว ความเจ็บเหงา ความไม่ สนใจใยดีซึ่งต่อกันในชุมชน และท้องถิ่นของตน หรือรู้สึกรับผิดชอบต่อเรื่องราวที่เกิดขึ้นกับบุคคลอื่นๆ ที่อยู่รอบข้าง เพราะชุมชนไม่เคยมีแนวคิด วิธีการ และกระบวนการวางแผนในชุมชนเพื่อช่วยเหลือ ภายในชุมชนตนเอง เพื่อเป็นกระบวนการส าหรับการพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง และการที่ ชุมชนมีความเป็นปัจเจกบุคคลสูงก็ส่งผลให้ชุมชนขาดความร่วมมือร่วมใจในการท างานร่วมกับองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่เพื่อการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง ด้วยสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่พัฒนาไป อย่างรวดเร็ว สมาชิกในชุมชนไม่มีเวลาที่จะหันหน้าเข้าปรึกษาหารือกัน จึงท าให้ขาดความตื่นตัวที่จะ ร่วมมือกันพัฒนาชุมชนของตนเองให้เป็นชุมชนเข้มแข็ง

โดยเฉพาะในปัจจุบันชุมชนของประเทศไทย โดยเฉพาะบางองค์กรชุมชนยังไม่สามารถ ร่วมกันจัดการปัญหาของตนเองและของชุมชนได้ โดยชุมชนขาดการสนับสนุนจากภาครัฐ ทั้งด้านเงินทุน ด้านบุคลากรที่จะมาให้คำแนะนำเกี่ยวกับการดำเนินงาน หรือมาฝึกอบรมให้แก่สมาชิกใน ชุมชน ขาดแนวกระบวนการการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นวิถีชุมชน ต้องอาศัยเจ้าหน้าที่ ของรัฐ หรือองค์กรพัฒนาเอกชนมาจัดการปัญหาในชุมชน เนื่องจากสมาชิกของชุมชนยังขาด ความสามารถในการจัดการชุมชน จำเป็นต้องได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากภาครัฐ และองค์กร พัฒนาเอกชนเมื่อชุมชนขาดความเข้มแข็งแล้วจะท าให้เกิดปัญหาต่างๆ ที่จะตามมาดังนี้

๑. ปัญหาทางสังคม ได้แก่ ปัญหายาเสพติด ปัญหาครอบครัว ปัญหาเด็กเร่ร่อน ปัญหา ที่คนยากไร้

๒. ปัญหาทางเศรษฐกิจ ได้แก่ ปัญหาคนว่างงาน ปัญหาคนยากจน ปัญหาหนี้สิน นอกกระบบ ผู้นำชุมชนคอร์ปชั่น

๓. ปัญหาสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ปัญหาน้ำเน่าเสีย ปัญหามลภาวะเป็นพิษ ปัญหาขยะ ล้นเมือง

๔. ปัญหาทางการปกครอง ได้แก่ ขาดกระบวนการวางแผนชุมชน ขาดการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชน กับท้องถิ่น

ปัญหาต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในชุมชนหากไม่มีมีการแก้ไขอย่างจริงจัง หรือขาดแนวทางการส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็งในตนเอง ชุมชนก็จะไม่สามารถสะท้อนปัญหาที่แท้จริงออกมาได้อย่างชัดเจน การแก้ไขปัญหาก็จะทำแค่เฉพาะบางเรื่อง บางจุดที่เร่งด่วน ไม่มีการบูรณาการแก้ไขปัญหาใน

ระยะยาวแบบภาพรวม (Holistic) จึงทำให้ระบบความคิดในการแก้ไขปัญหาไม่ได้เชื่อมโยงไปสู่ แนวคิดที่จะแก้ไขปัญหาได้อย่างแท้จริง^๓

ดังนั้น การส่งเสริมและสนับสนุนให้ “ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง” กล่าวคือ การที่สมาชิก ในชุมชนมีความสามารถบริหารจัดการอย่างต่อเนื่อง มีวัตถุประสงค์ร่วมกันเข้าร่วมคิด ร่วมทำมีการ เรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติความเป็นชุมชนจะทำให้มีศักยภาพในการแก้ไขปัญหาวิกฤตในลักษณะต่างๆ และชุมชนเข้มแข็ง คือ ชุมชนที่สมาชิกในชุมชนมีความสามัคคี มีความซื่อสัตย์ช่วยเหลือซึ่งกัน และกัน มีการรวมกลุ่มองค์กรในชุมชน ผู้นำ ามีคุณธรรม มีวิสัยทัศน์และรับฟังความคิดเห็นของสมาชิก ในชุมชนสมาชิกในชุมชนมีโอกาสหาความรู้เพิ่มเติม มีอาชีพสามารถเลี้ยงตัวเองได้ ครอบครัวมีความอบอุ่น รักใคร่ปรองดองกัน มีความอบอุ่น รักใคร่ปรองดองกัน อยู่พร้อมหน้าและมีสุขภาพที่แข็งแรง สมาชิกในชุมชนสามารถร่วมกันแก้ไขปัญหาภายในชุมชนได้ด้วยวิธีการมีส่วนร่วมนอกจากนั้น ชุมชน เข้มแข็ง สมาชิกในชุมชนจะต้องมี ความตระหนักถึงการมีส่วนร่วมและมีศักยภาพในการแก้ไขปัญหา หรือร่วมกันพัฒนาเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกในชุมชน โดยสามารถบริหารจัดการเพื่อแก้ไขปัญหา ต่างๆ หรือดำเนินกิจกรรมพัฒนาต่างๆ ได้ด้วยชุมชนเอง รวมถึงความสามารถในการแก้ไขปัญหาที่จะ ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตในชุมชนได้^๔

ชาติชาย ณ เชียงใหม่ ได้กล่าวว่าชุมชนเข้มแข็ง คือ กลุ่มคนในชุมชนต้องมีความสามารถที่จะเรียนรู้ สามารถปรับตัว แก้ไขปัญหา สร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ได้อย่างต่อเนื่อง โดยรัฐเป็นผู้คอย สนับสนุนสร้างความสัมพันธ์แบบ Symmetrical มีความเป็นหุ้นส่วน แลกเปลี่ยนผลประโยชน์ด้วยความเป็นธรรมของประชาชน รัฐกับชุมชนจะต้องอยู่ในลักษณะที่มีความสัมพันธ์แบบเกื้อกูลซึ่งกันและ กันโดยในการศึกษาครั้งนี้จะยึด “ชุมชน” เป็นศูนย์กลางของการศึกษานั้นก็เพราะ ชุมชน คือ ฐานรากของระบอบประชาธิปไตย และเป็นฐานรากของระบอบการปกครองของไทยที่จะเชื่อมโยง กันระหว่างรัฐ-ชุมชน-ประชาชน ซึ่งการปกครองส่วนท้องถิ่นจะเป็นจุดเชื่อมระหว่างรัฐกับชุมชนเนื่องจากชุมชนเป็นยุทธศาสตร์การท างานที่ส าคัญ เพราะเป็นองค์กรที่ใกล้ชิดกับประชาชนที่อยู่ใน องค์กรปกครองนั้น จะท าให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนอื่นๆ ได้รับทราบแนวคิด กระบวนการ หรือวิธีการ ที่สมาชิกในชุมชนดังกล่าวได้ใช้ในชุมชนของตนเองจนประสบความสำเร็จ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนา ชุมชนในเขตจังหวัด

^๓ ณีฐรรุณี ทรัพย์อุปลัมภ์. **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี. ๒๕๕๘.

^๔ จุฬามณี แก้วโพนทอง, ทรงพล โชติกเวชกุล, ปัญญา คล้ายเดช และพระสุนทร ขำกรม. **การบริหารจัดการชุมชนเพื่อความยั่งยืน**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น. ๒๕๕๑. ๑-๑๒ หน้า

นนทบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันทางด้านความเจริญ จำนวนประชากร ทัศนคติ กระบวนการรวมกลุ่ม หรือแนวทางการปฏิบัติระหว่างสมาชิกในชุมชนโดยผลของการศึกษา ครั้งนี้จะทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จะมีขนาดใหญ่มากขึ้นและมีความซับซ้อนเพราะความเป็นเมืองมากขึ้นสามารถนำไปใช้งานในการแก้ไขปัญหาและวางแผนการสร้างชุมชนเข้มแข็งร่วมกัน อีกทั้ง สถาบันการศึกษา ผู้นำชุมชน และสามารถนำไปเป็นแบบอย่างเพื่อการวางแผนการพัฒนาชุมชนของตนเอง และแก้ไขปัญหาความขัดแย้งกันภายในชุมชน หรือระหว่างชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

โดยการศึกษาชุมชนในเขตจังหวัดนนทบุรี ซึ่งเป็นชุมชนในเขตเมืองจะสามารถสะท้อน แนวทางการพัฒนาชุมชนเมืองของประชาชนที่สามารถจัดการแก้ไขปัญหาของตนเองได้ โดย ท การศึกษาชุมชนบางตลาดพัฒนา ๒ และชุมชนประชานิเวศน์ ๒ ระยะ ๓ เขตเทศบาลนครปากเกร็ด ซึ่งชุมชนทั้งสองเป็นชุมชนที่มีลักษณะเป็นหมู่บ้านจัดสรร ประชากรส่วนใหญ่ไม่ใช่คนดั้งเดิมแต่เป็น ประชากรที่อพยพมาจากจังหวัดอื่นๆ เพื่อเข้ามาทำงานในเมืองหลวง ชุมชนทั้งสองตั้งอยู่ในเขตจังหวัด นนทบุรี เป็นชุมชนที่มีลักษณะการรวมกลุ่มชาวบ้านกันอย่างหลวมๆ แต่มีความเหมือนกันในด้าน เข้มแข็งของชุมชน ได้แก่ ชุมชนมีความรักความสามัคคี เกื้อหนุนกัน ชุมชนมีการตัดสินใจแก้ไขปัญหา ร่วมกันโดยส่วนรวม ชุมชนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน สมาชิกในชุมชนมีความมั่นคงใน อาชีพ และรายได้ในครัวเรือน ชุมชนมีการรวมกลุ่มเพื่อต าเนินกิจกรรมต่างๆ อย่างต่อเนื่อง ชุมชน ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก และชุมชนมีความทั่วถึงทางด้านสาธารณูปโภคและ สาธารณูปการ^๕

ดังนั้น การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยการศึกษาเปรียบเทียบความเข้มแข็งของชุมชนทั้งสองแห่ง โดยการจะท าการศึกษาลักษณะของชุมชน ผู้นำ าชุมชนที่อุทิศตนและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี สมาชิกในชุมชนยอมรับบทบาทคณะกรรมการชุมชน ชุมชนมีกระบวนการบริหารงานชุมชนที่ชัดเจน ชุมชนมีศักยภาพในการพึ่งพาตนเองสูง ชุมชนได้รับการจัดสรรงบประมาณจากเทศบาล ชุมชนมีลักษณะพื้นที่ทางกายภาพของชุมชนที่เอื้ออ านวยต่อการรวมกลุ่ม และชุมชนกับเทศบาลมีความร่วมมือกัน เพื่อหาค่าณียศ าคัญของปัจจัยส าคัญที่ส่งผลต่อการส่งเสริมชุมชนจนประสบความสำเร็จ จนสามารถเป็นชุมชนเมืองที่มีความเข้มแข็ง และการศึกษาครั้งนี้ยังสามารถน ำไปใช้การศึกษาวิจัยได้ในอนาคตเพื่อศึกษาสภาพความเมืองที่ส่งผลกระทบต่อแนวคิด กระบวนการ หรือวิธีการปกครองที่มีผลต่อชุมชนในเขตเมืองอื่นๆ ที่จะสามารถพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งได้อย่างยั่งยืน

^๕ กัมพล เพ็ชรล้อมทอง,สุรภา เอ็มสกุล และ ธนัสถา โรจนตระกูล. กระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืนแบบพึ่งพาตน. มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม. มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม. ๒๕๖๔.

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๓.๑ เพื่อศึกษาบทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่น ชุมชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

๑.๓.๒ เพื่อพัฒนาบทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่น ชุมชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

๑.๓ ขอบเขตของโครงการวิจัย

๑. ขอบเขตด้านพื้นที่

คณะผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ พื้นที่ในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

๒. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้นำท้องถิ่นในพื้นที่อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วย นายกเทศมนตรี สมาชิกสภาเทศบาล นายกองค้การบริหารส่วนตำบล สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประธานชุมชน จำนวน ๑๕ คน โดยการกำหนดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจง (Purposive Random Selection)

๓. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบเนื้อหาในการศึกษานี้ ได้แก่ บทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น พัฒนาบทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

๑.๔ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ชุมชน หมายถึง ชุมชนที่จัดตั้งขึ้นตามระเบียบเทศบาล และมีประชากรส่วนใหญ่เป็นวัยแรงงานที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านจัดสรร และมีรายได้โดยที่ไม่พึ่งการทำงานจากภาคเกษตร มีการรวมตัวกันบ้างเพื่อทำกิจกรรมในวันสำคัญต่างๆ อีกทั้งมีผู้นำชุมชนที่ทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

ความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนต่างๆ ของเมืองหรือชนบทรวมตัวกันเป็น “องค์กรชุมชน” โดยมีการเรียนรู้ การจัดการ และแก้ไขปัญหาาร่วมกันของคนในชุมชน

องค์กรชุมชน หมายถึง กลุ่มหรือชมรมหรือสหกรณ์หรือในชื่ออื่นใด ไม่ว่าจะมีการจดทะเบียนโดยถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่ก็ตาม โดยเป็นองค์กรที่มีการรวมตัวกันด้วยความสมัครใจของประชาชนจำนวนหนึ่งที่มีอุดมคติร่วมกัน มีมิตรภาพและความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้กันอย่างต่อเนื่องในการทำงานเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยมีผู้นำชุมชนเป็นผู้นำสั่งการ

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง การกระตุ้นและสร้างกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม ร่วมทั้งการสร้างสภาพแวดล้อมให้ชุมชนร่วมคิด ร่วมกันทำและมีการเรียนรู้เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันอันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว

ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง ชุมชนที่ประชาชนในชุมชนมีความสามัคคี มีส่วนร่วมในการดำเนินการของชุมชน สมาชิกในชุมชนใช้ความสามารถในการพึ่งพาตนเอง ประชาชนในชุมชนให้ความร่วมมือในการทำงานระหว่างชุมชนกับเทศบาล สมาชิกในชุมชนมีจิตอาสาและเข้ามามีส่วนร่วมการพัฒนาท้องถิ่น เพราะทุกคนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของและมีความรับผิดชอบร่วมกัน

ผู้นำชุมชน หมายถึง บุคคลซึ่งได้รับความไว้วางใจจากชาวบ้าน และมีบทบาทในการเป็นหัวหน้าชุมชน หรือเป็นผู้ปกครองชุมชน รวมถึงผู้ที่เป็นกรรมการชุมชน หรือคณะกรรมการชุมชนตามที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่งตั้ง

๑.๕ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๗.๑ ได้ทราบบทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

๑.๓.๒ ได้พัฒนาบทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “บทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น” โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาบทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๒) พัฒนารูปแบบการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น การวิจัยนี้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการศึกษาใน ๒ ลักษณะ ได้แก่การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) โดยสามารถวิเคราะห์ผลการวิจัยได้ดังนี้ ดังนี้

- ๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสร้างเสริมจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดี
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการเมืองภาคพลเมือง
- ๒.๓ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง
- ๒.๔ หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง
- ๒.๔ ข้อมูลบริบทเรื่องที่วิจัย
- ๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑. แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับขบวนการสร้างเสริมจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดี

การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข หมายถึง การที่มนุษย์มาอยู่ร่วมกันเป็นสังคม สามารถปฏิบัติ ตามกฎเกณฑ์การอยู่ร่วมกันในรูปของกฎระเบียบหรือกฎหมาย และมีคุณธรรม จริยธรรมในการ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การมีส่วนร่วมกิจกรรมต่างๆ ของสังคม เช่น การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเมือง การปกครอง การมีส่วนร่วมในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และการปฏิบัติตามคุณธรรมของการอยู่ ร่วมกันตามหลักศาสนาที่ตนเองนับถือ จะทำให้ประชาชนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขพลเมืองที่ดี ของสังคมจะต้องมีคุณธรรมและจริยธรรมเป็นหลักในการดำเนินชีวิต ซึ่งจะช่วยให้สังคมเป็นสังคมที่ มีความสงบสุขและเจริญก้าวหน้าได้ คุณธรรมและจริยธรรมที่สำคัญมีอยู่ ๘ ประการ ดังนี้^๑

๑. การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม คุณธรรมข้อนี้เอื้ออำนวยประโยชน์ต่อสังคมเป็นอย่างดี เพราะสังคมจะดำรงอยู่ได้ และสามารถพัฒนาให้มีความสมบูรณ์เจริญก้าวหน้าได้ ถ้าคนในสังคมยอม เสียสละประโยชน์ส่วนตน เพื่อประโยชน์ส่วนรวมเสมอ

๒. การรับฟังความคิดเห็นของกันและกัน และเคารพในมติของเสียงส่วนมาก คุณธรรมข้อ นี้มีความสำคัญมากต่อสังคม เพราะสมาชิกในสังคมมักจะมีความคิดเห็นในปัญหาต่างๆ ของสังคม แล แนวทางการแก้ไขปัญหาแตกต่างกัน จึงจำเป็นที่จะต้องใช้เสียงข้างมากเพื่อหาข้อยุติเกี่ยวกับแนว ทางการแก้ไขปัญหาต่างๆ แต่ทั้งนี้เสียงส่วนมากก็ต้องเคารพความคิดเห็นของเสียงส่วนน้อยและไม่ ถือว่าเสียงส่วนน้อยเป็นฝ่ายผิด จึงจะทำให้สังคมดำรงอยู่ได้อย่างสันติ

๓. การมีระเบียบวินัยและรับผิดชอบต่อหน้าที่ ถ้าสมาชิกในสังคมยึดมั่นในระเบียบวินัย ควบคุมตนเองได้ ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น และตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ สังคม นั้นก็จะมีแต่ความสงบสุขและเจริญก้าวหน้า ตัวอย่างเช่น นักเรียนมีหน้าที่เรียนก็ตั้งใจเรียนให้ดีที่สุด ก็จะทำให้นักเรียนประสบความสำเร็จในการเรียน หรือข้าราชการทำหน้าที่รับใช้ประชาชน อย่างดี ที่สุด ก็ย่อมจะทำให้ข้าราชการผู้นั้นประสบความสำเร็จในชีวิตราชการ เป็นต้น

๔. ความซื่อสัตย์สุจริต ถ้าสมาชิกในสังคมยึดมั่นในความซื่อสัตย์สุจริต เช่น ไม่ลักทรัพย์ ไม่เบียดบังทรัพย์สินของผู้อื่นมาเป็นของตน หรือถ้าเป็นข้าราชการก็ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสุจริต ไม่ ทำการทุจริต สังคมนั้นก็จะมีแต่ความสันติสุขและเจริญก้าวหน้าขึ้นเรื่อยๆ

๕. ความกล้าหาญและเชื่อมั่นในตนเอง สังคมทุกสังคมต้องการให้มีการแสดงความคิดเห็น เป็นในเชิงสร้างสรรค์ เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ดังนั้น ถ้าสมาชิกในสังคมมีความกล้าที่จะแสดง ความ

^๑ โรงเรียนสระบุรีวิทยาคม คุณธรรม “จริยธรรมของการเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติและสังคม โลก”, <<http://www.pattayadailynews.com>>, ๒ ธันวาคม ๒๕๖๐.

คิดเห็นในเชิงสร้างสรรค์อยู่เสมอๆ ก็จะเป็นประโยชน์ต่อสังคม และเป็นแนวทางในการพัฒนาสังคม และประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าได้

๖. ความสามัคคี หมายถึง ความรักใคร่กลมเกลียวและความร่วมมือกันทำงาน เพื่อประโยชน์ส่วนรวม ดังคำกล่าวที่ว่า “สามัคคี คือ พลัง ” ดังนั้น ถ้าประชาชนไทยมีความสามัคคี ไม่แตกแยก ร่วมแรงร่วมใจทำงานเพื่อพัฒนาประเทศชาติ ประเทศชาติก็จะมีแต่ความเข้มแข็งเป็นที่เคารพและเป็นที่ยอมรับของนานาประเทศ รวมทั้งจะทำให้สถาบันประชาธิปไตยมีความมั่นคงตลอดไปด้วย

๗. ความละเอียดและเกรงกลัวในการกระทำชั่ว ถ้าสมาชิกในสังคมมีความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำชั่วแล้ว สิ่งไม่ดีไม่งามต่างๆ ก็จะไม่เกิดขึ้นในสังคม เช่น ถ้านักการเมืองมีความซื่อสัตย์สุจริต เห็นประโยชน์ของส่วนเป็นสำคัญ มีความละเอียดและเกรงกลัวในการกระทำสิ่งที่ไม่ดีไม่งามต่างๆ ก็จะทำให้ประชาชนมีความศรัทธาในตัวนักการเมือง และในสถาบันการเมืองการปกครองมากขึ้น อันจะยังผลให้การปกครองระบอบประชาธิปไตยดำเนินไปได้อย่างราบรื่น

๘. การส่งเสริมให้คนตีปกรองบ้านเมือง และควบคุมไม่ให้คนไม่ดีมีอำนาจระบอบการปกครองของประเทศจะดำเนินไปได้อย่างราบรื่น เมื่อได้คนดีมีความรู้ความสามารถมาช่วยกันปกครองบ้านเมือง ดังนั้น ในการเลือกตั้งผู้แทน ประชาชนควรเลือกคนดีให้ไปทำหน้าที่แทนตน เพราะถ้าเราได้ผู้แทนที่ดี เราก็จะได้รัฐบาลที่ดี อันจะยังผลให้การปกครองระบอบประชาธิปไตยสามารถอำนวยประโยชน์สุขให้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

พระราชกระแสเกี่ยวกับโครงการทุนเล่าเรียนหลวงสำหรับคณะสงฆ์ เมื่อวันที่จันทร์ที่ ๒๓ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๐ “พัฒนาความรู้และคุณภาพของคณะสงฆ์ ให้เป็นหลักทางใจของประชาชน ให้พระมีความสำนึกและเป็นประโยชน์ใน สังคมไทย”^๒

พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับครอบครัว เพราะถือว่าครอบครัวที่ดีเป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้และการพัฒนา สภาพสังคมไทยในปัจจุบัน มีการแข่งขันทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรง ทำให้เกิดผลกระทบต่อสภาวะความเป็นอยู่ของบุคคล เด็กและเยาวชนขาดการอบรมสั่งสอนให้มีความรู้ความเข้าใจในการศึกษาหลักธรรม คุณธรรม จริยธรรม เพื่อนำไปใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข การแข่งขันอย่างรุนแรงทางด้านเศรษฐกิจ ทำให้คนส่วนใหญ่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ขาดความตระหนักในความรับผิดชอบต่อสังคม ประเทศชาติ ศาสนา และ

^๒ ประชาสัมพันธ์ สกอ, “การจัดกิจกรรมต้อนรับน้องใหม่และประชุมเชียร์ในสถาบันอุดมศึกษา” <<http://www.moe.go.th/moe/th/news/detail>>, ๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

พระมหากษัตริย์ เพื่อพัฒนาให้รู้จักหน้าที่ของตนและฐานะที่เป็นพลเมืองของประเทศชาติ ส่งเสริมให้ ยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตย ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของ พระพุทธศาสนาและนึกถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน พระพุทธศาสนาจึงมีหลักธรรมที่ ส่งเสริมให้มนุษย์พัฒนาครอบครัวอยู่มาหลาย ตัวอย่างหลักธรรมเหล่านี้ได้แก่

คุณธรรมของการอยู่ร่วมกันตามหลักพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนา มีหลักธรรมที่สำคัญที่หล่อหลอมให้พุทธศาสนิกชนเป็นคนรักสันติ รัก อิศรเสริ มีนิสัยโอบอ้อมอารี มีเมตตากรุณาต่อกัน ได้แก่

๑) **สังคหัตถุ ๔**^๓ หมายถึง หลักธรรมสำหรับสงเคราะห์หรือเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจ ของคนในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ได้แก่

(๑) **ทาน** คือ การให้ แบ่งปัน เสียสละ เผื่อแผ่ การให้ ได้แก่ การเสียสละ การ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การแบ่งปันช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของ การให้ทานให้เพื่อขจัดกิเลส เช่น การบริจาคทาน แก่นสมณชีพรามณ์ ผู้ทรงศีล เพื่อขจัดความโลภหรือความตระหนี่ เป็นการชำระจิตใจให้สะอาด ยกกระดับจิตใจให้สูงขึ้น และการให้เพื่อสงเคราะห์หรือเพื่อยึดเหนี่ยวน้ำใจคนอื่น การทำทานโดยให้ สังคหัตถุนี้ ในแง่ปฏิบัติ หมายถึง การเฉลี่ยหรือแบ่งให้จากส่วนที่คนมีอยู่ มิใช่ให้มากมายจนไม่เหลือ หรือให้จนผู้รับร่ำรวย จุดประสงค์เน้นที่การแสดงอัธยาศัยไมตรีมากกว่าความมากหรือน้อยของวัตถุที่ ให้ เพราะฉะนั้น คนยากจนหรือคนที่มีวัตถุสิ่งของเล็กน้อยก็สามารถแบ่งปันให้ทานผู้อื่นได้ตามอัธยาศัย ของตน เช่น การแบ่งปันอาหารให้เพื่อน แบ่งปันเครื่องเขียนให้เพื่อน เป็นต้น คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้ ไม่เป็นคนละโมภ ไม่เห็นแก่ตัว เราควรคำนึงอยู่เสมอว่า ทรัพย์สิ่งของที่เราหามาได้ มิใช่สิ่งจีรังยั่งยืน เมื่อเราสิ้นชีวิตไปแล้วก็ไม่สามารถจะนำติดตัวเอาไปได้

(๒) **ปิยวาจา** คือ การกล่าววาจาสุภาพ อ่อนหวาน การพูดคำสุภาพ อ่อนหวาน เพื่อให้เกิดความสมานสามัคคี ปิยวาจาทำได้ง่าย เพราะวาจานั้นมีในตัวเรา เพียงเรามีสติ มีเมตตาใน ใจก็สามารถพูดออกมาได้ คำพูดมีอยู่ ๒ ประเภท ได้แก่

๑) คำพูดที่พูดออกไปแล้วคนฟังเกลียด เช่น คำหยาบ คำด่า คำประชด คำ กระทบกระเทียบ คำแดกดัน คำสบถ เป็นต้น คำพูดเหล่านี้เรียกว่า “อัปปิยวาจา”

๒) คำพูดที่พูดออกไปแล้วทำให้คนฟังรัก เช่น คำอ่อนหวาน คำชมเชยจาก ใจจริง คำพูดที่ชวนให้เกิดความสมัครสมานไมตรี เป็นต้น

^๓ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๘๖.

(๓) **อัตถจริยา** คือ การกระทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อตนเอง และผู้อื่น การบำเพ็ญประโยชน์ช่วยเหลือกันและกันในวงแคบ และบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ในวงกว้าง หลักธรรมข้อนี้มุ่งสอนให้คนพัฒนาตน ๒ ด้าน คือ การทำตนให้เป็นประโยชน์ และทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ การทำตนให้เป็นประโยชน์ หมายถึง ทำตนให้มีคุณค่าในสังคมที่ตนอาศัยอยู่ อย่างคำพังเพยที่ว่า “อยู่บ้านท่านอย่างหนึ่งดูตาย บั้นวัวบั้นควายให้ลูกท่านเล่น” หรือ “อยู่ก็ให้เขาไว้ใจไปก็ให้เขาคิดถึง” คนที่ไม่หนึ่งดูตายมีอะไรพอจะช่วยเหลือคนอื่นและสังคมได้ก็เอาใจใส่ชวนชวยช่วยเหลือตามสติกำลัง ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า “คนทำหมู่คณะให้ดังงาม” อยู่ที่ไหนก็สร้างความเจริญที่นั่น วิธีทำตนให้เป็นประโยชน์และทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ อาจทำได้หลายวิธี เช่น การตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ฝึกฝนอบรมตน ให้เป็นคนเจริญด้วยความรู้ ความสามารถ เป็นบุตรที่ดีของบิดามารดา เป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์ เป็นนักเรียนที่ดีของสถานศึกษา เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ ตลอดจนเป็นศาสนิกชนที่ดีของพระพุทธศาสนา

(๔) **สมานัตตตา** คือ การวางตัวเหมาะสม เสมอต้น เสมอปลายการวางตนเสมอต้นเสมอปลาย หมายถึง การวางตนได้เหมาะสม มีความหมาย ๒ ประการ คือ

๑) วางตนได้เหมาะสมกับฐานะที่ตนมีอยู่ในสังคม เช่น เป็นหัวหน้าครอบครัว เป็นบิดามารดา เป็นครูอาจารย์ เป็นเพื่อนบ้าน เป็นต้น ตนอยู่ในฐานะอะไรก็วางตนให้เหมาะสมกับฐานะที่เป็นอยู่ และทำได้อย่างเสมอต้นเสมอปลาย

๒) ปฏิบัติตนอย่างสม่ำเสมอต่อคนทั้งหลาย ให้ความเสมอภาค ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น เสมอในสุขและทุกข์ คือ ร่วมสุขร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ปัญหา และร่วมแก้ปัญหาก็เพื่อประโยชน์ของสังคมประโยชน์ของสังคหวัตถุ ๔ ประการดังกล่าวมาแล้ว อำนวยประโยชน์ที่มองเห็นได้เป็นรูปธรรมดังต่อไปนี้

- ๑) ช่วยให้บุคคลดำรงตนอยู่ได้ในสังคมด้วยความสุข
- ๒) เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจ สมานไมตรีระหว่างกัน
- ๓) เป็นเครื่องส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ให้มีความเคารพนับถือกันตามสมควร

แก่ฐานะ

- ๔) เป็นเครื่องประสานองค์ประกอบต่างๆ ของสังคมให้คงรูปอยู่และดำเนินไปได้ด้วยดี
- ๕) ช่วยส่งเสริมศีลธรรมและป้องกันความประพฤติเสื่อมเสียในสังคม

๒) พรหมวิหาร ๔^๔ หมายถึง ธรรมประจำใจที่ทำให้เป็นพรหมหรือให้เสมอด้วยพรหม ในทางปฏิบัติ หมายถึง คุณธรรมของผู้ใหญ่ ซึ่งต้องมีประจำในอยู่ตลอดเวลา มี ๔ ประการ ดังนี้

- (๑) เมตตา คือ ความปรารถนาดีต่อผู้อื่น ปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข
- (๒) กรุณา คือ ความสงสาร มีความปรารถนาช่วยผู้อื่นหรือสัตว์ที่ประสบความทุกข์ ให้พ้นทุกข์
- (๓) มุทิตา คือ ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี
- (๔) อุเบกขา คือ ความวางเฉย หรือความรู้สึกเป็นกลางๆ ไม่ดีใจ ไม่เสียใจเมื่อเห็นผู้อื่นประสบความสุขหรือความทุกข์

๓) สัปบุริสธรรม ๗^๕ หมายถึง หลักธรรมของคนดี หรือหลักธรรมของสัตบุรุษ ๗ ประการ ได้แก่

(๑) **ธัมมัญญตา** คือ ความเป็นผู้รู้จักเหตุ ความเป็นผู้รู้หลัก คือ ความเป็นผู้รู้จักว่าสิ่งนี้เป็นเหตุของสิ่งนั้น สิ่งนั้นเป็นเหตุของสิ่งนี้ เช่นรู้ว่า เมื่อคนเราขาดอิทธิบาท ๔ ในการประกอบอาชีพ ทำมาหากิน หรือในการทำกิจต่างๆ ก็จะไม่ประสบความสำเร็จ เป็นต้น อีกนัยหนึ่ง ได้แก่ ความเป็นผู้รู้หลักการและกฎเกณฑ์ของสิ่งทั้งหลายที่ตนเข้าไปเกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิต ในการปฏิบัติหน้าที่และดำเนินกิจการต่างๆ โดยรู้เข้าใจสิ่งที่ตนจะต้องประพฤติปฏิบัติตามเหตุผล เช่น ชาวพุทธรู้ว่าหลักธรรมเพื่อการสร้างตนให้มีหลักฐานมั่นคงทางเศรษฐกิจ หรือหลักการแสวงหาทรัพย์ในทางที่ชอบคืออะไร มีอะไรบ้าง ผู้นำประเทศทราบถึงหลักการปกครองประเทศที่ดีเป็นอย่างไร มีอะไรบ้าง รู้ว่าจะต้องกระทำเหตุนี้ๆ หรือกระทำตามหลักการนี้ๆ จึงจะให้เกิดผลที่มุ่งหมายหรือต้องการนั้นๆ เป็นต้น ตลอดจนขั้นสูงสุดคือรู้เท่าทันกฎธรรมดาหรือหลักความจริงของธรรมชาติเพื่อปฏิบัติต่อโลกและชีวิตได้อย่างถูกต้อง มีจิตเป็นอิสระ ไม่ตกเป็นทาสของวัตถุ

(๒) **อตถัญญตา** คือ ความเป็นผู้รู้จักผล หมายถึง ความเป็นผู้รู้จักว่า ผลอันนี้เกิดจากเหตุอันนี้ เช่น เมื่อไม่ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพทำมาหากินในทางสุจริต การศึกษาเล่าเรียน หรือในการทำกิจต่างๆ ก็รู้ว่าเป็นเพราะขาดหลักอิทธิบาท ๔ กล่าวคือ ไม่มีฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ในการประกอบอาชีพนั้น ในการศึกษาเล่าเรียนนั้น หรือในการทำงานนั้น เป็นต้น อีกนัย

^๔ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, หน้า ๑๖๑.

^๕ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, *พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), *เสขปฏิบัติศาสตร์*, เล่มที่ ๑๓ ข้อที่ ๓๑ หน้า ๒๔.

หนึ่ง ได้แก่ ความเป็นผู้รู้จักกรรมคือ ความหมายหรือความมุ่งหมายของหลักการที่ตนต้องปฏิบัติ โดยมีความเข้าใจประโยชน์ที่ประสงค์หรือวัตถุประสงค์ของกิจการที่ตนทำ รู้ว่าสิ่งที่ตนทำอยู่อย่างนั้นๆ ดำเนินชีวิตอย่างนั้นเพื่อประสงค์ประโยชน์อะไร หรือควรจะได้บรรลุผลอะไร รวมถึงรู้จักผลที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่อง จากการกระทำหรือความเป็นไปตามหลัก เช่น รู้ว่าหลักกรรมหรือพุทธศาสนสุภาษิตข้อนั้นๆ มีความหมายว่าอย่างไร การที่ตนกระทำอยู่อย่างนั้นมีความมุ่งหมายอย่างไร เมื่อทำไปแล้วจะบังเกิดผลอะไรบ้าง ดังนั้นเป็นต้น ตลอดจนถึงขั้นสูงสุด คือ รู้ความหมายของคติธรรมดา และประโยชน์ที่เป็นจุดหมายแท้จริงของชีวิต

(๓) **อัตตัญญูตา** คือ ความเป็นผู้รู้จักตน หมายถึง ความเป็นผู้รู้จักฐานะ ภาวะ เพศ กำลังความรู้ความสามารถ ความถนัดและคุณธรรม เป็นต้น ของตนว่ามีสภาพอย่างไร แล้วประพฤติปฏิบัติตนให้เหมาะสมและทำการต่างๆ ให้สอดคล้องถูกต้องที่จะสัมฤทธิ์ผล ตลอดจนพร้อมแก้ไขปรับปรุงตนให้เจริญงอกงามถึงความสมบูรณ์อันยิ่งขึ้น อีกนัยหนึ่ง ได้แก่ ความสามารถมองตนเองออกว่าตนเองเป็นใคร มีฐานะและภาวะอย่างไร กำลังต้องการอะไร เมื่อมองออกแล้วก็พยายามปรับตนเองให้เป็นอย่างที่ตนเป็นได้อย่างถูกต้องเหมาะสม พยายามวางตนให้เหมาะสมกับฐานะและภาวะของตน และใช้กำลังความรู้ความสามารถของตนพัฒนาตนเองให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ตนต้องการในทางที่ชอบ รวมถึงความรู้จักหยุดยั้งความต้องการอันเกินขอบเขตกำลังความรู้ความสามารถของตน และหยุดยั้งการแสวงหาอันเกินกำลังหรือในทางที่มีชอบธรรม อันจะทำให้ตนเดือดร้อนในภายหลัง

(๔) **มัตตัญญูตา** คือ ความเป็นผู้รู้จักประมาณ หมายถึง ความรู้จักพอดีในสิ่งต่างๆ เช่น รู้จักประมาณในการบริโภคและการใช้จ่ายทรัพย์ รู้จักความพอเหมาะในการพูด การปฏิบัติกิจ และทำการต่างๆ ตลอดจนการพักผ่อนนอนหลับและการสนุกสนานรื่นเริงทั้งหลาย ทำการงานทุกอย่างด้วยความเข้าใจวัตถุประสงค์เพื่อผลดีแท้จริงที่พึงต้องการ โดยมีใช้เพียงเพื่อเห็นแก่ความพอใจชอบใจ หรือเอาแต่ใจของตน แต่ทำตามความพอดีแห่งเหตุปัจจัย หรือองค์ประกอบทั้งหลายที่จะลงตัวให้เกิดผลดีงามตามที่มองเห็นด้วยปัญญา ความรู้จักประมาณในสิ่งต่างๆ ดังกล่าวนั้นต้องเป็นไปใน ๓ ขณะ คือ ในขณะที่แสวงหา ในขณะที่รับ และในขณะที่บริโภคใช้สอย โดยความรู้จักประมาณในขณะที่แสวงหาย่อมเป็นเหตุให้ประกอบอาชีพโดยทางที่ชอบธรรมไม่ใฝ่สูง ทะเยอทะยานจนเกินประมาณ อันจะก่อให้เกิดการแสวงหาในทางทุจริตต่อมา ความรู้จักประมาณในขณะที่รับย่อมเป็นที่ยินดีและเลื่อมใสของบุคคลผู้ให้ และไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ตนในภายหลัง ทั้งเป็นที่สรรเสริญของบุคคลผู้อื่นด้วย ส่วนความรู้จักประมาณในขณะที่บริโภคใช้สอย โดยการพิจารณาอย่างรอบคอบแล้วบริโภคอาหารหรือใช้สอยพัสดุสิ่งของต่างๆ ให้พอเหมาะพอควร ไม่ให้มากเกินไป ไม่ให้ฟุ่มเฟือยนัก ก็จักเป็นเหตุให้เกิดความเจริญ เช่น เมื่อบริโภคอาหารพอเหมาะพอดี ก็จะไม่ก่อให้เกิดความมีสุขภาพ ดีแก่ร่างกาย และเมื่อ

ร่างกายปราศจากโรคแล้ว หากต้องการฝึกร่างกายให้แข็งแรงหรือให้เกิดปัญญา ก็ทำได้ง่ายขึ้น เป็นต้น

(๕) กาลัญญตา คือ ความเป็นผู้รู้จักกาลเวลา หมายถึง การรู้จักเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่จะต้องใช้ในการประกอบกิจการทำหน้าที่การงาน เช่น ให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลา ให้พอเวลา ให้เหมาะสมเวลา เป็นต้น หรือการรู้จักกาลเวลาในอันที่จะประกอบกิจการนั้นๆ เป็นต้น ว่า ตนมีหน้าที่การงานจะพึงทำหลายอย่างด้วยกัน จะเป็นกิจการทางโลกหรือทางธรรมก็ตาม จะต้องแบ่งเวลาให้เหมาะสมแก่กิจที่จะต้องทำนั้นๆ การงานจึงจะดำเนินไปโดยเป็นระเบียบเรียบร้อยดี ไม่ยุ่งย่งยุ่งเหยิง คั่งค้างอากุล ตลอดจนรู้จักกะเวลาและวางแผนการใช้เวลาอย่างได้ผล

(๖) ปริสัณญตา คือ ความเป็นผู้รู้จักปฏิบัติ การปรับตน และแก้ไขตนให้เหมาะสม หมายถึง ความเป็นผู้รู้จักถิ่น รู้จักที่ชุมชน รู้จักสังคม คือรู้จักว่า ชุมชนหรือสังคมนั้นเป็นอย่างไร จะต้องปฏิบัติอย่างไร จึงจะเหมาะสมกับสังคมนั้นเพื่อให้สามารถเข้ากับชุมชนนั้น โดยไม่ก่อเงินหรือประหม่า เช่น เมื่อไปร่วมพิธีงานศพจะต้องแต่งกาย จะพูดและจะทำอย่างไร เมื่อเข้าวัดไปในพิธีทำบุญต่างๆ จะต้องปฏิบัติตัวอย่างไร จึงจะเหมาะสม จะวางตัวอย่างไรเมื่อพูดคุยกับพระสงฆ์ เป็นต้น กล่าวอีกนัยหนึ่ง ได้แก่ ความรู้การอันควรประพฤติปฏิบัติในถิ่นที่ชุมชนและต่อชุมชนนั้นว่า ชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหาควรทำกริยาอย่างนี้ ควรต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนนี้ มีระเบียบวินัยอย่างนี้ มีวัฒนธรรมประเพณีอย่างนี้ มีความต้องการอย่างนี้ ควรเกี่ยวข้อง ควรสงเคราะห์ อนุเคราะห์ ควรรับใช้ ควรบำเพ็ญประโยชน์อย่างนี้ๆ เป็นต้น

(๗) บุคคลัญญตา คือ ความเป็นผู้รู้จักปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับบุคคลซึ่งมีความแตกต่างกัน หมายถึง ความเป็นผู้รู้จักบุคคล คือ รู้จักและเข้าใจความแตกต่างแห่งบุคคลว่าโดยอัธยาศัย ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น ใครๆ ยิงหรือหย่อนอย่างไร และรู้จักที่จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นๆ ว่าควรคบหรือไม่ จะใช้ จะตำหนิ ยกย่อง และแนะนำสั่งสอนอย่างไร จึงจะได้ผลดี เป็นต้น อีกนัยหนึ่ง ได้แก่ความสามารถอ่านคนออก โดยรู้จักบุคคลแต่ละคนว่ามีลักษณะนิสัยเป็นอย่างไร มีความสามารถในด้านใด มีคุณภาพเป็นอย่างไร ชอบหรือไม่ชอบอะไร ใครควรคบหรือไม่ควรคบอย่างไร เป็นต้น เมื่อรู้จักลักษณะนิสัยของบุคคลนั้นๆ เป็นอย่างไรแล้ว ก็สามารถที่จะปฏิบัติต่อเขาได้อย่างถูกต้อง

สัปปุริสธรรมทั้ง ๗ สรุปเป็นคำจำกัดให้กำหนดง่ายๆ ว่า รู้เหตุ รู้ผล รู้ตน รู้ประมาณ รู้กาล รู้สังคม รู้บุคคล เป็นกุศลธรรมที่ทำให้บุคคลเป็นคนดี โดยไม่ขึ้นอยู่กับชาติกำเนิด ฐานะ ความ เป็นอยู่ หรือความมีการศึกษาสูง บุคคลใดเป็นผู้รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักความพอดี รู้จักเวลา

รู้จักชุมชนหรือสังคม และรู้จักเลือกคบคน บุคคลนั้นก็สามารที่จะเป็นคนดี เป็นมนุษย์สมบูรณ์แบบ หรือเรียกว่า เป็นคนเต็มคน คนดีที่แท้ ซึ่งถือว่าเป็นสมาชิกที่ดีมีคุณค่าอย่างแท้จริงของมนุษยชาติ ^๖

๔) ฆราวาสธรรม ๔ ^๗ เป็นหลักธรรมคำสอน ของพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า คุณธรรมสี่ประการนี้ ถ้าแต่ละคนพยายามปลูกฝัง และบำรุงให้เจริญงอกงามโดยทั่วกันแล้ว จะช่วยให้ ประเทศชาติบังเกิดความสุขความร่มเย็น และมีโอกาสที่จะปรับปรุงพัฒนา ให้มั่นคงก้าวหน้าต่อไปได้ ดังประสงค์ คุณธรรมสี่ดังกล่าว ก็คือ ข้อปฏิบัติธรรมโดยตรงของคฤหัสถ์ทั้งหลาย ของผู้ครองเรือน ทั้งหลาย ที่เรียกว่า ฆราวาสธรรม ๔ ประการ

(๑) สัจจะ คือ ความจริง ดำรงมั่นอยู่ในสัจจะ ซื่อตรง ซื่อสัตย์ จริงใจ พุดจริง ทำจริง เป็นเหตุนำมาซึ่งความเชื่อถือ หรือไว้วางใจได้

(๒) ทมะ คือ ฝึกตน ปรับปรุงตน บังคับควบคุมตนเองได้รู้จักปรับตัว และแก้ไขปรับปรุงตน ให้เจริญก้าวหน้าอยู่เสมอ รวมทั้งการยอมรับและแก้ไขสิ่งบกพร่องของตนด้วย

(๓) ขันติ คือ อดทน อดทนต่อความหนาว ร้อน หิว กระจาย ทนตรากตรำ ทนต่อความเจ็บใจ ทนข่มอารมณ์ของตนได้ ทนต่อความย่ำแย่ต่างๆ อดทนต่ออำนาจฝ่ายต่ำ อดทนต่อการ ทำการงาน

(๔) จาคะ คือ เสียสละ เอื้อเฟื้อ เกื้อกูล ช่วยเหลือบำเพ็ญประโยชน์ สละความโกรธ ความเห็นแก่ตัว มีใจกว้างร่วมงานกับคนอื่นได้ สละอารมณ์ขุ่นมัวภายในจิตใจได้ผู้หวังความก้าวหน้า หวังความเจริญทั้งร่างกายและจิตใจ หวังความสุขที่สมบูรณ์ ก็จำเป็นที่จะต้องน้อมนำเข้ามาไว้ในตนให้ได้ แล้วธรรมะข้ออื่นๆ ก็จะตามเข้ามาเป็นแถว นั่นก็คือชีวิตก็ย่อมจะประสบความสำเร็จ ไม่แต่เฉพาะของผู้ครองเรือนเท่านั้น แม้ในชีวิตของนักบวชก็ย่อมจะบรรลุธรรมขั้นสูงสุดได้ นั่นคือการบรรลุพระ นิพพาน อันเป็นยอดของความสุข

๕) ทิศ ๖ ^๘ หลักธรรมที่แสดงความสัมพันธ์ของคนในฐานะที่แตกต่างกัน ทิศ ๖ เป็น หลักธรรมที่แสดงความสัมพันธ์ของคนในฐานะที่แตกต่างกัน บอกหน้าที่ที่บุคคลพึงปฏิบัติต่อกันและที่ ต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันทางสังคมดุจทิศที่อยู่รอบตัว สำหรับหลักธรรมในทิศ ๖ ที่เกี่ยวเนื่องกับการ พัฒนาครอบครัว คือ ปุรัตถิมทิศ หรือทิศเบื้องหน้า ได้แก่ มารดา บิดา กับ ปัจฉิมทิศ คือ ทิศ

^๖ แก้ว ชิตตะชบ, “พุทธธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจ”, นิตยสารธรรมลีลา, ฉบับที่ ๑๓๑, (ตุลาคม ๒๕๕๔), หน้า ๘.

^๗ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๓๙,

^๘ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๙๘-๒๐๔/๒๐๓ - ๒๐๖.

เบื้องหลัง ได้แก่ สามิ ภรรยา ซึ่งในพระพุทธศาสนา ได้กล่าวถึงหน้าที่และความรับผิดชอบในลักษณะเช่นนี้ไว้เหมือนกัน โดยพระพุทธองค์ตรัสสอนไว้ในหลัก ทิศ ๖ ในสังคาลกสูตร การปฏิบัติหน้าที่และความรับผิดชอบตามหลักทิศ ๖ ได้ถูกต้องได้ชื่อว่าเป็นชาวพุทธที่ดี

(๑) **ปรัถิมทิศ** หรือ ทิศเบื้องหน้า คือ ทิศตะวันออก ได้แก่ มารดาบิดา เพราะเป็นผู้มีอุปการคุณแก่เรามาก่อน สำหรับหลักเกณฑ์ที่บุตรธิดาพึงบำรุงมารดาบิดา และหลักเกณฑ์ที่มารดาบิดาพึงอนุเคราะห์บุตรธิดา

(๒) **ปัจฉิมทิศ** หรือ ทิศเบื้องหลัง คือ ทิศตะวันตก ได้แก่ สามิ-ภรรยา เพราะติดตามเป็นกำลังสนับสนุนอยู่ข้างหลัง ซึ่งหลักเกณฑ์การบำรุงภรรยา และการอนุเคราะห์สามิ

(๓) **ปัจฉิมทิศ** หมายถึง ทิศเบื้องหลัง คือ บุตร ผู้เป็นทายาทิ ภรรยา และสามิ ผู้เป็นคู่ชีวิต ที่คอยให้กำลังใจในเบื้องขวา

(๔) **อุตตรทิศ** หมายถึง ทิศเบื้องซ้าย คือ มิตรสหายที่คอยช่วยเหลือครั้งเมื่อตกทุกข์ได้ยากในเบื้องซ้าย

(๕) **อุปริมทิศ** หมายถึง ทิศเบื้องล่าง คือ บริวารหรือผู้รับใช้ที่คอยปรนนิบัติในเบื้องล่าง

(๖) **เมฆภูมิทิศ** หมายถึง ทิศเบื้องบน คือ สามเณร ภิกษุ ภิกษุณีผู้มีศีลอันสูงกว่าที่คอยพร่ำสอนธรรมในเบื้องบน

๖) **กุลจิริฐิติธรรม**^๔ หลักธรรมเพื่อพัฒนาวงศ์ตระกูลให้ยั่งยืน กุลจิริฐิติธรรม เป็นหลักธรรมสำหรับดำรงความมั่งคั่งของตระกูลให้ยั่งยืน หรือทำให้ตระกูลมั่งคั่งอยู่ได้นาน มี ๔ ประการ ได้แก่

(๑) **นัฏฐคเวสนา** คือ ของหาย ของหมด รู้จักหามาไว้ หมายถึง การรู้จักหา รู้จักค้นหา ข้าวของเครื่องใช้ เครื่องมือ สิ่งของทุกอย่างที่หายไปให้กลับคืนมาสิ่งของที่หายไปนั้น หมายถึง สิ่งของที่หายไปจากที่ซึ่งเคยอยู่เป็นประจำ ซึ่งหากหาสิ่งของที่หายไปเหล่านั้นได้ ย่อมทำให้ไม่ต้องไปซื้อหาใหม่ ซึ่งประกอบด้วยลักษณะการหาย ดังนี้

๑) ตนเองลืมไว้ที่อื่น

๒) ตนเองทำหาย

๓) ผู้อื่นหยิบฉวยไปใช้

^๔ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖. (กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส.อาร์.พรีนติ้งแมสโปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๑๓๘.

๔) ผู้อื่นลักขโมยไป

(๒) **ชัณฺณปฏิสังขรณา** คือ ของเก่า ของชำรุด รู้จักบูรณะซ่อมแซม หมายถึง การรู้จักซ่อมแซมสิ่งของที่ชำรุด ใช้งานไม่ได้ให้กลับมาใช้งานใหม่ ซึ่งอาจซ่อมด้วยตนเองหรือให้ผู้อื่นซ่อม เพราะหากซ่อมแซมใช้งานได้ ย่อมที่จะไม่ต้องซื้อใหม่ให้สิ้นเปลืองทรัพย์สินทองโดยไม่จำเป็น สิ่งของที่ควรซ่อม ได้แก่

๑) สิ่งของที่ชำรุดแต่ใช้งานไม่ค่อยดี

๒) สิ่งของชำรุดใช้งานไม่ได้

(๓) **ปริมิตปานโกชนา** คือ รู้จักประมาณในการกินการใช้จ่าย ปริมิตปานโกชนา หมายถึง ความประมาณตนในการอุปโภค และบริโภคไม่ให้ใช้หรือกินเกินความจำเป็น หากใช้เกินหรือกินเกิน ย่อมเกิดความฟุ่มเฟือยโดยเปล่า หรือ เรียกอีกนัย คือ การประหยัด การประมาณตนหรือการประหยัดนั้น แบ่งได้ดังนี้

๑) การประมาณตน/การประหยัดในการอุปโภค คือ รู้จักประมาณตนในการใช้จ่าย การใช้สิ่งของต่างๆ

๒) การประมาณตน/การประหยัดในการบริโภค คือ รู้จักประมาณตนในการรับประทานอาหารต่างๆ

(๔) **อธิปัจจสีลวันตสถาปนา** คือ ตั้งผู้มีศีลธรรมเป็นพ่อบ้านแม่เรือน หมายถึง สามเณร และภรรยา พึงเป็นผู้ดำรงอยู่ในศีลธรรมอยู่เป็นนิจ โดยศีลพื้นฐาน คือ ศีล ๕ และให้ยังกุศลที่ยังไม่เกิดให้บังเกิด ให้รักษากุศลที่เกิดแล้วให้ดำรงอยู่ และให้ส่งเสริมกุศลที่เกิดแล้วให้เจริญยิ่งขึ้นไป บุคคลผู้มีหน้าที่รับผิดชอบด้านนี้จะเป็นฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งโดยเฉพาะในครอบครัวหนึ่งๆ หรือบริษัทหนึ่งๆ ของวงศ์ตระกูลแต่หมายรวม ชัดเจนในตรงนี้ว่าบุคคลหรือคณะบุคคลฝ่ายนี้จะต้องเป็นคนดีมีศีลธรรม และมีความรู้ความสามารถดำเนินการให้วงศ์ตระกูลจึงจะตั้ง อยู่ได้มั่นคงและยั่งยืน การงดเว้นอบายมุขทุกประเภท เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ได้ประสบแต่สิ่งที่ดี โดยเฉพาะการงดเว้นสิ่งเสพติดทั้งหลายเป็นมงคลชีวิต พระพุทธองค์ได้แสดงอานิสงส์ (ประโยชน์) ไว้ว่า เป็นคนที่มี ความเฉลียวฉลาดรู้ทันเหตุการณ์ในอดีต อนาคตและปัจจุบัน มีสติมั่นคงทุกเมื่อ ไม่เป็นบ้า ไม่หลงผิด ไม่หลงมกมาย ไม่มัวมัว ไม่พลั้งเผลอ ไม่หลงไหล ไม่สะดุ้งหวาดผวา ไม่มีเรื่องรำคาญใจ ไม่มีใครริษยา นอกจากนั้นยังก่อให้เกิดความสุข มีคนเคารพยำเกรง ชอบพูดแต่ความจริงไม่มีใครพูดส่อเสียด ไม่มีใครพูดหยาบคาย ไม่เกียจคร้าน ไม่มีความโลภ โกรธ หลง มีความละเอียดแก่ใจ รู้จักกลัว มีความเห็นถูกต้อง มีสติปัญญาฉลาดรู้เท่าทันในความเจริญและความเสื่อม ดังนี้

สมบัติ ๔ สมบัติ หมายถึง ข้อดี ความเพียบพร้อม ความสมบูรณ์แห่งองค์ประกอบต่าง ๆ ซึ่งอำนวยแก่การให้ผลของกรรมดี และไม่เปิดช่องให้กรรมชั่วแสดงผล หรือส่วนประกอบอำนวยช่วยเสริมกรรมดี ประกอบด้วย

๑) **คติสมบัติ** หมายถึง สมบัติแห่งคติ หรือถึงพร้อมด้วยคติ ในช่วงยาว หมายถึง เกิดในกำเนิดอันอำนวย หรือที่เกิดอันเจริญในช่วงสั้น หมายถึง ที่อยู่ ที่ไป ทางดำเนินดีหรือทำสิ่งที่ถูกต้อง คือในกรณีนั้นๆ สภาพแวดล้อมนั้นๆ ถิ่นที่อยู่ั้นๆ ตลอดถึงแนวทางดำเนินชีวิตขณะนั้น เอื้ออำนวยแก่การทำความดี หรือการเจริญงอกงามของความดี ทำให้ความดีปรากฏโดยง่าย

๒) **อุปธิสมบัติ** หมายถึง สมบัติแห่งร่างกาย ถึงพร้อมด้วยรูปรูปกาย มีรูปกายที่ดีพร้อม ในช่วงยาว หมายถึง มีการสง่า สวยงามบุคลิกภาพดี ในช่วงสั้น หมายถึง มีร่างกายแข็งแรง มีสุขภาพดี

๓) **กายสมบัติ** หมายถึง สมบัติแห่งกาล ถึงพร้อมด้วยกาล ในช่วงยาวหมายถึง เกิดอยู่ในสมัยที่โลกมีความเจริญ หรือบ้านเมืองสงบสุข มีการปกครองที่ดี คนในสังคมอยู่ในศีลธรรม สามัคคีกัน ยกย่องคนดี ไม่ส่งเสริมคนชั่ว ในช่วงสั้น หมายถึง ทำถูกกาลเวลา

๔) **ปัจจัยสมบัติ** หมายถึง สมบัติแห่งการประกอบ ถึงพร้อมด้วยการประกอบความเพียร ในช่วงยาวหมายถึง ฝึกฝนในทางที่ถูก นำความเพียรไปใช้ชวนช่วยประกอบการที่ถูกต้องดีงาม มีปกติประกอบกิจการงานที่ถูกต้อง ทำแต่ความดีงามอยู่แล้ว ในช่วงสั้น หมายถึง เมื่อทำกรรมดี ก็ทำให้ถึงขนาด ทำจริงจัง ให้ครบถ้วนตามหลักเกณฑ์ ใช้วิธีการที่เหมาะสมกับเรื่อง หรือทำความดีต่อเนื่องมาเป็นพื้นแล้ว กรรมดีที่ทำเสริมเข้าไปอีก จึงเห็นผลได้ง่าย

วิบัติ ๔ วิบัติ หมายถึง ข้อเสีย,จุดอ่อน,ความบกพร่องแห่งองค์ประกอบต่างๆ ซึ่งไม่อำนวยแก่การให้ผลดีของกรรมดี แต่เปิดช่องให้กรรมชั่วแสดงผล หรือส่วนประกอบบกพร่อง เปิดช่องให้กรรมชั่ว ประกอบด้วย

๑) **คติวิบัติ** หมายถึง วิบัติแห่งคติ,คติเสีย ในช่วงยาวหมายถึง เกิดในกำเนิดต่ำทราม หรือเกิดในที่ไร้ความเจริญ ในช่วงสั้น หมายถึง ที่อยู่ ที่ไป ทางดำเนินชีวิตไม่ดี หรือทำไม่ถูกเรื่อง ไม่ถูกที่ คือ ในกรณีนั้นๆ สภาพแวดล้อมนั้นๆ ถิ่นนั้นๆ ตลอดถึงแนวทางดำเนินชีวิตขณะนั้นไม่เอื้ออำนวยแก่การทำความดีหรือการเจริญงอกงามของความดี แต่กลับเปิดทางให้แก่ความชั่วและผลร้าย

๒) **อุปธิวิบัติ** หมายถึง วิบัติแห่งร่างกาย,รูปรูปกายเสีย ในช่วงยาว หมายถึง ร่างกายพิการ ไม่งดงาม บุคลิกภาพไม่ดี ในช่วงสั้น หมายถึง สุขภาพไม่ดี เจ็บป่วย มีโรคเบียดเบียน

๓) **กาลวิบัติ** หมายถึง วิบัติแห่งกาล กาลเสีย ในช่วงยาวหมายถึง เกิดในสมัยที่โลกไม่มีความเจริญ หรือบ้านเมืองมีแต่ภัยพิบัติ ผู้ปกครองไม่ดี สังคมเสื่อมจากศีลธรรม มีการกดขี่เบียดเบียนกันมาก ยกย่องคนชั่วเป็นใหญ่ บีบบังคับคนดี เป็นต้น ในช่วงสั้นหมายถึง ทำผิดกาลเวลา

๔) ปโยควิบัติ หมายถึง วิบัติแห่งการประกอบกิจการเสีย ในช่วงยาวหมายถึง ผักใฝ่ในทางที่ผิด ประกอบกิจการงานที่ผิด หรือมีปกติชอบกระทำแต่ความชั่ว ในช่วงสั้น หมายถึง เมื่อกระทำความผิด ก็ไม่ทำให้ถึงขนาด ไม่ครบถ้วนตามหลักเกณฑ์ ทำจับจดใช้วิธีการไม่เหมาะสมกับเรื่อง หรือเมื่อประกอบความดีต่อเนื่องมา แต่กลับทำความชั่วหักล้างความดี เป็นต้น

วิบัติ ๔ นี้ เป็นสิ่งที่จะต้องนำมาประกอบการพิจารณาในเรื่องการให้ผลของกรรม เพราะการปรากฏของวิบากกรรม นอกจากอาศัยเหตุหรือกรรมแล้ว ยังต้องอาศัยฐานคือ คติ อุบัติ กาละ และปโยคะ เป็นปัจจัยประกอบด้วย

สังคมไทย หมายถึง กลุ่มชนชาติที่อาศัยอยู่ร่วมกันในประเทศไทย มีขนบธรรมเนียมประเพณีแบบไทย มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นต่างจากสังคมอื่น ได้แก่ ภาษาพูด ภาษาเขียน การแต่งกาย ความเชื่อ มารยาท อาหาร การดำเนินชีวิตที่มี พระพุทธศาสนา เป็นพื้นฐาน เป็นต้น สถาบันทางสังคมไทย เป็นแบบแผนของพฤติกรรมที่เป็นแนวทางการปฏิบัติของสังคมไทยที่มีกฎเกณฑ์การปฏิบัติเพื่อสนองความต้องการของสังคมไทย เป็นที่ยอมรับของประชากร และถือเป็นแนวทางปฏิบัติต่อไปในสังคมไทย สถาบันที่สำคัญในสังคมไทยเป็นสถาบันพื้นฐานที่สำคัญ ๕ สถาบันคือ

๑) สถาบันครอบครัว สถาบันครอบครัวในสังคมไทย มีลักษณะสำคัญดังนี้^{๑๐}

(๑) การเริ่มต้นของครอบครัวในสังคมไทย เริ่มจากการสมรสโดยมีประเพณีการสู่ขอ การหมั้น การแต่งงานมีการจดทะเบียนสมรสตามกฎหมาย

(๒) สังคมไทยในปัจจุบันนิยมการมี “ครอบครัวเดี่ยว” คือ ครอบครัวที่ประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูกในบ้านเดียวกัน ส่วนสังคมชนบทของไทยยังคงนิยม “ครอบครัวขยาย” คือ ครอบครัวที่ประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก และเครือญาติในบ้านเดียวกัน

(๓) สถาบันครอบครัวในสังคมไทย มีค่านิยมให้ผู้ชายเป็นผู้นำครอบครัว และหาเลี้ยงสมาชิกในครอบครัว ปัจจุบันผู้หญิงทำงานนอกบ้านมากขึ้น

๒) สถาบันการเมืองการปกครอง สถาบันการเมืองการปกครองในสังคมไทยมีลักษณะสำคัญ คือ

(๑) ประชาชนในสังคมไทยนับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนใหญ่

^{๑๐} สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล, โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาตัวชี้วัด “ครอบครัวอยู่ดีมีสุข”, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๕), หน้า ๒๓๙.

(๒) สังคมไทยยกย่อง และเทิดทูนองค์พระมหากษัตริย์เป็นประมุขแห่งรัฐ

(๓) การปกครองของสังคมไทย คือ การปกครองระบอบประชาธิปไตย ระบบรัฐสภา
มีองค์พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

(๔) มีการตื่นตัวทางการเมืองการปกครองแนวใหม่การจัดการเลือกตั้งแนวใหม่ มีการปฏิรูประบบราชการ ปฏิรูปการศึกษา และอื่นๆ ที่ทำให้สังคมเป็นสากลมากขึ้น

๓) สถาบันทางศาสนา สถาบันทางศาสนาในสังคมไทยมีลักษณะสำคัญ คือ

(๑) ประชาชนในสังคมไทยนับถือพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่

(๒) ชาวไทยมีเสรีภาพในการนับถือศาสนา

(๓) ชาวไทยมีวิถีการดำเนินชีวิตโดยได้รับอิทธิพลทางศาสนา ทำให้มีประเพณี
วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา

๔) สถาบันการศึกษา สถาบันการศึกษาในสังคมไทยในอดีต วัด และวัง เป็นแหล่งการเรียนรู้ของชนชาวไทยในปัจจุบันสังคมไทยมีการปฏิรูปการศึกษา และมีการตราพระราชบัญญัติ
การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ซึ่งส่งผลให้การศึกษาของสังคมไทยมีการพัฒนาในด้านต่างๆ เช่น

(๑) การปฏิรูปการศึกษาของไทย

(๒) มุ่งปฏิรูปการศึกษาที่ให้ครูปฏิรูปการเรียนรู้

(๓) มีการจัดการศึกษานอกระบบ

(๔) ให้ผู้เรียนเป็นผู้ไม่เรียนรู้

๕) สถาบันเศรษฐกิจ สถาบันเศรษฐกิจในสังคมไทย มีลักษณะสำคัญ คือ

(๑) ระบบเศรษฐกิจของสังคมไทยเป็นระบบเศรษฐกิจบนพื้นฐานของระบบทุนนิยม
ประชากรมีเสรีภาพในการดำเนินการทางเศรษฐกิจ และเสรีภาพในการเลือกซื้อสินค้า

(๒) ปัจจุบันรัฐบาลได้นำระบบเศรษฐกิจแบบผสมมาดำเนินการ มีการส่งเสริมปัจจัย
การผลิตขั้นพื้นฐาน เช่น ไฟฟ้า ประปา เป็นต้น

(๓) มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาจัดการดำเนินการให้เป็นผลผลิตสู่ตลาดใน
โครงการ หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์

ค่านิยมในสังคม ค่านิยม หมายถึง สิ่งที่คนในสังคมใดสังคมหนึ่งเห็นว่าเป็นสิ่งที่น่านิยมนำ
มากระทำน่ายกย่องเป็นสิ่งที่ถูกต้องค่านิยมเป็นสิ่งที่บุคคลในสังคมนั้นๆ เห็นพ้องต้องกันว่าเป็นสิ่งที่
ควรปฏิบัติหรือไม่ควรปฏิบัติค่านิยมที่ควรปลูกฝังในสังคมไทย ได้แก่

(๑) การรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

(๒) ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

- (๓) ความกตัญญูกตเวทิต
- (๔) การนิยมของไทย
- (๕) การประหยัด
- (๖) ความซื่อสัตย์สุจริต
- (๗) การเคารพผู้อาวุโส

ทั้งนี้เพราะ กระบวนการทางปัญญา และพฤติกรรมมีความสัมพันธ์กัน โดย คาลิช Kalish ได้เสนอความสัมพันธ์ของสิ่งเร้า กระบวนการทางปัญญา พฤติกรรม และผลกรรม ว่ามีลักษณะแบบ ปฏิสัมพันธ์กัน (Interaction) กล่าว คือ บุคคลแสดงพฤติกรรมภายนอกด้วยการชี้แนะ (Prompting) จากกระบวนการทางปัญญา และในขณะเดียวกันพฤติกรรมภายนอกก็มีอิทธิพลต่อกระบวนการทางปัญญา ดังแสดงให้เห็นถึงภาพสรุปความสัมพันธ์ของสิ่งเร้า กระบวนการทางปัญญา พฤติกรรม และผลกรรม จากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นอย่างรุนแรงในขณะนี้๑๑ถือเป็นโอกาสที่สังคมไทย ต้องรีบผลักดันให้เกิดการปฏิรูปเพื่อให้เกิด “good governance” หรือ “ธรรมรัฐ” หรือ “ประชาธิปไตย” ขึ้น โดยปฏิรูปทั้งในภาคการเมือง ข้าราชการ ภาคเอกชน และภาคประชาชนเพื่อให้เกิดการบริหารจัดการบ้านเมืองในระดับต่างๆ ที่ดีมีประสิทธิภาพ โปร่งใส ยุติธรรม มีคุณธรรม และให้ประชาชนมีส่วนร่วมมีสิทธิในการเรียกร้องในฐานะผู้บริโภค การรับรู้ข่าวสารข้อมูล การตรวจสอบควบคุม มากขึ้น ในสังคมไทยที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน เพื่อความสงบสุขในสังคม เด็กและเยาวชน มีนิสัยรักการเรียนรู้และพัฒนาตนเองตลอดเวลา และความรู้รอบตัวสูง มีสมรรถนะพื้นฐานในการทำงาน ทักษะการเป็นนักคิด นวัตกรรม และผู้ประกอบการ มีคุณลักษณะของการเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทุกมิติ

๒.๒.๑ ความหมายของกระบวนการสร้างเสริมจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดี

ในการพัฒนาสังคมนั้น การศึกษาได้รับการพิจารณาว่าเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาที่สำคัญทั้งนี้ เพราะหน่วยของสังคมที่พึงได้รับการพัฒนามากที่สุด คือ บุคคลเป็นสมาชิกของสังคมนั้นๆ เมื่อการศึกษาเป็นกิจกรรม และกระบวนการพัฒนาบุคคล เพื่อให้สามารถดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างดีมีความสุข การศึกษาจึงมีส่วนสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคมโดยตรง สังคมที่กำลังพัฒนานั้น มักจะมีโครงสร้าง และระเบียบสังคมทั้งในส่วนที่จะพึงสงวนรักษาไว้ และในส่วนที่ต้องการ

^{๑๑} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, **ธรรมรัฐแห่งชาติ (Good Governance)**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๔๑), หน้า ๕-๖.

เปลี่ยนแปลงเพื่อให้เหมาะสมทันสมัยยิ่งขึ้น การศึกษาจึงมีหน้าที่ถ่ายทอดรูปแบบของสังคม และเปลี่ยนแปลงควบคู่กันไป กระบวนการที่การศึกษาใช้ในการให้การศึกษาบรมเพื่อเตรียมผู้เยาว์ให้เป็นผู้ใหญ่ที่ดีของสังคม มีทัศนคติ และบุคลิกภาพเหมาะสมกับสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลง คือ กระบวนการขัดเกลาสังคมและกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรม กระบวนการทั้งสองครอบคลุมไปถึงกระบวนการต่างๆ ที่สถาบันสังคม เช่น ครอบครัว โรงเรียน วัด และสถาบันทางสังคมอื่นๆ ใช้ในการอบรมเลี้ยงดูถ่ายทอดแนวความคิด ความเชื่อ ระบบพฤติกรรม ตลอดจนศิลปกรรมของคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง โดยอาศัยวัฒนธรรมของสังคมนั้นๆ เป็นแกนกลาง ด้วยเหตุนี้ การพัฒนาสังคมจึงต้องอาศัยการศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจแก่สมาชิกของสังคม รวมทั้งพัฒนาทัศนคติ และค่านิยมที่เหมาะสมและเอื้ออำนวยต่อแนวทางการพัฒนาแต่ละยุคแต่ละสมัย การศึกษาจึงเป็นทั้งกระบวนการรักษา และถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมของสังคม และเป็นตัวการในการกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคม เพื่อให้สังคมได้พัฒนาไปในแนวทางที่ปรารถนา ซึ่งประเทศไทยเป็นประเทศที่กำลังพัฒนา จำเป็นที่จะต้องมีการผลิตบัณฑิตสาขาวิชาชีพต่างๆ ออกไปประกอบอาชีพเพื่อการพัฒนาประเทศด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองซึ่งเป็นภารกิจหลักที่สำคัญของอุดมศึกษา นักเรียน และนักศึกษาซึ่งเป็นเยาวชนที่จะเติบโตไปเป็นพลเมืองของประเทศ ปัจจุบันพบเห็นและดำเนินชีวิตท่ามกลางสภาพแวดล้อมในยุคเทคโนโลยี เราจึงพบว่าเยาวชนให้การรับรู้ข้อมูลมากต่อการประพัตติตนเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศมีพฤติกรรมการใช้วิถีชีวิตแบบเสพสุขจากสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ

สร้างเสริม ความหมายจาก พจนานุกรมแปล ไทย-ไทย ราชบัณฑิตยสถาน^{๑๒} หมายถึง ทำให้เกิดมีขึ้น และเพิ่มพูนให้มากยิ่งขึ้น เช่น การศึกษาสร้างเสริมคนให้เป็นพลเมืองดีการให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรบุคคลให้มีคุณภาพ และการส่งเสริมให้เยาวชน ตระหนักในบทบาทหน้าที่ของความเป็นพลเมืองที่ดีจึงเป็นกลไกสำคัญที่จะช่วยพัฒนาประเทศ การกล่อมเกลาทางสังคมเพื่อพัฒนาให้บุคคลมีคุณธรรม และมีคุณภาพรู้จักหน้าที่ต่อตนเอง และหน้าที่ต่อส่วนรวมมีคุณธรรม และจริยธรรมที่ดีงามนั้นจะต้องอาศัยหลายสถาบันร่วมกันพัฒนา อาทิ สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันการศึกษาเป็นกระบวนการที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นกระบวนการพัฒนาที่สามารถแก้ปัญหา และพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างสมบูรณ์ดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ พระราชทานแนวพระราชดำริเกี่ยวกับความหมายของการศึกษาเมื่อวันที่ ๒๒

^{๑๒} โกวิท พงงาม และอลงกรณ์ อรรคแสง, **อบต.ในกระบวนทัศน์ใหม่: พัฒนาสร้างเครือข่าย และเสริมสร้าง ความเข้มแข็ง**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๗.

กรกฎาคม ๒๕๖๐ ไว้ดังนี้ “การศึกษาเป็นเครื่องมืออันสำคัญในการพัฒนาความรู้ ความคิด ความประพฤติ ทัศนคติ ค่านิยม และคุณธรรมของบุคคลเพื่อให้เป็นพลเมืองดีมีคุณภาพ และประสิทธิภาพ การพัฒนาประเทศก็ย่อมทำได้สะดวกราบรื่น ได้ผลที่แน่นอน และรวดเร็ว” ในพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๒ มาตรา ๖ ที่ระบุว่า “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทย ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายจิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรม ในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข”

สรุป แนวคิดเกี่ยวกับลักษณะผู้เรียนที่พึงประสงค์ คือ ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่ง และคนมีความสุข โดยคนดี คือ คนที่ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ มีจิตใจที่ดีงาม มีคุณธรรมจริยธรรม มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งด้านจิตใจ และพฤติกรรมที่แสดงออก เช่น มีวินัย มีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูล มีเหตุผล รู้หน้าที่ซื่อสัตย์ پاکเพียร ขยันประหยัด มีจิตใจ เป็นประชาธิปไตย เคารพความคิดเห็น และสิทธิของผู้อื่น มีความเสียสละรักษาสิ่งแวดล้อม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติสุข คนเก่ง คือ คนที่มีสมรรถภาพสูงในการดำเนินชีวิตโดยมีความสามารถด้านใดด้านหนึ่งหรือรอบด้านหรือมีความสามารถพิเศษเฉพาะทาง เช่น ทักษะ และกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ความสามารถทางด้านคณิตศาสตร์ มีความสามารถด้านภาษา ศิลปะ ดนตรี กีฬา มีภาวะผู้นำ รู้จักตนเอง ควบคุมตนเองได้ ทันโลก ทันเทคโนโลยี มีความเป็นไทยสามารถพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ และทำประโยชน์ให้เกิดแก่ตน สังคม และประเทศชาติได้ คนมีความสุข คือ เป็นคนมีสุขภาพดีทั้งกายและจิตเป็นคนร่าเริง แจ่มใส ร่างกายแข็งแรง จิตใจเข้มแข็ง มีมนุษยสัมพันธ์ มีความรักต่อทุกสรรพสิ่ง มีอิสรภาพปลอดภัยจากการตกเป็นทาสของอบายมุข และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างพอเพียงแก่อัตภาพ จะเห็นได้ว่าจากสาระดังกล่าวเป็นการเน้นให้เยาวชนมีคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี

๒.๒.๒ รูปแบบของขบวนการสร้างเสริมจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดี

ด้วยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ ได้ระบุในเรื่องของบทบาทของสถาบัน ทางสังคม และทุนทางวัฒนธรรม โดยการฟื้นฟูบทบาทสถาบันศาสนาในการส่งเสริมศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ตามหลักคำสอนที่ถูกต้องของทุกศาสนา การธำรงรักษามรดกทางวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม เพื่อเป็นรากฐานที่เข้มแข็งในสังคม ท่ามกลางวัฒนธรรมที่หลากหลาย การบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดคุณค่า สามารถนำมาสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต และวัฒนธรรมในท้องถิ่น การสร้างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รักษาทุนธรรมชาติเพื่อการเติบโตสีเขียว สร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้

ประโยชน์อย่างยั่งยืนและเป็นธรรม ดังนั้น จึงได้ปรับปรุงหมวดวิชาศึกษาทั่วไปในด้านสังคม และ วัฒนธรรม เพื่อตอบสนองต่อแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ ในด้านบทบาท สถาบันทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรม ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) ในเรื่องการพัฒนาศักยภาพคน ในทุกช่วงวัย ให้มีความรู้สอดคล้องกับทักษะใน ศตวรรษที่ ๒๑ ทักษะด้านภาษา ทักษะทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ความคิดสร้างสรรค์เพื่อสร้าง นวัตกรรม มีทักษะการคิดขั้นสูงและสามารถเชื่อมโยงความรู้ทั้งทางด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ เทคโนโลยี มนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ เข้าด้วยกัน ตลอดจนการนำความรู้ไปเป็นประโยชน์ต่อ ครอบครัว ชุมชน สังคมอาเซียน สังคมโลก เพื่อเป็นการส่งเสริมสัมพันธภาพที่ดี และสร้างความอยู่ดีมี สุขในทุกสังคม ตลอดจนการสร้างเสริม และฟื้นฟูสุขภาพ รวมถึงการกำหนดบทบาทของสถาบันทาง สังคม และทุนทางวัฒนธรรม โดยการฟื้นฟูบทบาทสถาบันศาสนาในการส่งเสริมศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ตามหลักคำสอนที่ถูกต้องของทุกศาสนา การธำรงรักษามรดกทางวัฒนธรรม และ ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม เพื่อเป็นรากฐานที่เข้มแข็งในสังคม ท่ามกลางวัฒนธรรมที่ หลากหลาย การบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดคุณค่า สามารถนำมาสร้างมูลค่าเพิ่มทาง เศรษฐกิจ โดยเฉพาะการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต และวัฒนธรรมในท้องถิ่น การสร้างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมและเป็นมิตรกับ สิ่งแวดล้อม รักษาทุนธรรมชาติเพื่อการเติบโตสีเขียว สร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ ประโยชน์อย่างยั่งยืน และเป็นธรรม (Green Economy) และเป็นไปตามโมเดลประเทศไทย ๔.๐ ใน การพัฒนาศักยภาพคนให้สูงขึ้น และหาแนวทางสร้างคนให้เป็น “นักคิด” ที่สามารถสร้างสรรค์ นวัตกรรมใหม่ๆ ให้เกิดขึ้น ตลอดจนการปลูกฝังจิตสำนึกค่านิยมในเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคม ชีวิต สิ่งแวดล้อม และธรรมชาติ ผนวกรวมเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในการทำธุรกิจตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ รวมถึงการพัฒนาศักยภาพของนิสิตตามกรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว ๑๕ ปี ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๕๑- ๒๕๖๕ ตามที่กล่าวไปข้างต้น

จากการเปลี่ยนแปลงสถานะจากการเป็นเยาวชนที่ต้องอยู่ในกฎระเบียบอยู่ในโอวาท และ คำสั่งของพ่อแม่ และครูมาสู่วัยของมหาวิทยาลัย นิสิตนักศึกษาจะต้องควบคุมตนเองให้อยู่ภายใต้ กฎระเบียบของสังคมรวมทั้งสังคมได้คาดหวังว่านิสิตนักศึกษาควรมีความรับผิดชอบต่อตนเอง และ โดยเฉพาะต่อสังคม ดังนั้นการกระทำสิ่งใดจึงควรเป็นการกระทำเพื่อให้คนอื่นได้ประโยชน์หรือการ กระทำเพื่อสังคมส่วนรวมให้มากยิ่งขึ้น

๒.๒.๓ ความสำคัญของขบวนการสร้างเสริมจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดี

การปลูกฝังความเป็นคนดี มีวินัย พัฒนาทักษะความสามารถการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับทักษะในศตวรรษที่ ๒๑ โดยเฉพาะทักษะด้านการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ ความสามารถในการแก้ปัญหาที่ซับซ้อน ความคิดสร้างสรรค์ ความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นความยืดหยุ่นทางความคิด รวมถึงทักษะด้านภาษา ศิลปะ และความสามารถในการใช้เทคโนโลยี และได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพสอดคล้องกับความสามารถ ความถนัดและความสนใจ รวมถึงการวางพื้นฐานการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชีวิต และวางแผนทางการเงินที่เหมาะสมในแต่ละช่วงวัยและนำไปปฏิบัติได้ตลอดจนการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ที่เชื่อมต่อกับโลกการทำงาน รวมถึงทักษะอาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการของประเทศ มีทักษะชีวิต สามารถอยู่ร่วม และทำงานกับผู้อื่นได้ภายใต้สังคมที่เป็นพหุวัฒนธรรม

รัฐจวน อินทรกำแหง^{๑๓} ชี้ถึงแนวทางในการเสริมสร้างจิตสำนึกของคนในสังคมว่า จะต้องเกิดขึ้นได้จากการคลุกคลีอยู่กับความถูกต้อง การปลูกฝัง อบรม การฝึกปฏิบัติการได้เห็นตัวอย่างที่ชวนให้ประทับใจ ปัจจัยเหล่านี้ค่อยๆ โน้มนำใจของบุคคลให้เกิดจิตสำนึกที่ถูกต้อง และการสร้างจิตสำนึกต่อส่วนรวมให้เกิดขึ้น จำต้องอาศัยสถาบันทางสังคมหลายส่วนเข้ามาร่วมมือกัน อาทิ

๑) สถาบันการศึกษา การศึกษาเป็นรากฐานของการพัฒนาเป็นสิ่งที่ปฏิเสธกันไม่ได้ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาในรูปแบบใดก็ตามต้องเริ่มต้นด้วยการศึกษา จนมีการศึกษามากพอแก่สถานะแห่งตนที่จะสามารถปฏิบัติงานหรือดำเนินชีวิตไปสู่ทิศทางที่ประสงค์ การกำหนดเป้าหมายของการศึกษาให้ถูกต้องโดยธรรมชาติ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่แท้จริง จึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดที่มีผู้มีอำนาจในการบริหารการศึกษาพึงพิจารณาให้ลึกซึ้ง ให้อ่องแท้ ให้อบอบคอบ ให้ถูกต้องด้วยทัศนะที่กว้างไกล โดยมีจุดหมายรวบยอดว่า ต้องจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้มีจิตสำนึกเป็นมนุษย์ที่เต็มที การจัดการศึกษาควรมุ่งเน้นที่การสร้างจิตสำนึกภายใน คือ การพัฒนาจิตสำนึกภายใน คือการพัฒนาจิตใจที่เป็นรากฐานของความเป็นมนุษย์ไม่ควรเน้นที่การพัฒนา เพื่อความสำเร็จในวิชาชีพที่ปราศจากพื้นฐานทางจริยธรรม เพราะอาจจะเป็นการส่งเสริมให้บุคคลออกไปประกอบวิชาชีพด้วยจิตสำนึกผิดพลาดแล้วก็ไปสร้างระบบการทำงานที่ผิดมีการเอาเปรียบผู้อื่น กอบโกย ความหลงตัวเอง ความมัวเมาวนเวียนแต่ในวังวนวัตถุ ที่อาจจะก่อให้เกิดการประหัตประหารกันในทุกวงการ การให้การศึกษแก่เยาวชน ควรหยุดสร้างจิตสำนึกที่นิยมในวัตถุแต่เน้นการสร้างจิตสำนึกในทางจริยธรรมให้หนักแน่นเข้มแข็งยิ่งขึ้นทุกระดับการศึกษา ตั้งแต่อนุบาลจนถึงอุดมศึกษาเพื่อให้เป็นจิตที่สามารถสร้างระบบถูกต้อง เพื่อการ

^{๑๓} รัฐจวน อินทรกำแหง, ภาพชีวิตจากนวนิยาย, (กรุงเทพมหานคร: อตัมมโย, ๒๕๖๐), หน้า ๒๑.

ดำรงอยู่ของสังคมโดยธรรม โดยเฉพาะการดำรงเน้นการฝึกอบรมให้รู้จักทำหน้าที่เพื่อหน้าที่อย่างดีที่สุดฝีมือ ในทุกหน้าที่ในฐานะที่เกิดมาเป็นมนุษย์ด้วยความสำนึกว่า ทุกหน้าที่มีคุณค่า และ ความสำคัญเท่าเทียมกัน

๒) สถาบันศาสนา สถาบันทางศาสนาต้องเป็นผู้นำในการสร้างจิตสำนึกต่อส่วนรวมให้เกิดขึ้น ต้องนำประชาชนกลับไปสู่คำสอนของพระพุทธองค์ที่ทรงเน้นให้เห็นแก่ประโยชน์สุขของสังคมเป็นใหญ่ ไม่บริโภคนิยมความจำเป็น หรือเพราะความอยาก มีความสันโดษ พอใจที่จะมีกินมีอยู่ มีใช้เท่าที่จำเป็น รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เจือจานแก่ผู้อื่น มีความเมตตาอาทรต่อกัน เห็นแก่ผู้อื่นเสมือนเห็นแก่ตนเอง รู้จักหน้าที่ ปฏิบัติหน้าที่ให้ถูกต้อง สถาบันทางศาสนาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะเป็นสถาบันที่ได้รับการเคารพบูชาแต่โบราณกาลจวบจนปัจจุบัน เป็นสถาบันที่มีอิทธิพลอย่างสูงต่อจิตใจของประชาชนเพราะต่างได้ยึดถือสถาบันนี้ เป็นที่พึ่งทางใจมาอย่างเนิ่นนาน ฉะนั้นสถาบันทางศาสนาจึงอยู่ในฐานะที่จะช่วยสร้างสรรค์ และพัฒนาจิตใจของคนในสังคมให้หันเข้ามาอยู่ในความถูกต้องตามทำนองคลองธรรมและวิธีการพัฒนาจิตสำนึกให้เกิดขึ้นได้อย่างดีที่สุด ก็คือการสอนด้วยตัวเอง อันหมายถึง การที่ผู้อยู่ในสถาบัน องค์การทางศาสนา พึงต้องประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นตัวอย่างแก่คนในสังคมในด้านการช่วยเหลือส่วนรวม

๓) สถาบันครอบครัว ความอบอุ่นของสถาบันครอบครัวมีความสำคัญเป็นอันดับแรก เพราะเป็นจุดเริ่มต้นที่ช่วยให้ทารกจะเกิดจิตสำนึกเห็นความสำคัญของส่วนรวม ความใกล้ชิดระหว่างพ่อแม่กับลูก จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการเลี้ยงอบรมลูก เพราะความใกล้ชิดจะเป็นสื่อที่ทำให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน และกลายเป็นเกิดความเห็นใจซึ่งกัน และกัน สถาบันครอบครัวจึงเป็นพื้นฐานของสังคม ถ้าครอบครัวมีแต่ความคลอนแคลน สังคมก็พลอยคลอนแคลนไปด้วย และเด็กที่เติบโตจากครอบครัวที่คลอนแคลนจะมีจิตสำนึกที่คลาดเคลื่อน การสอนและการอบรมจากสถาบันครอบครัว ควรดำเนินการให้สอดคล้องประสานไปในจุดหมายเดียวกันกับการสอนการอบรมของสถาบันการศึกษา และสถาบันทางศาสนา เพื่อปูพื้นฐาน หรือฝังรากให้เด็กมีจิตสำนึกที่เป็นสัมมาทิฐิเสียตั้งแต่ยังเด็ก เพื่อที่เด็กจะได้เป็นกำลังในการสร้างสรรค์สังคมที่มีความร่มเย็นเป็นสุข

๔) สื่อมวลชน สื่อมวลชนเป็นสถาบันที่ทรงอิทธิพลอย่างยิ่งในการกระจายความคิดความรู้ หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งสู่การรับรู้ของประชาชน ความร่วมมือจากสื่อมวลชนจะช่วยสร้างความเข้าใจช่วยสร้างจิตสำนึกที่ถูกต้องให้แก่คนในสังคม เนื่องจากสื่อมวลชนนั้นมีบทบาท และอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการเสริมสร้างการรับรู้ที่จะส่งสมกลายเป็นจิตสำนึกของคนในสังคม การจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองจึงเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นที่จะช่วยให้คนในสังคมมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม ที่จะนำไปสู่การก่อตัวของประชาสังคมการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองนี้ มิได้หมายถึงกระบวนการจัดการเรียนการ

สอนในห้องเรียนสำหรับประชากรวัยเรียน หรือการจัดการการศึกษาแบบเป็นทางการในรูปแบบอื่นๆ แต่ยังคงหมายถึงกระบวนการเสริมสร้างการเรียนรู้ทางตรงอย่างไม่เป็นทางการในชีวิตประจำวัน ซึ่งจำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับเครือข่ายสถาบัน และกระบวนการทางสังคมที่หลากหลายและต่อเนื่องทั้งใน ส่วนของสถาบันการศึกษาสถาบันครอบครัว องค์กรเอกชน และองค์กรประชาสังคม ฯลฯ

กรอบทิศทาง และเป้าหมายตามยุทธศาสตร์การพัฒนา และเสริมสร้างศักยภาพ ทรัพยากรมนุษย์ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทุกช่วงวัย เพื่อให้คนไทยในอนาคต มีความพร้อมทั้งกาย ใจ สติปัญญา มีพัฒนาการที่รอบด้าน และมีสุขภาวะที่ดีในทุกช่วงวัย มีจิตสาธารณะ รับผิดชอบต่อ สังคมและผู้อื่น มัธยัสถ์ อดออม โอบอ้อมอารี มีวินัย รักษาศีลธรรม และเป็นพลเมืองดีของชาติ มีหลัก คิดที่ถูกต้อง มีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ ๒๑ มีทักษะสื่อสารภาษาอังกฤษและภาษาที่ ๓ และ อนุรักษ์ภาษาท้องถิ่น มีนิสัยรักการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตโดยเน้นให้เป็น คนดี เก่ง และมีคุณภาพ ควบคู่กับการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการ ดำเนินชีวิต รวมทั้งการสร้างระบบนิเวศที่เอื้อต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยมีเป้าหมายการ พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ๔ ด้าน ได้แก่^{๑๔}

๑) ใจ มีจิตสาธารณะ รับผิดชอบต่อสังคมและผู้อื่น มัธยัสถ์ อดออม โอบอ้อมอารี มีวินัย ยึดมั่นในความซื่อสัตย์ รักษาศีลธรรม คุณธรรม และเป็นพลเมืองดีของชาติ มีคุณธรรมสำหรับ “คน ไทย” พื้นฐานทุกคนในวงกว้างจนเป็นเอกลักษณ์ของคนไทยรักษาความเป็นไทยเข้าใจสังคมไทยและ สังคมโลก ยอมรับความแตกต่าง มีความเคร่งครัด และปฏิบัติตามระเบียบและกฎหมายของสังคม

๒) สติปัญญา มีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ ๒๑ มีทักษะสื่อสารภาษาอังกฤษและภาษาที่ ๓ มีนิสัยรักการเรียนรู้และพัฒนาตนเองตลอดเวลา มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ และพึ่งตนเอง ได้ มีความรู้สามารถหลากหลายด้าน (well-rounded) และความรู้รอบตัวสูง

๓) กาย มีพัฒนาการที่รอบด้านตั้งแต่อยู่ในครรภ์ มีสุขภาวะที่ดีในทุกช่วงวัยสุขภาพ สมบูรณ์แข็งแรง รักการเล่นกีฬา ขจัดปัญหาเด็กปฐมวัยได้รับสารอาหารไม่เพียงพอ และมีพัฒนาการ ไม่สมวัย

^{๑๔} คณะกรรมการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์, **สภาปฏิรูปแห่งชาติ วาระปฏิรูปพิเศษ ๔ : การกำหนดยุทธศาสตร์ชาติ**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๘), หน้า ๔.

๔) สภาพแวดล้อม ครอบครัวไทย จะต้องมีความสามารถในการสั่งสอน ดูแลเยาวชนในครอบครัวได้ไม่ยอมรับการทุจริตคอร์รัปชั่น ระบบนิเวศที่สนับสนุนครอบครัวในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการเรียนรู้ สังคมที่มีความสุข

Jame S. Coleman (๑๙๖๕)^{๑๕} ให้แนวคิดไว้ว่า การให้การศึกษาเพื่ออบรมพลเมืองให้เป็นพลเมืองที่ดีของชาติเป็นส่วนหนึ่งของระบบการศึกษาที่จะให้ความรู้ทางการเมืองเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง การเข้าใจการเมืองอย่างถูกต้องเป็นการนำไปสู่การมีส่วนร่วมทางการเมืองด้วยพฤติกรรมที่เหมาะสมสอดคล้องกับระบบการเมือง ในที่สุดก็จะเกิดความรู้สึกหรือเห็นว่าระบอบประชาธิปไตยมีความชอบธรรม มีเหตุผล แนวคิดของ Coleman ยิ่งเด่นชัดขึ้นเมื่อได้พิจารณาพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๗ ที่กำหนดไว้ว่า “ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิเสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ ฯลฯ” และในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๔๔ ก็พบว่าในจุดประสงค์ข้อ ๗ กำหนดว่า “ให้เข้าใจในประวัติศาสตร์ของชาติไทย ภูมิใจในความเป็นไทย เป็นพลเมืองดี ยึดมั่นในวิถีชีวิต และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข” จะเห็นได้ว่าบทบาทหน้าที่ของสถาบันการศึกษามีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะชีวิตสมัยใหม่บุคคลต้องใช้เวลาอยู่ในสถาบันการศึกษาไม่น้อยกว่า ๑๐ ปี กระบวนการศึกษาภายในสถาบันการศึกษาตั้งแต่โรงเรียน จนถึงมหาวิทยาลัยจะเป็นกระบวนการอบรมกล่อมเกลาหรือให้การเรียนรู้ทางการเมืองที่สามารถปลูกฝังวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยให้แก่เยาวชนได้

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการเมืองภาคพลเมือง

๒.๒.๑ ที่มาของการเมืองภาคพลเมือง

นับแต่ประเทศไทยมีการเปลี่ยนการปกครองมาสู่ระบอบประชาธิปไตย เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ โดยให้สิทธิประชาชนเป็นผู้เลือกตัวแทนของตนเข้าไปทำหน้าที่ในสภาผู้แทนราษฎรโดยผ่านกระบวนการเลือกตั้ง ซึ่งเราเรียกว่า ประชาธิปไตยแบบตัวแทน ลักษณะดังกล่าวทำให้การเลือกตั้งมีความสำคัญต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย จนมีความพยายาม

^{๑๕} เยาวภา ประคองศิลป์, เอกสารประกอบการสอนวิชาครูกับรัฐศึกษา, ภาควิชาการมัธยมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์, (ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๒), หน้า ๗๔-๗๕.

จากชนชั้นปกครองที่จะทำให้ประชาชนเชื่อว่าการเลือกตั้งเป็นกระบวนการเดียวที่สามารถ สร้าง ความชอบธรรมในทางการเมือง การกระทำการใด ๆ ของนักการเมือง แม้จะ กระทำต่อสิทธิวิถีชีวิต ของประชาชนก็ถือเป็นการกระทำที่ถูกรองรับด้วยฉันทามติของ ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ ดังที่ เราจะเห็นจากการกล่าวอ้างของนักการเมืองตามสื่อต่าง ๆ และยิ่งนับวันจะยิ่งเป็นไปในทิศทาง ดังกล่าว สิ่งที่เกิดขึ้นได้สร้างกรอบแนวคิดที่ผิดเพี้ยนต่อ ระบอบประชาธิปไตยแก่ตัวนักการเมืองเอง และที่สำคัญคือต่อประชาชน เพราะล่งผลต่อการ แสดงออกของประชาชน ในทางการเมืองในระบอบ ประชาธิปไตยอย่างเลี่ยงไม่ได้

การเลือกตั้งไม่ได้จำกัดอยู่ที่ประชาชนไปใช้สิทธิของตนในการกากบาทแล้วหย่อนบัตร ลงคะแนนเพื่อเลือกตัวแทนของตนเท่านั้น หากแต่การเลือกตั้งยังเป็นการสื่อสารเชื่อมโยงและ ล่งผ่าน ความต้องการของผู้ได้ปกครองไปสู่ผู้ปกครอง เป็นกระบวนการกล่อมเกลாதทางการเมือง ที่มี ความสำคัญ แต่ถึงอย่างไรก็ตามหากประชาชนมีความเข้าใจว่าเป็นประชาธิปไตย อยู่ก็การ เลือกตั้งและการไปใช้สิทธิเลือกตั้งโดยปราศจากการแสดงออกในทางการเมืองอื่นแล้ว ก็ถือว่า การเลือกตั้งได้สัมฤทธิ์ผลในการสร้างระบบการเมืองให้เป็นระบอบประชาธิปไตยที่ สมบูรณ์ เพราะ ประชาธิปไตยเป็นเรื่องของการยืนยันในอำนาจอธิปไตยของประชาชนอย่าง ต่อเนื่องตั้งแต่การเข้าร่วม กิจกรรมทางการเมืองของประชาชน การพูดคุยถกเถียง อภิปราย วิพากษ์วิจารณ์ เรียกร้องคัดค้าน การดำเนินการตามโครงการต่าง ๆ ของรัฐที่ไม่ชอบธรรม และ การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐใน รูปแบบต่าง ๆ หาใช่ยุคที่การเลือกตั้งอย่างที่เราเข้าใจกันในปัจจุบันแต่อย่างใด

นับวันการเมืองภาคพลเมืองยิ่งปรากฏให้เห็นเด่นชัด และยึดครองความชอบธรรมใน พื้นที่ ทางการเมืองไทยมากขึ้น และได้สร้างความเชื่อให้เกิดขึ้นต่อสังคมว่าจะเป็นแนวทางที่การเมืองไทย ไขว่คว้าแสวงหา เพราะการเมืองภาคพลเมืองห้อมล้อมด้วยพลังของประชาชนโดยตรง ในขณะที่พลัง ทางการเมืองของภาคตัวแทนเสื่อมทรุดลงทุกขณะ และหากการเมืองภาคตัวแทน ไม่มีการปรับตัวให้ สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง ย่อมจะสูญเสียความชอบธรรมในการ ดำเนินการใด ๆ ในฐานะผู้รับ ฉันทามติจากประชาชนในที่สุด ดังนั้น เมื่อล่ำฟ้างประชาธิปไตย แบบตัวแทนไม่เพียงพอต่อการแก้ไข ปัญหาประเทศได้ในขณะเดียวกันเราพยายามหาพลังจาก ภาคส่วนอื่น ๆ ที่สามารถจะทำให้ระบบ การเมืองการปกครองไทยเป็นประชาธิปไตยที่แท้จริง และมีประสิทธิภาพในการดูแลทุกข์สุขของ ประชาชนในชาติ ให้ได้การกลับไปทำความเข้าใจ และให้ความสำคัญต่อบทบาทของประชาชนเจ้า อำนาจอธิปไตย อันเป็นต้นธารของระบอบ ประชาธิปไตย โดยการขยายประชาธิปไตยออกนอกเวที การแข่งขันของนักการเมือง ทำให้มันมี ลักษณะประชาธิปไตยทางตรงมากยิ่งขึ้น และอาศัยการมีส่วนร่วมทางการเมืองประชาชน สิ่งที่เกิดขึ้นจึงเป็นการหลุดพ้นจากกรอบแนวคิดของการเมืองแบบเดิม ที่

ให้ความสำคัญต่อตัว นักการเมืองและพรรคการเมืองมาสู่แนวคิดของการเมืองแบบใหม่ ที่ให้ความสำคัญต่อการ เคลื่อนไหวแสดงบทบาทของประชาชนและสังคมที่มีความหลากหลายแตกต่าง ในการร่วมกัน พัฒนาและแก้ปัญหาของประเทศชาติ

ในการเมืองไทยคำว่า ปฏิวัติ กับ รัฐประหาร มักใช้ปะปนกัน แล้วแต่ผู้ยึดอำนาจได้นั้น จะเรียกตัวเองว่าอะไร เท่าที่ผ่านมามีคนนิยมใช้คำว่า ปฏิวัติ เพราะเป็นคำที่ดูขึงขังน่าเกรงขาม เพื่อความสะดวกในการอ้างไว้ซึ่งอำนาจที่ได้มานั้น นิ่งที่โดยเนื้อแท้แล้ว นับแต่มีการ เปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นการปฏิวัติที่แท้จริงครั้งเดียวที่ เกิดขึ้นในประเทศไทย การยึดอำนาจโดยวิธีการใช้กำลังครั้งต่อ ๆ มาในทางรัฐศาสตร์ถือว่าเป็น เพียงการรัฐประหารเท่านั้น เพราะผู้ยึดอำนาจได้นั้นไม่ได้ทำการเปลี่ยนแปลงหลักการมูลฐาน ของระบอบการปกครองเลย ดังนั้น เพื่อให้สอดคล้องกับพฤติกรรมทางการเมืองและมีให้สับสน กับการใช้ชื่อเรียกตัวเองของคณะที่ทำการยึดอำนาจทั้งหลาย อาจสรุปความหมายแคบ ๆ โดยเฉพาะเจาะจงสำหรับคำว่าปฏิวัติ และรัฐประหารในบริบททางการเมืองไทยเป็นดังนี้คือ

“ปฏิวัติ” หมายถึง การยึดอำนาจโดยวิธีการที่ไม่ถูกต้องตามรัฐธรรมนูญ ยกเลิก รัฐธรรมนูญที่ใช้อยู่ อาจมีหรือไม่มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ และรัฐบาลใหม่ได้ทำการเปลี่ยนแปลงมูลฐานระบอบการปกครอง เช่นเปลี่ยนแปลง การปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตย หรือ คอมมิวนิสต์ ฯลฯ

ส่วน “รัฐประหาร” หมายถึง การยึดอำนาจโดยวิธีการที่ไม่ถูกต้องตามรัฐธรรมนูญ แต่ยังคงใช้รัฐธรรมนูญฉบับเก่าต่อไป หรือประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ เพื่อให้มีการเลือกตั้งเกิดขึ้น ในระยะเวลาไม่นานนักในประเทศไทย ถือได้ว่ามี การปฏิวัติ เกิดขึ้นครั้งแรกและครั้งเดียวคือ การเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๕๔๗ โดยคณะราษฎรจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็น ระบอบประชาธิปไตย และมีการกบฏเกิดขึ้น ๑๒ ครั้ง และรัฐประหาร ๘ ครั้ง^{๑๖}

๒.๒.๒ ความหมายของการเมืองภาคพลเมือง

โดยทั่วไปการเมืองภาคพลเมืองมีความหมายหลากหลายตามเป้าหมายที่แตกต่างกัน เช่น

- ๑) การเมืองภาคปริมนทลสาธารณะ (Public sphere) ที่มุ่งสร้างพื้นที่ เวที กลไก ส่วนกลางที่ไม่ใช่รัฐสภาที่จะถกเถียง สร้างประเด็นต่าง ๆ ขยายสิทธิอำนาจต่าง ๆ ที่เป็น ประโยชน์ต่อสังคม
- ๒)

^{๑๖} คณะกรรมการปฏิรูปการเมือง, รายงานผลการดำเนินงานของคณะกรรมการปฏิรูปการเมือง (คปก), (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., ๒๕๓๘), หน้า ๕๑.

การเมืองภาคประชาสังคม (Civil society) หรือการเมืองภาคพลเมือง (Citizen politics) ที่เน้นการเมือง ส่วนร่วมที่แข็งขันของบุคคล องค์กรต่าง ๆ ในสังคมที่จะ ถกเถียงและบรรจุข้อตกลงในประเด็นปัญหา ต่าง ๆ หรือผลักดันบางประเด็นให้เป็นนโยบาย ของรัฐ ๓) ก (New Social Movement) ที่มุ่ง เคลื่อนไหวสร้างจิตสำนึกในประเด็นผลประโยชน์ ร่วมของมนุษยชาติ ได้แก่ สภาพแวดล้อมโลก สภาพทุนโลก การตัดค่านโลกาภิวัตน์ เป็นต้น

ซึ่งไม่ว่าจะเป็นการเมืองภาคพลเมือง (People's politics) หรือ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม รูปแบบใหม่ การเมืองภาคพลเมืองในรูปแบบใด การเคลื่อนไหวภาคประชาสังคม (Civil society movement) หรือ ภาคพลเมืองดังกล่าวมีองค์ประกอบสำคัญ คือ พลเมืองที่ กระตือรือร้น (Active citizen) มุ่งปกป้องคุ้มครองสิทธิและมุ่งประโยชน์สาธารณะ (Common good) เป็นพลังสำคัญ การอธิบายพลเมืองและ การเมืองภาคพลเมืองนั้นสัมพันธ์กับบริบท กล่าวคือ พลเมืองที่อยู่ในกลุ่มองค์กรหรือพลเมืองในสังคมภาคการเมืองเป็นพลเมืองที่มีใช้ในมิติ ของความเป็นปัจเจกนิยม ตรงกันข้ามกลับให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มทางสังคม ซึ่งเป็น แนวคิดสำคัญของพลเมืองในแนวชุมชนนิยม (Communitarian) ที่ความสำคัญในวงวิชาการ สายหนึ่งในปัจจุบัน เช่น ในงานของนักคิดสายชุมชนนิยมอย่าง Etzioni ที่เขาค้นพบว่าพลังของ กลุ่มคนองค์กรเป็นกลไกในการขับเคลื่อนชุมชนที่ดีเพราะสถาบันทางการเมือง ดั้งเดิมมีวิฤต เขาจึงเสนอให้รื้อฟื้นพลังชุมชนที่มีอยู่ตั้งแต่อดีต อันมีพลังอำนาจให้เป็นขบวนการใหม่ งานชิ้น นั้นมาจากความเชื่อที่ว่าปัญหาต่าง ๆ (Etzioni, A, ๑๙๗๕) ในสังคมอเมริกามาจากรากฐานหรือ เป็นผลพวงมาจากการตื่นสิทธิ การเน้นสิทธิปัจเจกบุคคลที่มีหลากหลายและเกิดขึ้นอย่างสูง มาก นับว่ามีพลังมากในการเคลื่อนไหวตัวของสหรัฐอเมริกา ผ่านสิทธิในการพูด สิทธิของส่วน บุคคล แนนอนว่ามีโอกาสนำไปสู่ความขัดแย้งในชุมชน^{๑๗}

การเมืองภาคพลเมืองในทัศนะของผู้เขียน เป็นสถานการณ์ที่ประชาชนได้รับสิทธิและเสรีภาพในการเข้ามามีส่วนร่วมทางนโยบาย มีการกระจายอำนาจให้ประชาชนสามารถกำหนด วิถีชีวิตของตนเองโดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น ภายใต้กรอบของกฎหมาย โดยกิจกรรมใดทาง นโยบายที่อาจเกิดผลกระทบต่อประชาชน ประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มแรก และประชาชนสามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆ ทางการเมืองได้ด้วยตนเอง

^{๑๗}ศรัณยู หมั่นทรัพย์, “การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง: ฐานรากของการเมืองภาคพลเมือง,” วารสารสถาบันพระปกเกล้า, (กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๐), หน้า ๕๒.

๒.๒.๓ รูปแบบการเมืองภาคพลเมือง

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร กล่าวว่า รูปแบบการเมืองภาคพลเมือง ได้แก่^{๑๘}

๑. การออกเสียงประชามติ (Referendum) การออกเสียงประชามติเป็นรูปแบบหนึ่งของการเมืองภาคพลเมืองที่ให้ประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง โดยเปิดโอกาสให้ ประชาชนลงคะแนนออกเสียงในกิจกรรมหรือประเด็น ต่าง ๆ ว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยเพื่อ เป็นแนวทางในการตัดสินใจของรัฐในกิจกรรมหรือประเด็นนั้น การออกเสียงประชามติได้มี การบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๔๒ เป็นครั้งแรก และรัฐธรรมนูญ ฉบับต่อมาก็มีการ บัญญัติไว้เช่นกัน ส่วนการออกเสียงประชามติครั้งแรกของประเทศไทย คือการออกเสียง ประชามติตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๔๙ อันเป็นผลของการรัฐประหาร ๑๙ กันยายน ๒๕๔๙ โดยกำหนดให้รัฐ โดยสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งให้มีการออกเสียงประชามติร่าง รัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๕๐

๒. ประชาพิจารณ์ (Public Hearing) เป็นรูปแบบการดำเนินการโดยราชการหรือรัฐที่ให้ประชาชนมาร่วม อาจจะมาจก ความประสงค์ของราชการ หรือการที่ประชาชนเคลื่อนไหว เพื่อใช้เป็นพื้นที่ในการไดโอกาสเข้าร่วม แสดงความคิดเห็น ในประเด็นที่เป็นข้อขัดแย้ง ดังนั้น ประชาพิจารณ์จึงเป็นรูปแบบที่รัฐนำมาดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาคความ ชัดแย้งระหว่างกลุ่ม คนที่มีความคิดเห็นแตกต่างกัน และ/หรือรับประโยชน์ต่างกันจากโครงการพัฒนา ของรัฐและ เป็นกระบวนการที่บริหารจัดการโดยราชการหรือรัฐ

๓. การอภิปรายสาธารณะ (Public Dialogue) การอภิปรายสาธารณะหรือการถก แลกของ ประชาชน (People Dialogue) เป็นกลไกของการเมืองภาคพลเมือง แต่ในสังคมไทย ยังมีดำเนิน ๆ ที่มีน้อยเดียวกัน ตัวอย่างเช่น การสานเสวนาสาธารณะ เป็นคำที่ถูกใช้โดย ศ.นพ. วันชัย วัฒนศัพท์ นักวิชาการประจำศูนย์สันติศึกษา สถาบันพระปกเกล้า เพื่อใช้เป็นกลไกแก้ไข ปัญหาการเมืองที่แบ่งเป็นฝักฝ่าย ในช่วงเดือนพฤษภาคม - ตุลาคม ๒๕๕๑ หรือประชาธิปไตย แบบปรึกษาหารือหรือพิจารณาอย่างใคร่ครวญ (Deliberative Democracy) เป็นคำที่มีการใช้ กันหลากหลาย ทั้งที่เหมือนและแตกต่างกันบ้าง

๔. การริเริ่มกฎหมายโดยประชาชน (People Initiation) การริเริ่มกฎหมายโดยประชาชน เป็นมาตรการที่สำคัญในการที่จะให้ระบบการเมือง รับผิดชอบต่อเจตนาารมณ์ของประชาชนหรือผู้มีสิทธิเลือกตั้งตามจำนวนที่กำหนด สามารถเสนอร่างกฎหมายที่เห็นสมควรเข้า สู่

^{๑๘}สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักการพิมพ์สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๔), หน้า ๕๒

กระบวนการพิจารณาสาธารณะและโดยทั่วไปแล้วการริเริ่มร่างกฎหมาย จะตามมาด้วยการ ลง ประชามติ ให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งตัดสินใจในขั้นสุดท้าย การริเริ่มกฎหมายโดยประชาชน สามารถจำแนก ประเภทได้เป็น ๒ ประเภท คือ ๔.๑) การริเริ่มกฎหมายโดยประชาชนโดยตรง อันเป็นกระบวนการที่ ใช้การลงประชามติเมื่อมีการลงชื่อ เสนอกฎหมาย และ ๔.๒) การริเริ่ม กฎหมายโดยประชาชนโดย อ้อม เป็นกระบวนการลงประชามติ หลังจากกฎหมายไม่ผ่านการ พิจารณาของฝ่ายนิติบัญญัติ

๕. รูปแบบอื่น ๆ การนัดหยุดงาน การชุมนุมประท้วง ฯลฯ พบว่า การนัดหยุดงาน มักจะ เป็น วิธีการที่สัมพันธ์กับเงื่อนไขความไม่เป็นธรรมทางเศรษฐกิจ จึงทำการกดดันเพื่อ ผลประโยชน์ของ กลุ่ม ด้วยรูปแบบต่าง ๆ เช่น การครอบครองหรือการยึดโรงงาน การเดินขบวน ทำลายโรงงาน อุทธรณ์ต่อการกระทำจากกฎหมาย ฯลฯ ส่วนการชุมนุมประท้วงนั้น เป็นการกระทำร่วมกันที่จะ สัมพันธ์กับสิทธิทางการเมืองและสิทธิทางสังคม เริ่มจากฝูงชน มาร่วมประชุมกัน อย่างเปิดเผยในที่ สาธารณะโดยอาจจะมีกิจกรรมการเล่นดนตรีเพื่อชีวิตหรือ ดนตรีร็อก มีการอภิปราย โจมตี วิพากษ์วิจารณ์ฝ่ายตรงกันข้าม เช่น ข้าราชการหรือฝ่าย การเมือง มีการจัดตั้งองค์กรปฏิบัติการด้วย จากนั้นก็จะมีการเสนอข้อเรียกร้องหรือคำอุทธรณ์ ต่าง ๆ หรืออาจจะมีการเคลื่อนย้ายสถานที่ มากกว่าหนึ่งสถานที่ก็ได้ การเมืองภาคพลเมืองในประเทศไทย ปัจจุบันได้รับการยอมรับและมีฐานะ ขอบธรรม ทางการเมือง สามารถถ่วงดุลต่อการเมืองในระบบรัฐสภาได้มากขึ้น เพราะลักษณะ ของการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคพลเมืองมิใช่แค่เพียงที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความ เป็นอยู่ของ ประชาชนแต่ยังรวมถึงการมีจุดมุ่งหมายในการเข้าถึงอำนาจรัฐ ในหลายครั้ง พบว่า การริเริ่มหรือการ เปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญทางการเมืองจะถูกกำหนดโดยประชาชน^{๑๔}

สรุปรูปแบบการเมืองภาคพลเมืองในปัจจุบันของสังคมไทยรัฐธรรมนูญ แห่ง ราชาอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ มีบทบัญญัติที่รองรับสิทธิและเสรีภาพของประชาชนใน การมี สว่นร่วมทางการเมืองไวหลายประการด้วยกัน เช่น สิทธิการออกคะแนนเสียงเลือกตั้ง สิทธิการสมัคร รับเลือกตั้ง สิทธิการเข้าชื่อเสนอกฎหมาย สิทธิการออกเสียงประชามติ สิทธิการ เข้าชื่อร้องขอให้ถอด ถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง สิทธิการเข้าชื่อร้องขอให้ถอดถอน ผู้บริหารท้องถิ่นหรือสมาชิกสภา ท้องถิ่น สิทธิการมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษาและ การใช้ ประโยชน์จาก ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน เป็นต้น

^{๑๔}ปริญญญา เทวานฤมิตรกุล, การมีส่วนร่วมในทางการเมือง, (กรุงเทพฯ : สารศึกษา, ๒๕๔๑). หน้า ๕๖

๒.๒.๔ การพัฒนาการทางการเมืองภาคพลเมือง

การพัฒนาการเมืองในระบอบประชาธิปไตยแบบ ส่วนร่วมนั้น นอกจากการเสริมสร้างพลังอำนาจทางการเมืองในภาคพลเมือง (People Empowerment) แล้วยังจำเป็นอย่างยิ่งที่ จะต้องสร้างความเข้มแข็งหรือที่เรียกว่าการสร้างความสามารถทางการเมืองของประชาชน (Citizen Competence) ให้เป็นรากฐานรองรับพร้อม ๆ กันไปกับการมีบทบาทบัญญัติของ รัฐธรรมนูญที่เอื้ออำนวยดังได้กล่าวไว้แล้ว ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยเวลา ขั้นตอนและปัจจัยสำคัญ ดังต่อไปนี้^{๒๐}

๑. การส่งเสริมให้ประชาชนมีความสามารถทางการเมืองสูงขึ้น (Political Competence) โดยจัดให้มีการฝึกฝน ถ่ายทอด แลกเปลี่ยนและเผยแพร่ทักษะความรู้กันอย่างทั่วถึง และต่อเนื่อง โดยเฉพาะทักษะของการต่อสู้ทางการเมืองในวิถีทางสันติที่ช่วยในการ ประนีประนอม และประสานประโยชน์

๒. การส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองแบบพลเมืองของประชาชน (Civic Culture) โดยจัดให้มีการสร้างขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี แนวความคิดและจริยธรรมที่สามารถใช้ เป็นบรรทัดฐานอ้างอิงร่วมกันได้หรือเป็นต้นแบบในการถ่ายทอดแบบแผนพฤติกรรมทาง การเมืองร่วมกันได้

๓. การส่งเสริมสถาบันทางการเมืองของประชาชนให้เข้มแข็งขึ้น (Political Institutionalization) โดยส่งเสริมให้มีการจัด(รื้อ)องค์กรประชาชนที่เข้มแข็ง สามารถ ดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความต่อเนื่องในการปฏิบัติภาระหน้าที่อย่างเป็นระบบ มี การกระจายอย่างทั่วถึง สามารถพึ่งพาตัวเองได้และมีความคงทนสามารถเผชิญกับปัญหาแรง กดดันได้อย่างหนักแน่น มั่นคง ตลอดจนมีการพัฒนาและหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงผู้นำและ บุคลากรที่มีความสามารถได้โดยราบรื่นและถ่ายโอนภารกิจอย่างต่อเนื่อง^{๒๑}

๔. การส่งเสริมขบวนการทางการเมืองของประชาชน (Political Movement) ให้มี การดำเนินกิจกรรมอย่างเป็นรูปธรรมและมีการปฏิสัมพันธ์ร่วมกันกับส่วนอื่นของสังคม โดยเฉพาะด้าน เศรษฐกิจอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง ตลอดจนการพัฒนาให้ก้าวหน้าสูงยิ่ง ๆ ขึ้น

๕. การส่งเสริมเครือข่ายทางการเมืองของประชาชน (Political Network) ให้มีการ

^{๒๐}เชาวนระ ไตรมาศ, การเสริมสร้างพลังประชาชนกับการสร้างฐานรากประชาธิปไตยแบบส่วนรวม ในศูนย์ประชุมสหประชาชาติ, (กรุงเทพมหานคร : ส.เจริญการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๔๕.

^{๒๑}อนุชาติ พวงสำลี และกฤติยา อาชวนิจกุล, ขบวนการประชาสังคมไทย : การเคลื่อนไหวภาคพลเมือง, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ,๒๕๕๒), หน้า ๖๕.

เชื่อมโยงและการช่วยเหลือสนับสนุนซึ่งกันและกันภายนอก ทั้งในทางราบและทางตั้ง มีการ แบ่งงานกันทำและมีการยึดโยงกับประชาชนกลุ่มต่าง ๆ อย่างใกล้ชิด

๖. การส่งเสริมการสื่อสารทางการเมืองของประชาชนให้แพร่หลาย (Political Communication) โดยจัดให้มีระบบสารสนเทศ มีระบบทางด่วนข้อมูลที่มีประสิทธิภาพฉบับไว้ทั่วถึง และกระจายอย่างกว้างขวาง มีการพัฒนาระบบฐานข้อมูลและการปรับความทันสมัย ของข้อมูล ตลอดจนระบบการบริการและการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารทางการเมืองที่มี ประสิทธิภาพสูงและ ยืดหยุ่นสูงด้วย

๗. การส่งเสริมมาตรการและกลยุทธ์ทางการเมืองของประชาชน (Political Strategy) โดยส่งเสริมให้มีระเบียบวิธีที่มีประสิทธิภาพเหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์ทางการเมือง และ เป้าหมายทางการเมืองที่ต้องการบรรลุด้วย รวมทั้งสามารถใช้ประโยชน์จากเงื่อนไขของ กฎหมาย รัฐธรรมนูญ โอกาส สิทธิและเสรีภาพทางการเมือง ตลอดจนการจัดการในการใช้ ทรัพยากรทางการเมืองที่ก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์หรือประสิทธิผลทางการเมืองได้สูงด้วย โดยเฉพาะมาตรการและกล ยุทธ์ที่สำคัญที่จำเป็นต้องใช้ในการประสานประโยชน์และลดความ ชัดแย้ง การกดดัน เจริญต่อรอง ควบคุมตรวจสอบ การเจาะลึกและเกาะติดกับกรณีต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง การเรียกร้องหรือแม้แต่การ สร้างแนวร่วมพันธมิตร การสร้างอิทธิพลรูปแบบ ต่าง ๆ ต่อองค์กรของรัฐ

๑. การส่งเสริมบรรทัดฐานทางการเมืองของประชาชน (Political Norm) โดยจัดให้มี การ สร้างสรรค์ สันติ สืบสานจารีตประเพณี ที่เกี่ยวข้องกับการเมืองภาคพลเมือง ขึ้นมา รongรับอย่าง ต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม

๒. การส่งเสริมการกลมเกลียวทางการเมืองของประชาชน (Political Socialization) โดย จัดให้มีการสร้างความรู้ ความเข้าใจ สร้างทัศนคติ ค่านิยมและหล่อหลอมพฤติกรรมทาง การเมืองในภาคพลเมืองในระหว่างเครือข่ายการเมืองภาคพลเมืองด้วยกันเอง

๔. การส่งเสริมให้มีการสร้างผู้นำประชาชนทดแทน (Political Reproduction) โดยจัด ให้มีการพัฒนาบุคลากรหรือทรัพยากรบุคลากรทางการเมืองภาคพลเมือง สร้างยุวชน การเมืองภาค ประชาชน มีการกำหนดหลักสูตรการศึกษา เรียนรู้และฝึกฝนทักษะใหม่ ๆ ที่มีความก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้น

๕. การส่งเสริมภาวะผู้นำทางการเมืองในหมู่ประชาชน (Political Leadership) โดย จัด ให้มีการส่งเสริมภาวะผู้นำใหม่ทางการเมืองที่ไม่เน้นการแข่งขันทางอำนาจหรือเพื่อการ แข่งขันเข้ากุม อำนาจรัฐ แต่เน้นความสำคัญของการมีภาวะผู้นำทางการเมืองแบบพลเมือง รวมทั้งการส่งเสริมการ สร้างวีรบุรุษมวลชนด้วย

๖. การส่งเสริมให้ประชาชนมีทางเลือก (Alternative Politics) โดยจัดให้มีการสร้าง

ทางเลือกใหม่ ให้แก่ประชาชน นอกเหนือจากแบบแผนดั้งเดิมที่เน้นการมีส่วนร่วมแบบทางอ้อม โดยเน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมแบบทางตรงมากขึ้น ให้มีสิทธิมีส่วนในการตัดสินใจที่แท้จริง ขยายโอกาสให้ประชาชนเป็นฝ่ายนำในกระบวนการตัดสินใจสาธารณะ โดยเฉพาะในการแก้ วิกฤติการณ์หรือปัญหาสำคัญทั้งระดับชุมชนและระดับชาติ รวมทั้งการแก้ไขปัญหาตนเอง ระหว่างภาคีที่เกี่ยวข้อง

๗. การส่งเสริมอุดมการณ์ทางการเมืองในหมู่ประชาชน (Political Ideology) โดยจัดให้มีการสร้างอุดมการณ์ทางการเมืองภาคพลเมืองแยกเป็นเอกเทศต่างหากจากกรอบ อุดมการณ์ทางการเมืองที่พรรคการเมืองนำเสนอและสามารถสร้างแรงบันดาลใจทางการเมือง ให้แก่ประชาชน ด้วยกันเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปปัจจัยสำคัญในการพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองโดยส่งเสริมให้มีระเบียบ วิธีที่มีประสิทธิภาพเหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์ทางการเมือง รวมทั้งสามารถใช้ ประโยชน์จากเงื่อนไขของกฎหมาย รัฐธรรมนูญ โอกาส สิทธิและเสรีภาพทางการเมือง ตลอดจนการจัดการในการใช้ทรัพยากรทางการเมืองที่ก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์หรือประสิทธิผลทางการเมืองได้สูงด้วย

๒.๒.๕ ความสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสำคัญในการสร้างประชาธิปไตยอย่างยั่งยืนและส่งเสริมธรรมาภิบาล ตลอดจนการบริหารงาน หากการมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้นเพียงใด ก็จะช่วยให้มีการตรวจสอบการทำงานของผู้บริหาร และทำให้ผู้บริหารมีความรับผิดชอบต่อ สังคมมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังเป็นการป้องกันนักการเมืองจากการกำหนดนโยบายที่ไม่เหมาะสมกับ สังคมนั้น ๆ นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของประชาชนยังเป็นการสร้างความมั่นใจว่าเสียงของ ประชาชนจะมีคนรับฟัง อีกทั้งความต้องการหรือความปรารถนาของประชาชนก็จะได้รับการ ตอบสนองอย่างไรก็ดีไม่มีเทคนิคการมีส่วนร่วมของประชาชนเทคนิคใดเทคนิคหนึ่งที่มีความ เหมาะสมและสามารถใช้ได้ผลดีกับทุกสถานการณ์^{๒๒} สำหรับความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น นอกจากการมีส่วนร่วมของ ประชาชนและเป็นเงื่อนไขหลักของระบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมแล้ว ยังจะช่วยให้กระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาและโครงการต่าง ๆ ของรัฐบาลเป็นไปด้วยความรอบคอบ ลดความขัดแย้งในสังคมและบังเกิดประโยชน์สูงสุดทั้งแก่ชุมชนและประเทศชาติ ทำให้คุณภาพ ของการตัดสินใจดีขึ้น การมีส่วนร่วมของประชาชนทำให้ใช้ต้นทุนน้อยและลดความล่าช้าลงการ มีส่วนร่วมของประชาชนจึงมีเป้าหมายสำคัญคือ นำค่านิยม ความคิดเห็นของสาธารณชนเข้าสู่ การตัดสินใจ

^{๒๒}สำนักงานเลขาธิการและวุฒิสภา, รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๕๕๐, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการและวุฒิสภา, ๒๕๕๔), หน้า ๕๒.

เพื่อปรับปรุงคุณภาพของการตัดสินใจที่สำคัญ แก้ปัญหาความขัดแย้งจาก ความต้องการที่เหมือนกัน การสร้างความเชื่อมั่น และให้การศึกษาและให้ข้อมูลแก่สาธารณชน อุดมคติของประชาธิปไตยแล้ว ต้องการให้ประชาชนมีส่วนร่วมกับรัฐบาลอย่างกว้างขวาง เช่น ไปเลือกตั้งมีกิจกรรมในชุมชน ร่วมเป็นสมาชิกในองค์กรชุมชนและเป็นสมาชิก^{๒๓}

๒.๒.๖ รูปแบบกิจกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง

รูปแบบกิจกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง เป็นการที่กลุ่มประชาชน หรือขบวนการ ที่สมาชิกของชุมชนที่กระทำการออกมาในลักษณะของการทำงานร่วมกัน ที่จะแสดงให้เห็นถึง ความต้องการร่วม ความสนใจร่วม มีความต้องการที่จะบรรลุถึงเป้าหมายร่วมทางเศรษฐกิจ และสังคมหรือการเมือง หรือการดำเนินการร่วมกันเพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อรองอำนาจ มติชน ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม หรือการดำเนินการเพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อรองอำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ การปรับปรุงสภาพทางสังคมในกลุ่มชุมชน รูปแบบกิจกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง มีดังนี้^{๒๔}

๑. การเลือกตั้ง (Voting) การเลือกตั้งเป็นกิจกรรมทางการเมืองที่เห็นเด่นชัดที่สุด สามารถที่จะแสดงให้เห็นถึงแรงสนับสนุนจากประชาชน หรือกดดันให้รัฐบาลปรับนโยบายเพื่อให้ได้รับการสนับสนุนอีกครั้งแต่ระหว่างประชาชนและผู้นำจะมีการสื่อสารกันน้อยมากการ แสดงออกของประชาชนวาพึงพอใจต่อผู้สมัครคนใดนั้นจึงไม่ปรากฏชัดเจนซึ่งความนิยมของ ประชาชนและแรงกดดันที่มีต่อผู้สมัคร จะเป็นผลทำให้ผู้สมัครแต่ละคนได้รับการคัดเลือกและ จะเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการควบคุมการทำงานของรัฐบาล

๒. การรณรงค์การเลือกตั้ง (Campaign activity) การรณรงค์การเลือกตั้งเป็นส่วน หนึ่ง ในกระบวนการเลือกตั้ง ซึ่งจะเป็นการแสดงออกอย่างเด่นชัดของประชาชนนิยมหรือขึ้น ขอบผู้สมัครคนใดมากกว่าคนอื่น ๆ และเป็นกิจกรรมที่มีความสลับซับซ้อนมากกว่าการไปเลือกตั้งเพราะ จะแสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมในลักษณะของคามพึงพอใจ และจะทำให้ ประชาชนได้ใกล้ชิดผู้สมัครรับเลือกตั้งได้มากขึ้น

๑. การติดต่อในฐานะพลเมือง (Citizen - initiate contacts) ในการศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยทั่วไปมักจะมุ่งไปที่กิจกรรมในกระบวนการเลือกตั้งเท่านั้น แต่หลังจาก เสร็จสิ้น

^{๒๓}เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับรัฐประศาสนศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิธีการพิมพ์,๒๕๕๐), หน้า ๕๗.

^{๒๔}วสันต์ สุวรรณ, การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในองค์การบริหารส่วนตำบล: ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลหนองจ่อม อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการเมืองและการปกครอง, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๗), หน้า บทคัดย่อ.

กิจกรรมการเลือกตั้ง ก็จะพบว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้นเราสามารถที่จะ พิจารณาได้จาก กิจกรรมบางอย่างที่แตกต่างออกไปจากกิจกรรมในการเลือกตั้ง นั่นคือ การที่เขา ไปติดต่อกับ หน่วยงานของรัฐโดยนำเรื่องราวต่าง ๆ ที่เห็นว่าน่าสนใจหรือควรปรับปรุงเข้าสู่ วาระการประชุม ก็ถือ เป็นการมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งเรียกว่าการติดต่อในฐานะพลเมือง โดยอาจจะแสดงออกในรูปแบบ ต่าง ๆ

๒. การเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มหรือองค์กร (Cooperative activity) เป็นกิจกรรมที่ ประชาชนเข้าไปรวมกันเป็นกลุ่ม หรือองค์กรเพื่อแก้ไขปัญหาทางสังคมและทางการเมืองคล้าย กับ การติดต่อในฐานะพลเมืองแต่จะแตกต่างที่เป็นการรวบรวมกลุ่ม โดยกลุ่มอาจเริ่มจากคน เพียงไม่กี่คน แต่ภายหลังก็จะมีคนอื่น ๆ ที่เห็นด้วยเข้ามาร่วมกลุ่ม ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากการ ตระหนักถึงที่ เกิดขึ้น ลักษณะดำเนินงานของกลุ่มอาจจะเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้ กิจกรรมการรวมกลุ่ม ถือเป็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เห็นได้ชัดเจน จะมีพลังและมีผลมากกว่า การที่บุคคลเพียงคนเดียวที่ จะเข้าไปติดต่อกับ ซึ่งสามารถที่จะแสดงความต้องการหรือความพึง พอใจของประชาชน ที่มีอิทธิพลต่อ รัฐได้มากยิ่งขึ้น

๓. การเขามีส่วนร่วมในบทบาทของผู้สื่อข่าวทางการเมือง (Communicator) หมายถึง การติดตามข่าวสารทางการเมืองอยู่เสมอการส่งข่าวสารแสดงการสนับสนุนหรือคัดค้านทาง การเมือง เมื่อเขากระทำในสิ่งที่ถูกต้อง หรือส่งคำคัดค้านเมื่อเขากระทำในสิ่งที่เลวร้าย การร่วม ถกปัญหาทาง การเมืองการให้ข้อมูล ความรู้เกี่ยวกับการเมืองแก่เพื่อนในชุมชน การให้ความ สนใจกับทางราชการ และการเขียนจดหมายหรือบทความถึงบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ผู้ที่เข้ามา มีส่วนร่วมทางการเมืองใน รูปแบบนี้มักเป็นพวกที่มีการศึกษาสูง มีข้อมูลเกี่ยวกับการเมืองมาก และมีความสนใจทางการเมือง มากด้วย

๔. การมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยผ่านกลุ่มผลประโยชน์กลุ่มผลประโยชน์ (Interest Group) หมายถึงกลุ่มใด ๆ ซึ่งต้องการประโยชน์เฉพาะอย่าง ประสงค์ที่จะรักษาผลประโยชน์ ของตน ไวหรือต้องการที่จะขยายผลประโยชน์ที่มีอยู่แล้วให้กว้างขวาง ต้องการที่จะหา หลักประกันให้กับผล ประโยชน์ของตน หรือ ประสงค์ใหม่การสนับสนุนเพิ่มพูนผลประโยชน์ของ ตนให้มากขึ้น

๕. การแสดงประชามติ (Referendum) เป็นการให้ประชาชนเข้าร่วมในการพิจารณา และตัดสินที่จะรับหรือไม่รับกฎหมายที่จะออกมามีผลบังคับใช้แทน โดยที่กฎหมายเหล่านั้น ผ่านการ พิจารณาของสภาในขั้นต้นมาแล้ว ประชามติอาจจะมีการบังคับให้ประชาชนต้อง แสดงประชามติ และไม่บังคับต้องแสดงประชามติก็ได้ขึ้นอยู่กับความจำเป็นความน้อยเพียงใด

๖. การริเริ่มเสนอกฎหมาย (Initiative) ได้แก่การชุมนุมของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เพื่อทำคำ

ร้องเสนอกฎหมาย และลงมติในบัตรเลือกตั้ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนได้ผ่านกฎหมายบางอย่างโดยไม่ต้องฟังความคิดเห็นของสภา

๗. การเลือกออก (Recall) หมายถึงการให้อำนาจประชาชนในการถอดถอนเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหาร หรือรัฐบาลที่มาจาก การเลือกตั้ง เมื่อเห็นว่าผู้นั้นไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชน หรือปฏิบัติตนไม่สมควร

๘. การร่วมแสดงความคิดเห็น และร่วมตัดสินใจ (Plebiscite) เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ร่วมแสดงความคิดเห็นและร่วมตัดสินใจในปัญหาที่สำคัญเมื่อรัฐบาลไม่สามารถตัดสินใจปัญหา นั้นได้

๒.๒.๗ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง

พฤติกรรมเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นปรากฏการณ์ที่สลับซับซ้อนขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายๆ อย่างโดยที่น้ำหนักหรือความสำคัญของปัจจัยแต่ละชนิดก็มักน้อยต่างกัน ซึ่งในการอธิบายเกี่ยวกับลักษณะการเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมทางการเมืองนั้น ได้ใช้ปัจจัยในการ อธิบาย ๓ ปัจจัย คือ^{๒๕}

๑. ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมทางสังคม สิ่งแวดล้อมทางสังคมก็ไม่อาทิ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ เชื้อชาติ ศาสนา เพศ ระยะเวลาที่อาศัย และการเปลี่ยนแปลงชนชั้นทางสังคม กล่าวโดยทั่วไป บุคคลที่อยู่ในกลุ่มต่อไปนี้มีแนวโน้มที่จะเข้าร่วมทางการเมืองสูงกว่า คือ ผู้ที่มี ระดับการศึกษาสูง ผู้ที่มีอาชีพที่ดีและรายได้สูง ผู้ที่อยู่ในวัยกลางคนหรืออายุ ๓๕-๕๕ ปีเมื่อ เทียบกับผู้มีอายุต่ำกว่า ๓๕ ปี ผู้ที่ตั้งหลักฐานเป็นหลักแหล่งเมื่อเทียบกับผู้เพิ่งย้ายถิ่นมา ผู้ที่อยู่ในเขตเมือง ผู้ที่เป็นสมาชิกของสังคมด้วยความสมัครใจ เพศชายเทียบกับเพศหญิงผู้ที่แต่งงาน เมื่อเทียบกับคนโสด อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ระหว่างการเข้าร่วมทางการเมืองโดยเฉพาะอย่างยิ่งในรูปของการเลือกตั้ง มีความสัมพันธ์กับตัวแปรสิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วในระดับต่ำและไม่ คงที่เสมอไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าการเข้าร่วมทางการเมืองอยู่ภายใต้สภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม และการเมือง เช่น ในสหรัฐอเมริกา ระดับการศึกษาและฐานะทางเศรษฐกิจกับการเข้ามีส่วนร่วม ร่วมทางการเมืองมีความสัมพันธ์สูง ในขณะที่ประเทศนอเวย์อยู่ในระดับต่ำมาก ในสหรัฐอเมริกา ผู้ที่อยู่ในเขตเมืองมักจะเข้าร่วมทางการเมืองใน

^{๒๕}สุพรรณณี สายแก้ว, การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลเลาขวัญ อำเภอเลาขวัญ จังหวัดกาญจนบุรี, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการเมืองการปกครอง, ๒๕๔๘), หน้า บทคัดย่อ.

รูปการเลือกตั้งมากกว่าผู้ที่อยู่ในเขตชนบทปัจจัยด้านจิตวิทยา พิจารณาในแง่ของจิตวิทยาแล้ว การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง จะยังคงมีอยู่ได้ขึ้นอยู่กับ การเข้าร่วมทางการเมืองนั้นให้ผลประโยชน์หรือผลตอบแทนแก่ ผู้เข้าร่วมอย่างไรบ้าง นักวิชาการทั้งหลายมักให้เหตุผลว่าการที่บุคคลเข้าร่วมทางการเมืองก็เพื่อตอบสนองความต้องการต่าง ๆ อาทิ ความต้องการมีอำนาจ ต้องการแข่งขัน ต้องการความสำเร็จ ต้องการไปสัมพันธ์กับผู้อื่น ต้องการเงินทอง ศักดิ์ศรี ต้องการสถานภาพที่สูงขึ้น ต้องการการยอมรับจากสังคมเหล่านี้ เป็นต้น

๒. ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมทางการเมือง สิ่งแวดล้อมทางการเมืองมีความเกี่ยวข้อง สัมพันธ์กับการเข้าร่วมทางการเมืองซึ่งมักจะถูกนำมากล่าวอ้างอยู่เสมอ เช่น ในกรณีของ ประเทศสหรัฐอเมริกา มักจะพูดกันเสมอๆ ว่า การที่บุคคลบางพวกบางกลุ่มไม่เข้าร่วมทางการเมืองก็เพราะว่าระบบการเมืองของอเมริกามีลักษณะสลับซับซ้อนมากเกินไป การเลือกตั้ง จึงมีบ่อยเกินไป จำนวนตำแหน่งที่ต้องเลือกมีมากตำแหน่งเกินไปแม้แต่ตัวบัตรเลือกตั้งเองก็มี ความยาวเกินพอดีไปเหล่านี้ เป็นต้น

สรุปการมีส่วนร่วมทางการเมือง มีความตื่นตัวค่อนข้างสูงโดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในการปฏิรูปการเมืองที่กำลังเกิดขึ้นอยู่ของภาคประชาชนที่ต้องการเห็นการเมืองและสังคมเกิดความเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น เอื้อประโยชน์ต่อผู้ด้อยโอกาสมากขึ้น และสร้างสรรค์สังคมให้เกิดความเท่าเทียม การมีส่วนร่วมทางการเมือง เป็นการที่ประชาชนเข้าร่วมดำเนินกิจกรรมทางการเมืองเพื่อที่จะมีอิทธิพลต่อการกำหนด นโยบายของรัฐหรือผู้นำรัฐบาล รวมทั้งกดดันให้ รัฐบาลกระทำตามความประสงค์ของตนหรือกลุ่มของตนโดย ที่การมีส่วนร่วมในทางการเมือง เป็นเครื่องชี้วัดพัฒนาการทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของแต่ละ ประเทศ การมีส่วนร่วมในทางการเมืองก็ควรที่จะเป็นการมีส่วนร่วมในทางการเมืองตามที่กฎหมายกำหนด ดังนั้น ประเทศที่พัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอยู่ในระดับที่ดีแล้ว ก็มักจะ กำหนดให้ ประชาชนในทุกระดับมีสิทธิส่วนร่วมในทางการเมืองตามกฎหมายที่มีผลในทาง ปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ในทุก มิติของกระบวนการทางการเมือง

ตารางที่ ๒.๒ สรุปแนวคิดเกี่ยวกับการเมืองภาคพลเมือง

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
คณะกรรมการปฏิรูปการเมือง, (๒๕๓๘, ๕๑).	การเมืองภาคพลเมือง หมายถึง การให้สิทธิประชาชนเป็นผู้เลือกตัวแทนของตนเข้าไปทำหน้าที่ในสภาผู้แทนราษฎรโดยผ่านกระบวนการเลือกตั้ง ซึ่งเรา

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
	เรียกว่า ประชาธิปไตยแบบตัวแทน
ศรัณยู หมั่นทรัพย์, (๒๕๕๐, ๕๒).	การเมืองภาคพลเมือง หมายถึง ๑) การเมืองภาคปริณฑพลสาธารณะ (Public sphere) ๒) การเมืองภาคประชาสังคม (Civil society) หรือการเมืองภาคพลเมือง (Citizen politics) ๓) ก (New Social Movement) ที่มุ่ง เคลื่อนไหวสร้างจิตสำนึกในประเด็นผลประโยชน์ ร่วมของมนุษยชาติ
สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, (๒๕๕๔, ๕๒).	รูปแบบการเมืองภาคพลเมือง ได้แก่ ๑. การออกเสียงประชามติ (Referendum) ๒. ประชาพิจารณ์ (Public Hearing) ๓. การอภิปรายสาธารณะ (Public Dialogue) ๔. การริเริ่มกฎหมายโดยประชาชน (People Initiation) ๕. รูปแบบอื่น ๆ การนัดหยุดงาน การชุมนุมประท้วง
เชาวนะ ไตรมาศ, (๒๕๔๘, ๔๕).	การพัฒนาการเมืองในระบอบประชาธิปไตยแบบมีขั้นตอนและปัจจัยสำคัญ ดังต่อไปนี้ ๑. การส่งเสริมให้ประชาชนมีความสามารถทางการเมืองสูงขึ้น (Political Competence) ๒. การส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองแบบพลเมืองของประชาชน (Civic Culture) ๓. การส่งเสริมสถาบันทางการเมืองของประชาชนให้เข้มแข็งขึ้น (Political Institutionalization) ๔. การส่งเสริมขบวนการทางการเมืองของประชาชน (Political Movement) ๕. การส่งเสริมเครือข่ายทางการเมืองของประชาชน (Political Network) ๖. การส่งเสริมการสื่อสารทางการเมืองของประชาชนให้แพร่หลาย (Political Communication) ๗. การส่งเสริมมาตรการและกลยุทธ์ทางการเมืองของประชาชน (Political Strategy)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
อนุชาติ พวงสำลี และกฤติยา อาชวานิจกุล, (๒๕๕๒, ๖๕).	การพัฒนาการเมืองในระบอบประชาธิปไตยแบบหมายถึง การส่งเสริมสถาบันทางการเมืองของประชาชนให้เข้มแข็งขึ้น (Political Institutionalization) ส่งเสริมให้มีการจัด(รัฐองค์กร) ประชาชนที่เข้มแข็ง สามารถ ดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ) และมีการพัฒนาและหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงผู้นำและ บุคลากรที่มีความสามารถได้โดยราบรื่นและถ่ายโอนภารกิจอย่างต่อเนื่อง
สำนักงานเลขาธิการและวุฒิสภา, (๒๕๕๔, ๕๒).	การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสำคัญในการสร้างประชาธิปไตยอย่างยั่งยืน และส่งเสริมธรรมาภิบาลและเป็นการสร้างความมั่นใจว่าเสียงของ ประชาชนจะมีคนรับฟัง ความต้องการหรือความปรารถนาของประชาชนก็จะได้รับการตอบสนอง
เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ, (๒๕๕๐, ๕๗).	ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น เป็นการช่วยให้กระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาและโครงการต่าง ๆ ของรัฐบาลเป็นไปด้วยความรอบคอบลดความขัดแย้งในสังคมและบังเกิดประโยชน์สูงสุดทั้งแก่ชุมชนและประเทศชาติ
วสันต์ สุวรรณ, (๒๕๔๗).	รูปแบบกิจกรรมการมีส่วนร่วม ทางการเมือง มีดังนี้ ๑. การเลือกตั้ง (Voting) ๒. การรณรงค์การเลือกตั้ง (Campaign activity)
สุพรรณิ สายแก้ว, (๒๕๔๘).	พฤติกรรมเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง สามารถอธิบายได้ ๒ ปัจจัย คือ ๑. ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมทางสังคม ๒. ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมทางการเมือง

๒.๓ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

๒.๓.๑ ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

นักวิชาการทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ดังนี้

ไมรอน ไวนเนอร์ (Myron Weiner) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ดังนี้คือ

๑. การมีส่วนร่วม หมายถึง การกระทำในการสนับสนุนหรือการกระทำในการเรียกร้องกับผู้นำของรัฐบาลในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยและเผด็จการก็ได้ เช่น การออกเสียงประชามติ

๒. การมีส่วนร่วม หมายถึง ความพยายามที่สำเร็จในการสร้างผลกระทบต่อการดำเนินการของรัฐบาลหรือ การเลือกผู้นำรัฐบาล

๓. การมีส่วนร่วม หมายถึง การกระทำหรือกิจกรรมทางการเมืองที่กำหนดไว้ในตัวบทกฎหมาย เช่น การออกเสียงเลือกตั้ง การยื่นข้อเรียกร้อง การวิงวอนในเรื่องต่าง ๆ ที่เป็นไปตามกฎหมาย ซึ่งการกระทำเหล่านี้จะต้องไม่ขัดกฎหมาย

๔. การมีส่วนร่วม หมายถึง การใช้สิทธิเลือกตัวแทนเข้าไปใช้อำนาจแทนตัวเองในระบอบ ประชาธิปไตยแบบมีตัวแทน

๕. การมีส่วนร่วม หมายถึง ความรู้สึกแปลกแยกหรือแปลกปลอม หรือตีตนออกจากระบบการเมืองเนื่องจากการถูกกีดกันไม่ให้เขาได้มีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วม

๖. การมีส่วนร่วม หมายถึง การกระทำที่ตื่นตัวทางการเมือง ซึ่งการกระทำยังหมายรวมไปถึงการพูดคุยถกเถียงปัญหาทางการเมืองหรือพวกที่สนใจข่าวสารทางการเมืองในสื่อสารมวลชน ไม่จำเป็นจะต้องอยู่ในรูปของการใช้สิทธิเลือกตั้งเสมอไป

๗. การมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้นเป็นกิจกรรมทางการเมืองทุกชนิดทั้งแบบที่ใช้ความรุนแรงและไม่ใช้ความรุนแรง

๘. การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นกิจกรรมทางการเมืองและกิจกรรมที่มองว่าต้องมีจุดมุ่งหมายที่จะมีอิทธิพลต่อผู้นำทางการเมือง มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติการและดำเนินการของข้าราชการด้วย

๙. การมีส่วนร่วมบางคนก็มองเพียงการกระทำที่จะมีผลต่อการดำเนินการทางการเมืองระดับชาติเท่านั้น แต่ที่จริงก็รวมถึงการดำเนินการที่มีผลต่อการเมืองท้องถิ่นและระดับชาติ

๑๐. การมีส่วนร่วมทางการเมืองที่การปฏิบัติทางการเมืองและเป็นกิจกรรมทุกชนิดที่เป็นการเมือง^{๒๖}

Mc Closky ได้ให้ความหมาย การมีส่วนร่วมทางการเมือง “หมายถึง การกระทำที่มีจุดมุ่งหมาย ที่จะเข้าไปมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบาย การบริหารงานของรัฐ หรือการเลือกผู้นำรัฐบาล และการกระทำนั้นต้องเป็นการกระทำด้วยความสมัครใจ ซึ่งอาจเป็นไปในทางตรงหรือทางอ้อมก็ได้”^{๒๗}

Nie and Verba ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองว่า “หมายถึงกิจกรรมที่ชอบด้วยกฎหมาย กระทำโดยประชาชนและโดยส่วนบุคคล ที่มีอิทธิพลในการคัดเลือกตัวบุคคลที่จะมาเป็นรัฐบาล หรือภารกิจดำเนินงานกิจกรรมของรัฐบาล”^{๒๘}

ทิพาพร พิมพ์สุทธิ ให้ความหมาย การมีส่วนร่วมทางการเมือง “หมายถึง การมีส่วนร่วมในการกระทำ (Activity) ของแต่ละบุคคล ซึ่งมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจนโยบายของรัฐบาล การมีส่วนร่วมที่มาจากแต่ละบุคคลโดยตรงต่อการตัดสินใจนโยบายของรัฐบาล เรียกว่าการมีส่วนร่วมโดยตนเอง และการมีส่วนร่วมซึ่งมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจนโยบายทางอ้อม เรียกว่า การมีส่วนร่วมโดยการถูกระดม”^{๒๙}

สิทธิพันธ์ พุทธหุน ได้ให้ความหมาย ของคำว่า การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองว่า “เป็นกิจกรรมที่ราษฎรโดยส่วนตัวมุ่งที่จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในนโยบายของรัฐบาล”^{๓๐}

Milbrath ได้ให้ความหมาย ของการมีส่วนร่วมทางการเมืองว่า “เป็นความพยายามของมนุษย์ที่จะอยู่ร่วมกันในสัมพันธภาพที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน คือทุกรูปแบบของสังคมมนุษย์จะมีการเมืองในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งแฝงอยู่ด้วยเสมอ”^{๓๑}

^{๒๖} นรนิติ เศรษฐบุตร, แนวคิดการมีส่วนร่วมทางการเมือง, (เอกสารประกอบการประชุม สัมมนาเพื่อรับฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองท้องถิ่น, มปป), หน้า ๒-๔.

^{๒๗} พรอัมรินทร์ พรหมเกิด, สังคมวิทยาการเมือง, (ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๖), หน้า ๓๙.

^{๒๘} เรื่องเดียวกัน.

^{๒๙} วรรณธรรม กาญจนสุวรรณ, วัฒนธรรมทางการเมือง, เอกสารการสอนชุดวิชาสถาบันและกระบวนการทางการเมือง หน่วยที่ ๖, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (นนทบุรี : มสธ., ๒๕๔๗), หน้า ๔๒๐.

^{๓๐} สิทธิพันธ์ พุทธหุน, ทางเลือกของมวลประชา, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๗), หน้า ๕.

โคเฮน แอนด์ อีพฮอฟฟ์ ได้สร้างกรอบพื้นฐานการมีส่วนร่วมซึ่งประกอบด้วย

๑. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (decision-making) เป็นการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมตั้งแต่ระยะเริ่มต้น

๒. การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม (implementation) เป็นการเข้าร่วมโดยการสนับสนุนทางด้านทรัพยากร เข้าร่วมในการบริหาร และการเข้าร่วมในการร่วมแรงร่วมใจ

๓. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (benefits) โดยอาจจะรับผลประโยชน์ ทางวัตถุ ทางสังคม หรือโดยส่วนตัว

๔. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (evaluation) เป็นการควบคุมตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง^{๓๑}

สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ใช้สำหรับการวิจัยนี้การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง การที่บุคคลเข้ามีส่วนร่วมและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในทางการเมืองทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติในรูปแบบต่าง ๆ คือการมีส่วนร่วมในการไปใช้สิทธิเลือกตั้งร่วมแสดงความคิดเห็นทางการเมือง การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำชักชวนผู้อื่นสนทนาด้านการเมือง การมีส่วนร่วมในการรวมกลุ่มดำเนินกิจกรรมทางการเมือง

๒.๓.๒ รูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนมีหลากหลายรูปแบบ ปัญหา เงินคล้าย และคณะ ได้เสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมือง ดังนี้

๑. รูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรง และโดยอ้อม คือการพยายามกระทำเพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อการดำเนินนโยบายของรัฐบาล จะเป็นการติดต่อ โดยตรงกับตัวแทนรัฐบาลหรือสามารถเข้าไปดำเนินกิจกรรมทางการเมืองด้วยตนเอง เช่น การลงสมัครรับเลือกตั้ง เป็นต้น การมีส่วนร่วมทางการเมืองทางอ้อม ได้แก่ วิธีต่าง ๆ ที่ประชาชนใช้ แต่ไม่ใช่การติดต่อโดยตรงกับตัวแทนรัฐบาล

^{๓๑} อัมพร สุคนธ์ตันสุข, “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงในจังหวัดขอนแก่น”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๔), หน้า ๖.

^{๓๒} พัชรี พงษ์ศิริ, “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของข้าราชการ : ศึกษาเฉพาะกรณีข้าราชการกรมการจัดหางาน”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง), ๒๕๔๑, หน้า ๒๔.

๒. การมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบปกติ มักจะกระทำโดยกลุ่มอิทธิพล ซึ่งจะมีทั้งการมีส่วนร่วมในระดับท้องถิ่น และระดับชาติ เพื่อผลักดันหรือควบคุมทิศทางวิธีการนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงบทบาทนโยบาย เช่น การคุ้มครองแรงงานเด็ก สตรี ผู้บริโภค ฯลฯ

๓. การมีส่วนร่วมแบบก้าวร้าว หรือพฤติกรรมทางการเมืองแบบไม่ปกติ เช่น การประท้วง เดินขบวน การจรรยาบรรณ หรือการใช้ความรุนแรงในรูปแบบต่างๆ เช่น การก่อการร้ายที่มุ่งมีอิทธิพลต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐ

๔. การมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยอิสระ สมัยครใจ เป็นการดำเนินกิจกรรมที่ตั้งใจ ถือเป็น การมีส่วนร่วมโดยมิได้ถูกบังคับ แต่เป็นการกระทำโดยสมัยครใจตนเอง

๕. การมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบระดมหรือปลุกระดม การปลุกระดมทางการเมือง หมายถึงกระบวนการต่าง ๆ ผู้สมัยครแข่งขันทางการเมือง พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ กลุ่มบุคคลผู้กระทำการทางการเมืองใช้ในการชักจูงให้ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองว่าเป็น การปลุกระดมโดยตรง เช่น การติดต่อตัวต่อตัว การรณรงค์หาเสียงแบบเคาะประตู การใช้สื่อวิทยุ โทรทัศน์ หรือการปลุกระดมโดยทางอ้อม ผ่านคนอื่น เช่น เพื่อนฝูง เพื่อนร่วมงาน

๖. การมีส่วนร่วมแบบเต็ม หมายถึงกระบวนการที่บุคคลสามารถมีอำนาจเป็นผู้ตัดสินใจ สามารถกำหนดผลลัพธ์ได้ และการมีส่วนร่วมบางส่วนซึ่งบุคคลอาจจะมีความสามารถ หรืออิทธิพล บางส่วนในการตัดสินใจแต่ในขั้นสุดท้ายจะตกอยู่กับผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ^{๓๓}

อัลมอนต์ และ เพาเวล ได้จำแนกรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมือง เป็น ๒ รูปแบบ คือ

๑. การมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างอิสระ หมายถึงลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมือง ในรูปแบบใด ๆ ด้วยความพึงพอใจในส่วนตัว เป็นไปด้วยความสมัยครใจและได้พิจารณาวิเคราะห์แล้ว มองเห็นประโยชน์ของการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองว่าตนเองสามารถที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้อย่างแท้จริง

๒. การมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยการถูกปลุกระดม หมายถึงลักษณะของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองที่เป็นประโยชน์โดยไม่ได้เกิดจากเจตจำนงของตนเอง แต่เกิดจากการถูกปลุกระดม

^{๓๓} อ่ำพร สุคนธ์ตันสุข, “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงใน จังหวัดขอนแก่น”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, อ่างแล้ว, หน้า ๑๙ – ๒๑.

ให้เข้าดำเนินกิจกรรมทางการเมืองในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การชู้เชื้อ บังคับชักจูง หรือใช้อิทธิพลทางวัตถุ เป็นต้น^{๓๔}

สิทธิพันธ์ พุทธหุน ได้แบ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองซึ่งจำแนกแบบต่าง ๆ ตามพฤติกรรมของการเข้ามีส่วนร่วมออกเป็น ๕ รูปแบบดังต่อไปนี้

๑. กิจกรรมการเลือกตั้ง รวมทั้งการออกเสียงลงคะแนน การให้ความช่วยเหลือในการรณรงค์หาเสียง และการทำงานเลือกตั้งด้วย

๒. การลอบบี้ หมายถึงการที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลพยายามติดต่อกับเจ้าหน้าที่รัฐหรือผู้นำทางการเมืองโดยหาทางที่จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจกำหนดนโยบายของรัฐบาลโดยการให้ข้อมูลต่าง ๆ เพื่อผลประโยชน์ต่อกลุ่มบุคคล หรือเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม

๓. กิจกรรมองค์กร หมายถึงการเข้ามีส่วนร่วมของสมาชิกหรือเจ้าหน้าที่ในองค์กรที่แสดงออกโดยมีจุดมุ่งหมายเข้าไปมีอิทธิพลในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์เฉพาะอย่างหรือประเด็นที่เกี่ยวข้องกับประโยชน์สาธารณะ

๔. การติดต่อ หมายถึง การเข้าหาหรือการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลหรือข้าราชการเป็นการส่วนตัวโดยปกติจะหวังผลประโยชน์เฉพาะบุคคลหรือเฉพาะกลุ่มเล็ก ๆ

๕. การใช้กำลังรุนแรง หมายถึงการพยายามใช้กำลังที่รุนแรงเพื่อสร้างผลกระทบต่อการตัดสินใจของรัฐบาล โดยการทำร้ายร่างกายหรือทำลายทรัพย์สิน การกระทำการใช้กำลังรุนแรงกระทำโดยมุ่งหวังที่จะเปลี่ยนแปลงผู้นำทางการเมือง เช่น การทำรัฐประหาร การลอบสังหารผู้นำทางการเมือง สร้างผลกระทบต่อนโยบายรัฐ การจลาจล หรือมุ่งที่จะเปลี่ยนแปลงระบบการเมืองทั้งหมด เช่น การทำการปฏิวัติ^{๓๕}

พรรคดี ผ่องแผ้ว ได้ให้นิยามแนวความคิดในรูปแบบกิจกรรมทางการเมืองไว้ ๖ ประเภท

๑. การร้องเรียนด้วยวาจาหรือลายลักษณ์อักษร

๒. ร่วมเดินขบวนในการเมือง

๓. ติดโปสเตอร์ช่วยหาเสียง

^{๓๔} จุฑามาศ ประยูรทอง, “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษา : กรณีเปรียบเทียบนักศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหงกับมหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๗), หน้า ๑๘.

^{๓๕} สิทธิพันธ์ พุทธหุน, *ทางเลือกมวลประชา*, อ่างแล้ว, หน้า ๑๓-๑๕.

๔. สนับสนุนให้ญาติมิตรสมัครรับเลือกตั้ง

๕. เป็นหัวคะแนน

๖. เคยสมัครรับเลือกตั้ง^{๓๖}

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองทำให้ทราบถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองมีหลายรูปแบบ เช่น รูปแบบโดยตรง โดยอ้อม รูปแบบก้าวร้าว รูปแบบสมัครใจ รูปแบบการปลุกกระดม ซึ่งเป็นรูปแบบที่นักศึกษาแสดงออกถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองได้ทุกรูปแบบและสามารถประมวลความรู้ที่ได้ รวมทั้งระดับและลักษณะของการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่จะกล่าวต่อไป

๒.๓.๓ ระดับและลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมือง

Milbrath ได้แบ่งระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของบุคคลเริ่มต้นจากระดับต่ำสุด คือ การไม่สนใจทางการเมืองและสนใจการเมืองแบ่งเป็นระดับขึ้นจากต่ำสุดไปสู่สูงสุดเป็น ๑๔ ระดับ ดังนี้คือ

๑. การแสดงความสนใจต่อกิจกรรมทางการเมือง
๒. การใช้สิทธิเลือกตั้ง
๓. การริเริ่มพูดคุยทางการเมือง
๔. การชักจูงผู้อื่นให้เลือกตั้งผู้ที่ตนสนับสนุน
๕. การติดสติ๊กเกอร์เพื่อแสดงการสนับสนุน
๖. การติดต่อกับนักการเมืองและผู้นำทางการเมือง
๗. การบริจาคเงินสนับสนุนทางการเมือง
๘. การร่วมประชุมหรือชุมนุมทางการเมือง
๙. การร่วมรณรงค์ทางการเมือง
๑๐. การเป็นสมาชิกสำคัญของพรรคการเมือง
๑๑. การร่วมประชุมแกนนำของพรรค
๑๒. การร่วมระดมทุน
๑๓. การเสนอตัวเป็นผู้แข่งขันทางการเมือง
๑๔. การดำรงตำแหน่งทางการเมือง^{๓๗}

^{๓๖} วรรณธรรม กาญจนสุวรรณ, *วัฒนธรรมทางการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง*, เอกสารการสอนชุดวิชาสถาบันและกระบวนการทางการเมือง หน่วยที่ ๖, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (นนทบุรี : มสธ., ๒๕๔๗), หน้า ๔๒๖.

จากคุณลักษณะของระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง สามารถจัดลำดับขั้นของการเกี่ยวพันทางการเมืองซึ่งพิจารณาจากคุณลักษณะการกระทำทางการเมืองจากพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของบุคคล จะเริ่มต้นจากลำดับต่ำสุดคือไม่สนใจทางการเมือง ไปสู่การสนใจทางการเมืองของบุคคลถึงระดับสูงสุด ดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ ๑ ลำดับขั้นของการเกี่ยวพันทางการเมือง

จากลำดับขั้นของการมีส่วนร่วมทางการเมือง สามารถพิจารณาลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองได้ดังนี้

๑. การแสดงความสนใจต่อกิจกรรมทางการเมือง การที่บุคคลจะแสดงความสนใจต่อกิจกรรมทางการเมือง ย่อมแสดงว่าบุคคลนั้นได้รับปัจจัยกระตุ้นทางการเมือง (political stimuli) จากสิ่งแวดล้อมพอสมควร จนกระทั่งเกิดความสนใจที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองด้วยตนเอง บุคคลที่คาดหวังว่าจะสร้างความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางการเมืองอย่างมีประสิทธิภาพ จะต้องอุทิศความพยายามเพื่อรวบรวมข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการเมือง เพื่อเพิ่มพูนความรู้ทางการเมืองของตน กิจกรรมเหล่านี้เป็นรากฐานเบื้องต้นจำเป็นในการร่วมกิจกรรมต่าง ๆ มากมาย แต่บางคนอาจจะให้ความสนใจเพียงเล็กน้อย หรือไม่ให้ความสนใจเลย การที่บุคคลได้รับปัจจัยกระตุ้นทางการเมืองมาก จะยิ่งทำให้บุคคลนั้นมีโอกาสมีส่วนร่วมทางการเมืองมากยิ่งขึ้น

^{๓๗} สมบัติ อารังธัญวงศ์, การเมือง แนวคิดและการพัฒนา, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เสมาธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๓๒๕-๓๓๔.

๒. การใช้สิทธิเลือกตั้ง โดยทั่วไปประชาชนไปใช้สิทธิเลือกตั้งจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักในคุณค่าและความสำคัญของการเลือกตั้ง โดยทั่วไปการใช้สิทธิเลือกตั้งประกอบด้วย เงื่อนไข ๒ ประการ คือ ประการแรก การตัดสินใจว่าจะไปใช้สิทธิเลือกตั้งหรือไม่ ประการที่สอง การตัดสินใจว่าจะเลือกพรรคใดหรือบุคคลใด ซึ่งเงื่อนไขทั้ง ๒ ประการขึ้นอยู่กับกระบวนการหล่อหลอมทางการเมืองของแต่ละบุคคลและปัจจัยกระตุ้นทางการเมืองจากสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ โดยทั่วไป บุคคลจะรู้ล่วงหน้าว่าจะมีการเลือกตั้งเมื่อใด ดังนั้น บุคคลจึงมีโอกาสเตรียมการตัดสินใจล่วงหน้า

๓. การริเริ่มประเด็นพูดคุยทางการเมือง โดยธรรมชาติ ของมนุษย์จะให้ความสนใจเกี่ยวกับสิ่งที่ตนเป็นประโยชน์ต่อตนเอง บุคคลที่คิดว่าตนไม่ได้รับประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งจากระบบการเมืองก็ไม่สนใจการเมือง แม้กระทั่งการพูดคุยทางการเมือง แต่บุคคลที่รู้และเข้าใจว่าระบบการเมืองมีความสำคัญและมีประโยชน์ต่อตนอย่างไร จะให้ความสนใจทางการเมืองมาก โดยเฉพาะการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยทางการเมืองที่มีผลกระทบต่อระบบการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ ดังนั้นระดับความสนใจเกี่ยวกับการริเริ่มพูดคุยทางการเมืองจึงแตกต่างกันไป บางคนไม่สนใจ บางคนสนใจมาก บางคนเป็นผู้รับฟัง บางคนเป็นผู้นำในการเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นทางการเมือง และเป็นผู้ที่มีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมในการต่อสู้ทางการเมืองมากกว่า ผู้ที่เป็นเพียงผู้รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

๔. การชักจูงให้ผู้อื่นเลือกตั้งผู้ที่ตนสนับสนุน การแสดงออกในการชักจูงให้ผู้อื่นไปใช้สิทธิเลือกตั้งบุคคลที่ตนสนับสนุน นับเป็นความก้าวหน้าอีกขั้นหนึ่งของผู้ที่สนใจเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง ลักษณะของการแสดงออกเช่นนี้มีลักษณะคล้ายกับการเป็น “หัวคะแนน” ของผู้แข่งขันทางการเมือง เป็นการแสดงออกถึงความผูกพันทางการเมืองทั้งนี้เพราะได้แสดงความคิดเห็นด้วย และเชื่อว่าผู้ที่ตนสนับสนุนจะเป็นผู้นำทางการเมืองที่ดี สามารถสร้างสรรค์ประโยชน์แก่สังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๕. การติดกระดุมหรือติดสติ๊กเกอร์ เป็นการแสดงออกอย่างเปิดเผยให้บุคคลทั่วไปรู้ว่าตนให้ความสนับสนุนพรรคการเมืองใด หรือคู่แข่งทางการเมืองใด ทั้งนี้เพราะการติดกระดุมที่เป็นสัญลักษณ์ของพรรคหรือผู้สมัคร ย่อมเป็นการประกาศตนในฐานะผู้สนับสนุนชัดเจน การกระทำเช่นนี้อาจมีผลโน้มน้าวผู้ใกล้ชิดที่ยังไม่ได้ตัดสินใจให้เข้าสนับสนุนเช่นเดียวกับตนได้

๖. การติดต่อกับนักการเมืองหรือผู้นำทางการเมือง การกระทำทางการเมือง โดยทั่วไปมีประชาชนเพียงน้อยที่ติดต่อกับนักการเมืองหรือผู้นำทางการเมืองโดยตรงการติดต่อกับผู้นำทางการเมืองอาจกระทำได้โดยการส่งจดหมาย โทรเลข โทรศัพท์ หรือการติดต่อพูดคุยโดยตรงอาจเป็น

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้บุคคลเกิดความสนใจทางการเมืองมากขึ้นจนเปลี่ยนฐานะจากผู้สนใจให้การสนับสนุนเข้าสู่การต่อสู้ทางการเมืองโดยตรง

๗. การบริจาคเงิน เป็นการแสดงออกถึงการสนับสนุนทางการเมืองที่สำคัญทั้งนี้เพราะในระบอบประชาธิปไตย การเคลื่อนไหวทางการเมืองโดยเฉพาะการรณรงค์และการแข่งขันเลือกตั้งเป็นกระบวนการที่มีค่าใช้จ่ายมาก ดังนั้นการที่บุคคลร่วมบริจาคเงินย่อมแสดงถึงความมุ่งมั่นในการสนับสนุนอย่างจริงจังและอาจนำไปสู่การพัฒนาเป็นผู้เข้าร่วมต่อสู้ทางการเมืองโดยตรงในฐานะสมาชิกที่สำคัญของพรรค

๘. การร่วมประชุมหรือชุมนุมทางการเมือง เป็นการแสดงออกทางการเมืองที่มีความสำคัญมากยิ่งขึ้น เป็นการแสดงออกถึงความเห็นพ้องและความผูกพัน การเข้าร่วมประชุมและการเข้าร่วมชุมนุมย่อมเป็นการแสดงออกทางกายและทางใจ เป็นการร่วมให้กำลังใจแก่ผู้ที่มีความคิดเห็นทางการเมืองตรงกัน

๙. การร่วมรณรงค์ทางการเมือง เป็นกิจกรรมที่สำคัญ ในการขยายความการสนับสนุนจากประชาชน การร่วมรณรงค์ทางการเมืองเป็นการแสดงออกซึ่งการมีภารกิจร่วมกันของผู้สนใจการเมือง การร่วมรณรงค์ทางการเมืองจะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลมีความมั่นใจและความรู้สึกที่ดีต่อพรรคการเมืองและคู่แข่งทางการเมืองต้องการแสดงให้เห็นว่าตนเองมีส่วนร่วมในความสำเร็จของการต่อสู้ทางการเมือง การรณรงค์อาจจะกระทำได้หลายกรณี เช่น การพิมพ์จดหมาย การส่งจดหมาย การติดโปสเตอร์ หรือการเคาะประตูบ้านเพื่อชักจูงให้ประชาชนเกิดความสนใจที่จะให้การสนับสนุน เป็นต้น

๑๐. การเป็นสมาชิกพรรคสำคัญของพรรคการเมือง เป็นการแสดงออกทางการเมืองอย่างชัดเจนว่าตนเองสังกัดพรรคใด เป็นการยอมรับภารกิจในฐานะสมาชิกพรรคที่จะต้องคอยช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของพรรค การขยายความศรัทธาให้แพร่หลายในหมู่ประชาชนผลักดันเพื่อให้พรรคหรือผู้สมัครรับเลือกตั้งของพรรคได้รับชนะในการเลือกตั้ง

๑๑. การร่วมประชุมแกนนำของพรรค เป็นการแสดงออกซึ่งการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับสูงบุคคลที่จะเข้าไปมีบทบาทในการร่วมประชุมแกนนำของพรรค หรือร่วมประชุมวางแผนกลยุทธ์ของพรรค โดยทั่วไปจะต้องผ่านการเป็นสมาชิกพรรคที่มีบทบาทสำคัญของพรรค จนพรรคเกิดความไว้วางใจและมีความเชื่อมั่นว่าจะช่วยเสริมสร้างกิจกรรมของพรรคให้มีความเข้มแข็งสามารถที่จะเอาชนะคู่แข่งขั้นได้

๑๒. การร่วมระดมทุน เป็นกิจกรรมสำคัญของสมาชิกระดับสูงที่จะอยู่ในฐานะที่จะระดมทุนให้แก่พรรคหรือผู้สมัครรับเลือกตั้งได้ นอกจากจะต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถแล้วยังต้องเป็นผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมด้วย

๑๓. การเสนอตัวเป็นคู่แข่งชั้นทางการเมือง เป็นการแสดงออกทางการเมืองที่สำคัญยิ่ง ทั้งนี้เพราะการเสนอตัวเป็นคู่แข่งชั้นทางการเมืองเพื่อให้ประชาชนพิจารณาให้ความไว้วางใจจะต้องเป็นบุคคลที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และมีความเชื่อมั่นในตนเองสูงสามารถสร้างความนิยมศรัทธาให้เกิดแก่ประชาชนได้ และสามารถทำให้ประชาชนเชื่อมั่นได้ว่าจะเป็นผู้นำความสำเร็จและการมีชีวิตที่ดียิ่งขึ้นมาสู่ประชาชน

๑๔. การดำรงตำแหน่งทางการเมือง เป็นการแสดงออกทางการเมืองในระดับสูงสุด เป็นผลจากการได้รับชัยชนะจากการเสนอตัวเข้าแข่งขันทางการเมือง การแสดงบทบาทในฐานะที่ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะจะมีผลกระทบต่อความศรัทธาเชื่อมั่นของประชาชนในระยะยาว ถ้าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีความสามารถในการพัฒนาประเทศ ทำให้ประชาชนมีชีวิตที่ดีและมีความสุข จะทำให้พรรคได้รับความไว้วางใจมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะส่งผลต่อไปให้ได้รับการเลือกตั้งครั้งต่อไป

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับระดับและลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมือง ทำให้ทราบถึงลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมือง ทำให้ทราบถึงการแบ่งลักษณะกิจกรรมทางการเมืองได้ ๓ ลักษณะ คือ กิจกรรมของผู้สนใจทางการเมือง กิจกรรมปรับเปลี่ยนทางการเมือง และกิจกรรมการต่อสู้ทางการเมือง และยังมี การแบ่งลำดับชั้นของการเกี่ยวพันทางการเมืองเป็น ๑๔ ระดับด้วยกัน คือ การแสดงความสนใจทางการเมือง การใช้สิทธิเลือกตั้ง การริเริ่มประเด็นพูดคุยทางการเมือง การชักจูงผู้อื่นให้เลือกตั้งผู้ที่ตนสนับสนุน การติดกระดุม หรือสติ๊กเกอร์ การติดต่อกับนักการเมืองหรือผู้นำทางการเมือง การบริจาคเงินการร่วมประชุมหรือชุมนุมทางการเมือง การร่วมรณรงค์ทางการเมือง การเป็นสมาชิกสำคัญของพรรคการเมือง การร่วมประชุมแกนนำของพรรค การร่วมระดมทุน และการดำรงตำแหน่งทางการเมือง ผู้วิจัยได้นำระดับและลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมือง ตามแนวคิดของ Milbrath เป็นตัวแปรตามในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

๒.๓.๔ ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง

Milbrath และ Goel ได้อธิบาย การมีส่วนร่วมทางการเมืองอาจมองได้ทั้งในระดับมหภาค และระดับจุลภาค กล่าวคือในระดับมหภาคจะเน้นหน่วยทางสังคมขนาดใหญ่ เช่น ชาติเป็นหน่วยวิเคราะห์ ระดับจุลภาคจะเน้นปัจเจกบุคคลและพฤติกรรมด้านการเมืองเป็นหน่วยวิเคราะห์ และทั้ง

สองจะเน้นการศึกษาในระดับจุลภาคมากกว่าระดับมหภาค ตามแนวความคิดของ Milbrath และ Goel ได้แบ่งปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็น ๔ ประเภท^{๓๘} คือ

๑. สิ่งเร้าทางการเมือง (Political stimulate) Milbrath และ Goel อธิบายว่าก่อนที่การกระทำทางการเมืองเกิดขึ้นได้นั้นบุคคลจะต้องค่อยๆได้รับสิ่งเร้าจากสิ่งแวดล้อมสิ่งเร้าทางการเมือง เช่น การพูดคุยเกี่ยวกับการเมือง การได้รับข่าวสารข้อมูลได้ง่าย หรืออยู่ในองค์กรที่เกี่ยวกับกิจกรรมทางการเมือง และผลการศึกษาของนักวิชาการหลายท่านและในหลายประเทศพบว่า

๑.๑ ยิ่งบุคคลที่ได้รับสิ่งเร้าทางการเมืองเท่าใด เขายังมีแนวโน้มจะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในลักษณะที่มากขึ้น

๑.๒ บุคคลที่เข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในการพูดคุยเกี่ยวกับการเมืองอย่างไม่เป็นทางการจะมีแนวโน้มจะไปลงคะแนนเลือกตั้งและเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบอื่นๆ มากกว่าพวกที่ไม่พูดคุยทางการเมือง

๑.๓ คนชั้นกลางมักจะได้รับสิ่งเร้าทางการเมืองมากกว่าชนชั้นกรรมกร

๑.๔ เหตุที่บุคคลมีแนวโน้มที่จะติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ ที่มีระดับการศึกษาเท่าเทียมกันและบุคคลที่มีระดับการศึกษาสูงจะเข้าไปเกี่ยวข้องและพูดคุยในเรื่องการเมืองมาก บุคคลที่มีระดับการศึกษาสูงมักจะพบกับสิ่งเร้าเกี่ยวกับการเมืองมากกว่าบุคคลที่มีการศึกษาต่ำ

๑.๕ บุคคลยิ่งพึงพอใจในพรรคการเมืองหรือผู้สมัครใด มักจะมีสิ่งเร้าทางการเมืองมากกว่าบุคคลที่ไม่รู้จะเลือกพรรคใดหรือผู้สมัครคนใด

๒. ปัจจัยส่วนบุคคล (Personal factors) Milbrath และ Goel ได้แยกปัจจัยส่วนบุคคลออกเป็น ๕ ปัจจัย ได้แก่ ทักษะคติ ความเชื่อ ลักษณะทางบุคลิกภาพ การสืบลักษณะนิสัยมาจากบิดามารดา และความต้องการในเชิงจิตวิทยา ซึ่งทั้งสองได้รวบรวมและศึกษาจากงานวิจัยพบว่า

๒.๑ บุคคลที่มีความสนใจและห่วงใยการเมือง มีแนวโน้มจะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น

^{๓๘}สุจิต บุญบงการ, การมีส่วนร่วมทางการเมืองกับการพัฒนาการเมืองไทย, เอกสารการสนทนาวิชาการปัญหาพัฒนาการเมืองไทย ฉบับปรับปรุง หน่วยที่ ๕, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (นนทบุรี :โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๗), หน้า ๒๐๙ - ๒๑๐.

๒.๒ บุคคลที่รู้สึกในความสามารถของตน มีแนวโน้มที่จะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าบุคคลที่ไม่รู้สึกเช่นนั้น

๒.๓ บุคคลที่มีสถานะภาพทางเศรษฐกิจสังคมสูงมีระดับการศึกษาสูงมีแนวโน้มที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องทางการเมืองมาก

๒.๔ บุคคลที่มีความผูกพันหรือพึงพอใจในพรรคการเมืองหรือกลุ่มทางการเมืองใด ๆ มีแนวโน้มว่าจะกระตือรือร้นเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง

๒.๕ บุคคลที่มีความรู้สึกตระหนักในหน้าที่ของพลเมือง จะมีแนวโน้มเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมาก

๒.๖ บุคคลที่มีบุคลิกชอบออกสังคม จะมีแนวโน้มที่จะเข้าสู่อำนาจทางการเมืองมากกว่าบุคคลที่ไม่มีบุคลิกชอบออกสังคม

๓. สิ่งแวดล้อมทางการเมือง (Political setting) สิ่งแวดล้อมทางการเมืองประกอบด้วย

๓.๑ กฎกติกาทางการเมือง เช่น สิทธิในการเลือกตั้ง ความถี่ของการเลือกตั้ง หรือจำนวนเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง เป็นต้น

๓.๒ สถาบันทางการเมือง โดยเฉพาะระบบพรรคการเมือง คือระบบพรรคการเมืองจะมีผลกระทบต่อแบบแผนและอัตราการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน

๓.๓ ลักษณะการรณรงค์หาเสียง ในการวิเคราะห์ปัจจัยทั้ง ๓ ส่วนมีความสัมพันธ์กันไม่สามารถแบ่งแยกกันอย่างชัดเจน เช่น การพิจารณากฎกติกาทางการเมืองไม่สามารถแยกออกจากสถาบันทางการเมืองได้และสถาบันทางการเมืองก็ยังเป็นจัดกิจกรรมในการรณรงค์หาเสียง

๔. ตำแหน่งทางสังคม (social position) ตำแหน่งทางสังคมได้แก่ ระดับการศึกษา รายได้ อาชีพ ถิ่นที่อยู่อาศัย เพศ อายุ ศาสนา เชื้อชาติ ฯลฯ ถึงอย่างไรก็ตามตำแหน่งทางสังคมไม่ได้ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรงแต่จะเป็นตัวแปรที่สนับสนุนตัวแปรทางด้านทัศนคติและบุคลิกภาพ ซึ่งทั้งสองได้รวบรวมผลการวิจัยหลายผลงานพบว่า

๔.๑ บุคคลที่อยู่ในศูนย์กลางของสังคมที่มีแนวโน้มว่าจะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าบุคคลที่อยู่ห่างไกล

๔.๒ บุคคลยิ่งอยู่ในชนชั้นสูงขึ้นไปมีแนวโน้มว่าจะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าบุคคลที่อยู่ในชั้นที่ต่ำกว่า

๔.๓ บุคคลยิ่งมีการศึกษาสูงมีแนวโน้มว่าจะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าบุคคลที่มีการศึกษาน้อยกว่า

๔.๔ บุคคลที่มีฐานะดีมีแนวโน้มว่าจะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าบุคคลที่มีฐานะด้อยกว่า

๔.๕ ชาวชนบทมักจะมีความตื่นตัวทางการเมืองน้อยกว่าชาวเมือง

๔.๖ บุคคลที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับองค์การมักจะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าบุคคลที่ไม่ได้เกี่ยวข้อง

๔.๗ ยิ่งบุคคลอาศัยอยู่ในชุมชนใดเป็นเวลานาน ๆ เขาก็มีแนวโน้มว่าจะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากยิ่งขึ้น

เดวิด บาร์เบอร์ ประชาชนจะมีส่วนร่วมทางการเมืองมากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัย ดังนี้ คือ

๑. แรงจูงใจ เป็นสิ่งจูงใจให้บุคคลสนใจเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง เช่น เพื่อต้องการมีชื่อเสียง ความต้องการที่จะปรับปรุงพัฒนาท้องถิ่น เป็นต้น

๒. โอกาส มีเวลาที่เหมาะสม มีความพร้อมที่จะเข้าร่วมกิจกรรม

๓. ทรัพยากร คือปัจจัยสนับสนุนให้สามารถเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองได้ เช่น มีความเฉลียวฉลาด มีการศึกษาดี มีทักษะและทุนทรัพย์

นอกจากนี้ ค่านิยมของคนในสังคม ก็มีความสำคัญต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองต่างกันด้วย ซึ่งอาจมีผลมาจากบทบาทของสื่อมวลชนที่จะกระตุ้นให้ประชาชนเกิดความรู้สึกร่วมด้วย

สิ่งแวดล้อมทางการเมือง (Political environment) เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งพิจารณาได้จาก

๑. สถาบันทางการเมืองที่มีความชอบธรรม ถือว่าเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการปกครองคือจะต้องมีการจัดระเบียบปฏิบัติ การกระทำการตัดสินใจนโยบาย ประชาชน เจ้าหน้าที่และผู้นำรัฐบาลให้การยอมรับ ซึ่งสถาบันทางการเมืองจะต้องมีการพัฒนาอยู่เสมอ นับว่าเป็นแรงจูงใจอย่างหนึ่งที่จะทำให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง

๒. การพัฒนาเศรษฐกิจ ประกอบด้วยความมั่งคั่ง การพัฒนาอุตสาหกรรม การพัฒนาชนบทให้เป็นเมืองและการพัฒนาเปลี่ยนแปลงระดับการศึกษาของประชาชน

๓. สภาพการเลือกตั้ง ได้แก่การกำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ทางการเมือง เช่น การกำหนดคุณสมบัติของผู้เลือกตั้ง อายุ การศึกษา เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นการจำกัดการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง และยังรวมถึงการบริหารงานเลือกตั้งที่จะดึงดูดใจให้ประชาชนมาเลือกตั้งหรือไม่ เช่นการกำหนดหน่วยเลือกตั้งว่าอำนวยความสะดวกให้กับประชาชนหรือไม่ การประชาสัมพันธ์ชี้ให้ประชาชนเห็นคุณค่าของการเลือกตั้ง

๔. อิทธิพลของวัฒนธรรม ประชาชนได้รับการถ่ายทอดแบบแผนทางวัฒนธรรมมาเป็นเวลานานเกี่ยวกับการปฏิบัติ คุณค่าความเชื่อได้หล่อหลอมบุคคลในชาติให้มีพฤติกรรมที่แสดงออกทางการเมือง

๕. อิทธิพลของกลุ่ม มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมที่แสดงออกของคนในสังคมเนื่องจากต้องมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดภายในกลุ่ม ซึ่งมีการถ่ายทอดความเชื่อค่านิยม และทัศนคติที่คล้ายคลึงกันให้สมาชิกภายในกลุ่ม

๖. อิทธิพลของสื่อมวลชน มีบทบาทในการถ่ายทอดข่าวสารความเคลื่อนไหวและค่านิยมต่าง ๆ ทางการเมือง ช่วยให้มีการเปลี่ยนแปลง นำไปสู่การปรับวิถีชีวิตแก่ประชาชน ค่านิยมเพื่อการพัฒนาประเทศให้ทันสมัย ถือเป็นตัวจักรสำคัญในการให้ความรู้ ความคิดประสบการณ์ ค่านิยมข้อเท็จจริง ทัศนคติ แบบแผนในการดำเนินชีวิตแก่ประชาชน^{๓๙}

นอกจากนี้ อัลมอน และเวอร์บา สรุปความสัมพันธ์ของการศึกษากับการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ดังนี้

๑. บุคคลที่ได้รับการศึกษาสูงขึ้นก็ยิ่งตระหนักในผลกระทบที่รัฐบาลมีต่อปัจเจกบุคคลมากกว่าที่ได้รับการศึกษาต่ำ

๒. บุคคลที่ได้รับการศึกษาสูงขึ้นมักจะเห็นได้ว่าเป็นผู้สนใจข่าวสารทางการเมือง ให้ความสนใจในการรณรงค์หาเสียงมากกว่าบุคคลที่ได้รับการศึกษาระดับต่ำ

๓. บุคคลที่ได้รับการศึกษาสูงขึ้นจะมีการรับรู้ข่าวสารทางการเมืองมากขึ้น

๔. บุคคลที่ได้รับการศึกษาสูงขึ้นจะมีความคิดเห็นในเรื่องการเมืองกว้างขวางมากขึ้น

๕. บุคคลที่มีการศึกษาสูงขึ้นมีแนวโน้มว่าจะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในการถกเถียงหรือแสดงความคิดเห็นทางการเมืองมากขึ้น

๖. บุคคลที่ได้รับการศึกษาสูงขึ้น จะสะดวกใจที่จะพูดคุยกับบุคคลอื่นถึงปัญหาบ้านเมือง ในขณะที่บุคคลที่ได้รับการศึกษาน้อยจะพยายามหลีกเลี่ยงการแสดงความคิดเห็นในเรื่องการเมือง

๗. บุคคลที่มีระดับการศึกษาสูงจะพิจารณาตนเองในฐานะที่จะสามารถมีอิทธิพลต่อรัฐบาลได้

๘. บุคคลที่ได้รับการศึกษาสูงจะมีแนวโน้มที่จะเป็นสมาชิกที่มีความกระตือรือร้นขององค์กร

^{๓๙}สมคิด ปานเพชร, “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้นำท้องถิ่นศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอ เมือง จังหวัดพัทลุง”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย รามคำแหง, ๒๕๔๕), หน้า ๒๑-๒๒.

๙. บุคคลที่ได้รับการศึกษาสูงจะมีความมั่นใจในการเข้าสังคม และเชื่อว่าบุคคลอื่นเป็นผู้มีคุณค่าและมีประโยชน์^{๔๐}

จากความสัมพันธ์ของการศึกษากับการมีส่วนร่วมทางการเมือง ของอัลมอนและเวอร์บา จะเห็นได้ว่าระดับการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่จะจูงใจให้บุคคลมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น และเป็นการพัฒนาประชาธิปไตยในระดับหนึ่ง

Norman H. Nie และคณะ ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างทางสังคม กับการมีส่วนร่วมทางการเมือง ความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างทางสังคม กับการพัฒนาเศรษฐกิจ ว่าบุคคลที่มีฐานะทางสังคมดีเนื่องมาจากการพัฒนาเศรษฐกิจ จะสนใจเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่ากลุ่มชนชั้นอื่น ๆ และมีแนวโน้มเข้าเป็นสมาชิกองค์กรต่าง ๆ สูงกว่าชนชั้นอื่น^{๔๑}

จากแนวคิดดังกล่าวสรุปได้ว่า เมื่อโครงสร้างทางสังคม สภาพทางเศรษฐกิจเปลี่ยนไป จะมีผลทำให้ทัศนคติ และพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคลเปลี่ยนไปด้วย โดยเฉพาะการมีรายได้สูงยังจะทำให้มีความสัมพันธ์กับปัจจัยอื่น ๆ อีก เช่น ทำให้มีโอกาสได้รับการศึกษาสูง ทำให้มีโอกาสได้รับข่าวสารทางการเมืองมากขึ้น และติดต่อกับสังคมภายนอกเป็นจำนวนมาก และเป็นพลังกระตุ้นให้มีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น

แมคครอสกี ได้อธิบายถึงลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองขึ้นอยู่กับปัจจัยหรือตัวแปร ๓ ประการ คือ

๑. ตัวแปรทางด้านสิ่งแวดล้อมทางสังคม (the social environment variables) หมายถึงสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ อาชีพ เชื้อชาติ ศาสนา และถิ่นที่อยู่อาศัย เป็นต้น

๒. ตัวแปรทางด้านจิตวิทยา (psychological variables) หมายถึง การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองจะเป็นไปได้อยู่ที่ผลตอบแทนหรือรางวัล (rewards) หรือเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองได้ เช่น ความต้องการมีอำนาจ ต้องการเกียรติยศและศักดิ์ศรี ต้องการยกสถานะภาพของตนเองให้สูงขึ้น และต้องการการยอมรับจากสังคม ต้องการเปลี่ยนแปลงสังคมให้ดีขึ้น

^{๔๐} จุฑามาศ ประยูรทอง, “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษา : กรณีเปรียบเทียบนักศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหงกับมหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, อ่างแล้ว, หน้า ๒๘-๒๙.

^{๔๑} อ่างแล้ว, พรอัมรินทร์ พรหมเกิด, สังคมวิทยาการเมือง, หน้า ๕๗-๕๘.

๓. ตัวแปรทางด้านสิ่งแวดล้อมทางการเมือง (the political environment variables) คือ ระบบพรรคการเมือง ลักษณะการรณรงค์หาเสียง และประเด็นการหาเสียงหรือปัญหาทางการเมือง ระบบการเมืองถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญ จะแสดงบทบาทที่สำคัญ ๒ ประการคือ ประการแรกบทบาทที่แสดงออกในลักษณะของอารมณ์ความรู้สึก และจะมีความรู้สึกคัดค้านหรือต่อต้านคนที่อยู่ต่างพรรค โดยทั่วไปบุคคลย่อมมีความรู้สึกผูกพันกับพรรคการเมืองมากโอกาสที่จะทำให้บุคคลเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น ประการที่สอง พรรคการเมืองจะแสดงบทบาทเป็นเครื่องมือ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายบางอย่างของการรณรงค์หาเสียง ความพยายามของพรรคการเมืองต่าง ๆ ในการชักจูงให้ประชาชนไปเลือกพรรคของตน^{๔๒}

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง ปัจจัยที่จะมีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองคือ สิ่งเร้าทางการเมือง ได้แก่ การได้รับข่าวสาร สื่อต่าง ๆ และการพูดคุย ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ ทักษะสติ ความเชื่อ และบุคลิกภาพ สิ่งแวดล้อมทางการเมือง ได้แก่ สิทธิในการเลือกตั้ง และตำแหน่งทางสังคม ได้แก่ ระดับศาสนา เชื้อชาติ รายได้ อายุ อาชีพ ถิ่นที่อยู่อาศัย ฐานะอื่น ๆ เพื่อพิจารณาความเหมาะสมในการศึกษา ปัจจัยด้านตำแหน่งทางสังคม มีความเหมาะสม กับการศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษา มหาวิทยาลัย ที่มีอายุช่วงตั้งแต่ ๑๘ ปีขึ้นไป ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้นำเอาผลที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมมาใช้กำหนด ตัวแปรอิสระ คือ อายุ เพศ ภูมิลำเนา สาขาวิชาที่ศึกษา ชั้นปีที่ศึกษา รายได้ และการรับข้อมูลข่าวสาร

ตารางที่ ๒.๓ สรุปแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
นรนิติ เศรษฐบุตร, (มปป), ๒-๔.	การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง การกระทำในการสนับสนุน, กิจกรรมทางการเมืองที่กำหนดไว้ในตัวบทกฎหมาย, การใช้สิทธิเลือกตัวแทนเข้าไปใช้อำนาจแทนตัวเอง และเป็นกิจกรรมทางการเมืองทุกชนิด เป็นต้น

^{๔๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๘-๖๑.

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
พรอัมรินทร์ พรหมเกิด, (๒๕๕๖, ๓๙).	การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง การกระทำที่มีจุดมุ่งหมาย ที่จะเข้าไปมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบาย การบริหารงานของรัฐ หรือการเลือกผู้นำรัฐบาล
วรรณธรรม กาญจนสุวรรณ, (๒๕๔๗, ๔๒๐).	การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง การมีส่วนร่วมในการกระทำ (Activity) ของแต่ละบุคคล ซึ่งมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล
สิทธิพันธ์ พุทธหุน, (๒๕๔๗, ๕).	การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง เป็นกิจกรรมที่ราษฎรโดยส่วนตัวเองที่จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในนโยบายของรัฐบาล
อำพร สุคนธ์ตันสุข, (๒๕๔๔, ๖).	การมีส่วนร่วมทางการเมืองว่า “เป็นความพยายามของมนุษย์ที่จะอยู่ร่วมกันในสัมพันธภาพที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน
พัชรี พงษ์ศิริ, (๒๕๔๑, ๒๔).	กรอบพื้นฐานการมีส่วนร่วมซึ่งประกอบด้วย ๑. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (decision-making) ๒. การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม (implementation) ๓. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (benefits) ๔. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (evaluation)
อำพร สุคนธ์ตันสุข, (๒๕๔๔, ๑๙ - ๒๑).	รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมือง มีดังนี้ ๑. รูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรง และโดยอ้อม ๒. การมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบปกติ มักจะกระทำโดยกลุ่มอิทธิพล ๓. การมีส่วนร่วมแบบก้าวร้าว หรือพฤติกรรมทางการเมืองแบบไม่ปกติ ๔. การมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยอิสระ สมัยครใจ ๕. การมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบระดมหรือปลุกระดม ๖. การมีส่วนร่วมแบบเต็ม

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
จุฑามาศ ประยูรทอง, (๒๕๔๗, ๑๘).	รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมือง เป็น ๒ รูปแบบ คือ ๑. การมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างอิสระ ๒. การมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยการถูกปลุกกระดม
สิทธิพันธ์ พุทธหุน, (๑๓-๑๕).	รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองจำแนกแบบต่าง ๆ ตามพฤติกรรมแบ่งออกเป็น ๕ รูปแบบดังต่อไปนี้ ๑. กิจกรรมการเลือกตั้ง ๒. การลอบบี้ ๓. กิจกรรมองค์กร ๔. การติดต่อ ๕. การใช้กำลังรุนแรง
วรรณธรรม กาญจนสุวรรณ, (๒๕๔๗, ๔๒๖).	รูปแบบกิจกรรมทางการเมืองไว้ ๖ ประเภท ได้แก่ ๑. การร้องเรียนด้วยวาจาหรือลายลักษณ์อักษร ๒. ร่วมเดินขบวนในการเมือง ๓. ติดโปสเตอร์ช่วยหาเสียง ๔. สนับสนุนให้ญาติมิตรสมัครรับเลือกตั้ง ๕. เป็นหัวคะแนน ๖. เคยสมัครรับเลือกตั้ง
สมบัติ อารังธัญวงศ์, (๒๕๓๙, ๓๒๕-๓๓๔).	การมีส่วนร่วมทางการเมืองของบุคคล แบ่งเป็นระดับขึ้นจากต่ำสุดไปสู่สูงสุดเป็น ๑๔ ระดับ ดังนี้ คือ ๑. การแสดงความสนใจต่อกิจกรรมทางการเมือง ๒. การใช้สิทธิเลือกตั้ง ๓. การริเริ่มพูดคุยทางการเมือง ๔. การชักจูงผู้อื่นให้เลือกตั้งผู้ที่ตนสนับสนุน ๕. การติดสติ๊กเกอร์เพื่อแสดงการสนับสนุน ๖. การติดต่อกับนักการเมืองและผู้นำทางการเมือง ๗. การบริจาคเงินสนับสนุนทางการเมือง ๘. การร่วมประชุมหรือชุมนุมทางการเมือง ๙. การร่วมรณรงค์ทางการเมือง ๑๐. การเป็นสมาชิกสำคัญของพรรคการเมือง ๑๑. การร่วมประชุมแกนนำของพรรค ๑๒. การร่วมระดมทุน ๑๓. การเสนอตัวเป็นผู้แข่งขันทางการเมือง ๑๔. การดำรงตำแหน่งทางการเมือง

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
สุจิต บัญบังการ, (๒๕๔๗, ๒๐๙ - ๒๑๐).	ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง เป็น ๔ ประเภท คือ ๑. สิ่งเร้าทางการเมือง (Political stimulate) ๒. ปัจจัยส่วนบุคคล (Personal factors) ๓. สิ่งแวดล้อมทางการเมือง (Political setting) ๔. ตำแหน่งทางสังคม (social position)
สมคิด ปานเพชร, (๒๕๔๕, ๒๑-๒๒).	ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งพิจารณาได้จาก ๑. สถาบันทางการเมืองที่มีความชอบธรรม ๒. การพัฒนาเศรษฐกิจ ๓. สภาพการเลือกตั้ง ๔. อิทธิพลของวัฒนธรรม ๕. อิทธิพลของกลุ่ม ๖. อิทธิพลของสื่อมวลชน
จุฑามาศ ประยูรทอง, (อ้างแล้ว, ๒๘-๒๙).	ความสัมพันธ์ของการศึกษากับการมีส่วนร่วมทางการเมืองว่า ระดับการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่จะจูงใจให้บุคคลมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น และเป็นการพัฒนาประชาธิปไตยในระดับหนึ่ง
พรอัมรินทร์ พรหมเกิด, (อ้างแล้ว, ๕๗-๕๘).	บุคคลที่มีฐานะทางสังคมดีเนื่องมาจากการพัฒนาเศรษฐกิจ จะสนใจเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่ากลุ่มชนชั้นอื่น ๆ และมีแนวโน้มเข้าเป็นสมาชิกองค์กรต่าง ๆ สูงกว่าคนชั้นอื่น

๒.๔ หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยที่จะศึกษาเกี่ยวกับหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาซึ่งกำหนดกรอบของการศึกษา ๓ ประการ คือ (๑) ความหมายของหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ (๒) ความสำคัญของหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ และ (๓) ประเภทของหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ความหมายของหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์

๒.๔.๑ ความหมายของหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์

ทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ หมายถึง ธรรมที่เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ในปัจจุบัน^{๔๓}

^{๔๓} อก.อรรถก. (ไทย) ๒๓/๑๔๔/๒๘๙.

ประโยชน์อันพึงได้รับจากการประกอบกิจการหรือมีอาชีพที่สุจริต ถูกต้องทั้งทางกฎหมายและศีลธรรม ผลประโยชน์ที่ได้จากการประกอบกิจการนั้น เป็นผลที่ได้บันตาเห็นไม่ต้องรอถึงภายภาคหน้า ผลประโยชน์ที่ได้รับจากการประกอบกิจการ อาจจะเป็นเงิน สิ่งของ ชื่อเสียง เกียรติยศ การยกย่องสรรเสริญ หรือกล่าวอย่างง่าย ๆ ว่าเป็นผลประโยชน์อาจเป็นวัตถุหรือผลตอบแทนทางด้าน จิตใจก็ได้ อาจเป็นสิ่งที่บุคคลทั่วๆ ไปปรารถนาการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะได้มาซึ่งประโยชน์ นั้น จะต้องแสวงหาอย่างมีหลักการและมีแผนการ ซึ่งหลักการและแผนการนี้ เรียกว่า ธรรมที่เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ในปัจจุบัน อันมีอยู่ ๔ ประการ คือ

๑. ความขยันหมั่นเพียร
๒. การรู้จักรักษาทรัพย์และประหยัด
๓. คบคนดีเป็นมิตร
๔. เลี่ยงชีพตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่หามาได้

๒.๔.๑.๑ ความหมายของหลักทฤษฎีธรรมมีกัตถประโยชน์ในอรรถกถา

ทฤษฎีธรรมมีกัตถประโยชน์ เป็นหลักธรรมในพุทธศาสนา หมายถึง ประโยชน์ในปัจจุบัน ๔ อย่าง^{๔๔} อาจเรียกสั้นๆว่า ทฤษฎีธรรมมีกัตถะเนื่องจากกัตถะ แปลว่า ประโยชน์อยู่แล้ว จึงไม่จำเป็นต้องมีประโยชน์ซ้ำซ้อนกันสองคำก็ได้หรืออาจเรียกเต็มๆ ว่า ทฤษฎีธรรมมีกัตถสังวัตตนิกรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน หลักธรรมอันอำนวยประโยชน์สุขขั้นต้น เพื่อประโยชน์สุขสามัญที่มองเห็นกันในชาตินี้ที่คนทั่วไปปรารถนา มี ทรัพย์ ยศ เกียรติ ไม้ตรี เป็นต้น อันจะสำเร็จด้วยธรรม ๔ ประการ คือ

๑. อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น เช่น ขยันหมั่นเพียร เลี่ยงชีพด้วยการหมั่นประกอบกิจการงาน เป็นผู้ขยันไม่เกียจคร้านในการงานนั้นประกอบด้วยปัญญาเครื่องสอดส่องอันเป็นอุปายในการงานนั้น ให้สามารถทำได้สำเร็จ

๒. อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษาโภคทรัพย์ที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร โดยชอบธรรม เขารักษาคุ้มครองโภคทรัพย์เหล่านั้นไว้ได้พร้อมมูล ไม่ให้ถูกลัก หรือทำลายไปโดย ภัยต่างๆ

๓. กัลยาณมิตรตตา คบคนดี ไม่คบคนชั่ว อยู่อาศัยในบ้านหรือนิคมใด ย่อมดำรงตน เจริญสนทนากับบุคคลในบ้านหรือนิคมนั้น ซึ่งเป็นผู้มีสมาจารบริสุทธ์ ผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศีล จาคะ

^{๔๔} ม. ม. ๑๓/ ๒๓๘

ปัญญา

๔. สมชีวิตา อยู่อย่างพอเพียง ทางเจริญทรัพย์และทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์ แล้วเลี้ยงชีพพอเหมาะ ไม่ให้สุรุ่ยสุร่ายฟุ่มเฟือยนัก ไม่ให้ผิดเคืองนัก ด้วยคิดว่า รายได้ของเราจักต้องเหนือรายจ่าย และรายจ่ายของเราจักต้องไม่เหนือรายได้

๒.๔.๑.๒ ความหมายของหลักทฤษฎีธรรมมีกัตถประโยชน์ในพจนานุกรมพุทธศาสตร์

ความหมายของทฤษฎีธรรมมีกัตถสังวัตตนิกรธรรม ๔ (ธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน, หลักธรรมอันอำนวยประโยชน์สู่ขั้นต้น - virtues conducive to benefits in the present; virtues leading to temporal welfare)^{๔๕}

๑. อุฏฐานสัมปทา (ถึงพร้อมด้วยความหมั่น คือ ขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่ การงาน ประกอบ อาชีพอันสุจริต มีความชำนาญ รู้จักใช้ปัญญาสอดส่อง ตรวจตรา หาอุบายวิธี สามารถจัดดำเนินการให้ได้ผลดี -to be endowed with energy and industry; achievement of diligence)

๒. อารักขสัมปทา (ถึงพร้อมด้วยการรักษา คือ รู้จักคุ้มครองเก็บรักษาโภคทรัพย์และผลงานอันตนได้ทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียร โดยชอบธรรม ด้วยกำลังงานของตน ไม่ให้เป็นอันตรายหรือเสื่อมเสีย -to be endowed with watchfulness ; achievement of protection)

๓. กัลยาณมิตตตา (คบคนดีเป็นมิตร คือ รู้จักกำหนดบุคคลในถิ่นที่อาศัย เลือกเสวนา สำเนียงศึกษาเยี่ยงอย่างท่านผู้ทรงคุณมีศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา -good company; association with good people)

๔. สมชีวิตา (มีความเป็นอยู่เหมาะสม คือ รู้จักกำหนดรายได้และรายจ่ายเลี้ยงชีวิต แต่พอดี มีให้แต่เคืองหรือฟุ่มเฟือย ให้รายได้เหนือรายจ่าย มีประหยัดเก็บไว้ -balanced livelihood ; living economically)^{๔๖}

๒.๔.๑.๓ ความหมายของหลักทฤษฎีธรรมมีกัตถประโยชน์ในทัศนะของนักวิชาการ

ทฤษฎีธรรมมีกัตถะ แปลว่า ประโยชน์ที่เห็นได้ในปัจจุบัน หรือประโยชน์ในปัจจุบัน หมายความว่า ผู้ใดปฏิบัติตามหลักธรรมนี้แล้ว ผู้นั้นย่อมได้รับประโยชน์ในปัจจุบัน หลักธรรมที่ให้ประโยชน์ในปัจจุบันมี ๔ ประการคือ

^{๔๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๘), หน้า ๑๓๘.

^{๔๖} พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๓๘.

๑. อุฏฐานสัมปทา แปลว่า ความถึงพร้อมด้วยการลุกขึ้นหรือความหมั่น หมายถึง เป็นผู้หมั่นขยันในกิจการที่ทำ ผู้หมั่นขยันจะต้องลุกขึ้นทำงาน ไม่ใช่เอาแต่นอน ไม่ยอมลุกขึ้น งานที่ทำนั้นขึ้นอยู่กับบุคคลแต่ละคน เช่น นักเรียนต้องเรียนหนังสือ แม่บ้านต้องทำงานบ้าน ผู้ประกอบอาชีพต้องทำงานในหน้าที่ของตนให้สำเร็จ และให้มีความก้าวหน้า การจะทำงานให้ประสบความสำเร็จได้ต้องมีความขยันหมั่นเพียร

๒. อารักขสัมปทา แปลว่า ความถึงพร้อมด้วยการรักษา หมายถึง การรักษาทรัพย์ที่หา มาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร การรักษาทรัพย์ไม่ได้หมายความว่าเก็บไว้โดยไม่ใช้สอย แต่เก็บไว้ให้มีใช้สอยตลอดไป

๓. กัลยาณมิตรตตา แปลว่า ความเป็นผู้มีเพื่อนดี หรือความมีเพื่อนเป็นคนดี หมายความว่า คบเฉพาะมิตรแท้ ๔ จำพวก คือ (๑) มิตรมีอุปการะ (๒) มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ (๓) มิตรแนะ ประโยชน์ และ (๔) มิตรมีความรักใคร่

๔. สมชีวิตา แปลว่า การเลี้ยงชีวิตสม่าเสมอหรือพอเหมาะพอดี หมายความว่า เลี้ยงชีวิตตามกำลังทรัพย์ที่หาได้ ไม่ให้ฝืดเคืองเกินไป ไม่ให้ฟุ่มเฟือยเกินไป

สำหรับผู้มีควมร้รน้อยรายได้น้อย ถึงจะขยันหมั่นเพียรรายได้ก็เพิ่มขึ้นไม่มากนัก ให้ใช้ จ่ายเพียงพอดี ไม่ให้ฝืดเคืองเกินไป และไม่ควรเอาอย่างผู้มีรายได้นสูง เพราะความพอดีของผู้มีรายได้นสูงเป็นความฟุ่มเฟือยของผู้มีรายได้น้อย สำหรับผู้มีรายได้นสูง ควรใช้จ่ายเพียงพอดีสำหรับตน ไม่ให้ ฟุ่มเฟือยเกินไป และไม่ใช้จ่ายอย่างคนมีรายได้น้อย ซึ่งถือเป็นความฝืดเคืองสำหรับตน

สรุปได้ว่า คือ การเลี้ยงชีวิตอย่างพอเหมาะพอดีตามฐานะของตนและปฏิบัติอย่างนี้ โดยสม่าเสมอ ธรรม ๔ ประการนี้เรียกว่า ทิฏฐธัมมิกัตถะ ธรรมที่อำนวยความสะดวกให้ในปัจจุบันทันตาเห็น ประโยชน์นั้น ได้แก่ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข คือ เป็นผู้มีฐานะมั่นคง มีชื่อเสียงเกียรติคุณ ได้รับการยกย่องโดยทั่วไป และมีความสุขตามสมควรแก่สภาพของตน

๒.๔.๒ ความสำคัญของหลักทิฏฐธัมมิกัตถะประโยชน์

หลักความสำคัญของการปฏิบัติเพื่อให้สำเร็จประโยชน์ต่อตนเอง ได้รับประโยชน์ในปัจจุบันตามหลักทิฏฐธัมมิกัตถะประโยชน์นั้น พระธรรมปิฎกได้กล่าวไว้ในหนังสือธรรมานุญชีวิตว่า “คนที่จะเรียกได้ว่ารู้จัก รู้จักใช้ทรัพย์ หรือหาเงินเป็น ใช้เงินเป็น เป็นคนที่ทำมาหากินที่ดี ตั้งตัวสร้างหลักฐานได้ และใช้ทรัพย์สมบัติให้เป็นประโยชน์ เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ทางเศรษฐกิจอย่างถูกต้อง เพราะปฏิบัติตามหลักธรรม ต่อไปนี้^{๔๗} และความสำคัญของทิฏฐธัมมิกัตถะประโยชน์นั้นมี หลักธรรม

^{๔๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), ธรรมานุญชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช

๔ อย่างนี้มีประโยชน์มากมายหลายประการแก่ผู้ประพฤติปฏิบัติตาม รวมทั้งส่งผลดีไปถึงสังคมด้วย คือ

๑. ทำให้บุคคลสามารถสร้างหลักฐานได้อย่างมั่นคง
 ๒. ทำให้เป็นคนที่มีเกียรติ มีชื่อเสียง มีคนเชื่อฟังนับถือ
 ๓. เป็นทางเสริมสร้างสัมพันธไมตรี
 ๔. ทำให้มีโอกาสได้ทำเพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวม
 ๕. เป็นแบบอย่างที่ดีให้บุคคลอื่นได้ปฏิบัติตามทั้งในด้านการงานและการดำรงชีวิต
 ๖. สร้างความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจให้แก่ชาติทางอ้อม และช่วยลดปัญหาสังคมได้
- ปัจจุบันเป็นยุคที่ผู้คนให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการเรื่องเงินๆ ทองๆ ของตนเอง มากขึ้น สังเกตได้จากสื่อ ทั้งทีวี วิทยุ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร แม้มกกาซีนต่างๆ จะมีเนื้อหาสาระ เกี่ยวกับการออม การลงทุน การใช้จ่าย สอดแทรกอยู่ไม่น้อย รวมทั้งพอคึกคักที่เป็นเรื่องทางการเงินส่วนบุคคล ก็มีให้เลือกซื้อหามากมาย

จำนวนผู้คนที่ตื่นตัวและสนใจเรื่องนี้อย่างจริงจัง ดูเหมือนจะเพิ่มมากขึ้นทุกวัน จะว่าไปแล้วการจัดการเรื่องเงินๆ ทองๆ ต้องมองเป็นเรื่องสำคัญอันดับต้นๆ ในชีวิตของเรา ที่จะต้องจัดการให้ลงตัวเพื่อสร้างสมดุลให้ชีวิตในทุกด้าน

ตามหลักธรรมคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ทรงสอนเกี่ยวกับเรื่องเงินๆ ทองๆ หรือเรื่องการบริหารจัดการทรัพย์สินหรือโภคทรัพย์ไว้อย่างครบวงจร เพื่อสร้างสมดุลแก่ชีวิตหลายเรื่อง อย่างเช่น หลักการสร้างประโยชน์หรือความสุขในปัจจุบันที่เรียกว่า ทิฐุธรรมมีกัตถประโยชน์ ๔ ประกอบไปด้วย (๑) อุภูฐานสัมปทา หรือการหาทรัพย์ด้วยความขยันหมั่นเพียร ในทางสุจริตชอบธรรม (๒) อารักขาสัมปทา หรือการรู้จักรักษาทรัพย์ที่หามาได้ (๓) กัลยาณมิตตาหรือการรู้จักคบเพื่อนดีเพื่อไม่ให้ชีวิตถูกชักนำไปในทางที่เสื่อมและ และ (๔) สมชีวิตา หรือ การรู้จักใช้จ่ายอย่างสมควรตามฐานะ

โดยหลักทิฐุธรรมมีกัตถประโยชน์ ๔ นี้ถือเป็นหลักการพื้นฐานเพื่อการดับทุกข์ทางกาย อันเป็นความทุกข์ที่เกิดขึ้นง่ายและมีอยู่มากมายในสังคมปัจจุบัน หากต้องการดับทุกข์ทางสังคม ทรงสอนหลักประโยชน์เบื้องต้นคือ ศรัทธา ศีล จาคะ และปัญญา

ส่วนการดับทุกข์ทางจิต เพื่อประโยชน์สูงสุด ทรงสอนหลัก อริยมรรค ๘ ไว้ให้เป็นครรลองสู่ความพ้นทุกข์

บุคคลทั่วไปอย่างเราๆ ความสุขพื้นฐานทั่วไป ตามที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ก็มีในเรื่องความสุขของ คฤหัสถ์ ๔ ได้แก่

๑. สุขเกิดจากการมีทรัพย์
๒. สุขเกิดจากการจ่ายทรัพย์เพื่อบริโภคไม่มากไม่น้อยเกินไป
๓. สุขเกิดจากความไม่เป็นหนี้
๔. สุขเกิดจากการประกอบกิจการงานที่ปราศจากโทษ

พระพุทธองค์ยังทรงสอนให้เรารู้จักการจัดสรรทรัพย์ที่หามาได้เป็น ๔ ส่วน หรือหลัก โภควิภาค ๔ คือ ให้เราจัดแบ่งทรัพย์ที่หามาได้เป็น ๓ ส่วน ดังนี้

เอเกน โภคะ ภูณเขยย ทรัพย์ส่วนแรกหรือ ๒๕ % สำหรับใช้จ่ายเลี้ยงตน และเลี้ยงคุณที่ควรบำรุง

ทรัพย์ส่วนต่อมา ทวีหิ กมมํ ปโยชเช ให้ใช้สองส่วน หรือ ๕๐ % สำหรับการลงทุน ประกอบกิจการงานอาชีพเพื่อให้ทรัพย์ที่มีได้เพิ่มพูนขึ้น

และทรัพย์ส่วนสุดท้าย จตุตถณจ นิชาเปยย หรือ ๒๕ % ให้เก็บไว้ใช้ในคราวจำเป็น นอกจากนี้ยังทรงสอนหลักการใช้จ่ายทรัพย์ไว้ด้วยคือ โภคอาทียะ ๕ หรือหลักการใช้ ประโยชน์จากทรัพย์ เมื่อหาทรัพย์มาได้ด้วยความสุจริตชอบธรรมแล้ว ควรใช้จ่ายทรัพย์นั้นเพื่อให้ เกิดประโยชน์อย่างถูกต้อง ได้แก่

๑. เลี้ยงตนเอง บิดามารดา บุตร ภรรยาและคนในปกครองให้มีความสุข
๒. บำรุงมิตรสหายและผู้ร่วมงานให้มีความสุข
๓. ใช้สำหรับป้องกันภัยอันตราย
๔. ใช้ทำพละ ๕ อย่าง ได้แก่ สงเคราะห์ญาติ ต้อนรับแขก ทำบุญอุทิศแก่บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว บำรุงราชการโดยการเสียภาษีอากร และถวายเทวดาหรือสักการะแก่สิ่งที่ควรบูชา และ
๕. ใช้อุปถัมภ์บำรุงสมณพราหมณ์ผู้ที่ประพฤติชอบ

ทั้งนี้ หากเราน้อมนำหลักธรรมทั้ง ๔ เรื่องมาปฏิบัติ จะได้ประโยชน์ทั้งแก่ตนเอง ครอบครัว บุคคลใกล้ชิด และแก่สังคม ซึ่งหากพิจารณาอย่างลึกซึ้งแล้วจะพบว่าประโยชน์ที่เกิดขึ้นเป็นประโยชน์ที่สร้างความมั่นคงและยั่งยืน ให้แก่ชีวิตเราอย่างครบถ้วนในทุกมิติ

หลักธรรมทั้ง ๔ เรื่องนี้เป็นเรื่องของการจัดการโภคทรัพย์หรือทรัพย์ภายนอก ที่เราต่างดิ้นรนแสวงหา ทั้งที่ความจริงทุกคนสามารถมีทรัพย์อันประเสริฐได้ เป็นทรัพย์ที่ไม่มีผู้ใดจะแย่งชิงไปได้ไม่สูญหายไปด้วยภัยหรืออันตรายต่างๆ

ทรัพย์ประเภทนี้อยู่ภายในจิตใจของเราเอง ที่เรียกว่า อริยทรัพย์ หรือคุณธรรมประจำใจ

อันประเสริฐ ๗ ประการ ได้แก่ ศรัทธา ศีล หิริ โอตตปปะ พาหุสัจจะ จาคะ และปัญญา อริยทรัพย์ นี้ นอกจากจะทำให้จิตใจไม่ล้าช้าและไม่ยากจนแล้ว ยังเป็นทุนทางใจในการสร้างทรัพย์ภายนอก ที่สำคัญยิ่งอีกด้วย

ดังนั้น เมื่อต้องการจะสร้างและสะสมทรัพย์สินเงินทองต่างๆ ก็ต้องไม่ลืมที่จะสร้าง ทรัพย์ที่แท้จริงให้มีบริบูรณ์ขึ้นด้วย เพื่อความร่ำรวยอย่างแท้จริงของชีวิต

๒.๔.๓ ประเภทของหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์

ทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ แปลว่า ธรรมที่เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ในปัจจุบัน หมายถึง ประโยชน์อันพึงได้รับจากการประกอบกิจการหรืออาชีพที่สุจริต ถูกต้องทั้งทางกฎหมายและศีลธรรม ผลประโยชน์ที่ได้จากการประกอบกิจการนั้น เป็นผลที่ได้บังตาเห็นไม่ต้องรอถึง ภายภาคหน้าผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการประกอบกิจการ อาจจะเป็นเงิน สิ่งของ ชื่อเสียง เกียรติยศ การยกย่องสรรเสริญ หรือกล่าวอย่างง่าย ๆ ว่าผลประโยชน์อาจเป็นวัตถุหรือผลตอบแทนทางด้าน จิตใจก็ได้ อันเป็นสิ่งที่บุคคลต่างๆ ไปปรารถนา การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะสามารถได้มาซึ่ง ผลประโยชน์นั้น จะต้องแสวงหาอย่างมีหลักการและมีแผนการ ซึ่งหลักการและแผนการนี้เรียกว่า ธรรมที่เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ ธรรมที่เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ในปัจจุบัน มีอยู่ ๔ ประการ คือ

๑. อุฏฐานสัมปทา (ความขยันหมั่นเพียร)
๒. อารักขสัมปทา (การรู้จักรักษาทรัพย์และประหยัด)
๓. กัลยาณมิตตา (คบคนดีเป็นมิตร)
๔. สมชีวิตา (เลี้ยงชีพตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่หามาได้)

๒.๔.๓.๑ อุฏฐานสัมปทา (ถึงพร้อมด้วยความหมั่น)

ความขยันหมั่นเพียร (อุฏฐานสัมปทา) การที่เราจะได้สิ่งของ เงินทอง และชื่อเสียงเกียรติยศมานั้น เราจะต้องขวนขวาย ขยันหมั่นเพียรต่อสู้กับความยากลำบาก ถึงจะประสบความสำเร็จ เช่น ข้าราชการจะได้เลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่ง อันนำมาซึ่งเกียรติยศแก่ตนเองและวงศ์ตระกูล ก็จะต้องขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ นักเรียนจะประสบความสำเร็จด้านการเล่าเรียน ก็ต้องขยันหมั่นเพียรในการศึกษา หรือการกระทำมาหาเลี้ยงชีพเพื่อสร้างฐานะให้กับตนเองและครอบครัวก็เช่นกัน เราก็ต้องอาศัยความมานะอดุสาหะและความหมั่นเพียร จึงจะได้ทรัพย์มา ดังพระพุทธพจน์ว่า

คนหมั่นในการทำงาน ไม่ประมาท จัดการงานเหมาะสม
เลี้ยงชีพพอเหมาะ รักษาทรัพย์ที่หามาได้ มีศรัทธา ถึง

พร้อมด้วยศีล รู้ถ้อยคำ ปราศจากความตระหนี่ ชำระทาง
 สัมปรายิกัตถประโยชน์เป็นนิตย ธรรม ๘ ประการดังกล่าว
 นี้ของผู้ครองเรือน ผู้มีศรัทธา กั้นพระพุทธเจ้าผู้มีพระนาม
 กันแท้จริง ตรัสว่านำสุขมาให้ในโลกทั้งสอง คือ ประโยชน์
 ในปัจจุบันนี้และความสุขในภายหน้า บุญ คือ จาคะนี้ ย่อม
 เจริญแก่คุณที่สุดด้วยประการฉะนี้^{๔๘}

นอกจาก อนุฐานสัมปทา การถึงพร้อมด้วยความหมั่น คือ ขยันหมั่นเพียรในการ ปฏิบัติ
 หน้าที่การงานและการประกอบอาชีพอันสุจริต ฝึกฝนให้มีความชำนาญ และรู้จักใช้ปัญญา สอดส่อง
 ตรวจสอบ หาอุบายวิธี สามารถจัดดำเนินการให้ได้ผลดี การประกอบอาชีพการงานนั้น ต้องทำเพื่อ
 เลี้ยงชีพตนเองและครอบครัวมีความขยันในการทำงานตามหน้าที่ หรือตามอาชีพของตน โดยไม่เกียจ
 คร้าน ไม่นิ่งเฉยหรือทำกิจอื่นใดที่ไม่เกี่ยวข้องกับงานในหน้าที่ จนทำให้เสียเวลาไปโดย ไร้ประโยชน์
 แม้บางครั้งการทำงานนั้นอาจไม่ใช่การหาทรัพย์โดยตรง เช่น การเป็นนักศึกษาที่มีหน้าที่ต้องศึกษาเล่า
 เรียนก็ต้องตั้งใจศึกษาเล่าเรียนให้บังเกิดผลดี โดยถือว่าเป็นหน้าที่ในปัจจุบัน แม้ยังไม่ได้ทรัพย์แต่
 การศึกษาก็เป็นเหตุเบื้องต้นที่จะนำไปสู่อาชีพการงานที่ดีในอนาคต หากนักศึกษาเป็นนักกีฬาด้วย
 นอกจากขยันตั้งใจเรียนแล้ว นักศึกษาก็ต้องขยันหมั่นแกซ้อมกีฬาที่ตนถนัดด้วยอีกทางหนึ่ง เพราะ
 กีฬากำลังพัฒนาเป็นกีฬาอาชีพ มีกีฬาหลายประเภทที่สามารถทำให้หาทรัพย์ได้โดยสุจริต ด้วย
 แรงกายแรงใจของตนเอง เช่น อาชีพนักมวย นักฟุตบอล กอล์ฟ ลีลาศ หรือจากการได้ไปแข่งขันใน
 โอกาสต่างๆ เช่น โอลิมปิก เอเชียนเกมส์ หากมีความขยันหมั่นเพียร ฝึกซ้อมจะส่งผลให้ได้รับเหรียญ
 ทองและได้รางวัลเป็นทรัพย์สินเงินทองจำนวนมาก เป็นต้น จึงนับว่าความขยันหมั่นเพียรในการงาน
 หน้าที่ที่รับผิดชอบ จะทำให้ได้รับประโยชน์ในปัจจุบัน คือ มีทรัพย์สินเงินทองสำหรับซื้อหาเครื่อง
 อุปโภคบริโภค ไว้ดำรงชีพ

๒.๔.๓.๒ อารักขสัมปทา (ถึงพร้อมด้วยการรักษา)

การรู้จักรักษาทรัพย์และประหยัด (อารักขสัมปทา) หมายความว่า เมื่อเรา
 ขยันหมั่นเพียร พยายามสร้างอนาคต ชื่อเสียง หรือหาทรัพย์มาได้ ถ้าไม่รู้จักรักษาไว้ก็จะเสื่อมหรือ
 หหมดไปอย่างรวดเร็ว การรักษาชื่อเสียงนั้น หมายถึง การหลีกเลี่ยงการกระทำความชั่วหรือการมัวเมา
 กับอบายมุข เช่น ไม่ดื่มสุรา ไม่เสพยาเสพติด ไม่เล่นการพนันทุกประเภท เป็นต้น ส่วนการรักษา
 ทรัพย์นั้น หมายถึง การรู้จักใช้จ่ายอย่างฉลาด ไม่ฟุ่มเฟือย รู้จักเก็บหอมรอมริบ ส่วนการประหยัดนั้น

^{๔๘} อัง.อภฺรฺก. (ไทย) ๒๓/๑๕/๒๕๕ - ๒๕๗.

หมายถึง การรู้จักใช้จ่ายเงินทองให้เกิดประโยชน์สูงสุด ดังพระพุทธพจน์ว่า
 ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อารักขสัมปทาเป็นไฉน กุลบุตรในโลกนี้
 มีโรคะที่หามาได้ด้วยความหมั่นเพียร สั่งสมด้วยกำลังแขน
 มีเหงื่อไหลไทรยสตัว ชอบธรรม ได้มาโดยธรรม เขารักษาคุ้ม
 ครองโภคทรัพย์เหล่านั้นไว้ได้พร้อมมูลด้วย ทำไว้ในใจว่า ไฉนหนอ
 พระราชาไม่พึงบริโภคทรัพย์เหล่านี้ของเรา โจรไม่พึงลักไฟไม่พึงไหม้
 นั้นไม่พึงพัดไป ทายาทผู้ไม่เป็นที่รักไม่พึงลักไป ฯ^{๔๙}

นอกจากนี้ การรักษาและประหยัดทรัพย์นั้นยังหมายถึงการรู้จักเก็บรักษาทรัพย์ไว้ในที่
 ปลอดภัย การใช้สอยทรัพย์และสิ่งของอย่างประหยัด ถนอมใช้ ซ่อมแซมเมื่อชำรุดเสียหาย ดูแล
 รักษาและเก็บไว้เมื่อใช้เสร็จแล้ว หรือรู้จักตัดแปลงของที่ชำรุดให้สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อีก เป็น
 ต้น

อารักขสัมปทา คือ การถึงพร้อมด้วยการรักษา คือรู้จักคุ้มครองเก็บรักษาโภคทรัพย์ และ
 ผลงานอันตนได้ทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียร โดยชอบธรรม ด้วยกำลังงานของตน ไม่ให้ เป็น
 อันตรายหรือเสื่อมเสีย หลักธรรมข้อนี้ มีจุดมุ่งหมายให้เป็นคนมัธยัสถ์ รู้จักจ่ายทรัพย์ไปในทางที่เกิด
 ประโยชน์ไม่ใช่นำไปใช้เพื่อกามคุณ เพื่อรูป รสกลิ่นเสียง จนทำให้ทรัพย์นั้นหมด ไปโดยไม่ทำให้ตนเอง
 เจริญขึ้น ได้มั่งมีไม่ก็ช่วยยามก็กลับไปลำบากยากจนเพราะใช้ทรัพย์ไปในกามคุณและอบายมุข บ้างครั้ง
 จนถึงกลับเป็นหนี้สิน เสียทรัพย์และเสียเกียรติ มีนักกีฬาหลายคน ที่ได้ทรัพย์มากมายจากการ
 แข่งขัน แต่ต้องพบกับความลำบากในบั้นปลายของชีวิต เหตุเพราะไม่มีธรรมในข้อนี้นั่นเอง

๒.๔.๓.๓ กัลยาณมิตตตา (คบคนดีเป็นมิตร)

การคบคนดีเป็นมิตร (กัลยาณมิตตตา) คนเรานั้นจะอยู่ในสังคมแต่เพียงลำพังไม่ได้
 จะต้องพึ่งพาอาศัยบุคคลอื่น บุคคลที่เราสามารถพึ่งพาอาศัยได้และมีความปรารถนาดีต่อเราหาได้ยาก
 ดังนั้น การเลือกคบคนจึงมีความสำคัญมาก เพราะถ้าเราคบคนชั่วเป็นมิตร อาจทำให้เราตกไป อยู่
 ในทางที่ชั่วหรือพบกับความหายนะได้ ดังพระพุทธพจน์ว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กัลยาณมิตตตาเป็นไฉน
 ดูกรภิกษุทั้งหลาย กุลบุตรในโลกนี้อยู่อาศัยในบ้านหรือนิคมใด
 ย่อมดำรงตนเจรจา สันสนทนากับบุคคลในบ้านหรือนิคมนั้น
 ซึ่งเป็นคฤหบดีหรือบุตรคฤหบดี เป็นคนหนุ่มหรือคนแก่

^{๔๙} อัง.อฏฐก. (ไทย) ๒๓/๑๕/๒๕๕ - ๒๕๗.

ผู้มีสมาจารบริสุทธิ์ผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา
 ศึกษาสัทธา สัมปทาตามผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศึกษาศีลสัมปทา
 ตามผู้ถึงพร้อมด้วยศีล ศึกษาจาคสัมปทาตามผู้ถึงพร้อมด้วยจาคะ
 ศึกษาปัญญาสัมปทาตามผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญา ดูกรภิกษุทั้งหลาย
 นี้เรียกว่ากัลยาณมิตตตา ฯ^{๕๐}

ลักษณะของมิตรที่ดีมีดังนี้

๑. มิตรอุปการะ ได้แก่ เพื่อนที่คอยช่วยเหลือเตือนสติมิให้ประมาท ช่วยป้องกันมิให้ทำชั่ว ช่วยป้องกันรักษาทรัพย์และชื่อเสียงของเพื่อน และสามารถพึ่งพาอาศัยได้ในยามทุกข์ยาก
๒. มิตรร่วมทุกข์ร่วมสุข ได้แก่ มิตรที่ไม่ละทิ้งเพื่อนในยามวิบัติ ช่วยปกปิดความลับของเพื่อน
๓. มิตรแนะนำประโยชน์ ได้แก่ คอยห้ามมิให้เพื่อนทำชั่ว แต่แนะนำหนทางแห่งความดี ความเจริญให้แก่เพื่อน
๔. มิตรมีความรักใคร่คือ มิตรร่วมทุกข์ร่วมสุข ทุกข์ก็ทุกข์ด้วย ไม่ทิ้งเพื่อน โต้เถียง คนที่ติเตียนเพื่อน รับรองคนที่สรรเสริญเพื่อน

การคบคนดีเป็นมิตร รู้จักเลือกบุคคลที่จะคบหาว่าจะนำชีวิตของเราไปในทิศทางใด โดยเลือกเสวนา ศึกษาแบบอย่างท่านผู้ทรงคุณ มีศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา การคบมิตรตามหลัก มงคล ๓๘ ประการ ในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา มงคลแรกที่พระพุทธองค์ทรงสอนให้ ปฏิบัติก็คือ การไม่คบคนพาล และมงคลถัดมาก็คือต้องรู้จักคบบัณฑิต คำว่า คนพาล และ บัณฑิต เมื่อวิเคราะห์ให้แจ้งแล้วจะพบว่า มีทั้งคนพาลและบัณฑิตภายใน คนพาลและบัณฑิตภายนอก

คนพาลและบัณฑิตภายใน หมายถึงคนที่ปรากฏอยู่ในตัวเรา หากนักศึกษาสังเกตตัวเราให้ดีจะพบว่าบางครั้ง บางเวลาเราจะเกียจคร้านไม่อยากฝึกฝน ไม่อยากทำงาน ไม่อยากไปเรียน ไม่อยากทำความดี แต่อยากเที่ยวเล่น อยากนอนตื่นสาย อยากดื่มสุรา อยากเล่นไพ่ เล่นหวย เล่นการพนัน ฯลฯ นี่แสดงว่าคนพาลภายในตัวเรา ปรากฏขึ้นแล้ว แต่บางครั้งเราก็ขยัน อยากไปเรียน อยากทำความดี ไม่อยากหนีเรียน ไม่อยากเล่นการพนัน ไม่อยากร่วมวงสุรา ฯลฯ นี่แสดงว่า บัณฑิตภายในตัวเราได้ปรากฏขึ้นแล้ว ส่วนคนพาลและบัณฑิตภายนอกหมายถึง คนอื่น คนที่มา ชักชวนเราไปทำเรื่องที่ไม่ดีไม่สมควรหรือเรื่องที่ดี ที่สมควรต่างๆ หากบัณฑิตภายในตัวเราเอง เข้มแข็ง คนพาลภายนอกก็ไม่อาจจะชักชวนเราไปได้ ดังนั้น ความเป็นกัลยาณมิตรต้องเริ่มที่เรารสร้างบัณฑิตและมิตร

^{๕๐} อ.อรรถก. (ไทย), ๒๓/๑๕/๒๙๕ - ๒๙๗.

ขึ้นภายในตัวเองก่อน เมื่อบัณฑิตหรือมิตรภายในตัวปรากฏแล้ว ก็จะสามารถเลือกเสวนากับบัณฑิตหรือมิตรภายนอกได้ ดังคำกล่าวที่เราได้ยิน ได้ฟังอยู่เสมอว่า “คบคนพาล พาลพาไปหาผิด คบบัณฑิตบัณฑิตพาไปหาผล” และการสังเกตว่าผู้ที่ตนคบหาด้วยนั้นเป็นคนพาล หรือ เป็นบัณฑิตคือ กัลยาณมิตร พึงสังเกตว่าชอบชักชวนไปในทางฉิบหาย เสียทรัพย์ เสียเวลา เสียสุขภาพและทำเรื่องที่ไม่ไ้ประโยชน์หรือไม่ เพราะหากเราไม่รู้จักเลือกคบบัณฑิตคือกัลยาณมิตรแล้ว ย่อมเป็นเหตุที่ทำให้เราต้องเสียทรัพย์ที่หามาได้นั้นและไม่สามารถปฏิบัติธรรมในข้ออุฐานสัมปทาและอารักขสัมปทาได้

๒.๔.๓.๔ สมชีวิตา (เลี้ยงชีพตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่หามาได้)

การเลี้ยงชีพตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่หามาได้ (สมชีวิตา) หมายความว่า ในการดำรงชีวิตนั้น ไม่ควรใช้จ่ายทรัพย์อย่างสุรุ่ยสุร่าย การใช้จ่ายทรัพย์จะต้องพิจารณาถึงความจำเป็น หากเราต้องการให้ชีวิตสุขสบายก็ควรจะได้เดินสายกลาง คือ ไม่มากจนฟุ่มเฟือย และไม่น้อยจนเป็นการตระหนี่ ดังพระพุทธพจน์ว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็สมชีวิตาเป็นไฉน ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย กุลบุตรในโลกนี้ รู้ทางเจริญแห่งโภคะ และรู้ทางเสื่อมแห่งโภคะแล้วเลี้ยงชีพพอเหมาะ ไม่ให้ฟุ่มเฟือยนัก ไม่ให้ฝืดเคืองนักด้วยคิดว่า รายได้ของเราจักต้องเหนือรายจ่าย และรายจ่ายของเราจักต้องไม่เหนือรายได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนคนชั่งตาชั่ง หรือลูกมือชั่งตาชั่ง ยกตาชั่งขึ้นแล้วย่อมรู้ว่า ต้องลดออกเท่านี้หรือ ต้องเพิ่มเข้าเท่านี้ฉันใด กุลบุตรก็ฉันนั้นเหมือนกัน รู้ทางเจริญแห่งโภคะ และรู้ทางเสื่อมแห่งโภคะแล้ว เลี้ยงชีพพอเหมาะ ไม่ให้ฟุ่มเฟือยนัก ไม่ให้ฝืดเคืองนัก ด้วยคิดว่ารายได้ของเราจักต้องเหนือรายจ่าย และรายจ่ายของเราจักต้องไม่เหนือรายได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้ากุลบุตรผู้มีรายได้น้อย แต่เลี้ยงชีวิตอย่างโอ้อวด จะมีผู้ว่าเขาได้ว่า กุลบุตรผู้นี้ใช้โภคะเหมือนคนเลี้ยงกินผลมะเดื่อ ฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ถ้ากุลบุตรผู้มีรายไ้มาก แต่เลี้ยงชีพอย่างแคบเคือง จะมีผู้ว่าเขาว่ากุลบุตรผู้นี้จักตายอย่างอนาถา แต่เพราะกุลบุตรผู้นี้รู้ทางเจริญแห่งโภคะ และรู้ทางเสื่อมแห่งโภคะแล้ว เลี้ยงชีพพอเหมาะ ไม่ให้ฟุ่มเฟือยนัก ไม่ให้ฝืดเคืองนัก ด้วยคิดว่ารายได้ของเราจักต้องเหนือรายจ่าย และรายจ่ายของเราจักต้องไม่เหนือรายได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าสมชีวิตา ฯ^{๕๑}

^{๕๑} อัง.อรรถก. (ไทย) ๒๓/๑๕/๒๙๕ - ๒๙๗

ธรรม ๔ นี้มีประโยชน์มากมายหลายประการแก่ผู้ประพฤติปฏิบัติตนตาม รวมทั้งส่งผล ดี ไปถึงสังคมด้วย คือ

๑. ทำให้บุคคลสามารถสร้างหลักฐานได้อย่างมั่นคง
๒. ทำให้เป็นคนที่มีเกียรติ มีชื่อเสียง มีคนเชื่อถือฟังนับถือ
๓. เป็นทางเสริมสร้างสัมพันธไมตรี
๔. ทำให้มีโอกาสได้บำเพ็ญประโยชน์แก่ส่วนรวม
๕. เป็นแบบอย่างที่ดีให้บุคคลอื่นได้ปฏิบัติตามทั้งในด้านการงานและการดำรงชีวิต
๖. สร้างความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจให้แก่ชาติทางอ้อม และช่วยลดปัญหาสังคม

ได้

การเลี้ยงชีวิตแต่พอดี คือรู้จักกำหนดรายได้และรายจ่าย เป็นอยู่แบบพอดี สมรายได้ มีให้ ผิดเคืองหรือฟุ่มเฟือย ให้มีรายได้เหนือรายจ่าย มีประหยัดไว้สำหรับบั้นปลายของชีวิต จะได้ไม่ลำบาก พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวว่า “พึงเข้าใจ ระลึกไว้เสมอว่า การที่เพียรพยายาม แสวงหา รักษา และ ครอบครองโภคทรัพย์ไว้นั้น ก็เพื่อจะใช้ให้เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนและคนอื่น ถ้าไม่ใช้ ทรัพย์สมบัติให้เกิดคุณประโยชน์แล้ว การหาและการมีทรัพย์สมบัติก็ปราศจากคุณค่า หากความหมาย ใดๆ มิได้ ดังนั้นเมื่อมีทรัพย์หรือหาทรัพย์มาได้แล้ว ต้องรู้จักสรรทรัพย์นั้น โดยถือหลักการแบ่งทรัพย์ เป็น ๔ ส่วน ที่เรียกว่า โภควิภาค” คือ หนึ่งส่วนใช้จ่ายเลี้ยงตน เลี้ยงคนที่ควร บำรุงเลี้ยง ได้แก่ บิดา มารดา บุตร ภรรยา และคนในปกครอง มิตรสหาย ผู้ร่วมกิจการงาน ทำบุญ ตลอดจนบำรุง ราชการด้วยการเสียภาษีอากร เป็นต้น สองส่วนใช้เป็นทุนประกอบการงาน สามส่วน เก็บไว้ใช้ในยาม จำเป็น^{๕๒}

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวอีกว่า “เมื่อได้ใช้โภคทรัพย์ทำประโยชน์อย่างนี้ แล้ว ถึงโภคะจะหมดสิ้นไปก็สบายใจได้ว่า ได้ใช้โภคะนั้นให้เป็นประโยชน์ถูกต้องตามเหตุผลแล้ว ถึง โภคะเพิ่มขึ้น ก็สบายใจเช่นเดียวกัน เป็นอันไม่ต้องเดือดร้อนใจในทั้งสองกรณี”^{๕๓}

การทำประโยชน์ปัจจุบัน หรือ การปฏิบัติตามหลักธรรม “ทิวฐธัมมิกัตถะ” เป็นเรื่อง เกี่ยวกับปากท้อง การกิน การอยู่ ปัจจัยการดำรงขอตตน ถ้าบ้านเมืองมีเศรษฐกิจดี คนมีความอยู่ดี กิน ดี ต่างคนต่างประกอบอาชีพที่สุจริตไม่เบียดเบียนกัน รัฐบาลก็ไม่ต้องวุ่นวายอยู่กับการปราบปราม

^{๕๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **ธรรมบุญชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๓๙.

^{๕๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๐.

เรื่องทุจริต สามารถพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าไป และเศรษฐกิจของชาติจะดีขึ้น จำเป็นต้องมีการพัฒนา คือ การดำเนินกิจการเพื่อเพิ่มรายได้ของคนให้สูงขึ้นต่อเนื่องกันเป็นระยะยาวนาน ปัจจัยขั้นมูลฐานที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ คือ ประชากรซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีค่าสูงสุด และเป็นปัจจัยมูลฐาน เป็นต้น ทุนเบื้องตันถ้าคนทุกคนที่เป็นประชากรของชาติมีหลักธรรมตามที่กล่าวมาก็ถือว่าประเทศชาติมีประชากรที่มีคุณภาพ มีความสามารถในการประกอบอาชีพ และเป็นอาชีพที่สุจริต รัฐบาลก็สามารถพัฒนาส่งเสริมอาชีพ ทางด้านเทคโนโลยีเพื่อคุณภาพและปริมาณของผลผลิต มีการศึกษาวิจัยค้นคว้านวัตกรรมให้ประชากรเกิดความชำนาญในวิชาชีพ การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศก็ย่อมบรรลุตามเป้าหมาย การพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวทางพระพุทธศาสนา จะต้องเริ่มด้วยการพัฒนาคน เป็นอันดับแรก เมื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพแล้ว การพัฒนาวัตถุก็เป็นไปได้ง่าย เพราะคนเป็นผู้หา คนเป็นผู้ใช้ปัจจัยในการดำรงชีวิต ถ้าคนรู้จักหา และรู้จักใช้ให้เป็น เศรษฐกิจย่อมจะดีขึ้น การพิจารณาด้วยเหตุผลข้อเท็จจริงแล้วจะพบว่า การได้มาซึ่งปัจจัย ๔ เพื่อการดำรงชีพ นั้นบุคคลต้องประกอบสัมมาชีพ ตามหลักอริยมรรค ซึ่งการประกอบอาชีพจะทำให้มีรายได้มา สำหรับซื้อหาเครื่องอุปโภค บริโภคต่างๆ สำหรับการดำรงชีวิต ประกอบอาชีพที่สุจริต หรือ สัมมาชีพ ได้แก่ อาชีพต่างๆ ที่ไม่ผิดต่อหลักศีลธรรม เช่น การค้าขายสิ่งเสพติด ผิดกฎหมาย ไม่ควรรับชั่งหลอกหลวง เป็นต้น เมื่อประกอบอาชีพที่สุจริตมีรายได้แล้วก็ต้องรู้จักเก็บออมใช้จ่ายให้เหมาะสมกับรายได้ อันจะไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนเพราะใช้จ่ายมากไปจนเป็นหนี้สินหรือใช้จ่ายน้อยเกินไปจนอดคัดขัดสน การใช้จ่ายอย่างไรจะไม่ให้เดือดร้อนนั้น การคบเพื่อนเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้บุคคลหลงทางเพราะคบเพื่อนที่ไม่ดี เพื่อนแนะนำไปในทางฉิบหาย เช่น ชักชวนไปเล่นการพนัน ไปเสพสิ่งเสพติด หรือเที่ยวกลางคืน ก็จะทำให้สูญเสียทรัพย์ที่หาได้มาด้วยความยากลำบากนั้นไปอย่างน่าเสียดาย

สรุปได้ว่า หลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา คือ ธรรมที่เป็นไปเพื่อให้ ได้มาซึ่งประโยชน์ในปัจจุบัน หมายถึง ประโยชน์อันพึงได้รับจากการประกอบกิจการหรืออาชีพที่ สุจริต ถูกต้องทั้งทางกฎหมายและศีลธรรม ผลประโยชน์ที่ได้จากการประกอบกิจการนั้น เป็นผลที่ได้ทันตาเห็นได้ต้องรอถึงภายภาคหน้า การปฏิบัติตามหลักธรรม “ทฤษฎีธัมมิกัตถะ” เป็นเรื่องเกี่ยวกับปากท้อง การกิน การอยู่ ปัจจัยการดำรงของชน ถ้าบ้านเมืองมีเศรษฐกิจดี คนมีความอยู่ดีกินดี ต่างคนต่างประกอบอาชีพที่สุจริตไม่เบียดเบียนกัน รัฐบาลก็ไม่ต้องวุ่นวายอยู่กับการปราบปรามเรื่องทุจริต สามารถพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าไป และเศรษฐกิจของชาติจะดีขึ้น จำเป็นต้องมีการพัฒนา คือ การดำเนินกิจการเพื่อเพิ่มรายได้ของคนให้สูงขึ้นต่อเนื่องกันเป็นระยะ ยาวนาน ปัจจัยขั้นมูลฐานที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ คือ ประชากรซึ่งเป็น ทรัพยากรธรรมชาติที่มีค่าสูงสุด และเป็นปัจจัยมูลฐาน เป็นต้น ทุนเบื้องตัน ถ้าคนทุกคนที่เป็นประชากรของชาติ มีหลักธรรมตามที่

กล่าวมา ก็ถือได้ว่าประเทศไทยมีประชากรที่มีคุณภาพมีความสามารถในการประกอบอาชีพ และเป็นอาชีพที่สุจริต รัฐบาลก็สามารถพัฒนาส่งเสริมอาชีพ ทางด้านเทคโนโลยีเพื่อคุณภาพและปริมาณของผลผลิต มีการศึกษาวิจัยค้นคว้านวัตกรรมให้ประชากรเกิดความชำนาญในวิชาชีพ การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศก็ย่อมบรรลุตามเป้าหมาย การพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวทางพระพุทธศาสนา จะต้องเริ่มด้วยการพัฒนาคน เป็นอันดับแรก

ตารางที่ ๒.๔ สรุปแนวคิดเกี่ยวกับหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้อง

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
อง. อรรถก. (ไทย) ๒๓/๑๔๔/๒๘๙.	ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ หมายถึง ธรรมที่เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ในปัจจุบัน อันมีอยู่ ๔ ประการ คือ ๑. ความขยันหมั่นเพียร ๒. การรู้จักรักษาทรัพย์และประหยัด ๓. คบคนดีเป็นมิตร ๔. เลี้ยงชีพตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่หามาได้
ม. ม. ๑๓/ ๒๓๘.	ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ หมายถึง ประโยชน์ในปัจจุบัน ๔ อย่าง คือ ๑. อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น ๒. อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษาโภคทรัพย์ที่หามาได้ ๓. กัลยาณมิตตตา คบคนดี ไม่คบคบชั่ว ๔. สมชีวิตา อยู่อย่างพอเพียง
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), (๒๕๒๘, ๑๓๘).	ทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกรธรรม ๔ หมายถึง ธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน, หลักธรรมอันอำนวยประโยชน์สู่ขั้นต้น ได้แก่ ๑. อุฏฐานสัมปทา คือถึงพร้อมด้วยความหมั่น ๓. กัลยาณมิตตตา คือคบคนดีเป็นมิตร ๔. สมชีวิตา คือมีความเป็นอยู่เหมาะสม
พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต), (๑๓๘).	สมชีวิตา (มีความเป็นอยู่เหมาะสม คือ รู้จักกำหนดรายได้และรายจ่ายเลี้ยงชีวิตแต่พอดี
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), (๒๕๔๔, ๓๘).	ความสำคัญของทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์นั้นมีหลักธรรม ๔ อย่างนี้มีประโยชน์ ๖ ประการคือ ๑. ทำให้บุคคลสามารถสร้างหลักฐานได้อย่างมั่นคง ๒. ทำให้

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
	เป็นคนที่มีความกระตือรือร้น มีชื่อเสียง มีคนเชื่อถือฟังนับถือ ๓. เป็นทางเสริมสร้างสัมพันธไมตรี ๔. ทำให้มีโอกาสได้ทำเพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวม ๕. เป็นแบบอย่างที่ดีให้บุคคลอื่นได้ปฏิบัติตามทั้งในด้านการงานและการดำรงชีวิต ๖. สร้างความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจให้แก่ชาติทางอ้อม และช่วยลดปัญหาสังคมได้
อง.อภุชวก. (ไทย) ๒๓/๑๕/๒๕๕ - ๒๕๗.	อภุชวก.สัมปทา การถึงพร้อมด้วยความหมั่น คือ ขยันหมั่นเพียรในการ ปฏิบัติหน้าที่การงานและการประกอบอาชีพอันสุจริต
อง.อภุชวก. (ไทย) ๒๓/๑๕/๒๕๕ - ๒๕๗.	อารักขสัมปทา คือ การรักษาและประหยัดทรัพย์นั้นยังหมายถึงการรู้จักเก็บรักษาทรัพย์ไว้ในที่ปลอดภัย การใช้สอยทรัพย์และสิ่งของอย่างประหยัด
อง.อภุชวก. (ไทย), ๒๓/๑๕/๒๕๕ - ๒๕๗.	กัลป์ยามมิตรตตา คือ การคบคนดีเป็นมิตร มีลักษณะของมิตรที่ดี ดังนี้ ๑. มิตรอุปการะ ๒. มิตรร่วมทุกข์ร่วมสุข ๓. มิตรแนะนำประโยชน์ ๔. มิตรมีความรักใคร่
อง.อภุชวก. (ไทย) ๒๓/๑๕/๒๕๕ - ๒๕๗	สมชีวิตตา คือ การเลี้ยงชีพตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่หามาได้ หมายความว่า ในการ ดำรงชีวิตนั้น ไม่ควรใช้จ่ายทรัพย์อย่างสุรุ่ยสุร่าย การใช้จ่ายทรัพย์จะต้องพิจารณาถึงความจำเป็น
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), (๒๕๔๔, ๓๙).	หลักการแบ่งทรัพย์เป็น ๔ ส่วน ที่เรียกว่า โภควิภาค” คือ หนึ่งส่วนใช้จ่ายเลี้ยงตน เลี้ยงคนที่ควร บำรุงเลี้ยง สองส่วนใช้เป็นทุนประกอบการงาน สามส่วน เก็บไว้ใช้ในยามจำเป็น
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), (๒๕๔๔, ๔๐).	เมื่อได้ใช้โภคทรัพย์ทำประโยชน์ ถึงโภคะจะหมดสิ้นไปก็สบายใจได้ว่า ได้ใช้โภคะนั้นให้เป็นประโยชน์ถูกต้องตามเหตุผลแล้ว ถึงโภคะเพิ่มขึ้น ก็สบายใจเช่นเดียวกัน เป็นอันไม่ต้องเดือดร้อนใจในทั้งสองกรณี

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ ดังนี้

สุภารัตน์ พุทธรักษา ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดชลบุรี” การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการ ปัญหาและแนวทางการพัฒนา เปรียบเทียบภาพรวม รวมทั้งภาพรวมแนวโน้มการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดชลบุรี ทั้งนี้ได้นำกรอบแนวคิดประกอบด้วย ๖ ด้าน ได้แก่ การบริหารทรัพยากรมนุษย์ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานทั่วไป การบริหารวัสดุอุปกรณ์ การให้บริการแก่ประชาชน และการบริหารคุณธรรม มาใช้ในการศึกษาครั้งนี้ การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจโดยใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูลสนาม แบบสอบถามได้ผ่านการตรวจสอบ รวมทั้งผ่านการหาความเที่ยงตรงและความเชื่อถือได้ของแบบสอบถาม การเก็บรวบรวมข้อมูลสนามดำเนินการระหว่างวันที่ ๑๐ กันยายน ถึงวันที่ ๙ ตุลาคม ๒๕๔๙ สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลได้ ๑,๐๒๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๘๙.๙๕ ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด สำหรับสถิติที่นำมาวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที่ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยในระดับปานกลาง ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดชลบุรีสูง สำหรับข้อเสนอแนะที่สำคัญ เช่น กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นควรจัดให้มีการฝึกอบรมผู้บริหารให้เห็นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน และองค์การบริหารส่วนตำบลควรสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการควบคุมตรวจสอบการใช้จ่ายงบประมาณขององค์การบริหารส่วนตำบล^{๔๔}

จิรศักดิ์ สีใจเจริญ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดลำพูน” พบว่า ๑. โครงการหรือกิจกรรมที่ประชาชนมีส่วนร่วมมากที่สุด ได้แก่ โครงสร้างพื้นฐาน รองลงมาเป็นการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพและมีส่วนร่วมน้อยที่สุด ได้แก่ ประเภทอื่นๆ โดยจะเข้าไปมีส่วนร่วมในลักษณะของการแสดงความคิดเห็น/ข้อเสนอแนะมากที่สุด รองลงมาเป็นการได้รับประโยชน์จากโครงการหรือกิจกรรม ๒. การเข้าร่วมจะเข้าร่วมโดยสมัครใจมากกว่าถูกผู้อื่นชักชวน ส่วนรูปแบบ

^{๔๔} สุภารัตน์ พุทธรักษา, “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดชลบุรี”, วิทยานิพนธ์ปริญญา รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๙), หน้า บทคัดย่อ.

ของการมีส่วนร่วมนั้น จะเข้าร่วมโดยผ่านตัวแทน คือ สมาชิกสภา อบต. ซึ่งได้รับเลือกตั้งจากราษฎรในหมู่บ้าน รองลงมาเป็นกรมีส่วนร่วมในฐานะสมาชิกกลุ่มต่างๆ ที่จัดตั้งขึ้นในหมู่บ้าน ๓. ประชาชนมีความพึงพอใจต่อการเปิดโอกาสของ อบต. ให้เข้าไปมีส่วนร่วมมีอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างสูง ๔. สาเหตุของการเข้าไปมีส่วนร่วม ได้แก่ การที่จะมีโอกาสได้ร่วมรับผิดชอบท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้มแข็ง และจะทำให้การบริหารงานของ อบต. มีประสิทธิภาพ อีกทั้งจะเป็นวิธีหนึ่งในการควบคุมการทำงานของ อบต. สำหรับสาเหตุของการไม่เข้าไปมีส่วนร่วมนั้น เพราะมีตัวแทนอยู่แล้ว นอกจากนี้คือ ไม่เข้าใจขั้นตอนของการดำเนินงาน รวมถึงปัจจัยด้านรายได้ของ อบต. ที่มีน้อย ไม่เพียงพอที่จะทำนุบำรุงท้องถิ่นตามความต้องการของประชาชนได้อย่างทั่วถึง^{๕๕}

ภาวิณี โพธิ์มัน ได้ทำการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในองค์การบริหารส่วนตำบล : ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลขุนคอง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่” ผลการศึกษาพบว่า : ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบที่แตกต่างกัน โดยประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองแบบเป็นทางการมากกว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบไม่เป็นทางการสภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ การดำรงตำแหน่ง ที่สำคัญหรือการเป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน การเข้าเป็นสมาชิกในองค์กรหรือกลุ่มจัดตั้งในชุมชน มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน โดยมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองในองค์การบริหารส่วนตำบลในระดับต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับกรมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนของประชาชน และยังพบว่า องค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งเป็นการปกครองท้องถิ่นที่เกิดขึ้นจากนโยบายการกระจายอำนาจของรัฐบาล ยังขาดความพร้อมในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของความรู้ความเข้าใจของประชาชนที่มีต่อการปกครองท้องถิ่นรูปแบบองค์การบริหารส่วนตำบล การมีส่วนร่วมของประชาชน โดยประชาชน ผู้วิจัยได้เสนอแนะว่าควรสร้างความเข้าใจในเรื่องการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย การส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในการปกครองท้องถิ่นรูปแบบองค์การบริหารส่วนตำบล และต้อง

^{๕๕} จิรศักดิ์ สีใจเจริญ, “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน”, การค้นคว้าแบบอิสระ ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๓), หน้า บทคัดย่อ.

สนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองกับองค์การบริหารส่วนตำบลเพิ่มมากขึ้น^{๕๖}

พวงทอง โยธาใหญ่ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดเชียงใหม่” ผลการศึกษาพบว่าการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดเชียงใหม่ ส่วนใหญ่ได้มีความพยายามที่จะปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการวางแผนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.๒๕๔๑ แต่มีองค์การบริหารส่วนตำบลบางส่วนยังปฏิบัติไม่ครบตามกระบวนการที่ระเบียบกำหนด โดยเฉพาะในเรื่องการจัดทำแนวทางในการพัฒนาท้องถิ่นให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ยุทธศาสตร์ในแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล ๕ ปี และการนำเสนอร่างแผนพัฒนาท้องถิ่นต่อคณะกรรมการพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล องค์กรภาคเอกชน ผู้นำชุมชน และประชาชนในท้องถิ่น เพื่อรับฟังข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะก่อนจะมีการประกาศใช้ ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานยังไม่มีความเข้าใจในเรื่องของระเบียบเท่าที่ควร สำหรับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นประจำปี ๒๕๕๔ ขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดเชียงใหม่ การศึกษาครั้งนี้พบว่ายังอยู่ในระดับน้อย ทำให้เห็นว่าประชาชนยังไม่ค่อยจะให้ความสนใจในกิจกรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลเท่าที่ควร เช่น ในเรื่องการเข้าร่วมประชุมเพื่อเสนอปัญหาความต้องการของท้องถิ่นและการเข้าร่วมตรวจสอบความโปร่งใสในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งอาจส่งผลให้การแก้ไขปัญหาของท้องถิ่นไม่ตรงกับความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น ตลอดจนไม่สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ ที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนั้นหน่วยงานที่มีหน้าที่กำกับดูแลจะต้องให้ความสำคัญและส่งเสริมสนับสนุนด้าน ความรู้ ความเข้าใจ แก่เจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อให้การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น^{๕๗}

อรนุช ป้อมเป็น ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ บทบาทการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานของเทศบาลตำบลหัวดง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์” การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์

^{๕๖} ภาวิณี โพธิ์มัน, “รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในองค์การบริหารส่วนตำบล : ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลขุนคอง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่”, *วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๓), หน้า บทคัดย่อ.

^{๕๗} พวงทอง โยธาใหญ่, “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดเชียงใหม่”, *การค้นคว้าแบบอิสระ ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕), หน้า บทคัดย่อ.

เพื่อศึกษาบทบาทการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานของเทศบาลตำบลหัวดง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ และเปรียบเทียบสถานภาพของประชาชนที่ต่างกันต่อบทบาทการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานของเทศบาลตำบลหัวดง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนที่มีอายุ ๑๘ ปีขึ้นไป ที่อาศัยในเขตของเทศบาลตำบลหัวดง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ จำนวน ๓๙๐ คน ได้จากการสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถาม ชนิดประมาณค่า ๕ ระดับ การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าความสัมพันธ์ด้วยสถิติ t - test และ F - test จากการวิจัยพบว่า บทบาทการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานของเทศบาลตำบลหัวดง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย สำหรับการเปรียบเทียบบทบาทการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีสถานภาพต่างกันในการบริหารงานของเทศบาลตำบลหัวดง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ พบว่าประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีส่วนร่วมในการบริหารงานของเทศบาลตำบลหัวดง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ส่วนประชาชนที่มี อายุ การศึกษา รายได้ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน และอาชีพที่ต่างกัน มีส่วนร่วมในการบริหารงานของเทศบาลตำบลหัวดง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕^{๔๘}

ภคจิรา ปกป้อง ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การประเมินผลการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน ศึกษาเฉพาะกรณี : องค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร” พบว่า ๑) ด้านการร่วมคิด โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเป็นรายชื่อ พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง ทุกข้อ โดยข้อที่ประชาชนมีส่วนร่วมมากที่สุด คือ ท่านเข้าร่วมเวทีประชาคมหมู่บ้านเพื่อร่วมเสนอปัญหาความต้องการของหมู่บ้าน ๒) ด้านการร่วมตัดสินใจ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเป็นรายชื่อ พบว่า อยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ โดยข้อที่มีส่วนร่วมมากที่สุด คือ เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นในหมู่บ้านท่านมีส่วนร่วมในการเสนอแนะวิธีแก้ไข ปัญหา ๓) ด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร โดยรวมอยู่ในระดับปานกลางเมื่อพิจารณาเป็นรายชื่อ พบว่า อยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ โดยข้อที่มีส่วนร่วมมากที่สุด คือ การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินงานของ อบต. โดยผ่านทางผู้ใหญ่บ้าน กำนัน สมาชิก อบต. ๔) ด้านการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาตำบล โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเป็นรายชื่อ พบว่า อยู่ใน

^{๔๘} อรุณฯ ป้อมเป็น, “ บทบาทการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานของเทศบาลตำบลหัวดง อำเภอลับแลจังหวัดอุตรดิตถ์”, *วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์, ๒๕๕๐), หน้า บทคัดย่อ.

ระดับปานกลางทุกข้อ โดยข้อที่มีส่วนร่วมมากที่สุด คือ อบต. จัดเวทีประชาคมให้ประชาชนเสนอแนะปัญหาความต้องการเพื่อเป็นข้อมูลในการจัดทำแผนพัฒนาตำบล ๕) ด้านการร่วมตรวจสอบ พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเป็นรายชื่อ พบว่า อยู่ในระดับปานกลางโดยมีส่วนร่วมมากที่สุด คือ การตรวจสอบการปฏิบัติงานของ อบต. เป็นหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐอย่างเดียว เช่น อำเภอ จังหวัด สตง. ปชช. ๖) ด้านการร่วมปฏิบัติ พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเป็นรายชื่อพบว่า อยู่ในระดับปานกลาง ๒ ข้อ คือ อบต. ส่งเสริมให้ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ เช่น วิทยุสูงอายุ การป้องกันโรคไข้เลือดออก และเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นในหมู่บ้าน ท่านมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของหมู่บ้าน ประชาชนที่มีความแตกต่างในเรื่องวุฒิการศึกษา และอาชีพ จะมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลที่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕ แต่ประชาชนที่มีรายได้ที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมไม่แตกต่างกัน โดยสรุปผลของการศึกษาพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลโดยรวมและรายชื่ออยู่ในระดับปานกลาง^{๕๙}

เชษฐา สอนแก้ว ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานขององค์การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลห้วยอ้อ อำเภอคลอง จังหวัดแพร่” ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลห้วยอ้อ รวมทั้ง ๓ ด้าน อยู่ในระดับน้อย ด้านที่มีระดับค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมสูงสุด คือ ด้านการบริหารดำเนินงาน รองลงมา คือ ด้านการกำหนดนโยบาย และด้านที่มีระดับค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมต่ำสุด คือ ด้านการติดตามและประเมินผล ส่วนผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลห้วยอ้อ ทั้ง ๓ ด้าน จำแนกตามสถานภาพของกลุ่มตัวอย่าง ระดับประถมศึกษามีค่าเฉลี่ยระดับการมีส่วนร่วมสูงกว่าระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และระดับอนุปริญญาหรือเทียบเท่า และกลุ่มอาชีพเกษตรกรรมมีค่าเฉลี่ยระดับการมีส่วนร่วมสูงกว่ากลุ่มอาชีพค้าขายหรือประกอบอาชีพส่วนตัว และอาชีพรับจ้างทั่วไป ส่วนประชาชนที่มี เพศ อายุ รายได้

^{๕๙} ภักจิรา ปกป้อง, “การประเมินผลการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนศึกษาเฉพาะกรณี : องค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอคำชะโนด จังหวัดยโสธร”, **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๖), หน้า บทคัดย่อ.

และการสังกัดองค์กรชุมชน มีส่วนร่วมในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลห้วยอ้อไม่แตกต่างกัน^{๖๐}

สุรียัน ปันชัย ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ชะนิง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน” การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ชะนิง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน และศึกษาแนวทางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ชะนิง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน การศึกษาวิจัยแบ่งออกเป็น ๔ ด้าน คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ มีจำนวน ๓๓๘ คน ได้มาจากการสุ่มตัวอย่าง แบบชั้นภูมิตามสัดส่วนเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อวัดความคิดเห็นของประชาชนที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ชะนิง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน เป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) ๕ ระดับ นำข้อมูลที่ได้ทำวิเคราะห์โดยใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า ๑. ด้านการตัดสินใจ โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ได้ร่วมประชุมประชาคมเพื่อจัดทำแผนพัฒนาของ อบต. รองลงมาคือ ได้ร่วมประชุมเมื่อมีโครงการที่มีผลกระทบต่อประชาชนโดยส่วนรวม และอันดับที่ ๓ คือ ได้ร่วมวิเคราะห์ปัญหา ความต้องการ ข้อจำกัด และศักยภาพของ อบต. ตามลำดับ และค่าเฉลี่ยที่น้อยที่สุด คือ ได้ร่วมกับ อบต. พิจารณาคัดเลือกกำหนดแผนงาน โครงการกิจกรรมในแผนพัฒนาของ อบต. ๒. ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ได้ร่วมให้ข้อมูลเพื่อใช้ประกอบการจัดทำแผนพัฒนาของ อบต. รองลงมาคือ ได้เข้าร่วมประชุมประชาคมเพื่อร่างแผนพัฒนา และมีส่วนร่วมในการเสนอโครงการ กิจกรรม เพื่อบรรจุในแผนพัฒนาของ อบต. ตามลำดับ และค่าเฉลี่ยที่น้อยที่สุด คือ มีส่วนร่วมเสนอความต้องการเพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการจัดทำโครงการกิจกรรมต่างๆ ในแผนพัฒนาของ อบต. ๓. ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อ พิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มี

^{๖๐} เจษฎา สอนแก้ว, “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลห้วยอ้ออำเภอลองจังหวัดแพร่”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์, ๒๕๕๐), หน้า บทคัดย่อ.

ค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ แผนพัฒนาที่ อบต. กำหนดสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของประชาชน รองลงมาคือ แผนพัฒนาดำเนินการทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น และแผนพัฒนาตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นได้ตามลำดับ และค่าเฉลี่ยที่น้อยที่สุดคือ เมื่อแผนพัฒนาดำเนินการทำให้คุณภาพชุมชนดีขึ้น ๔. ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการใช้จ่ายงบประมาณตามแผนพัฒนาของ อบต. รองลงมาคือ การได้รับทราบผลการดำเนินงานตามแผนพัฒนาและโครงการพัฒนาท้องถิ่น การได้ร่วมติดตามและประเมินผลแผนพัฒนาของ อบต. ตามลำดับ และค่าเฉลี่ยที่น้อยที่สุด คือ การได้เข้าร่วมรับฟังการประชุมสภา อบต.อย่างสม่ำเสมอ แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ชะนิง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ควรส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ให้กับประชาชน เพื่อที่จะค้นหาปัญหา อุปสรรคและความต้องการของหมู่บ้าน รองลงมา คือ ควรจัดให้มีเวทีประชาคมทุกครั้งที่มีการจัดทำแผน และควรจัดให้มีการประชาสัมพันธ์การแผนงานโครงการ ที่นำไปสู่การปฏิบัติให้ประชาชนได้รับทราบ ตามลำดับ และค่าเฉลี่ยที่น้อยที่สุด คือ ควรจัดให้มีการประชาสัมพันธ์การดำเนินงานของ อบต. อย่างสม่ำเสมอ^{๖๑}

อารีณา มะหะหมัด ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานของเทศบาลตำบลท่าไม้ อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี” พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารงานของเทศบาลในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเกือบทุกด้านอยู่ในระดับน้อย ได้แก่ ด้านการตัดสินใจ ด้านการดำเนินงาน และด้านการประเมินผล มีเพียงด้านเดียวคือการมีส่วนร่วมด้านการรับผลประโยชน์อยู่ในระดับปานกลาง สำหรับปัจจัยที่สนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงานของเทศบาลมากที่สุด คือ การที่ผู้บริหาร สมาชิกสภาเทศบาล และเจ้าหน้าที่ ได้

^{๖๑} สุริยัน ปันชัย, “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ชะนิง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน”, *ภาคนิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์, ๒๕๕๒), หน้า บทคัดย่อ.

ประชาชนสัมพันธ์ให้ทราบอยู่เสมอ และปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุด คือ ไม่มีเวลาเพียงพอ และภารกิจมาก^{๖๒}

นิमित สุขแยง ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบล : กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ก้า อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่” มีวัตถุประสงค์หลัก ๓ ประการ คือ เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อศึกษาระดับความรู้และความเข้าใจของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล และเพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานบริหาร องค์การบริหารส่วนตำบล โดยมีสมมติฐานว่า ภูมิหลังของสังคมที่ต่างกันย่อมส่งผลถึงความรู้ความเข้าใจ และการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลต่างกัน ซึ่งผู้ศึกษาได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบสอบถามสุ่มเก็บจากกลุ่มตัวอย่างประชาชนในตำบลแม่ก้า อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน ๓๘๐ ชุด ผลการศึกษาพบว่า ๑. ประชาชนมีระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล อยู่ใน ระดับสูง และปัจจัยด้านภูมิหลังทางสังคม ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ การศึกษาและรายได้ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม ๒. ประชาชนมีระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ การบริหารงานขององค์ การบริหารส่วนตำบลอยู่ในระดับสูง และปัจจัยภูมิหลังทางสังคม ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ การศึกษาและรายได้มีความสัมพันธ์กับความรู้ความเข้าใจ ๓. ประชาชนส่วนใหญ่ไม่มีปัญหาและอุปสรรค ในการมีส่วนร่วมในงานบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล^{๖๓}

ณิสรา บุญเฉลิม ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลมะขุนหวาน อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่” การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลักคือ ๑) เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล และ ๒) เพื่อศึกษาระดับความรู้ความเข้าใจทางการเมืองของประชาชนเกี่ยวกับองค์การบริหารส่วนตำบล โดยมีสมมติฐาน คือ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับองค์การบริหารส่วนตำบลต่างกันส่งผลให้มีส่วนร่วมในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลต่างกัน ระเบียบวิธีวิจัยใช้

^{๖๒} อารีณา มะหะหมัด, “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานของเทศบาลตำบลท่าไม้ อำเภอน้ำมะกา จังหวัดกาญจนบุรี”, การศึกษาอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๐), หน้า บทคัดย่อ.

^{๖๓} นิमित สุขแยง, “การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบล : กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ก้า อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่”, การค้นคว้าแบบอิสระ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๙), หน้า บทคัดย่อ.

ระเบียบวิธีวิจัยเชิงประมาณ โดยสุ่มแบบสอบถาม จำนวน ๓๖๐ ชุด จากประชาชนทั่วไป และวิธีการศึกษาเอกสาร บทความ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ หนังสือสั่งการของทางราชการผลการศึกษาพบว่า ๑.ประชาชนมีระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับองค์การบริหารส่วนตำบลในระดับสูง และปัจจัยด้านภูมิหลังทางสังคม ได้แก่ อายุและอาชีพ มีความรู้สัมพันธ์กับความรู้ความเข้าใจ ๒. ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลอยู่ในระดับค่อนข้างสูง และปัจจัยด้านภูมิหลังทางสังคม ได้แก่ เพศ อายุและอาชีพ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม ๓. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับองค์การบริหารส่วนตำบลมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมในการบริหารงาน^{๖๔}

ประสงค์ โปธิ์เนียม ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาการบริหารงานของเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด” การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นแนวทางสำคัญและเป็นกระแสหลักในการบริหารงานภาครัฐในปัจจุบัน หลักการสำคัญคือ เปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการบริหารและการดำเนินงาน เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน และนำประเทศเข้าสู่สังคมประชาธิปไตย การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) ศึกษา ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาการบริหารงานของเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด ๒) ศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยการมีส่วนร่วมและปัจจัยการดำเนินการเพื่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาการบริหารงานของเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด กลุ่มตัวอย่างของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด ที่มีอยู่มากกว่า ๑๘ ปี จำนวน ๓๙๓ คน เครื่องมือที่ใช้แบบสอบถามสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบไคสแควร์ และการทดสอบเอฟ ผลการศึกษาพบว่า ๑) ประชาชนในเขตเทศบาลเมืองร้อยเอ็ดมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาการบริหารงานเทศบาลเมืองร้อยเอ็ดในระดับมาก ๒) ความสัมพันธ์ของปัจจัยการมีส่วนร่วมและปัจจัยการดำเนินการเพื่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาการบริหารงานของเทศบาลเมืองร้อยเอ็ดนั้นระดับการศึกษา อาชีพ สถานภาพทางสังคม ถิ่นที่อยู่อาศัย การให้ข้อมูลข่าวสาร การรับฟังประชาชน ทศนคติของประชาชน และการเปิดให้เข้าถึงมีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาการบริหารงานของเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ สำหรับแนวทางการสร้างการมีส่วนที่เทศบาล

^{๖๔} นิสรุ บุญเฉลิม, “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลมะขุนหวาน อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่”, การค้นคว้าแบบอิสระ ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๖), หน้า บทคัดย่อ .

เมืองร้อยเอ็ดควรดำเนินการคือ เพิ่มการประชาสัมพันธ์และให้ข้อมูลข่าวสารการจัดทำแผนพัฒนา การบริหารงานแก่ประชาชนให้มากขึ้น ควรปรับปรุงระบบและระดับการตอบสนองต่อประชาชนให้ รวดเร็ว มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น จะสามารถเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำ แผนพัฒนาการบริหารงานของเทศบาลเมืองร้อยเอ็ดได้มาก^{๖๕}

ดำเกิง ลักษณะโยธิน ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ในเขตเทศบาลนครลำปาง” การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมือง ของประชาชนในเขตเทศบาลนครลำปาง จังหวัดลำปาง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาคือ ประชาชน ในเขตเทศบาลนครลำปาง จังหวัดลำปางจำนวน ๔๔๖ คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม มาตรฐานระดับ ๕ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าสถิติ คือ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยรวมอยู่ใน ระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ ด้านการแสดงความคิดเห็น ทางการเมืองอยู่ในระดับมากรองลงมา ได้แก่ ด้านการไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งทั้งระดับชาติ และระดับท้องถิ่น ด้านการรับรู้ข่าวสารทางการเมือง และด้านการรวมกลุ่มดำเนินกิจกรรมทาง การเมืองอยู่ในระดับปานกลางทั้ง ๓ ด้าน และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ ด้านการเข้าร่วม ชุมนุมประท้วงทางการเมือง อยู่ในระดับน้อยที่สุด ตามลำดับ การทดสอบสมมติฐาน พบว่า เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ อาชีพ และรายได้ มีความสัมพันธ์กับทางแก้ไข การมีส่วนร่วม ทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลนครลำปาง จังหวัดลำปาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ ๐.๐๕^{๖๖}

วรารุช เต็นแพทย์ขรางกูร ได้ทำการศึกษา “พฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารและการมี ส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง ผลการศึกษา พบว่า “นักศึกษาส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุระหว่าง ๒๑ - ๒๕ ปี กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นปีที่ ๒- ๓ และ ๔ กำลังศึกษาอยู่ในคณะรัฐศาสตร์ โดยมีภูมิลำเนาอยู่ต่างจังหวัด นักศึกษาได้รับข่าวสารทั่วไป พบว่า ส่วนใหญ่นักศึกษาได้รับข่าวสารทั่วไปจากสื่อโทรทัศน์มากที่สุด นักศึกษาเปิดรับข่าวสารทางการเมือง

^{๖๕} ประสงค์ โพธิ์เนียม, การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาการบริหารงานของ เทศบาลเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด, การค้นคว้าแบบอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิต วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๐), หน้า บทคัดย่อ.

^{๖๖} ดำเกิง ลักษณะโยธิน, “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลนครลำปาง”, การค้นคว้าแบบอิสระ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒), หน้า บทคัดย่อ.

ในระดับสูงจากสื่อโทรทัศน์ โดยการเปิดรับสื่อทุกวันมากที่สุด โดยให้ความน่าเชื่อถือและการแลกเปลี่ยนพูดคุยประเด็นการเมืองที่ได้จากสื่ออยู่ในระดับกลางทั้งหนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ และวิทยุ การมีส่วนร่วมทางการเมือง ภูมิหลังเกี่ยวกับเพศ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารทางการเมืองเฉพาะจากสื่อประเภทหนังสือพิมพ์ ส่วนภูมิหลังเกี่ยวกับ อายุ คณะที่ศึกษา ระดับชั้นปี ภูมิหลัง ไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารทางการเมืองจากสื่อประเภทหนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ วิทยุ พฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองทั่วไป ภูมิหลังเกี่ยวกับ คณะที่ศึกษา และภูมิลำเนา มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารทางการเมืองทั่วไป ส่วนภูมิหลังเพศ อายุ และระดับชั้นปี ไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารทางการเมืองทั่วไป ส่วนพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองในสถาบันการศึกษา ภูมิหลังเกี่ยวกับ อายุ และระดับชั้นปี มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองในสถาบันการศึกษา ส่วนภูมิหลังเกี่ยวกับ เพศ คณะที่ศึกษา และภูมิลำเนา ไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองในสถานศึกษา”^{๖๗}

ถวิลวดี บุรีกุล ศึกษา “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๔๓ พบว่า ความสัมพันธ์ของปัจจัยต่าง ๆ กับการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยเฉพาะปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ของการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่มีผู้ชายมักจะมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้หญิง การมีส่วนร่วมทางการเมืองแตกต่างกันไปตามระดับการศึกษา อาชีพ ถิ่นที่อยู่ และการศึกษานี้พบว่าความแตกต่างของชาวกรุงเทพมหานครทั้งที่อยู่ในเมืองและชานเมืองมีระดับการมีส่วนร่วมต่ำกว่าผู้ที่อยู่ในจังหวัดอื่น ๆ สิ่งที่สำคัญคือระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนชาวไทยอยู่ในระดับปานกลาง และพบว่ากรุงเทพมหานครมีประชาชนที่มีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับต่ำคิดเป็นร้อยละสูงที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับจังหวัดอื่น ๆ ส่วนปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วม พบว่าการได้รับข่าวสารและความสนใจทางการเมือง ความเข้าใจทางการเมือง การเป็นสมาชิกกรรมการ ที่ปรึกษากลุ่ม การทำกิจกรรมที่เกี่ยวกับการเมือง และมีความรู้เกี่ยวกับวุฒิสภา มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งผลการศึกษานี้กล่าวได้ว่า ประชากรที่ได้รับข่าวสาร สนใจ เข้าใจ มีความรู้ และเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองมาก จะทำให้มีส่วนร่วมทางการเมือง

^{๖๗} วราวุธ เต๋นแพทย์ชรากร, “พฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารและการมีส่วนร่วมทางการเมือง ของนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง), ๒๕๔๕, หน้า ๔-๕.

เมืองมากด้วย นอกจากนี้ ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ การศึกษา และอายุ”^{๖๘}

สำราญ วิเศษ ได้ทำการวิจัยเรื่อง กระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษา ระดับปริญญาตรี สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม พบว่า การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบและศึกษาข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมทางการเมืองจำแนกตามเพศ ชั้นปีที่กำลังศึกษา และระบบการเรียน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือนักศึกษาภาคปกติและภาคพิเศษ ซึ่งได้มาโดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) จำนวน ๑๖๕ คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับ ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ ๐.๘๗ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบ t - test และ F - test (One-Way ANOVA) ผลการวิจัย พบว่า ๑) การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการแสดงความคิดเห็น รองลงมา ได้แก่ ด้านข้อมูลข่าวสาร ด้านการประเมินผล และ ด้านการตัดสินใจตามลำดับ ๒) การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษา พบว่า นักศึกษา ที่มีเพศ ชั้นปีที่กำลังศึกษา และระบบการเรียนแตกต่างกัน พบว่า นักศึกษา ที่มีเพศ ชั้นปีที่กำลังศึกษาและระบบการเรียนต่างกันมีส่วนร่วมทางการเมืองแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ๓) ควรมีสื่อที่ทันสมัยในการให้ข้อมูลข่าวสารทางการเมือง ควรนำเสนอข้อมูลทางวิทยุ โทรทัศน์และโปสเตอร์ เสนอข่าวสารให้มีความหลากหลาย ควรมีการประเมินผลทางการเมืองตามสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในแต่ละเขตการเลือกตั้ง และควรมีการเผยแพร่ข้อมูลด้านการเมืองมากกว่า^{๖๙}

^{๖๘} ถวิลวดี บุรีกุล, รายงานการวิจัยเรื่องแนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตย แบบมีส่วนร่วมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ : ปัญหาอุปสรรคและทางออก, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๕), หน้า ๓๒.

^{๖๙} สำราญ วิเศษ, กระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม, วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม ; ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ : มกราคม - เมษายน ๒๕๕๕, หน้า ๕.

ตารางที่ ๒.๕ สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นักวิจัย	ผลการวิจัย
สุภารัตน์ พุทธิรักษา, (๒๕๔๙).	ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยในระดับปานกลาง ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดชลบุรีสูง
จิรศักดิ์ สีใจเจริญ, (๒๕๔๓).	ผลการวิจัยพบว่า โครงการหรือกิจกรรมที่ประชาชนมีส่วนร่วมมากที่สุด ได้แก่ โครงสร้างพื้นฐาน รองลงมาเป็นการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพและมีส่วนร่วมน้อยที่สุด
ภาวิณี โพธิ์มัน, (๒๕๔๓).	ผลการวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน โดยมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และประชาชนเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในองค์การบริหารส่วนตำบลในระดับต่ำ
พวงทอง โยธาใหญ่, (๒๕๔๕).	ผลการวิจัยพบว่า ส่วนใหญ่ได้มีความพยายามที่จะปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการวางแผนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.๒๕๔๑
อรนุช ป้อมเป็น, (๒๕๕๐).	ผลการวิจัยพบว่า บทบาทการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานของเทศบาลตำบลห้วยด่าง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย ผลการเปรียบเทียบ พบว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีส่วนร่วมในการบริหารงานของเทศบาลตำบลห้วยด่าง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ส่วนประชาชนที่มีอายุการศึกษา รายได้ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน และอาชีพที่ต่างกัน มีส่วนร่วมในการบริหารงานของเทศบาลตำบลห้วยด่าง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕
ภัคจิรา ปกป้อง, (๒๕๔๖).	ผลการวิจัยพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลโดย

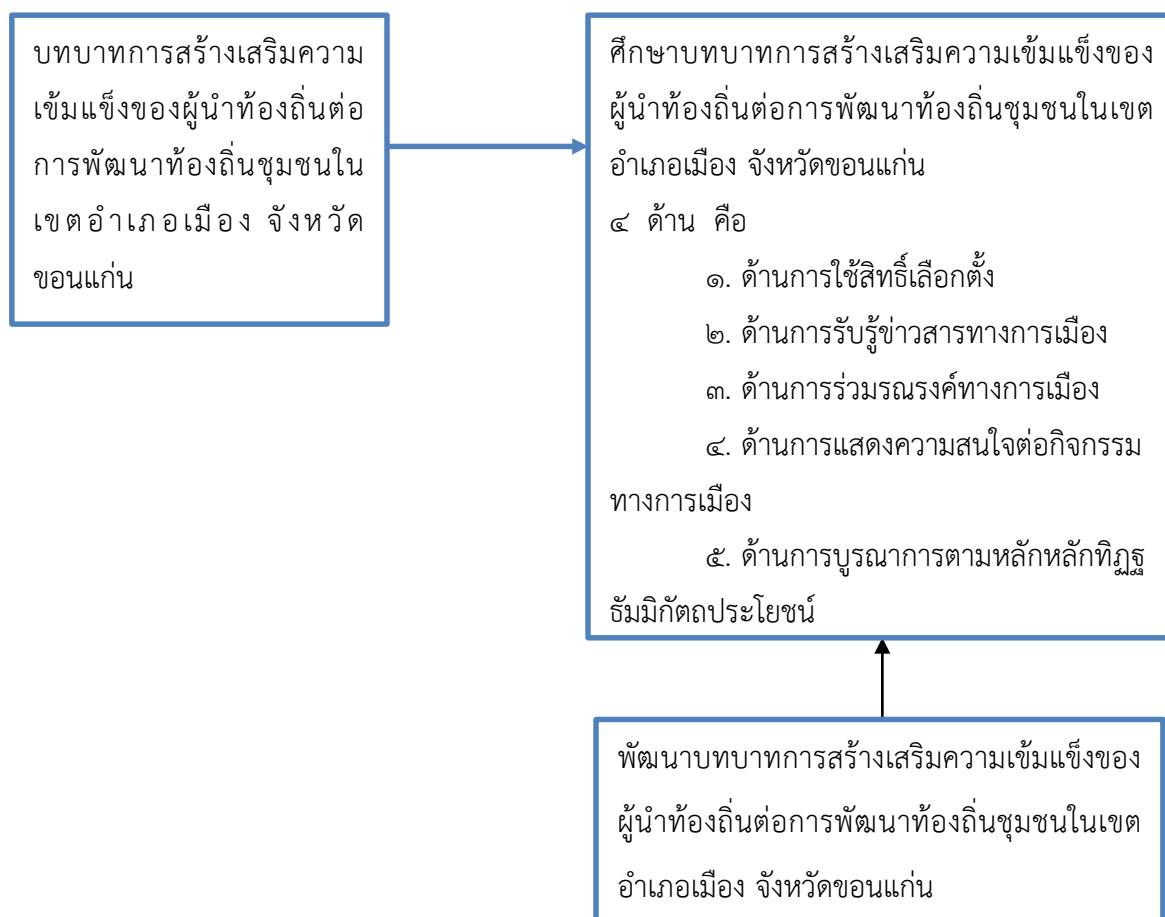
นักวิจัย	ผลการวิจัย
	ภาพรวมและรายชื่ออยู่ในระดับปานกลาง ผลการเปรียบเทียบพบว่า ประชาชนที่มีความแตกต่างในเรื่องวุฒิการศึกษา และอาชีพ จะมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนที่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕ แต่ประชาชนที่มีรายได้ที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมไม่แตกต่างกัน
เจษฎา สอนแก้ว, (๒๕๕๐).	ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลห้วยอ้อรวมทั้ง ๓ ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย ผลการเปรียบเทียบ ประชาชนที่มี เพศ อายุ รายได้ และการสังกัดองค์กรชุมชน มีส่วนร่วมในการบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยอ้อไม่แตกต่าง
สุรียัน ปันชัย, (๒๕๕๒).	ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ชะนิงอำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง
อารีณา มะหะหมัด, (๒๕๕๐).	ผลการวิจัยพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารงานของเทศบาลในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเกือบทุกด้านอยู่ในระดับน้อย

นักวิจัย	ผลการวิจัย
นิมิตร สุขแยง, (๒๕๔๙).	ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนมีระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล อยู่ในระดับสูง ปัจจัยด้านภูมิหลังทางสังคม ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ การศึกษาและรายได้ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม ประชาชนมีระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ การบริหารงานขององค์ การบริหารส่วนตำบล อยู่ในระดับสูง ปัจจัยภูมิหลังทางสังคม ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ การศึกษาและรายได้มีความสัมพันธ์กับความรู้ความเข้าใจ
ณิสรา บุญเฉลิม, (๒๕๔๖).	ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนมีระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับองค์การบริหารส่วนตำบลในระดับสูง และอายุ อาชีพ มีความรู้สัมพันธ์กับความรู้ความเข้าใจ ส่วนประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลอยู่ในระดับค่อนข้างสูง และ เพศ อายุและอาชีพ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม
ประสงค์ โพธิ์เนียม, (๒๕๕๐).	ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในเขตเทศบาลเมืองร้อยเอ็ดมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาการบริหารงานเทศบาลเมืองร้อยเอ็ดในระดับมาก ผลการเปรียบเทียบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕
ดำเกิง ลักษณะโยธิน, (๒๕๕๒).	ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง การทดสอบสมมติฐาน พบว่า เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ อาชีพ และรายได้ มีความสัมพันธ์กับทางแก้ไข การมีส่วนร่วม ทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลนครลำปาง จังหวัดลำปาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

นักวิจัย	ผลการวิจัย
วรารุช เคนแพทย์ขรรษากร, (๒๕๔๕).	ผลการวิจัยพบว่า ส่วนใหญ่นักศึกษาได้รับข่าวสารทั่วไปจากสื่อโทรทัศน์มากที่สุด นักศึกษาเปิดรับข่าวสารทางการเมืองในระดับสูงจากสื่อโทรทัศน์ โดยการเปิดรับสื่อทุกวันมากที่สุด โดยให้ความน่าเชื่อถือและการแลกเปลี่ยนพูดคุยประเด็นการเมืองที่ได้จากสื่ออยู่ในระดับกลางทั้งหนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ และวิทยุ
ถวิลวดี บุรีกุล, (๒๕๔๕).	ผลการวิจัยพบว่า ความแตกต่างของชาวกรุงเทพมหานครทั้งที่อยู่ในเมืองและชานเมืองมีระดับการมีส่วนร่วมต่ำกว่าผู้ที่อยู่ในจังหวัดอื่น ๆ สิ่งที่สำคัญคือระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนชาวไทยอยู่ในระดับปานกลาง และพบว่ากรุงเทพมหานครมีประชาชนที่มีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับต่ำคิดเป็นร้อยละสูงที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับจังหวัดอื่น ๆ ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ การศึกษาและอายุ
สำราญ วิเศษ, (๒๕๕๕).	ผลการวิจัย พบว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาพบว่า นักศึกษา ที่มีเพศ ชั้นปีที่กำลังศึกษา และระบบการเรียนแตกต่างกัน พบว่า นักศึกษา ที่มีเพศ ชั้นปีที่กำลังศึกษาและระบบการเรียนต่างกัน มีส่วนร่วมทางการเมืองแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเรื่อง “บทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น” ผู้วิจัยนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยประกอบด้วย

ตารางแผนภาพที่ ๒.๒ แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “บทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ” โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาบทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๒) พัฒนารูปแบบการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น การวิจัยนี้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการศึกษาใน ๒ ลักษณะ ได้แก่ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยผลการวิจัยได้ดังนี้ ดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการศึกษาใน ๒ ลักษณะ ได้แก่ ๑) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) เพื่อศึกษาบทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๒) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ๒) พัฒนารูปแบบการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

๓.๒ กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ ผู้นำท้องถิ่นในอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือทั้งหมด ๒ ประเภท ได้แก่

๑) แบบสารสัมภาษณ์เชิงลึก (In - Depth Interview Form)

๒) แบบการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion Form)

โดยมีขั้นตอนการวิจัยดังนี้

ระยะที่ ๑ ศึกษาสภาพปัจจุบันและศึกษาวิเคราะห์ทฤษฎีบทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ขั้นตอนที่ ๑ ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เพื่อสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

ขั้นตอนที่ ๒ สร้างแบบสัมภาษณ์ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีรายละเอียดดังนี้การสร้างและหาคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการตามลำดับดังนี้

๑. ศึกษาสภาพปัจจุบันและศึกษาวิเคราะห์บทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ที่ได้จากขั้นตอนการศึกษาวิจัยในระยะ ๑ มากำหนดเป็นเนื้อหาและแนวคำถามในการสัมภาษณ์

๒. กำหนดรูปแบบและขอบข่ายแบบสัมภาษณ์

๓. สร้างแบบสัมภาษณ์ตามเนื้อหา บทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

๔. นำแบบสัมภาษณ์ฉบับร่างให้ผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบประเมิน เพื่อหาคุณภาพความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content validity)

ระยะที่ ๒ การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

เกี่ยวกับการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ขั้นตอนที่ ๑ การดำเนินการอภิปรายกลุ่ม หรือสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อรับฟังความคิดเห็นข้อเสนอแนะ จากผู้ทรงคุณวุฒิ สรุปสังเคราะห์องค์ประกอบบทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยมีวัตถุประสงค์ วิธีการดำเนินการระยะเวลาดำเนินการและผลที่ได้รับ เพื่อรับฟังความคิดเห็นข้อเสนอแนะ อภิปรายกลุ่มข้อค้นพบจากผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิ

ขั้นตอนที่ ๒ วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม มาจำลองเป็นแนวทางการส่งเสริมการนำเอาบทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ขั้นตอนที่ ๓ สรุปปัญหาและข้อเสนอแนะจากการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ ก่อนที่จะมีการประมวลผลและพัฒนาเป็นแนวทางการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

(๑) ผู้วิจัยดำเนินการขอหนังสือขอความร่วมมือจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น และนำหนังสือขอความร่วมมือไปให้กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลในการทำวิจัย

(๒) สัมภาษณ์ กลุ่มตัวอย่างเพื่อตอบแบบสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้าง จดบันทึก อัดเสียงการสนทนา การสังเกต ผู้วิจัยติดตามเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง

(๓) จัดสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อหาข้อเสนอแนะถึงแนวทางการส่งเสริมการนำเอาบทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ แล้วตรวจสอบความสมบูรณ์ของการจดบันทึกและเสียงสนทนา แล้วดำเนินการจัดทำกับข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล จัดหมวดหมู่ข้อมูลที่สอดคล้องกันและข้อมูลที่แย้งกันออก วิเคราะห์คำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ประกอบบริบท (Context) และจัดพิมพ์สรุปเนื้อหาโดยภาพรวม

บทที่ ๔

วิเคราะห์ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “บทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น” โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาบทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ๒) การพัฒนาบทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น การวิจัยนี้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการศึกษาใน ๒ ลักษณะ ได้แก่การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) โดยสามารถวิเคราะห์ผลการวิจัยได้ดังนี้ ดังนี้

๔.๑ ศึกษาบทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

๔.๒ พัฒนารูปแบบการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น

๔.๓ สรุปองค์ความรู้จากการวิจัย

๔.๑ ศึกษาบทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

การวิจัยเรื่อง “บทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น” โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาบทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ๒) พัฒนาบทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น การวิจัยนี้ใช้รูปแบบการการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการศึกษาใน ๒ ลักษณะ ได้แก่การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) โดยสามารถวิเคราะห์บทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่นผลการวิจัยได้ดังนี้

๑) ประเด็นวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์ข้อที่ ๑ เป็นคำถามเกี่ยวกับ “บทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น” ที่มีความเกี่ยวข้องกับบทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ในประเด็นคำถาม “การใช้สิทธิเลือกตั้งตามแนวทางของพระพุทธศาสนา” สามารถวิเคราะห์ที่ได้ดังนี้

ผลการวิจัยพบว่า สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งจังหวัดเลยควรประชาสัมพันธ์การเลือกตั้งให้ประชาชนได้รับทราบโดยทั่วกัน ให้ไปเลือกตั้งโดยสุจริต พิจารณาเลือกคนดีไม่ขายเสียง และการชี้แจงให้ประชาชนได้ทราบถึงข้อดีในการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง^๑ ควรชี้แจงหลักการและความหมาย ความสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยให้ประชาชนหรือว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้รับทราบ ตลอดถึงควรพูดเกี่ยวกับการไปใช้สิทธิมีข้อดีเป็นอย่างไร เมื่อเสียสิทธิเลือกตั้งไปมีผลเสียอย่างไร^๒ ควรสนับสนุนการช่วยรณรงค์ให้มีความสัมพันธ์ที่ดีกับประชาชนโดยการชักชวนประชาชนออกไปใช้สิทธิเลือกตั้ง พร้อมกับพูดคุยแลกเปลี่ยนทัศนคติข้อมูลข่าวสารในทางการเมืองกับประชาชนทุกเพศทุกวัย โดยไม่แบ่งชั้นวรรณะ และควรชี้แนะแนวทางให้ประชาชนทราบถึงสิทธิและเสรีภาพใน

^๑ ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

^๒ ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๒ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

การออกไปใช้สิทธิการเลือกตั้ง^๓ ควรเชิญชวนชาวบ้านไปใช้สิทธิในการเลือกตั้ง เพื่อสรรหาบุคลากรผู้ที่จะสามารถมาทำหน้าที่รับใช้ประชาชนได้^๔ ควรสนับสนุนให้ประชาชนมีความต้องการในการเลือกตั้ง ไม่ว่าจะเป็นในส่วนของนโยบายการทำงาน แผนการพัฒนาบ้านเมืองให้มีความสามัคคีกัน เพื่อจะนำไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยที่มั่นคง^๕ ควรปรับปรุงกระบวนการในเรื่องของการประชาสัมพันธ์การเลือกตั้ง โดยให้เน้นไปที่การชักชวนญาติหรือเพื่อนฝูง ให้มาร่วมในกิจกรรมทางการเมืองให้เป็นไปตามการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยการแนะนำข้อมูลการเลือกตั้งให้ประชาชนรับทราบ เพื่อให้ประชาชนมีความกระตือรือร้นเห็นความสำคัญของการไปใช้สิทธิเลือกตั้งและรักษาระบอบประชาธิปไตยเอาไว้^๖ ควรประชาสัมพันธ์เชิญชวนผ่านหอกระจายข่าวหมู่บ้านและในที่ประชุมหมู่บ้าน ให้ประชาชนช่วยกันรณรงค์ออกไปใช้สิทธิเลือกตั้ง พร้อมแจ้งข้อดีในการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง และข้อเสียในการไม่ใช้สิทธิเลือกตั้ง^๗ ควรแนะนำให้ประชาชนผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ให้ศึกษาข่าวสาร รับฟังนโยบายของผู้สมัคร แต่ละคนว่ามีแนวทางในการพัฒนาบ้านเมืองหรือสังคมอย่างไร เพื่อให้ได้ตัวแทนที่ดีเข้าไปทำงานหรือทำหน้าที่แทนตนในส่วนของจังหวัด^๘ ควรประกาศประชาสัมพันธ์อธิบายข้อมูลสิ่งที่เป็นประโยชน์หรือสิ่งที่สำคัญในระบบการเลือกตั้งให้ประชาชนผู้ที่มีสิทธิเลือกตั้งได้รับรู้ รับทราบ เพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อสังคมและตัวของบุคคลเอง^๙ ควรเลือกคนดีเข้ามาทำงาน เพราะถือว่าเป็นพื้นฐานของระบบการเลือกตั้ง สิ่งที่จะเสนอแนะอีกอย่างคือ การเลือกบุคคลที่มีคุณธรรมและจริยธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตต่อสังคมบ้านเมือง^{๑๐} ควรแนะนำให้ประชาชนได้รับการเกี่ยวกับการทำหน้าที่ของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดว่ามีลักษณะการทำงานที่ส่วนนี้อย่างไร เมื่อได้เป็นตัวแทนของประชาชนแล้วจะสามารถทำหน้าที่ของตนเองเพื่อประชาชนได้อย่างไร จะเกิดผลประโยชน์ในทางสังคมไปในรูปแบบไหน^{๑๑} ควรสนับสนุนโดยแนะนำให้ประชาชนไปใช้สิทธิเลือกตั้ง

^๓ ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๓ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

^๔ ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๔ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

^๕ ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๕ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

^๖ ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๖ , วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๗

^๗ ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๗ , วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๗

^๘ ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๘ , วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๗

^๙ ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๙ , วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๗

^{๑๐} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๐ , วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๗

^{๑๑} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๑ , วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๗

โดยเสรี ให้เลือกคนที่ตนคิดว่าดีที่สุด และที่สำคัญเมื่อได้เป็นตัวแทนเข้าไปแล้ว จะนำความเจริญมาพัฒนาท้องถิ่นที่เป็นเขตของตนให้เท่าเทียมกับเขตที่มีระบบการพัฒนาได้หรือไม่^{๑๒}

๑.๑ การตัดสินใจมีความสำคัญต่อพฤติกรรมการเลือกตั้งของประชาชน

ประชาชนควรตัดสินใจเลือกตั้งด้วยตนเองโดยไม่ถูกบังคับขู่เข็ญ หรือจ้างวานในการลงคะแนน จึงถือว่าเป็นการตัดสินใจเลือกตั้งที่มีความบริสุทธิ์ยุติธรรม^{๑๓} ควรเสนอแนะวิธีก่อนตัดสินใจลงคะแนนของประชาชนจะต้องพิจารณาคุณสมบัติจากตัวผู้ลงสมัครรับเลือกตั้ง เช่น การเสนอแนวคิดนโยบายที่จะสามารถนำพาสังคมหรือชุมชนพัฒนาเดินหน้าได้^{๑๔} การตัดสินใจประชาชนจะต้องมองในแง่นโยบายที่มีความเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน และที่สำคัญจะต้องพิจารณาตัวบุคคลผู้สมัครรับเลือกตั้งก่อนเท่านั้น^{๑๕} ควรตัดสินใจเลือกตั้งด้วยการพิจารณาแผนยุทธศาสตร์ และแผนการพัฒนาบ้านเมืองเป็นหลัก^{๑๖} ประชาชนควรไตร่ตรองก่อนที่จะตัดสินใจเลือกผู้สมัคร เพราะประชาชนสามารถใช้สิทธิในการเลือกตั้งได้เพียงแค่ ๑ เสียงเท่านั้น^{๑๗} ควรตัดสินใจเลือกผู้สมัคร หรือว่ามีหลักการที่จะพัฒนาสังคมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมากกว่าเดิม^{๑๘} ประชาชนควรศึกษาข้อมูลของตัวผู้ลงสมัคร ไม่ว่าจะป็นภูมิหลังของผู้สมัครแต่ละคนว่าเป็นลักษณะอย่างไร นิสัยแบบไหน แนวคิดการพัฒนาไปในรูปแบบใด อันจะนำไปสู่กระบวนการตัดสินใจได้เป็นอย่างดี^{๑๙}

๑.๒ การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งประชาชนควรมีพฤติกรรมอย่างไร

ประชาชนควรมีความคิดที่จะช่วยเหลือในกิจกรรมทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นการทำตามกฎหมาย กฎระเบียบของการเลือกตั้ง โดยที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือการไม่ซื้อสิทธิขายเสียง^{๒๐} ประชาชนควรคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของตนเองเป็นหลักในการลงคะแนนเสียงแต่ละครั้ง พร้อมกับสังเกตพฤติกรรมคนรอบข้างว่ามีการทุจริตหรือไม่อย่างไร และที่สำคัญจะต้องเป็นตัวอย่งที่ดีของคน

^{๑๒} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๒ , วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๗

^{๑๓} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๓ , วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๗

^{๑๔} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๔ , วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๗

^{๑๕} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๕ , วันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๖๗

^{๑๖} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

^{๑๗} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๒ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

^{๑๘} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๓ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

^{๑๙} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๔ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

^{๒๐} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๕ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

รุ่นใหม่ ๆ ที่ยังไม่มีโอกาสได้ใช้สิทธิเลือกตั้ง^{๒๑} ประชาชนที่มีสิทธิในการเลือกตั้งควรมีความรับผิดชอบ ต่อหน้าที่ด้วยการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้ง เพื่อไม่ให้เสียสิทธิทางการเมือง^{๒๒} ประชาชนทุกคนที่มีสิทธิในการเลือกตั้ง ควรเลือกคนดี ซื่อสัตย์ และไม่คิดโกง เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว เพื่อร่วมกันพัฒนาสังคมให้มีความเจริญรุ่งเรือง^{๒๓} ควรมีความรับผิดชอบในหน้าที่ของพลเมืองไทย ให้ ความสำคัญกับสิทธิและเสรีภาพของการเมืองไทย และที่สำคัญควรมีความตั้งใจในการไปใช้สิทธิ ลงคะแนน^{๒๔} ควรตรวจสอบสิทธิก่อนเลือกตั้ง ว่าตนเองจะมีสิทธิเลือกตั้งหรือไม่ ถ้ามีจะเลือกตั้งที่ไหน เพราะถือว่าเป็นบทบาทที่สำคัญเป็นอย่างมากสำหรับการเลือกตั้ง และที่สำคัญอีกอย่างประชาชน จะต้องตรวจสอบว่ามีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านหรือไม่หรือคู่มือที่หนังสือแจ้งจากทางการ รวมไปถึงการ ตรวจสอบสิทธิผ่านระบบออนไลน์ต่าง ๆ ของหน่วยงานการเลือกตั้ง^{๒๕} การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ปัจจุบันที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ หัวคะแนน ซึ่งมีแนวโน้มที่จะสามารถนำพาบุคคลให้ไปใช้สิทธิ เลือกตั้งได้มากน้อยเพียงใด^{๒๖} ในการเลือกตั้ง สิ่งที่สำคัญอีกอย่างที่ประชาชนจะต้องปฏิบัติคือ ประชาชนควรปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ของคณะกรรมการเลือกตั้งอย่างเคร่งครัด^{๒๗} ประชาชนทุกคน ควรเป็นตัวของตัวเอง เมื่อได้รับข้อมูลของผู้สมัครฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ควรคิดพิจารณามูลนั้นให้ละเอียด ก่อนไปลงคะแนนเลือกตั้ง เพื่อที่จะได้คนที่ดีมีคุณภาพเข้าไปทำหน้าที่แทนตนเอง^{๒๘}

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาเอกของโลกที่มีหลักคำสั่งสอนอันเปรียบเสมือนห้วง มหานที แห่งสรรพศาสตร์จึงมิใช่เพียงแค่เป็นปรัชญาหรือทฤษฎีเท่านั้น หากแต่ยังมีเนื้อหาครอบคลุมถึงวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ความนึกคิดแทบทุกด้านและที่สำคัญพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการกระทำ(กรรม วาท และกิริยาวาท) เป็นศาสนาแห่งความเพียรพยายาม (วิริยวาท) ไม่ใช่ศาสนาแห่งการอ่อนวอน ปรารณา ^{๒๙}หรือศาสนาแห่งความท่วงท้วงกังวล การสั่งสอนธรรมของพระพุทธเจ้าทรงมุ่งผลในทาง ปฏิบัติให้ทุกคนจัดการกับชีวิตที่เป็นอยู่จริง ๆ ในโลกนี้และเริ่มต้นแต่บัดนี้”^{๓๐}การเมืองและการ

^{๒๑} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๖ , วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๗

^{๒๒} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๗ , วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๗

^{๒๓} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๘ , วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๗

^{๒๔} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๙ , วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๗

^{๒๕} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๐ , วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๗

^{๒๖} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๑ , วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๗

^{๒๗} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๒ , วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๗

^{๒๘} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๓ , วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๗

^{๒๙} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๔ , วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๗

^{๓๐} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๕ , วันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๖๗

ปกครองตามแนวทางของพระพุทธศาสนามีหลักการที่สำคัญอยู่ในการสร้างสันติภาพและความเจริญรุ่งเรืองสำหรับสังคม โดยมุ่งหวังที่จะสร้างสังคมที่มีความยุติธรรม เท่าเทียมกัน และมีสันติภาพที่มั่นคง ซึ่งสำคัญอย่างยิ่งในการปฏิบัติตามหลักการพุทธศาสนา

๑.๓ ความยุติธรรม การปกครองตามพระพุทธศาสนาอาจเน้นความยุติธรรมในการดำเนินการทางการเมือง เช่น การให้ความเสมอภาคกับทุกคนโดยไม่สนใจฐานะหรือตำแหน่งของพวกเขา การปกครองตามแนวทางของพระพุทธศาสนามีการเน้นความยุติธรรมอย่างมาก โดยหลักการของความยุติธรรมนั้นได้ถูกนำมาประยุกต์ใช้ในการปกครองและการดำเนินการทางการเมืองในหลายประเทศ การประพฤติปฏิบัติอย่างยุติธรรม ผู้นำที่ปกครองตามแนวทางของพระพุทธศาสนาควรปฏิบัติตามหลักการและจรรยาบรรณอย่างยุติธรรมในการดำเนินชีวิตและการทำงาน เช่น การประพฤติปฏิบัติอย่างเที่ยงตรง ไม่เลือกตั้งคนที่ไม่พึงประสงค์ และการดำเนินการที่เป็นธรรม การปกครองที่เสริมสร้างความเท่าเทียม หลักการของความยุติธรรมมักจะเน้นที่การสนับสนุนความเท่าเทียม โดยการให้โอกาสและการเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ ให้เท่าเทียมกันทุกคนโดยไม่คำนึงถึงฐานะหรือตำแหน่ง การลดความเหลื่อมล้ำ การปกครองตามแนวทางของพระพุทธศาสนามีการเน้นที่การลดความเหลื่อมล้ำในสังคม โดยการให้ความสำคัญกับการเข้าถึงทรัพยากรและโอกาสทางการศึกษา สุขภาพ และพัฒนาทักษะ ที่จะช่วยเพิ่มโอกาสในการพัฒนาชีวิตให้มีคุณภาพ การบริหารจัดการอย่างเที่ยงตรงและยุติธรรม การปกครองตามพระพุทธศาสนามุ่งเน้นการบริหารจัดการอย่างเที่ยงตรงและยุติธรรม โดยการให้การตัดสินใจที่มีความเป็นธรรมและไม่เลือกปฏิบัติอย่างเอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มหรือบุคคลเฉพาะการปกครองตามแนวทางของพระพุทธศาสนามีการเน้นความยุติธรรมเป็นหลัก ซึ่งหมายถึงการปฏิบัติตามคำแนะนำและคุณลักษณะทางจิตใจที่ดีเพื่อสร้างสังคมที่มีความยุติธรรมและสันติภาพอย่างยั่งยืน^{๓๑}

๑.๔ ความเท่าเทียม หลักการเท่าเทียมก็เป็นหนึ่งในพื้นฐานของการปกครองตามพระพุทธศาสนา ซึ่งหมายถึงการเคารพและจัดการกับทุกคนในสังคมโดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างทางสถานะ ส่วนตำแหน่ง การเท่าเทียมเป็นหลักการสำคัญในการปกครองตามแนวทางของพระพุทธศาสนา เป็นการสนับสนุนให้ทุกคนมีโอกาสและสิทธิเท่าเทียมกัน โดยไม่คำนึงถึงฐานะสถานะ หรือตำแหน่งทางสังคม เราสามารถมองการปกครองตามแนวทางของพระพุทธศาสนาและ

^{๓๑} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

^{๓๒} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๒ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

หลักการเท่าเทียมได้ผ่านแง่มุมต่าง ๆ เช่น การให้โอกาสและสิทธิเท่าเทียม การปกครองตามแนวทางของพระพุทธศาสนามุ่งเน้นการสนับสนุนให้ทุกคนมีโอกาสและสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ การศึกษา การเข้าถึงบริการสาธารณะ เพื่อให้ทุกคนสามารถพัฒนาตนเองและมีชีวิตที่มีคุณภาพได้ การปฏิบัติตามหลักการสันติภาพ การเท่าเทียมในการปกครองตามพระพุทธศาสนาส่งผลถึงการสร้างสันติภาพในสังคม โดยไม่มีความเกรงกลัวหรือการแยกแยะตามฐานะหรือการเป็นกลุ่ม การกำกับดูแลและป้องกันความเลวร้าย การปกครองตามแนวทางของพระพุทธศาสนามุ่งเน้นการกำกับดูแลและป้องกันความเลวร้าย โดยให้ความสำคัญกับการให้ความรับผิดชอบต่อสังคมและผู้คนในสังคม การสนับสนุนความเท่าเทียมทางสังคม การปกครองตามพระพุทธศาสนาส่งเสริมความเท่าเทียมในสังคม โดยการสนับสนุนการแก้ไขปัญหาทางสังคมและการกำหนดนโยบายที่สนับสนุนความเท่าเทียม การปกครองตามแนวทางของพระพุทธศาสนามุ่งเน้นการสร้างสังคมที่มีความเท่าเทียมและสันติภาพ โดยให้ทุกคนมีโอกาสและสิทธิเท่าเทียมในการเข้าถึงทรัพยากรและการพัฒนาตนเองและสังคมต่อไป

๑.๕ การเติบโตและพัฒนา การปกครองตามแนวทางของพระพุทธศาสนาอาจเน้นการสนับสนุนให้กับการเติบโตและพัฒนาทางอารักขาในสังคม เช่น การส่งเสริมการศึกษา การพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืน เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับทุกคนในสังคม การเติบโตและพัฒนาเป็นสิ่งที่สำคัญในการปกครองตามแนวทางของพระพุทธศาสนา เพราะพระพุทธศาสนาเน้นการพัฒนาทักษะทางจิตใจและคุณค่าทางจิตใจของบุคคล เพื่อสร้างสังคมที่มีความสุขและสันติภาพอย่างยั่งยืน การสนับสนุนการศึกษาและการเรียนรู้ การปกครองตามแนวทางของพระพุทธศาสนาเน้นการสนับสนุนการศึกษาและการเรียนรู้ เพื่อให้ทุกคนมีโอกาสพัฒนาทักษะและความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองและสังคม^{๓๓} การส่งเสริมคุณธรรมและจรรยาบรรณ การปกครองตามแนวทางของพระพุทธศาสนาส่งเสริมคุณธรรมและจรรยาบรรณในการพึงประสงค์ การกระทำ และการมีความรับผิดชอบต่อสังคม การสนับสนุนการพัฒนาทักษะชีวิต การปกครองตามแนวทางของพระพุทธศาสนาส่งเสริมการพัฒนาทักษะชีวิตและความสามารถทางอารักขา เพื่อให้ทุกคนสามารถพัฒนาตนเองและมีชีวิตที่มีคุณภาพ การสนับสนุนการเติบโตทางจิตใจ^{๓๔} การปกครองตามแนวทางของพระพุทธศาสนาส่งเสริมการเติบโตทางจิตใจและการพัฒนาสุขภาวะ โดยการสนับสนุนกิจกรรมทางจิตใจ เช่น การทำสมาธิ การสอนวิถีชีวิตที่ดี เพื่อให้ทุกคนมีความสุขและสุขภาพจิตที่ดี การปกครองตามแนวทางของพระพุทธศาสนาเน้นการสนับสนุน การเติบโตและพัฒนาดูแล และจิตใจ เพื่อสร้างสังคมที่มีความสุข

^{๓๓} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๗ , วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๗

^{๓๔} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๘ , วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๗

และเจริญรุ่งเรืองอย่างยั่งยืน โดยการให้ทุกคนมีโอกาสและสิทธิในการพัฒนาตนเองและส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับทุกคนในสังคม^{๓๕}

สรุปประเด็นวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์ข้อที่ ๑ เป็นคำถามเกี่ยวกับ“บทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น” ที่มีความเกี่ยวข้องกับบทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ในประเด็นคำถาม **“การใช้สิทธิเลือกตั้งตามแนวทางของพระพุทธศาสนา”** สามารถสรุปผลการวิเคราะห์ได้ดังนี้

การใช้สิทธิเลือกตั้งตามแนวทางของพระพุทธศาสนาอาจมีมุมมองและวิธีการต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับศาสนาแต่ละแนว และวัฒนธรรมของแต่ละประเทศด้วย ในบางที่ การใช้สิทธิเลือกตั้งอาจถูกเข้าใจและจัดการตามหลักศาสนา ซึ่งอาจหมายถึงการให้ความสำคัญกับคุณค่าทางศาสนาในการเลือกตั้ง เช่น การเลือกผู้นำที่เชื่อฟังพระพุทธศาสนา หรือการให้ความสำคัญกับหลักธรรมชาติและคุณธรรมในการตัดสินใจในการเลือกตั้งในบางที่ การใช้สิทธิเลือกตั้งอาจไม่ได้รับผลกระทบจากศาสนาอย่างตรงไปตรงมา แต่อาจมีผลต่อเลือกตั้งจากประเด็นทางสังคม สิทธิและเสรีภาพของประชาชน หรือสถานการณ์ทางการเมืองที่ส่งผลต่อผู้เลือกสำหรับพุทธศาสนิกชน บางที่พวกเขาอาจเลือกผู้นำที่เชื่อฟังพระพุทธศาสนา หรือผู้นำที่มีความเข้าใจและปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา เพื่อให้มีการบรรลุดีความดีและความเจริญทางจิตใจของประชาชนมากที่สุด ในขณะเดียวกัน มีบางกลุ่มที่อาจเลือกตั้งตามเสียงของนโยบายทางการเมืองและเศรษฐกิจโดยเน้นในสิ่งที่ส่งผลต่อชีวิตประจำวันและความเป็นอยู่ทั่วไปของพวกเขามากกว่า

การใช้สิทธิเลือกตั้งตามแนวทางของพระพุทธศาสนาอาจแตกต่างกันไปในแต่ละสถานการณ์และสังคม แต่หลักการสำคัญคือการให้ความสำคัญกับคุณค่าทางศาสนาและหลักธรรมในการตัดสินใจในการเลือกตั้ง ในความเป็นจริง การเลือกตั้งอาจเป็นโอกาสที่ผู้คนสามารถแสดงความเชื่อมั่นและมุ่งมั่นในการสร้างสังคมที่ดีและสันติภาพตามหลักศาสนาที่ตนนับถือ

๒) ประเด็นวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์ข้อที่ ๒ เป็นคำถามเกี่ยวกับ“บทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น” ที่มีความเกี่ยวข้องกับบทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ในประเด็นคำถาม **“การปกครองของพื้นที่หลักธรรมประยุกต์ใช้ในการรับรู้ข่าวสารทางการเมือง”** สามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

^{๓๕} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๙ , วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๗

ผลการวิจัย การรับรู้ข่าวสารทางการเมืองด้วยหลักธรรมมีความสำคัญอย่างมาก เนื่องจากการรับรู้ที่ถูกต้องและเป็นธรรมนี้สามารถช่วยให้เราเข้าใจเหตุการณ์และปัญหาทางการเมืองอย่างสมบูรณ์แบบและเป็นธรรมได้มากขึ้น นี่คือหลายหลักธรรมที่สามารถประยุกต์ใช้ในการรับรู้ข่าวสารทางการเมืองดังนี้

๑. การสร้างสันติภาพและการทำงานร่วมกัน หลักธรรมของพระพุทธศาสนาสอนให้เราเข้าใจถึงความสำคัญของการสร้างสันติภาพและความสอดคล้องในสังคม การปกครองตามแนวทางนี้จะให้ความสำคัญกับการสร้างพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการทำงานร่วมกัน เพื่อสร้างความสันติภาพและความเจริญรุ่งเรืองสำหรับทุกคนในสังคมการสร้างสันติภาพและการทำงานร่วมกันเป็นหลักธรรมที่สำคัญในพระพุทธศาสนา ซึ่งมีความหมายและแนวคิด ดังนี้^{๓๖}

๑.๑ สันติภาพ (สุขภาพจิต) ในพระพุทธศาสนา, สันติภาพหมายถึงการมีความสงบและสุขในใจที่มาจาก การปล่อยวางอุปสรรคและความกระทำให้เป็นที่ไม่พอใจ เมื่อมีสันติภาพแล้วจะช่วยให้ผู้ฝึกศาสนามีสุขภาพจิตที่ดีและเสถียร การทำงานร่วมกัน (ภาคิมนุษย์) หลักธรรมของภาคิมนุษย์หมายถึงความเชื่อมโยงและการทำงานร่วมกันของทุกสิ่งมีชีวิตในโลก พระพุทธศาสนาสอนให้เราเห็นความสำคัญของการให้กำเนิดภาคิมนุษย์และการสร้างความเข้าใจและความเคารพต่อทุก ๆ สิ่งมีชีวิตความเข้าใจและความเมตตา ภาคิมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของสังคมและมีความเกี่ยวข้องกับผู้อื่นอย่างไม่แยกจากกัน การเข้าใจและความเมตตาต่อผู้อื่นเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างสันติภาพและความรักในสังคมการปล่อยวาง

๑.๒ (เพื่อการสันติภาพ) การปล่อยวางหมายถึงการยอมรับความจริงและการเปลี่ยนแปลงที่ไม่สามารถควบคุมได้ การสร้างสันติภาพต้องผ่านการปล่อยวางความพยายามในการควบคุมและความคาดหวัง หลักธรรมเหล่านี้ให้แนวทางในการสร้างสันติภาพและความเข้าใจในสังคม การปกครองตามหลักธรรมนี้จะส่งผลให้มีความสันติภาพและความสุขในสังคมและช่วยสร้างสังคมที่มีความเจริญรุ่งเรืองอย่างยั่งยืน

๑.๓ การให้ความเท่าเทียมและความยุติธรรม หลักธรรมของพระพุทธศาสนาเน้นความเท่าเทียมและความยุติธรรม การปกครองตามแนวทางนี้จะสนับสนุนให้ทุกคนได้รับโอกาสและสิทธิเท่าเทียม และปฏิบัติตามหลักการยุติธรรมในการดำเนินการทางการเมืองและการประชุมสภา

^{๓๖} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๕ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

การให้ความเท่าเทียมและความยุติธรรมเป็นหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนา ซึ่งมีความหมายและแนวคิด^{๓๗}

๑.๔ ความเท่าเทียม หลักธรรมของพระพุทธศาสนาสอนให้เราเข้าใจถึงความเท่าเทียมของทุกๆ สิ่งมีชีวิต ทุกคนมีค่าและสิทธิเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเพศ เชื้อชาติ ศาสนา หรือสถานะสังคม ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความเท่าเทียมในทุก ๆ ด้านของชีวิต ความยุติธรรม หลักธรรมของพระพุทธศาสนาสอนให้เราปฏิบัติตามความยุติธรรมในทุกๆ กรณี ความยุติธรรมหมายถึงการกระทำตามหลักการและคุณธรรม และไม่มีการละเมิดสิทธิของผู้อื่น เราต้องปฏิบัติตามความยุติธรรมในการจัดการ การตัดสินใจ และการปฏิบัติต่อผู้อื่น การสนับสนุนความเท่าเทียมและความยุติธรรมในสังคมหลักธรรมนี้สอนให้เราสนับสนุนการสร้างสังคมที่เท่าเทียมและยุติธรรม โดยการเสริมสร้างนโยบายและกิจกรรมที่ส่งเสริมความเท่าเทียมและยุติธรรม เช่น การสนับสนุนการศึกษา เพศเท่าเทียม และการทำงานที่มีเงื่อนไขที่ยุติธรรม การปลดปล่อยจากความทุกข์ การเป็นศรัทธาต่อความเท่าเทียมและยุติธรรมเชื่อมโยงกับการปลดปล่อยจากความทุกข์ ความทุกข์เกิดขึ้นเมื่อมีความไม่เท่าเทียมและยุติธรรม เราสามารถปลดปล่อยความทุกข์โดยการสร้างสังคมที่มีความเท่าเทียมและยุติธรรม หลักธรรมเหล่านี้สอนให้เราเข้าใจถึงความสำคัญของการเท่าเทียมและยุติธรรมในสังคม การปกครองตามหลักธรรมเหล่านี้จะช่วยสร้างสังคมที่มีความสงบและเจริญรุ่งเรืองอย่างยั่งยืน โดยที่ทุกคนสามารถมีสิทธิและโอกาสเท่าเทียมในการพัฒนาชีวิตและสร้างความสุขในสังคมได้^{๓๘}

๑.๕ การสนับสนุนการพัฒนาบุคลิกภาพ หลักธรรมของพระพุทธศาสนาสอนให้เราเข้าใจถึงความสำคัญของการพัฒนาบุคลิกภาพและความเข้าใจในตนเอง การปกครองตามแนวทางนี้จะสนับสนุนให้ทุกคนมีโอกาสและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการพัฒนาบุคลิกภาพและทักษะชีวิต การสนับสนุนการพัฒนาบุคลิกภาพเป็นหลักธรรมที่สำคัญในพระพุทธศาสนา เพราะการพัฒนาบุคลิกภาพช่วยให้เราเข้าใจและรักษาตนเองอย่างถูกต้อง และสร้างความเข้าใจและความเคารพต่อผู้อื่นด้วย นี่คือนโยบายและแนวทางที่พระพุทธศาสนาสนับสนุนการพัฒนาบุคลิกภาพ การตระหนักต่อตนเอง หลักธรรมของพระพุทธศาสนาสอนให้เรามีการตระหนักต่อความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมของเราเอง การตระหนักเหล่านี้ช่วยให้เราเข้าใจตนเองอย่างถูกต้องและสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ การส่งเสริมคุณค่าและความเชื่อมั่น พระพุทธศาสนาสอนให้เราเข้าใจถึงคุณค่าของชีวิตและตนเอง และสร้างความเชื่อมั่นในตนเองโดยการปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา การสร้างความเข้าใจและความเคารพต่อผู้อื่น หลักธรรมของพระพุทธศาสนาสอนให้เราเข้าใจและรับรู้ถึง

^{๓๗} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๖ , วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๗

^{๓๘} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๗ , วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๗

ความทุกข์ทรมานและความต้องการของผู้อื่น และสร้างความเคารพต่อผู้อื่นในทุก ๆ สถานการณ์ การพัฒนาทักษะการสื่อสารและการสังเกต การสนับสนุนให้ผู้ฝึกศาสนาพัฒนาทักษะการสื่อสารที่ดีและการสังเกตสิ่งต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน เพื่อให้สามารถเข้าใจและเชื่อมโยงกับผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม การสนับสนุนการพัฒนาบุคลิกภาพในพระพุทธศาสนาเป็นการสร้างพื้นฐานสำคัญในการเจริญเติบโตและเรียนรู้ในทุก ๆ ด้านของชีวิต และช่วยให้เราสร้างสังคมที่มีความเข้าใจและความเคารพต่อผู้อื่นอย่างแท้จริง^{๓๙}

๑.๖ การสนับสนุนคุณธรรมและความเมตตา หลักธรรมของพระพุทธศาสนาสอนให้เราเข้าใจถึงความสำคัญของคุณธรรมและความเมตตาต่อผู้อื่น การปกครองตามแนวทางนี้จะสนับสนุนให้ผู้นำและสมาชิกในสังคมปฏิบัติตามคุณธรรมและแสดงความเมตตาต่อผู้อื่นในการดำเนินชีวิตประจำวัน การสนับสนุนคุณธรรมและความเมตตาเป็นหลักการสำคัญในพระพุทธศาสนา เพราะคุณธรรมและความเมตตาเป็นศูนย์กลางของการปฏิบัติธรรม นี่คือการหมายและแนวคิดเกี่ยวกับการสนับสนุนคุณธรรมและความเมตตาในพระพุทธศาสนา การสนับสนุนคุณธรรม หลักธรรมของพระพุทธศาสนาสอนให้เราปฏิบัติตามหลักการและคุณธรรมที่ถูกต้อง เพื่อให้สร้างความดีและป้องกันความชั่ว คุณธรรมเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาจิตใจและสร้างสังคมที่มีความสุขและสงบ การสนับสนุนความเมตตา หลักธรรมของพระพุทธศาสนาสอนให้เราสร้างความเมตตาและความเมตตาต่อสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย เพื่อให้เกิดความเข้าใจ ความเอาใจใส่ และความกรุณาต่อผู้อื่น การสนับสนุนการกระทำที่ดี (หลักธรรมของพระพุทธศาสนาสอนให้เราปฏิบัติตามคุณธรรมและความเมตตาโดยการทำการกระทำที่ดีเพื่อผู้อื่นและสังคม การกระทำที่ดีเหล่านี้เป็นการสร้างความสุขและความสงบในสังคม การสนับสนุนการปลดปล่อยจากความทุกข์ หลักธรรมของพระพุทธศาสนาสอนให้เราพัฒนาคุณธรรมและความเมตตาเพื่อปลดปล่อยจากความทุกข์และความทรมาน การพัฒนาคุณธรรมและความเมตตาช่วยเราในการเข้าใจและปฏิบัติตามทางเบาะแสของพระพุทธศาสนาเพื่อปลดปล่อยจากวงจรของความทุกข์ การสนับสนุนคุณธรรมและความเมตตาในพระพุทธศาสนา มีบทบาทสำคัญในการสร้างสังคมที่มีความสงบและเจริญรุ่งเรือง และช่วยให้เราเจริญเติบโตในทางจิตใจและพัฒนาสู่ความเข้าใจและความสุขที่แท้จริง การปกครองตามแนวทางของพระพุทธศาสนาต้องการความเข้าใจและการปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาเพื่อสร้างสังคมที่มีความสุขและสันติภาพอย่างยั่งยืน^{๔๐}

^{๓๙} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๘ , วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๗

^{๔๐} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๙ , วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๗

สรุปประเด็นวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์ข้อที่ ๒ เป็นคำถามเกี่ยวกับ“บทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น” ที่มีความเกี่ยวข้องกับบทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ในประเด็นคำถาม **“ปกครองในพื้นที่** **หลักธรรมประยุกต์ใช้ในการรับรู้ข่าวสารทางการเมือง”** สามารถสรุปผลการวิเคราะห์ได้ดังนี้

๑. ความตระหนักและอารมณ์อย่างเท่าเทียมกับการรับรู้ข่าวสารทางการเมืองควรมีการตระหนักและเปิดใจอย่างเท่าเทียมต่อทุกฝ่าย โดยไม่มีความลำเอียงทางเข้าหรือเส้นทางทางออก ให้ความสนใจกับข้อมูลจากแหล่งที่มีความเป็นอิสระและน่าเชื่อถือ

๒. การวิเคราะห์และการคิดอย่างวิจารณ์ญาณกับการใช้ความเห็นอย่างวิจารณ์ญาณในการวิเคราะห์ข่าวสารทางการเมือง การเสนอเหตุการณ์และข้อมูลในแง่มุมที่มีความเป็นธรรมและแม่นยำ โดยการพิจารณาข้อมูลจากหลายแหล่งและประเมินจากมุมมองต่าง ๆ

๓. การสอบถามและการสืบค้นข้อมูลเพิ่มเติมกับการรับรู้ข่าวสารทางการเมืองควรมีการสืบค้นข้อมูลเพิ่มเติมและการสอบถาม เพื่อประกอบการตัดสินใจที่มีพื้นฐานที่แข็งแกร่ง ซึ่งรวมถึงการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลและแหล่งข่าวสาร

๔. การเสริมสร้างการเข้าใจและเห็นภาพรวมกับการรับรู้ข่าวสารทางการเมืองควรมีการสร้างการเข้าใจที่ลึกซึ้งและเห็นภาพรวมของสถานการณ์ ไม่ควรพึงพอใจหรือเชื่อถือข่าวอย่างผิดพลาดโดยไม่มี การพิจารณาด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

๕. ความเป็นสากลและความเห็นอกเห็นใจกับการรับรู้ข่าวสารทางการเมืองควรมีการพิจารณาถึงสถานการณ์และปัญหาที่เกิดขึ้นในระดับสากล และความเห็นอกเห็นใจต่อมนุษยชาติและสังคมทั่วไป

๖. การใช้เหตุผลและการประเมินผลกระทบกับการรับรู้ข่าวสารทางการเมืองควรมีการใช้เหตุผลและการประเมินผลกระทบ การพิจารณาถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการเลือกตั้งหรือการกระทำทางการเมืองอื่น ๆ ต่อสังคมและชุมชน

๓) ประเด็นวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์ข้อที่ ๓ เป็นคำถามเกี่ยวกับ “บทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น” ที่มีความเกี่ยวข้องกับบทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ในประเด็นคำถาม “ประโยชน์ที่ได้จากการนำเอาหลักธรรมมาประยุกต์ใช้การร่วมรณรงค์ทางการเมืองประสบความสำเร็จ” สามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

๑) ด้านฉันทาคติ (ความลำเอียงเพราะชอบกับการเมือง) ดังนี้

ผลการสัมภาษณ์พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งสมาชิกสภาแทนราษฎร ตามหลักฉันทาคติ โดยไปเลือกตั้งเพราะความรักใคร่/สนิทสนมกับผู้สมัครหรือไม่ก็ไปใช้สิทธิเลือกตั้งเพราะความรักใคร่หรือสนิทสนมกับหัวหน้าคณะ^๑ บางครั้งก็ไปใช้สิทธิเลือกตั้งเพราะชอบนโยบายพรรค ชอบหัวหน้าพรรค^๒ เพราะเพื่อนและคนใกล้ชิด^๓ เพราะชอบสิ่งของหรือเงินทองของผู้สมัคร คำนับสัญญาที่ผู้สมัครว่าจะให้^๔ ซึ่งพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งตามหลักฉันทาคตินั้น ควรส่งเสริมให้ประชาชนมีวิจารณญาณในการแสดงออกถึงความชอบหรือไม่ชอบผู้สมัครรับเลือกตั้ง มีสติในการพิจารณาถึงความจริง ความเหมาะสมในการลงคะแนนเลือกตั้ง โดยใช้หลักพรหมวิหาร ๔ มีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา แก้ปัญหาฉันทาคติ^๕

๒) โทสาคติ (ความลำเอียงเพราะโกรธหรือชิงชังทางการเมือง) ดังนี้

ผลการสัมภาษณ์พบว่าความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งสมาชิกสภาแทนราษฎร ไปเลือกตั้งเพราะมีความขัดเคืองกับผู้สมัคร ไปใช้สิทธิเลือกตั้งเพราะต้องการมีผู้นำประเทศที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล^๖ เพราะต้องการตัวแทนที่จะมาสร้างความเจริญให้ชุมชน^๗ เพราะอยากให้คนทุจริตคอร์รัปชันหายไปจากสังคมเพราะต้องการขับไล่เผด็จการที่ยึดหลักการใช้อำนาจแต่เพียงผู้เดียว^๘ เพราะเห็นใจคนที่ทำดีแต่ไม่ได้ทำหน้าที่ตัวแทนประชาชน^๙ ซึ่งพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้ง

^๑ ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๓ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

^๒ ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๔ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

^๓ ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๕ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

^๔ ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๖ , วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๗

^๕ ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๗ , วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๗

^๖ ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๘ , วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๗

^๗ ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๙ , วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๗

^๘ ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๐ , วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๗

ตามหลักโทสาคตินั้นควรส่งเสริมให้ประชาชนมีวิจารณญาณในการแสดงออกถึงความต้องการและไม่ต้องการผู้สมัครรับเลือกตั้ง มีสติในการพิจารณาถึงความเป็นจริง ความเหมาะสมในการลงคะแนนเลือกตั้ง โดยใช้หลักอภัยทาน คือการให้อภัย ความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน ในการแก้ปัญหา โมหาคติ^{๕๐}

๓) โมหาคติ (ความลำเอียงเพราะหลงเกี่ยวกับการเมือง) ดังนี้

ผลการสัมภาษณ์พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งสมาชิกสภาแทนราษฎรของประชาชนในจังหวัดขอนแก่น เขตเลือกตั้งที่ ๒ ตามหลักโหมาคติ ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง เพราะหวังว่าจะได้รับสิทธิและสวัสดิการจากผู้สมัคร การช่วยเหลือด้านต่าง ๆ จากพรรคการเมือง^{๕๑} เพราะปฏิบัติตามกันมาเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมา^{๕๒} เพราะเพื่อนและคนใกล้ชิด เพราะผู้สมัครเป็นคนใกล้ชิด^{๕๓} เพราะนโยบายพรรคที่สามารถจับต้องได้ เป็นรูปธรรม^{๕๔} เพราะติดตามและเสฟข่าวสารในช่องทางเดียว^{๕๕} ซึ่งพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งตามหลักโหมาคตินั้น ควรส่งเสริมให้ประชาชนมีวิจารณญาณในการแสดงออกถึงความอยากมีอยากได้จากผู้สมัครรับเลือกตั้ง มีสติในการพิจารณาถึงความเป็นจริง ความเหมาะสมในการลงคะแนนเลือกตั้ง โดยใช้หลักโยนิโสมนสิการ วิธีคิดแบบคุณโทษและทางออกคือ มองให้ครบทั้งข้อดี ข้อเสีย และทางแก้ไขหาทางออก ให้หลุดรอดปลอดภัยจากข้อบกพร่องต่าง ๆ เป็นวิธีมองสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง อีกแบบหนึ่ง เน้นการศึกษาและยอมรับความจริงตามสิ่งนั้น ๆ เป็นอยู่ทุกแห่งทุกมุม เพื่อให้รู้และเข้าใจถูกต้องตามความเป็นจริงทั้งด้านดี ด้านเสีย จุดอ่อน จุดแข็ง^{๕๖}

๓) ภยากคติ (ความลำเอียงเพราะกลัวทางการเมือง) ดังนี้

ผลการสัมภาษณ์พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งสมาชิกสภาแทนราษฎรของประชาชนในจังหวัดขอนแก่น เขตเลือกตั้งที่ ๒ ตามหลักภยากคติ ไปเลือกตั้งเพราะกลัวการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคตอันไม่ไกล โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงที่ตนเองไม่ชอบไม่ต้องการ

^{๕๔} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๑ , วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๗

^{๕๐} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๒ , วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๗

^{๕๑} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๓ , วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๗

^{๕๒} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๔ , วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๗

^{๕๓} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๕ , วันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๖๗

^{๕๔} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

^{๕๕} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๒ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

^{๕๖} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๓ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

การเปลี่ยนแปลงอำนาจซึ่งไม่ใช่กลุ่มของตนเองอาจจะต้องเสียผลประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลง^{๕๗} จึงจำเป็นต้องไปลงคะแนนใช้สิทธิเลือกตั้งเพราะกลัวเสียสิทธิเลือกตั้งครั้งต่อไปบ้าง^{๕๘} เพราะกลัวผู้สมัครที่ตนเองชอบจะแพ้คนอื่นบ้าง^{๕๙} เพราะกลัวจะไม่ได้รับสิทธิและสวัสดิการจากรัฐบ้าง^{๖๐} เพราะกลัวประชาธิปไตยจะไม่สมบูรณ์บ้าง^{๖๑} เพราะกลัวเพื่อนและคนใกล้ชิดตำหนิบ้าง^{๖๒} ซึ่งพฤติกรรมการเลือกตั้งตามหลักภยาคตินั้น ควรส่งเสริมให้ประชาชนมีวิจารณญาณในการแสดงออกถึงความความกลัวการเปลี่ยนแปลง ความซื่อสัตย์ในการตัดสินใจ ต้องมีสติในการพิจารณาถึงความเป็นจริง ความเหมาะสมในการลงคะแนนเลือกตั้ง โดยใช้หลักโยนิโสมนสิการ ในการแก้ปัญหาภยาคติ การรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ มีการคิดวิเคราะห์แยกแยะเหตุและผลอย่างมีสติ ต้องมีการพิจารณาอย่างถ่วงถ่วงด้วยการคิดวิเคราะห์ถึงหลักเหตุและผลที่ปรากฏได้ เพื่อไม่ให้ตนตัดสินใจผิดพลาดที่เกิดจากความไม่รู้เมื่อรู้แล้วก่อให้เกิดประโยชน์ได้^{๖๓}

สรุปประเด็นวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์ข้อที่ ๓ เป็นคำถามเกี่ยวกับ“บทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น” ที่มีความเกี่ยวข้องกับบทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ในประเด็นคำถาม **“ประโยชน์ที่ได้จากการนำเอาหลักธรรมมาประยุกต์ใช้การร่วมรณรงค์ทางการเมืองประสบความสำเร็จ ”** สามารถสรุปผลการวิเคราะห์ได้ดังนี้

๑. สร้างความเข้าใจและความเชื่อมั่นกับการนำเอาหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการร่วมรณรงค์ทางการเมืองช่วยสร้างความเข้าใจและความเชื่อมั่นในค่านิยมและวัฒนธรรมของกลุ่มหรือผู้นำที่มีแนวคิดที่คล้ายกัน

๒. สร้างชุมชนที่แข็งแกร่งกับการร่วมรณรงค์ทางการเมืองตามหลักธรรมช่วยในการสร้างชุมชนที่มีพลังและความเชื่อมั่นในการทำสิ่งที่ถูกต้องและควรทำ

^{๕๗} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๔ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

^{๕๘} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๕ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

^{๕๙} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๖ , วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๗

^{๖๐} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๗ , วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๗

^{๖๑} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๘ , วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๗

^{๖๒} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๙ , วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๗

^{๖๓} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๐ , วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๗

๓. สร้างการเข้าใจร่วมกันและความเอื้อเฟื้อเพื่อกับการนำเอาหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการร่วมรณรงค์ทางการเมืองช่วยสร้างการเข้าใจร่วมกันและความเอื้อเฟื้อซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างชุมชนที่แข็งแกร่งและมั่นคง

๓. สร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมกับการร่วมรณรงค์ทางการเมืองตามหลักธรรมสามารถเป็นก้าวแรกในการสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เป็นประโยชน์แก่สังคมอย่างกว้างขวาง

๒. ส่งเสริมสันติภาพและความเข้าใจร่วมกันกับการนำเอาหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการร่วมรณรงค์ทางการเมืองช่วยส่งเสริมสันติภาพและความเข้าใจร่วมกันระหว่างกลุ่มหรือคนที่มีความเห็นต่างกัน

๓. สร้างการเคลื่อนไหวทางการเมืองกับการนำเอาหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการร่วมรณรงค์ทางการเมืองช่วยสร้างการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่มีศักยภาพและมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการพัฒนาทางสังคม

๔) ประเด็นวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์ข้อที่ ๔ เป็นคำถามเกี่ยวกับ“บทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น” ที่มีความเกี่ยวข้องกับบทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ในประเด็นคำถาม “การนำเอาหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ สามารถพัฒนาการเมืองการปกครอง” สามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

ผลการวิจัยพบว่า การจัดการปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่นตามวิธีการและรูปแบบองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามที่กฎหมายบัญญัติ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่และอำนาจดูแลและจัดทำบริการสาธารณะและกิจการมสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่น รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น โดยมีผู้บริหารท้องถิ่นและสมาชิกสภาท้องถิ่นเป็นผู้มีหน้าที่ในการดำเนินการ สมาชิกสภาท้องถิ่นได้แก่ สมาชิกสภากรุงเทพมหานคร (สก.) สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด (ส.อบจ.) สมาชิกสภาเทศบาล (สท.) สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล (ส.อบต.) และสมาชิกสภาเมืองพัทยาต้องมาจากการเลือกตั้งส่วนผู้บริหารท้องถิ่น ได้แก่ ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด นายกเทศมนตรีนายกองค์การบริหารส่วนตำบล และนายกเมืองพัทยา มา

จากการเลือกตั้ง หรือมาจากความเห็นชอบของสภาท้องถิ่น หรือในกรณีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รูปแบบพิเศษจะมีที่มาโดยวิธีอื่นก็ได้แต่ต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนด้วย^{๖๔}

๑. ทาน หมายถึง การให้ การเฉลี่ยเผื่อแผ่กันและกัน ซึ่งเป็นข้อสำคัญเพราะว่าทุก ๆ คน นั้น ย่อมต้องการความช่วยเหลือจากกันและกันอยู่ในด้านต่าง ๆ ในด้านวัตถุ เช่น ทรัพย์สินเงินทอง เครื่อง อุปโภคบริโภคต่าง ๆ ในด้านกำลังกาย ช่วยกระทำกิจการของกันและกันทางกาย ในด้านวาจา พุดจา ช่วยเหลือกันเรื่องที่ควรพุดจา ในด้านสติปัญญา ช่วยให้ความรู้ให้การแนะนำในข้อที่ควรจะ แนะนำต่าง ๆ การให้การเฉลี่ยเผื่อแผ่เจือจุนทุกคนทั้งผู้ใหญ่ ทั้งผู้น้อย ต่างก็ควรมีทาน คือ การให้ ช่วยเหลือกัน ผู้ใหญ่ให้การช่วยเหลือผู้น้อย ผู้น้อยให้การช่วยเหลือผู้ใหญ่ ด้วยมีจิตใจมุ่งที่จะช่วยให้ บรรลุถึงประโยชน์ที่ต้องการ หรือเพื่อที่จะให้พ้นจากอุปสรรคขัดข้องทั้งหลาย^{๖๕}

๒. ปิยวาจา หมายถึง การเจรจาถ้อยคำซึ่งเป็นที่รักที่จับใจแก่กันและกัน อันเป็นถ้อยคำ สุภาพเพราะ วาจาที่พุดออกไปนั้น ถ้าเป็นวาจาที่ไม่สุภาพไม่เป็นที่รักที่พอใจ ก็เป็นวาจาที่อาจเสียดแทงน้ำใจของผู้อื่น ทำให้ผู้อื่นเสียใจ เจ็บใจ ไม่สบายใจ เพราะฉะนั้นจึงสมควรที่ทุกคนจะต้องมีสติ ควบคุมใจ ควบคุมวาจา ที่จะพุดออกไปให้เป็นวาจาที่สุภาพที่เหมาะสม แม้ว่าในบางคราวต้องทำงาน เหน็ดเหนื่อยก็ตาม สิ่งที่จะเป็นเครื่องในการควบคุมการพุดของเราให้ไพเราะก็คือ สติ นั่นเอง ดังนั้น การพุดหรือการแสดงออกทุกครั้งต้องมีสติอยู่เสมอ^{๖๖}

๓. อัถถจริยา หมายถึง การประพฤติประโยชน์ต่อกันและกัน คือ การทำสิ่งที่เป็น ประโยชน์ต่อสถาบัน เช่น โรงพยาบาล มหาวิทยาลัย สังคมที่ตนอาศัยอยู่ ตลอดถึงประเทศชาติสิ่งใด ที่เป็นโทษ ก็ควรละเว้นไม่กระทำการประพฤตินั้นให้เป็นประโยชน์สามารถปฏิบัติได้ทั้ง กาย วาจา และใจ ในทุกเวลาทุกโอกาส^{๖๗}

๔. สมานัตตตา หมายถึง ความเป็นผู้วางตนสม่ำเสมอ หรือเสมอดันเสมอปลายซึ่ง หมายถึง การรักษาระเบียบวินัยอันใดที่ทุกคนพึงปฏิบัติทั้งผู้ใหญ่วัยน้อยตามหน้าที่ที่บัญญัติเอาไว้ เป็นระเบียบของสถานที่ของหน่วยงาน เช่น กฎระเบียบของสถาบันการศึกษา กฎระเบียบของ สถานที่พระภิกษุทั้งหลายนั่นเอง^{๖๘}

^{๖๔} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๑ , วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๗

^{๖๕} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๒ , วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๗

^{๖๖} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๓ , วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๗

^{๖๗} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๔ , วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๗

^{๖๘} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๕ , วันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๖๗

หลักสังคหวัตถุ ๔ เป็นหลักธรรมที่ช่วยเหลือ เป็นการผูกมิตร ประสานน้ำใจที่แสดงออกมาทางพฤติกรรมโดยคำนึงถึงการช่วยเหลือผู้อื่น และการเอื้อเพื่อต่อสังคม ทำประโยชน์ให้กับส่วนรวม และประเทศชาติ สามารถยึดเหนี่ยวจิตใจของบุคคลให้ทำคุณความดีได้ การนำเอาหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการปกครองมีความสำคัญมาก เนื่องจากหลักธรรมช่วยสร้างระบบปกครองที่เป็นธรรม และเป็นประโยชน์ต่อประชาชน นี่คือนโยบายที่หลักธรรมถูกนำมาเอามาประยุกต์ใช้ในการปกครอง การสร้างระบบปกครองที่มีความยุติธรรมและเป็นประโยชน์ต่อสังคมนั้นเป็นเรื่องสำคัญในการพัฒนาชุมชนและชาติบ้านเมือง เพื่อให้มีความยั่งยืนและเติบโตอย่างเหมาะสม เราต้องสร้างระบบที่มีรากฐานทางหลักธรรม ที่สนับสนุนความเท่าเทียมและความยุติธรรม ดังนั้น บทความนี้จะอธิบายถึงวิธีที่หลักธรรมช่วยในการสร้างระบบปกครองที่เป็นประโยชน์แก่สังคม เป็นลักษณะที่สังคมต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกในสังคมนั้น มีลักษณะที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อคนอื่นเป็นสำคัญ เป็นพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบ ให้การส่งเสริมสนับสนุน และผู้กระทำส่วนมากเกิดความพอใจ รู้สึกว่าสิ่งที่ตนกระทำนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้อง และเหมาะสม ผู้มีจริยธรรมสูงจะมีลักษณะและการกระทำที่กล่าวมานี้มาก คือลักษณะที่สังคมไม่ต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกในสังคมนั้น เป็นการกระทำที่สังคมลงโทษ หรือพยายามกำจัด หลีกเลียงหรือดเว้นที่จะกระทำการอันจะก่อให้เกิดโทษ เป็นลักษณะที่สังคมรังเกียจ และลงโทษเมื่อมีผู้กระทำเช่นนั้น และผู้ที่กระทำพฤติกรรมนั้น ส่วนใหญ่จะรู้สึกว่า是一件ที่ผิด เป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ไม่ดีงาม ไม่สมควร มีความอับอาย หรือละอาย ฉะนั้นผู้มีจริยธรรมสูง คือผู้ที่มีลักษณะและพฤติกรรมประเภทแรกมาก และประเภทหลังน้อย ดังนั้น ผู้มีจริยธรรมก็คือ ผู้ที่แสดงแต่พฤติกรรมในทางที่ดี ประพฤติปฏิบัติแต่ในสิ่งที่ดีงาม เป็นที่ยอมรับในสังคม เช่น มีสัมมาคารวะ เมตตา กรุณา ซื่อสัตย์ เสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักรับผิดชอบ รู้จักสิทธิและหน้าที่ของตน ไม่ก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น^{๒๙}

พระพุทธศาสนา ถือเป็น “ศาสนาแห่งความรู้” เพราะเกิดจากพระปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ผู้ทรงเป็นพระบรมศาสดาองค์สำคัญยิ่งพระองค์หนึ่งของโลก ความรู้แจ้งเห็นจริงของพระพุทธเจ้าถูกถ่ายทอดเป็นคำสอนของพระพุทธศาสนาอันที่เป็นยึดเหนี่ยวจิตใจของพุทธศาสนิกชนทุกหมู่เหล่า แก่นแท้ของปรัชญาและคำสอนในพระพุทธศาสนา นอกจากจะมุ่งสอนให้มนุษย์รู้จัก คิด เรียนรู้ เพื่อให้เกิดปัญญาและความรู้แจ้งเห็นจริงด้วยตนเองแล้ว ยังมีจุดหมายสูงสุดให้สังคมโลกและมนุษย์ในโลกอยู่กันอย่างสงบร่มเย็นและมีสันติสุข ข้อยกลักษณะสำคัญของพระพุทธศาสนา ตามที่พระมหาดาวสยาม วชิรปัญโญ ได้กล่าวไว้ในหนังสือประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในอินเดีย ว่าพระพุทธศาสนาเป็น

^{๒๙} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

๑. **ศาสนาแห่งความรู้และความจริง** พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งความรู้ เพราะเป็นศาสนาแห่งการตรัสรู้ของพระพุทธองค์เอง จากปัญญาของพระองค์ และธรรมที่พระองค์ตรัสรู้คือ อริยสัจ ๔ ก็เป็นความจริงอย่างแท้จริง ทรงตรัสรู้โดยไม่มีใครสั่งสอน

๒. **ศาสนาแห่งความอิสระเสรีภาพ** พุทธศาสนาแทบจะเป็นศาสนาเดียวที่ไม่ผูกติดกับพระเจ้า พุทธศาสนาไม่มีการบังคับให้คนศรัทธาหรือเชื่อ แต่ให้สามารถพิสูจน์ได้โดยตนเอง

๓. **ศาสนาแห่งสันติภาพ** ในกระบวนการนึกคิดของโลกศาสนา พุทธศาสนาได้รับการยกย่องจากทั่วโลกกว่า เป็นศาสนาแห่งสันติภาพอย่างแท้จริง เพราะไม่ปรากฏว่ามีสงครามเกิดขึ้นในนามของศาสนา หรือเผยแพร่ศาสนาโดยการบังคับผู้คนให้นับถือ ให้เสรีภาพในการพิจารณา ให้มีปัญญากำกับการศรัทธาอาจกล่าวได้ว่า พระพุทธศาสนานอกจากจะเป็นหลักคำสอนที่ตั้งอยู่บนหลักของความรู้และความจริงแล้วยังมุ่งสร้างสันติภาพในโลก และที่สำคัญให้เสรีภาพมนุษย์ในการพิจารณา วิเคราะห์ และเข้าใจแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาได้ด้วยตนเอง จึงเป็นศาสนาที่สามารถอธิบายได้ด้วยเหตุ ด้วยผล มิได้บังคับให้มนุษย์มีแต่ความเชื่อเท่านั้น (ซึ่งนับว่าแตกต่างจากศาสนาอื่น ๆ อีกหลายศาสนาอย่างมาก) ดังนั้น พระพุทธศาสนาจึงถือเป็นศาสนาแห่งสันติภาพอย่างแท้จริง กล่าวคือ สันติภาพในฐานะที่เป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของพุทธศาสนา และสันติภาพในส่วนของหลักการและการปฏิบัติเพื่อให้ได้มาซึ่งจุดมุ่งหมายนั้น

สันติภาพในฐานะเป้าหมายสูงสุดของศาสนา ไม่ต้องอธิบายมากนักก็สามารถเข้าใจได้ เพราะเป็นสันติภาพมิได้เป็นเพียงจุดมุ่งหมายของพระพุทธศาสนาเท่านั้น แต่เป็นจุดหมายร่วมสากลของมวลมนุษยชาติและศาสนาอื่น ๆ ด้วย แต่จะขอกกล่าวเพิ่มเติมในส่วนของสันติภาพที่เป็นหลักการและคำสอนสำคัญในพระพุทธศาสนา โดยขออนุญาตยกคำเทศนาของพระพรหมคุณาภร (ป.อ. ปยุตโต) วิทยานวนเวศกวัน อ.สามพราน จ.นครปฐม มาบางส่วน ซึ่งท่านได้กล่าวไว้อย่างน่าฟังเกี่ยวกับแนวทางเพื่อแก้สงคราม หรือที่ท่านเรียกว่า “วิถีแห่งสันติภาพ”^{๗๐}

หลักการของพุทธศาสนาที่จะช่วยลดสภาวะสงครามและสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นในโลกได้แก่ หลักการที่ว่า **เวรไม่ระงับด้วยการจองเวร หรือเวรยอมระงับด้วยการไม่จองเวร** เพราะการจองเวรจะไม่รู้จักจบสิ้น เรื่องการของเวรและการจะมีสันติภาพในโลกได้ มี ๓ ระดับด้วยกัน คือ

๑. การก่อเวรจนอีกฝ่ายหนึ่งพ่ายแพ้ หมดสิ้นชาติพันธุ์ไป ไม่สามารถก่อเวรตอบโต้ได้อีก

๒. คนที่ถูกกระทำ เรียนรู้ที่จะยอมหรือเลิกหายต่อกัน กล่าวคือ ชนะได้โดยธรรม

^{๗๐}ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๒ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

๓. ในระยะยาว สันติภาพอาจเกิดได้โดยการไม่มีการก่อแควร์ขึ้นมาเลย อันเป็นจุดหมายสูงสุดของการพัฒนามนุษย์ กล่าวคือมนุษย์เป็นผู้สร้างสันติภาพ ไม่ให้มีความรุนแรง ไม่เบียดเบียน รักใคร่กลมเกลียว พร้อมกันนั้น มนุษย์ต้องมีความพร้อมด้วยปัญญา ดังนั้น การพัฒนามนุษย์ให้เจริญในอารยธรรมโดยการใช้ปัญญาเพื่อนำไปสู่สันติภาพและความสงบสุขนับเป็นจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาแต่จะอย่างไรเล่า ทำอย่างไรจึงจะไม่มีแควร์ ในขณะที่ยังมีมนุษย์แต่ละคน และแต่ละประเทศต่างมุ่งหาผลประโยชน์ของตนในโลกเพื่อความอยู่รอดและความสมบูรณ์พูนสุขที่มากขึ้น แล้วทุกคนทุกประเทศจะมีส่วนร่วมในการสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นในโลกได้อย่างไรได้กล่าวไว้ว่า "หลักการที่ต้องปฏิบัติเพื่อนำไปสู่สันติภาพอาจจะยากยิ่ง แต่เราต้องเริ่มทำ เราจะมาอ้างความยากไม่ได้ ต้องทำความเข้าใจหลักการไว้ก่อน" หลักการมี ๒ ประการได้แก่

๑. การเข้าใจถึงปัญหาและเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดสงครามและความไม่มีสันติภาพ
๒. การพยายามกำจัดความหวงแหนที่คั่ง

ประการแรกที่ต้องเข้าใจและรู้ซึ่งก่อนเป็นจุดเริ่มต้น คือ รู้ปัญหาและเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดสงคราม และความไม่มีสันติภาพ

เหตุปัจจัยที่ทำให้คนขัดแย้ง แกร่งแย่ง ต่อสู้ รบราฆ่าฟันกันทั้งในระดับคน ระดับสังคม และระดับประเทศ คือ ตัณหา มานะ และทิฐิ กล่าวง่าย ๆ ก็คือ ออยากได้ ออยากใหญ่ และใจแคบ

๑. ออยากได้ คือ ออยากได้ผลประโยชน์ ทรัพย์สินสมบัติ ความพึงพร้อมสมบูรณ์
๒. ออยากใหญ่ คือ ต้องการอำนาจ ต้องการครอบงำผู้อื่น
๓. ใจแคบ คือ ยึดติดในทิฐิ หรือ ความเชื่อที่ลึกลับแล้วและแก้ได้ยาก ยึดติดในลัทธิอุดมการณ์ทางศาสนา อันจะนำไปสู่ความขัดแย้งทางความคิดความเชื่อและลัทธิต่าง ๆ จนก่อเกิดเป็นสงครามได้ดังนั้น การสร้างสันติภาพในโลก จึงต้องไปแก้ที่ต้นเหตุดังกล่าวคือ **ตัณหา มานะ ทิฐิ** หรือ **ความออยากได้ ออยากใหญ่ และใจแคบ** ของแต่ละบุคคล ท่ามกลางต้นเหตุของปัญหาทั้ง ๓ ประการนับได้ว่า เรื่องใจแคบ หรือเรื่องทิฐิแก้ยากที่สุด และเพื่อแก้ปัญหาย่างแท้จริงต้องไปแก้ไขโดยละทิฐิ ความเชื่อ และความยึดมั่นถือมั่นต่าง ๆ ด้วยวิธีการให้การศึกษาและการสร้างมนุษย์ด้วยการศึกษาและคุณธรรม การแก้ทิฐิจะแก้ได้ด้วยการสร้างปัญญานอกจากเราจะอยู่ในโลกแห่งโลกาภิวติที่มีการสื่อสารไร้พรมแดนเข้ามามีบทบาทอย่างมากแล้ว **"การเป็นผู้มีจิตใจไร้พรมแดน"** และ **"การเป็นคนให้ไร้พรมแดน"** หรือ วิมาริยาธิกติ กล่าวคือ จิตใจแบบเป็นพระอรหันต์ จะนำมาซึ่งสันติภาพที่แท้จริง (ตามที่พระพรหมคุณาภรณ์ได้กล่าวเน้นไว้ถึงคำว่า "ผู้มีจิตใจไร้พรมแดน") หากทำไม่ได้ถึงขั้นนั้น อย่างน้อย **"การทำใจให้กว้างขวาง"** ก็เป็นจุดเริ่มต้นที่ดี กล่าวคือยอมรับในความแตกต่าง ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ๆ ไม่มีทิฐิ ไม่ยึดมั่นถือมั่นกับความคิดของตนเป็นใหญ่ฝ่ายเดียว มีจิตใจ

เมตตากรรณา รัก หวังดี และไม่จองเวร ก็อาจเป็นจุดเริ่มต้นของการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข และจะนำมาซึ่งสันติภาพได้ในที่สุดประการที่สอง หลักการปฏิบัติเพื่อสร้างสันติภาพคือ **การกำจัดความหวงแหนกีดกันกัน**^{๗๑}

สงครามและความไม่มีสันติภาพเกิดมาจาก ความหวงแหนกีดกันกัน ใน ๔ เรื่องได้แก่

๑. ที่อยู่ที่อาศัยและดินแดน
๒. ผลประโยชน์
๓. พงศ์เผ่าเหล่ากาชาติพันธุ์ พวกพ้อง การแบ่งชั้นวรรณะสีผิว
๔. วิชาความรู้ผลสำเร็จทางภูมิธรรมภูมิปัญญา

หากกำจัดความหวงแหนกีดกันทั้ง ๔ ลงไม่ได้ มนุษย์ก็ยังคงแก่งแย่งกันต่อไป พุทธศาสนาจึงมุ่งสอนให้เราใช้ปัญญาให้รู้เท่าทันความจริง ว่าเรื่องดังกล่าวเป็นความยึดมั่นถือมั่นที่ผิด ต้องรู้ทันเหตุการณ์ และเลือกปฏิบัติและใช้เรื่อง ๔ ประการข้างต้นด้วยปัญญา กล่าวคือ อาศัยอยู่บนดินแดน/ประเทศของเรา แสวงหาผลประโยชน์แต่พอประมาณเพื่อหาเลี้ยงชีพ รักพวกพ้องเหล่ากอ แต่ไม่แบ่งชาติเชื้อสีผิวและชั้นวรรณะ เรียนรู้ถึงความแตกต่าง รู้จักหาวิชาความรู้ภูมิปัญญาแต่ไม่หวงแหน และพร้อมเผยแพร่แบ่งปันแต่ผู้อื่น

หากมนุษย์ยังไม่สามารถกำจัดความหวงแหนกีดกันดังกล่าวหรือไม่รู้จัดใช้สิ่งเหล่านั้นด้วยปัญญาได้ สันติภาพก็จะเกิดขึ้นได้ยาก สงครามก็ยังคงมีให้เห็นอยู่ต่อไป

หลักการของพระพุทธศาสนาดังกล่าวข้างต้น ทำให้ชาวพุทธมีใจกว้าง เพราะถือเสียว่าธรรมะมิได้มีในพระพุทธศาสนาเท่านั้น แต่กลับเป็นเรื่องสากล คนดีทั้งหลายก็อาจจะพบธรรมะได้ และแม้แต่ชาวพุทธเอง พระพุทธเจ้าก็ทรงปรารถนาให้แสวงหาและเข้าใจธรรมะด้วยตนเอง พระรัตนตรัยคือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นสรณะที่พึ่ง คือ ผู้ช่วยเกื้อกูลให้แต่ละคนสามารถพึ่งตนเองในที่สุด "ตนของตนเป็นที่พึ่งแก่ตนเอง" อาจกล่าวได้ว่าพุทธศาสนิกที่แท้จริง คือ ผู้ที่แสวงหาธรรมะด้วยตนเองและพบธรรมะด้วยตนเอง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า **พยายามพัฒนาสันติภาพในใจตัวเอง**^{๗๒}

ดังนั้น **ชีวิตที่สงบสุขมีสันติภาพ** คือชีวิตที่ยึดมั่นในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา อันเป็นศาสนาแห่งสันติภาพ และพุทธศาสนิกชนควรนำหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาอันเป็นศาสตร์และปรัชญาอันล้ำค่ามายังมาปฏิบัติในชีวิตประจำวัน แล้วเราจะสามารถเป็น **“มนุษย์ที่สากล”** คือ ไม่แบ่งแยกว่าเป็นเชื้อชาติไหน เผ่าไหน ศาสนาไหน ดึกว่ากัน แต่มีใจกว้าง ใจเป็นกลาง และใจเป็นสุข

^{๗๑} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๓ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

^{๗๒} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๔ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

และสงบ อยู่ได้ด้วยกันในโลกอย่างมีสันติภาพ “สันติภาพเป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา และ “สันติภาพเกิดจากสติและปัญญา” อยู่กันด้วยเมตตา จัดสรรทรัพยากรให้เหมาะสม สังคมนิติรัฐ ความเห็นขัดสอดคล้องกัน คือ สายสัมพันธ์แห่งสันติภาพการสร้างสันติภาพในระดับมหัพภาค เป็นสิ่งที่พระพุทธศาสนาไม่ได้ละเลย ตรงกันข้าม เป็นวัตถุประสงค์สำคัญของการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนาในโลกโดยตรงเลยทีเดียว วัตถุประสงค์หลักดังกล่าวนี้พระพุทธองค์ทรงเน้นย้ำอยู่เสมอตลอดพระชนม์ชีพของพระองค์ เช่น ในพระพุทธพจน์คราวส่งพระพุทธสาวกออกไปประกาศพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นตั้งการปฐมนิเทศพระพุทธสาวกรุ่นแรก พระพุทธองค์ทรงระบุไว้อย่างชัดเจนว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์เพื่อกุลแก่พหูชน เพื่อเกื้อการุณย์แก่ชาวโลก...”

หลักธรรมเป็นอเนกประการที่ทรงนำมาสอนล้วนเกื้อกูลต่อการสร้างสันติภาพโลกทั้งสิ้น ในที่นี้ ขอยกตัวอย่างหลักธรรมชื่อ “สาราณียธรรม” หรือ “สามัคคีธรรม” อันเป็นหลักการสร้างความสมานฉันท์ในสังคมมาให้พิจารณา หลักดังกล่าวนี้ ทรงย้ำว่า เมื่อปฏิบัติตามแล้วจะก่อให้เกิดความสามัคคี ความเป็นหนึ่งเดียว ความปรองดอง ความเห็นอกเห็นใจกัน ความมีไมตรีจิตมิตรภาพต่อกัน สังคมไหน ประเทศใด อยากให้มีบรรยากาศแห่งสันติภาพ สันติสุข ก็ควรปฏิบัติตามหลักสาราณียธรรมดังต่อไปนี้

๑. เมื่อจะคิด ก็จงคิดด้วยเมตตา
๒. เมื่อจะพูด ก็จงพูดด้วยเมตตา
๓. เมื่อจะทำ ก็จงทำด้วยเมตตา
๔. ร่วมกันจัดสรรทรัพยากรที่ดีมีค่าอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม (สาธารณโภคีตา)
๕. มีความคิดเห็นเป็นไปในทิศทางเดียวกัน (ทัญญูสามัญญุต/สมานฉันท์)
๖. มีแนวทางในการปฏิบัติเป็นไปในทิศทางเดียวกัน (สีลสามัญญุต/เคารพกฎ

หรืออยู่ภายใต้กติกาของสังคมเสมอเหมือนกัน)

หากเราลองขยายความหมายของสาราณียธรรมออกมาให้เป็นภาคปฏิบัติก็จะพบว่า เนื้อหาของหลักธรรมดังกล่าวนี้ ยังคงร่วมสมัยอยู่เสมอ ลองจินตนาการดูเถิดว่า ในองค์กร ในสถาบัน ในสังคม ในประเทศ หรือในโลก ที่ผู้คิดต่อกันด้วยเมตตา คือ มีไมตรีจิตต่อกันฉันมิตร ไม่มองกันและกันในฐานะศัตรูคู่อาฆาต (=คิดด้วยเมตตา) พุดกันด้วยเมตตา คือ สื่อสารกันอย่างที่มิตรควรกระทำบนพื้นฐานแห่งความปรารถนาดี (=พูดกันด้วยเมตตา) อยู่กันด้วยเมตตา คือ อยู่ร่วมกัน ปฏิบัติต่อกันเหมือนหนึ่งคนรักกัน คนเป็นมิตรกันปฏิบัติต่อกัน ไม่ตีสองหน้าเข้าหากัน ไม่เล่นละครตบตากัน (=ทำด้วยเมตตา) รวมทั้งมีการจัดสรรทรัพยากรอย่างเป็นธรรม เปิดโอกาสให้ประชาชนมีโอกาเข้าถึง

ทรัพยากรอย่างเสมอภาคกัน มีโอกาสในสังคมทัดเทียมกัน ลดช่องว่างระหว่างชนชั้นและช่องว่างทางเศรษฐกิจให้น้อยลง (=สาธารณโภคีตา/จัดสรรทรัพยากร) ตลอดถึงประชาชนยอมรับในระบอบการเมืองการปกครองแบบเดียวกัน เช่น ยอมรับในระบอบประชาธิปไตยเหมือนกัน (=ทฤษฎีสามัญญตา) เคารพและปฏิบัติตามกฎหมายรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศเหมือนกัน ด้วยมาตรฐานเดียวกัน (=ศีลสามัญญตา) เพียงแค่นี้ หลักประกันสันติภาพในสังคมก็เกิดขึ้นแล้วบ้านเมืองที่ขาดสันติภาพ โลกที่ขาดสันติภาพ ก็เพราะขาดหลักประกันพื้นฐานแห่งสันติภาพทั้ง ๖ ประการที่กล่าวมานี้เอง หากเราต้องการสันติภาพของสังคม สันติภาพของประเทศ สันติภาพของโลก สารานุกรมธรรมหรือสามัคคีธรรม ๖ คือ สิ่งที่ขาดไม่ได้ด้วยประการทั้งปวง**อธิปไตย** หมายถึง ความเป็นใหญ่ มี ๓ อย่างคือ อัตตาธิปไตย ความมีตนเป็นใหญ่ โลกาธิปไตย ความมีโลกเป็นใหญ่ อัมมาธิปไตย ความมีธรรมเป็นใหญ่อธิปไตย อำนาจที่มีผลต่อการตัดสินใจ คือ อัตตาธิปไตย หมายถึงการตัดสินใจที่ถือความคิดของตนเองเป็นที่ตั้ง โลกาธิปไตย การถือตามความคิดของคนส่วนมากเป็นที่ตั้ง อัมมาธิปไตย การถือตามความถูกต้องโดยถือหลักเหตุผลที่เหมาะสม ไม่ถือตามความเชื่ออย่างสุดโต่งอำนาจอธิปไตย อำนาจที่แสดงความเป็นใหญ่ ความเป็นอิสระ ไม่ขึ้นต่อใคร หรือต้องเชื่อฟังคำสั่งคำบัญชาของผู้ใดที่เหนือตนโดยปราศจากความยินยอมของตน^{๗๓} อำนาจอธิปไตย ย่อมมีความแตกต่างกันไปในแต่ละระบอบการปกครองของประเทศนั้น ๆ เช่น ประเทศที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อำนาจอธิปไตยจะเป็นของประชาชน กล่าวคือ ประชาชนคือผู้มีอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ โดยผ่านตัวแทนคือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ส่วนการปกครองในระบบกษัตริย์ประชาธิปไตย อำนาจจะเป็นของคณะบุคคลที่ปกครองในระบบกษัตริย์ประชาธิปไตย ขณะเดียวกันการปกครองในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ อำนาจอธิปไตยเป็นของพระมหากษัตริย์ กล่าวคือ กษัตริย์เป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ และเป็นผู้เดียวที่ใช้อำนาจดังกล่าวจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดของความเป็นรัฐ เพราะการจะเป็นรัฐได้นั้น นอกจากประกอบด้วย อาณาเขตหรือดินแดน ประชากรที่อยู่รวมกันอย่างถาวร และรัฐบาลแล้ว ย่อมต้องมีอำนาจอธิปไตยด้วย ทั้งนี้ประเทศนั้นต้องเป็นประเทศที่สามารถมีอำนาจสูงสุด (อำนาจอธิปไตย) ในการปกครองตนเอง จึงจะสามารถเรียกว่า “รัฐ” ได้^{๗๔}

^{๗๓} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๕ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

^{๗๔} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๖ , วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๗

สรุปประเด็นวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์ข้อที่ ๔ เป็นคำถามเกี่ยวกับ“บทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น” ที่มีความเกี่ยวข้องกับบทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ในประเด็นคำถาม “การนำเอาหลักการมาประยุกต์ใช้ สามารถพัฒนาการเมืองการปกครอง” สามารถสรุปผลการวิเคราะห์ได้ดังนี้

๑. ความเท่าเทียมและความยุติธรรมเน้นความเท่าเทียมและยุติธรรมในการให้สิทธิและการเข้าถึงทรัพยากรต่างๆ ไม่ควรมีการแบ่งแยกหรือการละเมิดสิทธิของกลุ่มหรือบุคคลใดในสังคม

๒. การสนับสนุนความเข้าใจร่วมกันและการเคารพความแตกต่างกับการปกครองควรสนับสนุนการเข้าใจร่วมกันและการเคารพความแตกต่างในสังคม โดยให้ทุกกลุ่มและบุคคลมีสิทธิในการแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ

๓. ความเป็นกลางและการเปิดโอกาสกับการปกครองควรสนับสนุนความเป็นกลางและการเปิดโอกาสให้กับทุกคนในสังคม โดยไม่คำนึงถึงฐานะสังคม อาชีพ หรือศาสนา

๔. การสร้างความเชื่อมั่นและความเอื้อเพื่อการปกครองควรสร้างความเชื่อมั่นและความเอื้อเพื่อในสังคม โดยให้กลุ่มและบุคคลทุกคนมีสิทธิและโอกาสในการพัฒนาและเติบโต

๕. การสร้างการเข้าใจและความเป็นธรรมการปกครองควรสร้างการเข้าใจและความเป็นธรรมในการดำเนินงานของรัฐบาล โดยให้มีความโปร่งใสและสะดวกต่อการเข้าถึงข้อมูลและการตัดสินใจ

๕. ประเด็นวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์ข้อที่ ๕ เป็นคำถามเกี่ยวกับ“บทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น” ที่มีความเกี่ยวข้องกับบทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ในประเด็นคำถาม “การส่งเสริมและพัฒนาการนำเอาหลักการมาประยุกต์ใช้ปกครองประชาชนที่สนใจต่อกิจกรรมทางการเมืองในพื้นที่” สามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

๑) สร้างความสุขและความสงบในชีวิต การปฏิบัติตามหลักธรรมช่วยให้เรามีความสุขและความสงบในใจ เนื่องจากเราได้มีพื้นฐานทางจิตใจที่เข้มแข็งและสามารถสร้างความสุขขึ้นมาในทุกๆ สถานการณ์ การปฏิบัติตามหลักธรรมช่วยในการสร้างความสุขและความสงบในชีวิตของเราและสังคมได้หลายวิธี เราสามารถดำเนินชีวิตตามหลักธรรมเหล่านี้ เช่น การตระหนักต่อตนเอง เริ่มต้นด้วยการตระหนักถึงความคิดและความรู้สึกของเราเอง การเข้าใจเราเองมากขึ้นจะช่วยให้เรามีความสุข

และความสงบในชีวิต เนื่องจากเราจะสามารถรับมือกับอารมณ์และสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างมีสติ การสร้างความเข้าใจและเคารพต่อผู้อื่น การพัฒนาความเข้าใจและความเคารพต่อผู้อื่นช่วยเราสร้างสัมพันธ์ที่ดีและสร้างสันติภาพในสังคม เราสามารถเชื่อมโยงกับผู้อื่นและสร้างความสัมพันธ์ที่มีความรักและความเข้าใจ การกระทำที่ดี การกระทำที่ดีและการช่วยเหลือผู้อื่นช่วยเพิ่มความสุขและความสงบในชีวิตของเราเองและผู้อื่น เพราะการทำบุญบ้นได้เสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและรับความรักและความเคารพจากผู้อื่น การปล่อยวาง การปฏิบัติตามหลักธรรมช่วยให้เราเรียนรู้วิธีการปล่อยวางความทุกข์และความรุนแรงในชีวิต การยอมรับสถานการณ์ในปัจจุบันและไม่ยึดติดกับความเครียดและกังวล ช่วยสร้างความสงบในใจ การปฏิบัติตามคุณธรรม การปฏิบัติตามคุณธรรมช่วยเราสร้างสังคมที่มีความเท่าเทียมและยุติธรรม การมีความสุจริตและรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมช่วยสร้างสันติภาพและความสุขที่ยั่งยืนในชีวิตของเรา การปฏิบัติตามหลักธรรมช่วยให้เราสร้างความสุขและความสงบในชีวิตได้อย่างแท้จริง ซึ่งการเริ่มต้นด้วยตัวเราเองและการแบ่งปันความรู้สึกรักและความเข้าใจเกี่ยวกับหลักธรรมนี้ให้กับผู้อื่นเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างสังคมที่มีความสุขและสงบ^{๙๕}

๒) สร้างความเข้าใจและความเคารพต่อผู้อื่น การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ช่วยเราในการเข้าใจและเคารพผู้อื่นมากขึ้น ซึ่งส่งผลให้มีสัมพันธ์ที่ดีและสร้างสันติภาพในสังคม การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ช่วยในการสร้างความเข้าใจและความเคารพต่อผู้อื่นได้หลากหลายวิธี เราสามารถทำได้โดยการฟังและเข้าใจ ใช้หลักธรรมเพื่อให้เราเปิดใจและฟังความคิดเห็นและประสบการณ์ของผู้อื่นโดยไม่ตัดสินค่าความเป็นไปได้เลย การสื่อสารที่ชัดเจนและเอาใจใส่ การปฏิบัติตามหลักธรรมช่วยให้เราเป็นผู้สื่อสารที่เต็มไปด้วยความเข้าใจและความเคารพต่อผู้อื่น โดยเราจะพูดด้วยคำพูดที่สุภาพและไม่เจตนาทำร้าย การตระหนักถึงความแตกต่าง การใช้หลักธรรมเพื่อเรียนรู้และเข้าใจถึงความแตกต่างในวัฒนธรรม ความเชื่อ และประสบการณ์ของผู้อื่น การสนับสนุนและกำลังใจ การปฏิบัติตามหลักธรรมช่วยให้เราสนับสนุนและกำลังใจผู้อื่นในการต่อสู้กับความท้าทายและปัญหาในชีวิต การสร้างสันติภาพและสัมพันธ์ที่ดี การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ช่วยในการสร้างสังคมที่มีความสงบและสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น โดยการแสดงความรักและความเข้าใจในทุก ๆ สถานการณ์การเป็นตัวอย่างด้านพฤติกรรม การปฏิบัติตามหลักธรรมเป็นการเป็นตัวอย่างในการฟังพาและต่อต้านความยุติธรรม ทำให้เรามีอิทธิพลต่อผู้อื่นในการสร้างความเข้าใจและความเคารพต่อผู้อื่น การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ช่วยให้เราสร้างความเข้าใจและความเคารพต่อผู้อื่นอย่างแท้จริง ซึ่งส่งผลให้มีสังคมที่มีความสงบและเจริญรุ่งเรืองอย่างยั่งยืน^{๙๖}

^{๙๕} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๐ , วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๗

^{๙๖} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๑ , วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๗

๓) ส่งเสริมพัฒนาการส่วนตัว การปฏิบัติตามหลักธรรมช่วยให้เราพัฒนาการตัดสินใจที่ดี และการมีวินัยในชีวิตประจำวัน เราจะมีชีวิตประจำวันที่มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมมากขึ้น การปฏิบัติตามหลักธรรมช่วยในการส่งเสริมพัฒนาการส่วนตัวของเราอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การพัฒนาคุณธรรม การปฏิบัติตามหลักธรรมช่วยในการพัฒนาคุณธรรมส่วนบุคคล เช่น ความซื่อสัตย์ ความเท่าเทียม และความเมตตา ซึ่งช่วยสร้างฐานะบุคลิกภาพที่ดีและเป็นที่ยอมรับ การเสริมสร้างความสุข การปฏิบัติตามหลักธรรมช่วยในการพัฒนาความสุขภายใน เช่น การฝึกสมาธิและการปฏิบัติธรรมที่เป็นประจำ ซึ่งช่วยให้เรามีความสุขและความสงบในใจ การพัฒนาสมรรถนะ การปฏิบัติตามหลักธรรมช่วยในการพัฒนาทักษะและความสามารถต่าง ๆ ซึ่งทำให้เราเติบโตและเจริญเติบโตในทางที่เราตั้งใจ การสร้างความรับผิดชอบ การปฏิบัติตามหลักธรรมช่วยในการสร้างความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อสังคม การรับผิดชอบต่อทำให้เรามีการกระทำอย่างมีความสำเร็จและสร้างความเชื่อมั่นในตนเอง การพัฒนาการสังเกต การปฏิบัติตามหลักธรรมช่วยในการพัฒนาการสังเกตและการรับรู้ ที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาตนเองและความเข้าใจต่อสิ่งต่าง ๆ ในโลก การพัฒนาการเรียนรู้ การปฏิบัติตามหลักธรรมช่วยในการส่งเสริมการเรียนรู้และการเข้าใจ โดยการตั้งใจศึกษาและปฏิบัติตามหลักธรรมที่เราต้องการปฏิบัติ การปฏิบัติตามหลักธรรมไม่เพียงช่วยในการสร้างพัฒนาการส่วนตัวของเราเท่านั้น แต่ยังช่วยสร้างสังคมที่มีความเข้าใจและความเคารพต่อผู้อื่นด้วย^{๗๗}

๔) สร้างสังคมที่เข้มแข็งและสร้างเสริมความเท่าเทียม การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ช่วยสร้างสังคมที่มีความเท่าเทียมและยุติธรรม ทำให้ทุกคนได้รับการเท่าเทียมและมีโอกาสพัฒนาตนเองในสังคม การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ช่วยในการสร้างสังคมที่เข้มแข็งและสร้างเสริมความเท่าเทียมได้โดยมีวิธีการหลากหลาย เช่น การสนับสนุนความเท่าเทียม หลักธรรมของพระพุทธศาสนา สอนให้เราเข้าใจและเคารพต่อความแตกต่างของผู้คน และสนับสนุนให้ทุกคนมีโอกาสเท่าเทียมในการเข้าถึงโอกาสและสิทธิ นอกจากนี้ การสนับสนุนการเปิดโอกาสให้แก่กลุ่มที่มีพื้นฐานทางสังคมอ่อนแอ เพื่อให้พวกเขามีโอกาสที่เท่าเทียมกับผู้อื่นก็เป็นสิ่งสำคัญ การสร้างความเข้าใจและความเอาใจใส่ การปฏิบัติตามหลักธรรมช่วยให้เราเข้าใจและเอาใจใส่กับความต้องการและความรู้สึกของผู้อื่น การสร้างสังคมที่มีการสื่อสารอย่างเปิดเผยและการยอมรับความแตกต่างช่วยเสริมสร้างความเข้าใจและความเอาใจใส่ต่อกัน การสนับสนุนการเข้าร่วมและการมีส่วนร่วม การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ช่วยสนับสนุนให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและการแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับชุมชนหรือสังคม การสร้างสภาพแวดล้อมที่เป็นกันเองและเชิงรุกของการทำงานร่วมกันช่วยเสริมสร้างความเข้าใจและความ

^{๗๗} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๗ , วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๗

เท่าเทียม การสนับสนุนการพัฒนาและการเรียนรู้ การสนับสนุนโครงการและกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับการศึกษาและการพัฒนาทักษะชีวิตช่วยให้ทุกคนมีโอกาสเท่าเทียมในการพัฒนาตนเองและเติบโตอย่างมีคุณภาพ การสร้างโอกาสเท่าเทียม การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ช่วยสร้างโอกาสและสิ่งส่งเสริมที่เป็นประโยชน์ต่อทุกคน การสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับผู้ที่ต้องการมากที่สุดช่วยเพิ่มโอกาสและเสริมความเท่าเทียมในสังคม การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ช่วยสร้างสังคมที่เข้มแข็งและสร้างเสริมความเท่าเทียมเป็นกระบวนการที่ต้องมีการมุ่งมั่นและร่วมมือกันของทุกคนในชุมชนหรือสังคม^{๗๘}

๕) ส่งเสริมความเจริญรุ่งเรืองของสังคม การปฏิบัติตามหลักธรรมช่วยให้สังคมมีการเจริญเติบโตทางอารมณ์และจิตใจ เนื่องจากมีความสัมพันธ์ที่ดีและการทำงานร่วมกันอย่างสมดุล การปฏิบัติตามหลักธรรมช่วยในการส่งเสริมความเจริญรุ่งเรืองของสังคมได้อย่างมากมาย ดังนี้ สร้างสังคมที่มีความสุขและสงบ การปฏิบัติตามหลักธรรมช่วยสร้างสังคมที่มีความสุขและสงบ โดยมีความเข้าใจและความเคารพต่อผู้อื่น การฝึกสมาธิและการเป็นอยู่ในปัจจุบันช่วยให้เรามีความสุขและสงบในใจ สนับสนุนการพัฒนาบุคลิกภาพ การปฏิบัติตามหลักธรรมช่วยในการสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคลในสังคม การสนับสนุนความเท่าเทียมและความเป็นธรรมช่วยให้ทุกคนมีโอกาสในการเติบโตและพัฒนาตนเอง สร้างสังคมที่เชื่อมโยงและร่วมมือกัน การปฏิบัติตามหลักธรรมช่วยสร้างสังคมที่มีการเชื่อมโยงและการร่วมมือกันอย่างมีประสิทธิภาพ การสนับสนุนและส่งเสริมความเข้าใจและความเอาใจใส่ต่อกันช่วยเพิ่มความสัมพันธ์ที่ดีและสร้างสันติภาพในสังคม สนับสนุนการเรียนรู้และพัฒนา การปฏิบัติตามหลักธรรมช่วยสนับสนุนการเรียนรู้และพัฒนาทักษะของบุคคลในสังคม โดยการสนับสนุนการศึกษาและการเข้าถึงการศึกษาส่งเสริมการพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับความเจริญรุ่งเรืองของสังคม สร้างสถานการณ์ทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืน การปฏิบัติตามหลักธรรมช่วยสร้างสังคมที่มีสถานการณ์ทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืนและเจริญเติบโต โดยการสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมที่เสถียร การปฏิบัติตามหลักธรรมช่วยสร้างสังคมที่เจริญรุ่งเรืองอย่างยั่งยืน โดยช่วยสนับสนุนการพัฒนาบุคลิกภาพ การเรียนรู้ และความสัมพันธ์ที่ดีในสังคม^{๗๙}

๖) ลดความขัดแย้งและความรุนแรงในสังคม การปฏิบัติตามหลักธรรมช่วยลดความขัดแย้งและความรุนแรงในสังคม เนื่องจากเราจะมีพิจารณาและเคารพต่อความแตกต่างของความคิดและวัฒนธรรมของผู้อื่นอย่างมากขึ้น การปฏิบัติตามหลักธรรมช่วยลดความขัดแย้งและความ

^{๗๘} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๒ , วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๗

^{๗๙} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๓ , วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๗

รุนแรงในสังคมได้ในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้ การเรียนรู้และเข้าใจ การปฏิบัติตามหลักธรรมช่วยให้เราเรียนรู้และเข้าใจถึงความแตกต่างของคนและวัฒนธรรมต่าง ๆ ซึ่งช่วยลดการเกิดข้อขัดแย้งและความขัดแย้งที่มาจากความไม่เข้าใจ การสร้างความเข้าใจและความเอาใจใส่ การปฏิบัติตามหลักธรรมช่วยสร้างความเข้าใจและความเอาใจใส่ต่อผู้อื่น การสนับสนุนการสื่อสารเปิดเผยและการแสดงความเข้าใจช่วยลดความขัดแย้ง การสนับสนุนความเท่าเทียมและความยุติธรรม การปฏิบัติตามหลักธรรมช่วยสนับสนุนการเท่าเทียมและความยุติธรรมในสังคม โดยการสนับสนุนสิทธิและเสรีภาพของทุกคน เช่น การสนับสนุนสิทธิมนุษยชน การสนับสนุนความเสมอภาคในการเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ การสร้างสันติภาพและการแก้ไขขัดแย้ง การปฏิบัติตามหลักธรรมช่วยในการสร้างสันติภาพและการแก้ไขขัดแย้ง โดยการสนับสนุนการสนทนาและการต่อรองอย่างสุภาพและไม่ก่อให้เกิดความรุนแรง การสนับสนุนการพัฒนาบุคลิกภาพ การปฏิบัติตามหลักธรรมช่วยสนับสนุนการพัฒนาบุคลิกภาพและสร้างความเข้าใจในกลุ่มและสังคม ทำให้มีการยอมรับและเข้าใจถึงความแตกต่างของคนและความต่างกันทางวัฒนธรรม การปฏิบัติตามหลักธรรมช่วยลดความขัดแย้งและความรุนแรงในสังคมโดยทำให้มีการเข้าใจและการยอมรับถึงความแตกต่าง ส่งผลให้มีสังคมที่มั่นคงและเจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพ การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันช่วยสร้างสังคมที่มีความสุขและสงบ โดยทั้งนี้การเริ่มต้นด้วยตัวเองและการแบ่งปันคุณธรรมนี้ให้กับผู้อื่นเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างสังคมที่ดีและยั่งยืน^{๕๐}

๓) ความเท่าเทียมและความยุติธรรม การปฏิบัติตามหลักธรรมเกี่ยวกับความเท่าเทียมและความยุติธรรมช่วยสร้างระบบการปกครองที่เป็นธรรมและความเท่าเทียมต่อทุกคนในสังคม ทั้งการสนับสนุนการพัฒนาทรัพยากรและโอกาสให้แก่ทุกคนอย่างเท่าเทียม การปฏิบัติตามหลักธรรมช่วยส่งเสริมความเท่าเทียมและความยุติธรรมในสังคมในหลาย ๆ ด้าน ทั้งการเสริมสร้างการเข้าใจและความเคารพ การปฏิบัติตามหลักธรรมช่วยสร้างความเข้าใจและความเคารพต่อผู้อื่นโดยการสนับสนุนการเรียนรู้เกี่ยวกับความแตกต่างของบุคคลและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน การสนับสนุนความเท่าเทียมในโอกาส การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ช่วยสนับสนุนให้ทุกคนมีโอกาสมุ่งเท่าเทียมในการเข้าถึงทรัพยากรและโอกาสต่าง ๆ ในสังคม ซึ่งช่วยสร้างสังคมที่เป็นธรรมและไม่มี ความยุติธรรม การสนับสนุนความยุติธรรมในการตัดสินใจ การปฏิบัติตามหลักธรรมช่วยสนับสนุนความยุติธรรมในการตัดสินใจโดยการสนับสนุนการตัดสินใจที่เป็นธรรมและไม่มีการเลือกปฏิบัติตามความลำบากหรือความยุติธรรมขัดแย้ง การสนับสนุนความเท่าเทียมในการเข้าถึงกฎหมาย การนำหลักธรรมมา

^{๕๐} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๔ , วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๗

ประยุกต์ใช้ช่วยสนับสนุนความเท่าเทียมในการเข้าถึงกฎหมายและการยุติธรรม โดยการสนับสนุนการให้ความเป็นธรรมในการตรวจสอบและการพิจารณาคดีต่าง ๆ โดยไม่มีการเอื้ออำนาจหรือความยุติธรรมขัดแย้ง การสนับสนุนความเท่าเทียมในการเข้าถึงการศึกษาและสิทธิศักดิ์อื่น ๆ การปฏิบัติตามหลักธรรมช่วยสนับสนุนความเท่าเทียมในการเข้าถึงการศึกษาและสิทธิศักดิ์อื่น ๆ โดยการสนับสนุนการพัฒนาและการเสริมสร้างทักษะและความสามารถของทุกคนในสังคม การปฏิบัติตามหลักธรรมช่วยในการสร้างสังคมที่มีความเท่าเทียมและความยุติธรรม โดยสนับสนุนการเข้าถึงทรัพยากรและโอกาสต่าง ๆ อย่างเท่าเทียมและการดำเนินชีวิตอย่างมีความเป็นอิสระและไม่มีการล่วงละเมิดใด ๆ^{๘๑}

๘) การเสริมสร้างความเข้าใจและการเอาใจใส่ การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ช่วยในการสร้างความเข้าใจและความเอาใจใส่ในกระบวนการตัดสินใจทางการเมือง โดยการสนับสนุนการสื่อสารอย่างเปิดเผยและการยอมรับความแตกต่างเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจระหว่างกลุ่มและความเอาใจใส่ต่อผู้ประกอบหน้าที่ได้รับผลกระทบ การเสริมสร้างความเข้าใจและการเอาใจใส่เป็นสิ่งสำคัญที่ได้รับการสนับสนุนจากการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ ดังนี้ การสนับสนุนการสื่อสารและการเข้าใจการปฏิบัติตามหลักธรรมช่วยสร้างพื้นที่สำหรับการสื่อสารและการเข้าใจระหว่างบุคคล โดยการสนับสนุนการฟังและการแสดงความเข้าใจต่อความคิดเห็นและประสบการณ์ที่แตกต่าง การสร้างเครือข่ายและความเชื่อมโยง การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ช่วยสร้างเครือข่ายและความเชื่อมโยงระหว่างบุคคลในสังคม โดยการสนับสนุนการเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มและการสร้างความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ การสนับสนุนความเข้าใจต่อความแตกต่าง การปฏิบัติตามหลักธรรมช่วยสนับสนุนการเข้าใจและการยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคลและกลุ่ม โดยการสนับสนุนการศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมและความเชื่อของกลุ่มอื่น ๆ การสนับสนุนความเอาใจใส่และการช่วยเหลือ การปฏิบัติตามหลักธรรมช่วยสนับสนุนความเอาใจใส่และการช่วยเหลือต่อผู้อื่นในสังคม โดยการสนับสนุนการทำงานร่วมกันในโครงการช่วยเหลือและการสนับสนุนกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ที่ต้องการ การสนับสนุนการฟื้นฟูและการพัฒนา การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ช่วยสนับสนุนการฟื้นฟูและการพัฒนาของบุคคลและกลุ่มที่อยู่ในสถานการณ์ที่ยากลำบาก โดยการสนับสนุนการฟื้นฟูทั้งทางร่างกายและจิตใจให้กลับมามีชีวิตที่ดีอีกครั้ง การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ช่วยสร้างสังคมที่มีความเข้าใจและความเอาใจใส่ต่อผู้อื่น โดยสนับสนุนการสื่อสารและความเชื่อมโยงระหว่างบุคคลในสังคมและการสนับสนุนความเข้าใจและการช่วยเหลือต่อกันในสถานการณ์ที่ต้องการความช่วยเหลือ^{๘๒}

^{๘๑}ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

^{๘๒}ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๒ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

๙) การสร้างสันติภาพและการร่วมมือ การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ช่วยสร้างสันติภาพและการร่วมมือในการแก้ไขปัญหาและความขัดแย้งทางการเมือง โดยการสนับสนุนการสนทนาและการต่อรองอย่างสุภาพและไม่ก่อให้เกิดความรุนแรง การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ช่วยสร้างสันติภาพและการร่วมมือในสังคมได้ ดังนี้ การสนับสนุนการเข้าใจและการยอมรับความแตกต่างหลักธรรมของการเข้าใจและยอมรับความแตกต่างของผู้อื่นช่วยสร้างพื้นที่สำหรับการเรียนรู้และเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมและความคิดเห็นที่แตกต่าง โดยการสนับสนุนการสร้าง ความเข้าใจและความเห็นอกเห็นใจต่อความแตกต่างเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างสันติภาพในสังคม การสนับสนุนการสร้างพื้นที่สำหรับการสนทนาและการต่อรอง การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ช่วยสร้างพื้นที่สำหรับการสนทนาและการต่อรองอย่างสุภาพและเปิดเผย ซึ่งเป็นวิธีการสร้างความเข้าใจและความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาและขัดแย้งในสังคม การสนับสนุนการพัฒนาทักษะและการทำงานร่วมกัน การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ช่วยสนับสนุนการพัฒนาทักษะและการทำงานร่วมกันของบุคคลและกลุ่มในสังคม โดยการสนับสนุนการเรียนรู้และการพัฒนาทักษะทางการสื่อสารและการทำงานร่วมกัน การสนับสนุนความเท่าเทียมและความยุติธรรม หลักธรรมของความเท่าเทียมและความยุติธรรมช่วยสร้างพื้นที่สำหรับการร่วมมือและการทำงานร่วมกันโดยไม่มีอคติหรือความเลวร้ายจากฝ่ายใด ๆ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างสันติภาพและความมั่นคงในสังคม การสนับสนุนความเอาใจใส่และการช่วยเหลือต่อกัน การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ช่วยสนับสนุนความเอาใจใส่และการช่วยเหลือต่อกันในสังคม โดยการสนับสนุนกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ที่ต้องการ และการสนับสนุนการเพิ่มความร่วมมือในโครงการหรือกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ช่วยสร้างสันติภาพและการร่วมมือในสังคมเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้สังคมมีความมั่นคงและเจริญเติบโตอย่างยั่งยืน^{๘๓}

๑๐) การสนับสนุนการมีส่วนร่วมและการเปิดโอกาส การปฏิบัติตามหลักธรรมช่วยสนับสนุนการมีส่วนร่วมและการเปิดโอกาสให้แก่ทุกคนในการตัดสินใจและการแก้ไขปัญหาทางการเมือง โดยการสนับสนุนการพัฒนาการเมืองที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมที่เสถียร การสนับสนุนการมีส่วนร่วมและการเปิดโอกาสเป็นหลักการที่สำคัญในการสร้างสังคมที่เป็นกันเองและยั่งยืน การปฏิบัติตามหลักธรรมช่วยสนับสนุนดังนี้ การสนับสนุนการมีส่วนร่วม การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ช่วยสนับสนุนการมีส่วนร่วมของทุกคนในการตัดสินใจและการแก้ไขปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนหรือสังคม โดยการสนับสนุนการเปิดโอกาสให้แก่ผู้ที่มีความสามารถและคุณสมบัติที่เหมาะสม การสนับสนุนการ

^{๘๓} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๓ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

เข้าถึงทรัพยากรและโอกาส การปฏิบัติตามหลักธรรมช่วยสนับสนุนการเข้าถึงทรัพยากรและโอกาสต่าง ๆ ในสังคมให้เท่าเทียมกัน โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติตามฐานะสังคมหรือฐานะทางเพศ การสนับสนุนการเสริมสร้างทักษะและความสามารถ การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ช่วยสนับสนุนการเสริมสร้างทักษะและความสามารถของทุกคนในสังคม โดยการสนับสนุนการศึกษาและการพัฒนาทักษะที่เป็นประโยชน์ต่อการมีส่วนร่วมในสังคม^{๘๔} การสนับสนุนการชุมชนและการทำงานร่วมกัน การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ช่วยสนับสนุนการสร้างชุมชนและการทำงานร่วมกันของบุคคลและกลุ่มในสังคม โดยการสนับสนุนกิจกรรมที่ส่งเสริมความเข้าใจและความร่วมมือระหว่างบุคคล การสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ช่วยสนับสนุนการมีส่วนร่วมของทุกคนในกระบวนการตัดสินใจที่ส่งผลต่อชุมชนหรือสังคม โดยการสนับสนุนการตัดสินใจที่เป็นอิสระและไม่มีการล่วงละเมิดใด ๆ และการสนับสนุนการให้ความเห็นอกเห็นใจและความเข้าใจต่อผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการตัดสินใจนั้น ๆ การปฏิบัติตามหลักธรรมช่วยสนับสนุนการมีส่วนร่วมและการเปิดโอกาสให้แก่ทุกคนในสังคม ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างสังคมที่มีความเป็นกันเองและยั่งยืน^{๘๕}

๑๑) การสนับสนุนการสร้างอำนาจที่มีความรับผิดชอบ การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ช่วยสนับสนุนการสร้างอำนาจที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยการสนับสนุนการปรับตัวและการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการทรัพยากรสาธารณะและการเลือกตั้งที่เป็นธรรม การสนับสนุนการสร้างอำนาจที่มีความรับผิดชอบเป็นสิ่งสำคัญที่มีผลดีต่อสังคม การปฏิบัติตามหลักธรรมช่วยในการสร้างอำนาจที่มีความรับผิดชอบได้ เช่น การส่งเสริมความซื่อสัตย์และความโปร่งใส การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ช่วยสนับสนุนการพัฒนาอำนาจที่มีความรับผิดชอบโดยการส่งเสริมความซื่อสัตย์และความโปร่งใสในการปฏิบัติงานและการตัดสินใจ การสนับสนุนการพัฒนาทักษะและความสามารถ การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ช่วยสนับสนุนการพัฒนาทักษะและความสามารถของบุคลากรและผู้บริหารในการดำเนินงานอย่างมีความรับผิดชอบ การสนับสนุนการตัดสินใจที่เป็นธรรม^{๘๖} การปฏิบัติตามหลักธรรมช่วยสนับสนุนการตัดสินใจที่เป็นธรรมและมีความรับผิดชอบ โดยการสนับสนุนกระบวนการตัดสินใจที่คำนึงถึงผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม การสนับสนุนการทำงานร่วมกันและการสร้างความไว้วางใจ การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ช่วย

^{๘๔} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๔ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

^{๘๕} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๕ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

^{๘๖} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๖ , วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๗

สนับสนุนการทำงานร่วมกันและการสร้างความไว้วางใจระหว่างบุคลากรและผู้บริหาร^{๘๗} ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างอำนาจที่มีความรับผิดชอบในองค์กร การสนับสนุนการเป็นตัวแทนสำหรับสังคม การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ช่วยสนับสนุนการเป็นตัวแทนสำหรับสังคมโดยการส่งเสริมพฤติกรรมที่ดีและมีความรับผิดชอบต่อสังคมที่กำลังพัฒนา การปฏิบัติตามหลักธรรมช่วยสนับสนุนการสร้างอำนาจที่มีความรับผิดชอบในสังคม โดยสร้างพื้นที่ที่เป็นสิ่งดี ๆ และส่งเสริมพฤติกรรมที่ดีและมีความรับผิดชอบต่อสังคมทั้งภายในองค์กรและในชุมชน การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการเมืองและการปกครองช่วยสร้างสังคมที่มีความเจริญรุ่งเรืองและมีความยุติธรรมที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น^{๘๘}

๑๒) กำเนิดรัฐตามแนวคิดในอัครัญญสูตร ในพระสูตรนี้ได้กล่าวถึงกำเนิดของสังคมมนุษย์ แต่มีได้กล่าวถึงปฐมสภาวะของมนุษย์หรือของโลกตั้งแต่แรกเริ่มทีเดียว เพราะก่อนหน้าที่โลกจะพิภพนั้น แสดงว่าโลกเคยเจริญมาก่อนเมื่อโลกพิภพสัตว์โลกส่วนมากไปเกิดในชั้นอาภัสสรพรหม เมื่อโลกกลับมาเจริญอีกครั้งหนึ่ง เริ่มแรกยังไม่ได้กำเนิดขึ้นเป็นสังคมหรือเป็นรัฐ ยังไม่มีการปกครองในสภาพดั้งเดิมของมนุษย์นั้นเป็นสภาพที่สงบสุข มนุษย์ดำรงชีพอยู่ได้ด้วยทรัพยากรที่มีอยู่ตามธรรมชาติ แต่ต่อมาเกิดความโลภ ความเกียจคร้านขึ้นทำให้มีการสังฆอาหาร เกิดการแบ่งปันเขตแดนเพื่อครอบครองผลผลิต เกิดมีสถาบันครอบครัว^{๘๙} ก็เลศตมหา มานะทิฏฐิทำให้เกิดความขัดแย้งกันขึ้นในสังคมมนุษย์ การดูถูกดูหมิ่นกันระหว่างพวกที่มีผิวพรรณงามกับไม่งามนี้เป็นมานะ ก็เลศทำให้เกิดการทำร้าย ทะเลาะวิวาทกันในสังคม จึงเกิดมีผู้ทำหน้าที่ในการระงับความขัดแย้ง คอยปกป้องคนดีลงโทษคนผิด เรียกว่าเกิดมีสถาบันผู้ปกครองขึ้นมา ผู้ปกครองทำหน้าที่ปกครองหมู่คณะโดยตั้งกฎเกณฑ์หรือกฎหมายขึ้นมา คำตัดสินของผู้ปกครองถือว่าเป็นบรรทัดฐานของกฎหมาย การปกครองโดยอำนาจของกฎหมายนี้เองถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของกำเนิดรัฐ^{๙๐}

รัฐจึงเป็นสิ่งที่กำเนิดขึ้นมาเพื่อควบคุมสถานการณ์ความเลวร้ายในสังคม ความเลวร้ายเหล่านี้เป็นตัวบีบคั้นสังคมให้แสวงหาวิธีที่จะนำมาใช้แก้ปัญหา ผู้ปกครองรัฐ คือทางเลือกที่สมาชิกของสังคมเห็นร่วมกันให้เป็นผู้ที่มีความชอบธรรมในการใช้อำนาจรัฐ เพื่อสกัดกั้นกิเลสอันมีอย่างไม่จำกัดของมนุษย์ แต่รัฐสามารถทำได้เพียงควบคุมหรือสกัดกั้นกิเลสบางส่วนของมนุษย์เท่านั้น พอที่จะทำให้มนุษย์อยู่รวมกันในสังคมได้อย่างสงบสุขเท่านั้น แต่ไม่สามารถทำให้กิเลสหมดไปจากมนุษย์ได้ จุดมุ่งหมายของรัฐเพียงเพื่อขจัดความเลวร้ายในสังคม และปกป้องคนดีให้อยู่กันอย่างสงบ

^{๘๗} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๗ , วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๗

^{๘๘} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๘ , วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๗

^{๘๙} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๕ , วันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๖๗

^{๙๐} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๐ , วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๗

สุข หรืออาจจะกล่าวได้ว่ารัฐเป็นเพียงเครื่องมือที่จะทำให้มนุษย์พัฒนาตนเองให้บรรลุถึงเป้าหมายที่สูงสุดของชีวิตได้^{๙๑}

กำเนิดรัฐตามหลักปัจเจกสมุปบาท ตามหลักปัจเจกสมุปบาทนี้ รัฐเกิดขึ้นมาจากกระบวนการที่อิงอาศัยกันเป็นรูปกระแส ถ้าหากกล่าวถึงธรรมชาติของมนุษย์ก็จะมีความเห็นแก่ตัวเป็นพื้นฐาน เมื่อเห็นแก่ตัวก็กระทำในสิ่งต่าง เพื่อสนองความต้องการของตนเอง ทำให้เกิดความเลวร้ายขึ้นในสังคม แต่ความเห็นแก่ตัวของมนุษย์นี้เกิดมาจาก อวิชชา ตัณหา อุปาทานของมนุษย์ สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดสืบเนื่องมาจากตัณหา ก็เกิดตามมาเป็นกระบวนการ ทำให้เกิดความเลวร้ายต่าง ๆ ขึ้นในสังคม แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภายใน (กิเลสภายใน) ของมนุษย์ กับสภาพแวดล้อมภายนอก (วัตถุภายใน) ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดรัฐขึ้นมา รัฐ คือทางเลือกของสังคมที่สมาชิกของรัฐพร้อมใจกันเลือกขึ้นมาเพื่อใช้แก้ไขปัญหาความเลวร้ายที่เกิดจากกิเลสตัณหาของมนุษย์นั่นเอง^{๙๒}

ทฤษฎีทางการเมืองต่าง ๆ เมื่อจะอธิบายถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งในทางการเมือง มักจะมีข้อสมมุติฐานเกี่ยวกับปฐมสภาวะ หรือ สภาพเริ่มต้นดั้งเดิมของสิ่งนั้นๆ ในทางพระพุทธศาสนาได้อธิบายว่า ทุกสิ่งทุกอย่างไม่ได้เกิดขึ้นเองอย่างลอย ๆ หรือเป็นสิ่งที่ถูกสร้างสรรค์มาจากเทพเจ้าผู้มีอำนาจเหนือมนุษย์ธรรมดาสามัญ แต่ทุกสิ่งทุกอย่างเกิดขึ้นมาก็เพราะมีเหตุมีปัจจัยอิงอาศัยกันและกันจึงเกิดมีขึ้น และการนำเอาหลักปัจเจกสมุปบาทมาอธิบายถึงกำเนิดรัฐนั้น มิได้หมายความว่า เป็นการอธิบายถึงปฐมเหตุที่เดียว แต่เป็นการชี้ให้เห็นปัจจัยต่างๆ ที่เป็นเหตุให้เกิดรัฐขึ้นมา เหมือนกับการอธิบายถึงปัจจัยที่ให้ต้นไม้งอกขึ้นมา มิได้หมายถึงแค่เพียงเมล็ดพืช แต่ยังหมายถึง ดิน น้ำ ปุ๋ย อากาศ อุณหภูมิอีกด้วย ว่าแต่ละอย่างล้วนเป็นปัจจัยของการเกิดขึ้นของต้นไม้ด้วยกันทั้งสิ้น และต่างก็มีความสัมพันธ์ต่อกัน^{๙๓}

การที่สิ่งทั้งหลายอิงอาศัยกันและกันเกิดขึ้นนี้ ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า ปัจเจกสมุปบาท บ้าง อิทัปปัจจยตาบ้าง หรือเรียกว่าหลักปัจเจกการ ซึ่งเป็นหลักธรรมหมวดหนึ่งที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงในรูปของกฎธรรมชาติ หรือหลักความจริงที่มีอยู่โดยธรรมดา หลักธรรมหมวดนี้มีความสำคัญมาก จะเห็นได้จากพระพุทธพจน์ที่ว่า “ผู้ใดเห็นปัจเจกสมุปบาท ผู้นั้นย่อมเห็นธรรม ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นย่อมเห็นปัจเจกสมุปบาท” แต่เรื่องปัจเจกสมุปบาทนี้เป็นเรื่องที่เข้าใจค่อนข้างยาก เพราะเป็นธรรมที่ลึกซึ้ง ดังพระพุทธองค์ตรัสกับพระอานนทที่ว่า “ปัจเจกสมุปบาทนี้เป็นธรรมลึกซึ้ง และปรากฏเป็นธรรมลึกซึ้ง เพราะไม่รู้ ไม่เข้าใจไม่แทงตลอดซึ่งปัจเจกสมุปบาทนี้แหละ หมูสัตว์จึงวุ่นวายเหมือน

^{๙๑} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๓

^{๙๒} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๒ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๓

^{๙๓} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๓

เส้นด้ายที่ขอดกันยุ่งขมวดเหมือนกลุ่มด้ายที่ขอดเป็นปม เป็นเหมือนหม้อมุงกระต่ายและหม้อปล้อง ผ่านพันอบาย ทุกคติ วินิบาต และสังสารวัฏไปไม่ได้”^{๙๔}

แม้แต่พระพุทธองค์เองหลังจากตรัสรู้แล้ว ก็ทรงพิจารณาปฏิจจนูปาทานนี้ถึง ๗ วัน ปฏิจจนูปาทานมีองค์ประกอบ ๑๒ ประการ คืออวิชา - สังขาร - วิญญาณ - นามรูป - สฬายตนะ - ผัสสะ - เวทนา - ตัณหา - อุปาทาน - ภพ -ชาติ - ชรามรณะ (มีโสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส เป็นตัวพลอยผสม) ในการอธิบายปฏิจจนูปาทานแบบประยุกต์ พระธรรมปิฎกได้ให้ความเห็นว่า “ไม่จำเป็นต้องอธิบายตามลำดับและเต็มรูปคือชักตั้งแต่ต้นไปหาปลายเสมอไป อาจจะเริ่มต้นที่องค์ประกอบข้อใดข้อหนึ่งในระหว่างก็ได้ สุดแต่ต้องประกอบข้อไหนจะกลายเป็นปัญหาที่ถูกหยิบยกขึ้นมาพิจารณา”^{๙๕} เช่น อาจจะเริ่มต้นที่ตัณหา อุปาทานก็ได้ และไม่จำเป็นต้องอยู่ในรูปแบบที่ตายตัวหรือครบทั้ง ๑๒ ประการอย่างข้างต้นก็ได้^{๙๖}

กำเนิดรัฐตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนานิยมอธิบายก่อนไปในทางทฤษฎีธรรมชาติ คือ เริ่มต้นจากสถาบันครอบครัว พิจารณาจากธรรมชาติของมนุษย์ เพราะมนุษย์ตามธรรมชาตินั้นจะรักตัวเองมากกว่าสิ่งใด ๆ ในโลก มีพุทธภาษิตเกี่ยวกับการรักตนของมนุษย์อย่างมากมาย เช่น “นตถิ อตตสมิ เปมิ ความรักเสมอด้วยตนไม่มี”^{๙๗} “อตตาทิ ปรมิ ปิโย ตนเองเป็นที่รักอย่างยิ่ง”^{๙๘} เป็นต้น เมื่อมีความรักตัวเองมนุษย์ย่อมมีความเห็นแก่ตัวเป็นพื้นฐาน เมื่อเห็นแก่ตัวก็มักจะกระทำการต่าง ๆ เพื่อสนองความต้องการของตัวเอง ในสังคมเมื่อต่างคนต่างก็เห็นแก่ตัว ทำให้เกิดความเลวร้ายขึ้นในสังคม ซึ่งความเลวร้ายในสังคมนี้องค์ที่เป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดรัฐขึ้นมา เมื่อใช้หลักปฏิจจนูปาทานมาพิจารณาถึงธรรมชาติของมนุษย์ จะเห็นได้ว่าความเห็นแก่ตัวของมนุษย์นั้นเกิดขึ้นมาจากอวิชา ตัณหา อุปาทาน ของมนุษย์นั่นเอง ทำให้เกิดวงจรที่เรียกว่าไตรวัฏฏ์^{๙๙} คือ

๑) อวิชา ตัณหา อุปาทาน ทั้งสามตัวนี้จัดเป็นกิเลสที่เป็นสาเหตุผลักดันให้มนุษย์ คิด ประสงค์ การกระทำต่าง ๆ เป็นวงจรที่เรียกว่า กิเลสวัฏฏ์

๒) การกระทำต่าง ๆ ที่ประสงค์ชีวิตให้เป็นไปต่าง ๆ ซึ่งประกอบไปด้วย สังขาร (กรรม) ภพ เป็นวงจรของกรรม เรียกว่า กรรมวัฏฏ์

๓) สภาพที่เป็นผลจากการปรุงแต่งของกรรม และกลับเป็นปัจจัยปรุงแต่งเสริมสร้างกิเลสต่อไปได้อีก ซึ่ง ประกอบไปด้วย วิญญาณ นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา เป็นวงจรของวิบาก เรียกว่า วิปากวัฏฏ์หลักปฏิจจนูปาทานตามแนวนั้นแสดงให้เห็นถึงกระบวนการที่เชื่อมต่อกัน ระหว่าง

^{๙๔} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๖ , วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๗

^{๙๕} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๗ , วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๗

^{๙๖} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๐ , วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๗

^{๙๗} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๓ , วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๗

^{๙๘} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๕ , วันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๖๗

^{๙๙} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๓ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

ความเป็นไปในจิตใจของมนุษย์กับความเป็นไปภายนอก เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ชี้ให้เห็นที่มาแห่งปัญหา ความทุกข์ หรือความชั่วร้ายต่าง ๆ ในสังคมที่เกิดจากกิเลสของมนุษย์ อย่างในมหานิทานสูตร^{๑๐๐}ซึ่งเป็นพระสูตรสำคัญที่อธิบายปฏิจจสมุปบาทไว้ค่อนข้างที่จะละเอียด พระพุทธเจ้าได้แสดงหลักปัจจัยการทั้งที่เป็นไปภายในจิตใจของบุคคล และที่เป็นไปในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์หรือในทางสังคม ซึ่งปฏิจจสมุปบาทแห่งทุกข์หรือความชั่วร้ายในสังคม ก็ดำเนินไปในวิถีเดียวกันกับปฏิจจสมุปบาทแห่งทุกข์ของชีวิตมนุษย์นั่นเอง แต่เริ่มแยกแสดงอาการที่เป็นไปภายนอก ตั้งแต่ต้นหาเป็นต้นไป ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า^{๑๐๑}

อานนท ด้วยประการดังนี้แล อาศัยเวทนาจึงเกิดตัณหา (ความทะยานอยาก) อาศัยตัณหาจึงเกิดปริเยสนา (การแสวงหา) อาศัยปริเยสนาจึงมีลาภะ (การได้) อาศัยลาภะจึงเกิดการตกลงใจ อาศัยการตกลงใจจึงมีฉันทราคะ (ความชอบชดติดพัน) อาศัยฉันทราคะจึงมีอหิงสา (การพะวงหมกมุ่น ฝังใจ) อาศัยอหิงสาจึงมีปริคคหะ (การยึดถือครอบครอง) อาศัยปริคคหะจึงมีมัจฉริยะ (ความตระหนี่) อาศัยมัจฉริยะจึงมีอารักขา (ความป้องกัน หวงแหน) อาศัยอารักขาสืบเนื่องมาจากการอารักขา จึงมีการถือไม้ ถือมีด การทะเลาะ การแก่งแย่ง วิวาท การด่าว่า มึง มึง การส่อเสียด มุสาวาท บาปอกุศลธรรม (สิ่งชั่วร้าย)ทั้งหลายเป็นอนเณยกยอมเกิดมีพร้อมด้วยอาการอย่างนี้^{๑๐๒}

แสดงเป็นกระบวนการธรรม ๒ สาย คือ กระบวนการเกิดทุกข์ของชีวิต และขบวนการเกิดทุกข์หรือความชั่วร้ายในสังคมให้ดูง่าย ๆ คือ

๑) อวิชชา > สังขาร > วิญญาณ > นามรูป > สฬายตนะ > ผัสสะ > เวทนา > ตัณหา > ภพ > =ชาติ > ชรามรณะ โสกะ ปริเทวะ ฯลฯ = กระบวนทุกข์ของชีวิต

๒) อวิชชา > สังขาร > วิญญาณ > นามรูป > สฬายตนะ > ผัสสะ > เวทนา > ตัณหา > ปริเยสนา > ลาภะ > วินิจฉัย > ฉันทะราคะ > อหิงสา > ปริคคหะ > มัจฉริยะ > อารักขา > การทะเลาะ > แก่งแย่ง วิวาท ส่อเสียด ความชั่วร้ายต่าง ๆ อีกมากมายเกิดตามมา ฯลฯ = กระบวนทุกข์ของสังคมปฏิจจสมุปบาทในแนวนี้แสดงกระบวนการที่เชื่อมต่อระหว่างความเป็นไปภายในจิตใจของบุคคล กับความเป็นไปภายนอกเกี่ยวพันกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ชี้ให้เห็นที่มาของปัญหา ความทุกข์ หรือความชั่วร้ายต่าง ๆ ในสังคม ที่เกิดจากกิเลสของคน ในพระสูตรนี้มีได้อธิบายถึงรายละเอียดเจาะจงไปถึงกำเนิดรัฐโดยตรงแต่อย่างไร เป็นเพียงแสดงให้เห็นถึงจุดเริ่มต้นของสาเหตุของการเกิดรัฐ ส่วนพระสูตรที่อธิบายเกี่ยวกับกำเนิดรัฐนั้นจะมีปรากฏในพระสูตรอื่น ๆ เช่น อัคคัญญสูตร จักรวัตติสูตร เป็นต้น^{๑๐๓}

^{๑๐๐} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

^{๑๐๑} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๕ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

^{๑๐๒} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๐ , วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๗

^{๑๐๓} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๒ , วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๗

ในพระพุทธพจน์นี้เห็นได้ว่ากระบวนการความเลวร้ายในสังคมเกิดสืบเนื่องมาจากต้นหาคือ ความทะยานอยาก ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่อยู่ภายในจิตใจของมนุษย์ ปัจจัยภายในของมนุษย์ในช่วง เวทนาเป็นปัจจัยให้เกิดต้นหานี้เป็นช่วงที่มีความสำคัญมากในการส่งผลสืบเนื่องออกมา ทำให้เกิด พฤติกรรมทางสังคมของมนุษย์ ตลอดจนวิวัฒนาการของสังคมและการกำเนิดขึ้นของรัฐ เพราะ ต้องมีเวทนาจึงจะมีต้นหาขึ้นมาได้ แต่เมื่อมีเวทนาแล้วไม่จำเป็นต้องมีต้นหาก็ได้ ถ้าหากอาศัย สติปัญญาหรือสติสัมปชัญญะ ก็สามารถสลายเวทนาโดยปราศจากต้นหาได้ ซึ่งถ้าทำได้อย่างนี้ก็จะ เป็นการตัดวงจรแห่งวิญญูให้ขาดไปได้

กล่าวได้ว่ากิเลสต้นหาสร้างสังคมมนุษย์ขึ้นมา โดยเริ่มต้นตั้งแต่สร้างคนแต่ละคน ทำให้ คนแต่ละคนมีความสนใจและมีปฏิกริยาต่อสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันออกไป ทำให้ชายหญิงมีความรู้สึก พึงพอใจซึ่งกันและกัน ต้องการสนองตอบความต้องการทางเพศ ประารถนาเป็นเจ้าของในกันและกัน จึงมีการแต่งงาน มีครอบครัว และมีการจัดระเบียบครอบครัวเครือญาติ มีการเคารพกันตามอาวุโส เมื่อมีครอบครัวรวมกันมาก ๆ ก็เกิดเป็นชุมชน ผู้ที่มีอาวุโสสูงสุดก็ได้รับการยอมรับให้เป็นผู้นำของ ชุมชน และทำหน้าที่ในการปกครองสมาชิกในสังคมของตน เพราะคนในสังคมนั้นมีต้นหาหรือ ความต้องการที่แตกต่างกันออกไป ต่างก็แสดงความต้องการของตนออกมาไม่เหมือนกัน คนที่มี ความต้องการรุนแรงก็อาจจะทำอันตรายหรือก่อให้เกิดความเดือดร้อนขึ้นภายในสังคมได้ เพียง เพื่อให้ได้มาในสิ่งที่จะมาสนองความต้องการของตนเอง ซึ่งเป็นสาเหตุของความเลวร้ายในสังคม รัฐ จึงเกิดขึ้นมาเพื่อจัดหรือควบคุมความเลวร้ายนี้^{๑๐๔}

ในทางพุทธศาสนาเห็นว่า ความบกพร่องของจิตมนุษย์เป็นมูลเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดความ เลวร้ายขึ้นทั้งแก่ตัวเองและในสังคม การปล่อยให้รากเงาของความชั่ว คือ ความอยากเกิดขึ้นในจิตใจ ของมนุษย์ ทำให้จิตใจไร้อำนาจที่จะควบคุมเจตจำนงของตนเอง ต้องเป็นไปตามกระแสของรากเงา ความชั่วที่ซุกงูไป การที่รากเงาความชั่วอย่างใดอย่างหนึ่งมีพลังเหนือจิตใจของมนุษย์โดยปราศจาก การรู้เท่าทันและการควบคุมอย่างถูกต้อง ทำให้มนุษย์ต้องกระทำไปตามกระแสที่ถูกชักนำ ถึงแม้จิต มนุษย์จะเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดความเลวร้ายขึ้นก็ตาม แต่อธิปไตยภายนอกก็เป็นมูลเหตุสำคัญ อีกประการหนึ่ง ที่จะกระตุ้นให้มนุษย์กระทำการที่เลวร้าย โดยมาจูดประกายไฟแห่งกิเลสที่เกิดขึ้น ปัจจัยที่ผลักดันให้มนุษย์สร้างพฤติกรรมต่าง ๆ เรียกว่า “กาม”^{๑๐๕} ซึ่งมี ๒ ส่วนด้วยกัน คือ

๑) เหตุภายในที่กระตุ้นให้มนุษย์กระทำ คือ ความใคร่ ความอยาก ความปรารถนา เรียกว่า กิเลสกาม

๒) เหตุที่ตัดสินใจให้กระทำ คือ วัตถุอันน่าใคร่ สิ่งที่น่าปรารถนา เรียกว่า วัตถุกามความ เป็นไปต่าง ๆ ในสังคมมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของวิวัฒนาการของสังคม หรือ กำเนิดของรัฐ เป็นผล แห่งความสัมพันธ์หรือการกระทำต่อกันของมนุษย์ ภายในสภาพแวดล้อมของธรรมชาติที่เกี่ยวข้อง

^{๑๐๔} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๕ , วันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๖๗

^{๑๐๕} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๒ , วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๗

พูดอีกอย่างหนึ่งว่าเป็นผลแห่งวิวัฒนาการที่เกิดจากความปึงจัยอาศัยกันและกันระหว่างมนุษย์ สังคม และธรรมชาติทั้งหมด เช่น เวทนาที่มนุษย์ได้รับต้องอาศัยผัสสะ ซึ่งมีองค์ประกอบทางสังคม หรือทางธรรมชาติแวดล้อมเป็นส่วนร่วมกับองค์ประกอบภายในที่มีอยู่ เช่น สัญญา เมื่อได้เวทนาแล้ว ก็เกิดตัณหาขึ้น มีพฤติกรรมที่อาจจะแสดงออกโดยการกระทำต่อมนุษย์อื่น หรือ ต่อสภาพแวดล้อม รัฐจึงเกิดมาจากสภาพที่ปึงจัยต่าง ๆ อิงอาศัยกันและกัน มิได้เกิดมาจากมนุษย์เพียงฝ่ายเดียว แต่ ธรรมชาติและสภาพแวดล้อมก็มีส่วนในการเกิดขึ้นด้วยเหมือนกัน^{๑๐๖}

หลักปฏิจจนูปบาทนี้ แสดงให้เห็นอาการที่สิ่งทั้งหลายสัมพันธ์เนื่องอาศัยเป็นเหตุเป็น ปึงจัยต่อกันในรูปกระแส ในภาวะที่เป็นกระแสจึงไม่มีมูลการณ์หรือต้นกำเนิดเดิมแท้ ตัวตนที่ แท้จริงไม่มี ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า “เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้ย่อมมี เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้ย่อมไม่มี”^{๑๐๗} เป็นความจริงสัมพัทธ์ที่เรียกว่า Relative True ในอัครคณฺยสูตรที่แสดงถึงการกำเนิดรัฐ ก็แสดงออกมาในรูป ของปฏิจจนูปบาท คือ^{๑๐๘}

คนเกียจคร้านนำข้าวมาเก็บสั่งสมและเกิดความนิยมทำตามกัน à เกิดการปักปันกันเขต แบ่งส่วนข้าว à คนโลกขโมยส่วนของคนอื่นมาเพิ่มแก่ตน (เกิดอทินนาทาน) à เกิดการตำหนิ ติเตียน การกล่าวเท็จ การทำร้ายลงโทษ การต่อสู้ à ผู้มีปัญหาเห็นความจำเป็นต้องมีผู้ปกครอง เกิดการ เลือกลงตั้ง เกิดมีคำว่ากษัตริย์ à มีคนเบียดเบียนความชั่วร้ายในสังคม คิดลอยล้างบาป ไปอยู่ป่าบำเพ็ญ ฌาน บางพวกอยู่ใกล้ชุมชน เล่าเรียนเขียนตำราเกิดมีคำว่าพราหมณ์ เป็นต้น --- คนมีครอบครัว ประกอบอาชีพประเภทต่าง ๆ เกิดมีคำว่า แพศย์ --- คนนอกจากนี้ซึ่งประพฤติเหลวไหล เลวร้ายถูก เรียกว่า ศูทร คนทั้งสี่จำพวกนั้น บางพวกละเลิกขนบธรรมเนียมของตนสละเหย้าเรือนออกบวช เกิดมี สมณะ^{๑๐๙}

เห็นได้ว่ากระบวนการกำเนิดรัฐนั้นสืบเนื่องมาเป็นกระบวนการ อาศัยปึงจัยหลายด้านมา เป็นส่วนประกอบ ทั้งปึงจัยภายในตัวมนุษย์เองและปึงจัยภายนอก เช่นเดียวกับการกำเนิดรัฐในทาง รัฐศาสตร์ที่ว่า “รัฐในขั้นสุดท้ายจึงเป็นผลของปึงจัยหลายประการ เช่น ชีววิทยา เศรษฐศาสตร์ วัฒนธรรม และการทหาร”^{๑๑๐}

สรุปกำเนิดรัฐตามหลักปฏิจจนูปบาท ตามหลักปฏิจจนูปบาทนี้ รัฐเกิดขึ้นมาจาก กระบวนการที่อิงอาศัยกันเป็นรูปกระแส ถ้าหากกล่าวถึงธรรมชาติของมนุษย์ก็จะมีให้เห็นแก่ตัว เป็นพื้นฐาน เมื่อเห็นแก่ตัวก็กระทำในสิ่งต่าง เพื่อสนองความต้องการของตนเอง ทำให้เกิดความ เลวร้ายขึ้นในสังคม แต่ความเห็นแก่ตัวของมนุษย์นี้เกิดมาจาก อวิชชา ตัณหา อุปาทานของมนุษย์

^{๑๐๖} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๔ , วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๓

^{๑๐๗} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๕ , วันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๖๓

^{๑๐๘} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๘ , วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๓

^{๑๐๙} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๒ , วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๓

^{๑๑๐} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๕ , วันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๖๓

สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดสืบเนื่องมาจากต้นเหตุ ก็เกิดตามมาเป็นกระบวนการ ทำให้เกิดความเลวร้ายต่าง ๆ ขึ้นในสังคม แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภายใน (กิเลสภายใน) ของมนุษย์ กับ สภาพแวดล้อมภายนอก (วัตถุนิยม) ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดรัฐขึ้นมา รัฐ คือทางเลือกของสังคมที่สมาชิกของรัฐพร้อมใจกันเลือกขึ้นมาเพื่อใช้แก้ไขปัญหาความเลวร้ายที่เกิดจากกิเลสตัณหาของมนุษย์นั่นเอง^{๑๑๑}

กำเนิดรัฐตามแนวคิดในมหาโควินทสูตร^{๑๑๒} พระสูตรนี้ไม่ได้อธิบายถึงสถานะเริ่มต้นของสังคมมนุษย์ว่ามีจุดเริ่มต้นมาอย่างไร แต่เป็นการอธิบายถึงการเกิดรัฐโดยการแบ่งเขตหรือดินแดนกันปกครอง จากประเทศเดียวทำให้กลายเป็นหลาย ๆ ประเทศ ทฤษฎีนี้สอดคล้องกับการกำเนิดรัฐแบบการแบ่งแยกอำนาจอธิปไตย โดยทั่วไปแล้ว องค์ประกอบของรัฐที่ถือว่าเป็นรัฐที่สมบูรณ์นั้น จะประกอบไปด้วย อาณาเขต ประชากร รัฐบาล และอำนาจอธิปไตย ลักษณะของอำนาจอธิปไตย ก็คือเด็ดขาด เป็นการทั่วไป แผ่ไปทั่ว และแบ่งแยกไม่ได้ ถ้าหากอำนาจอธิปไตยของรัฐหนึ่งแบ่งแยกก็จะทำให้เกิดมีรัฐใหม่ขึ้นมา มหาอาณาจักรในโควินทสูตรมีการแบ่งแยกออกเป็นส่วนๆ เมื่อมีการแบ่งแยกอาณาเขต มีกษัตริย์ปกครอง มีอำนาจอธิปไตยเกิดขึ้นใหม่ ก็ถือว่าเป็นรัฐใหม่เกิดขึ้นทันที รัฐที่เกิดขึ้นตามรูปแบบนี้ในปัจจุบันก็มีปรากฏให้เห็น เช่น สหราชอาณาจักร หรือ การที่สหภาพโซเวียตได้แยกประเทศออกเป็น ๑๑ สาธารณรัฐ คือ รัสเซีย , ยูเครน , ไบโลรัสเซีย , คาซัคสถาน , อุเบกิสถาน , เติร์กเมนิสถาน , เคนนีเซีย , ทาจิกิสถาน , อาร์เมเนีย , อาเซอร์ไบจาน , และมอนตาเวีย ได้ร่วมกันทำสนธิสัญญาจัดตั้งประชาคมใหม่ภายใต้ชื่อว่า “จักรภพอกราช” มีชื่อย่อภาษาอังกฤษว่า C.I.S. แทนสหภาพสาธารณรัฐสังคมนิยมโซเวียตเดิม การที่แต่ละรัฐแยกออกไปและรวมตัวกันเป็นจักรภพนั้น หมายความว่า รัฐต่าง ๆ มีสถานภาพเป็นอิสระ เหมือนกับประเทศออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ แคนาดา ซึ่งต่างก็เป็นประเทศอิสระแต่อยู่ในเครือจักรภพของอังกฤษ โดยไม่มีรัฐบาลกลางมาควบคุมรัฐทั้งหลาย แต่คงมีองค์กรกลางระหว่างกันมาประสานหลักใหญ่ ๆ ที่แต่ละรัฐเหล่านี้นำมาผูกรวมกันเข้าเป็นจักรภพ ในมหาโควินทสูตรที่รัฐเกิดขึ้นด้วยความเต็มใจของกษัตริย์ผู้มีอำนาจในขณะนั้น ซึ่งมีข้อความโดยย่อต่อไปนี้^{๑๑๓}พระผู้มีพระภาคประทับ ณ ภูเขาคิชกูฏ ใกล้กรุงราชคฤห์ บุตรแห่งคนธรรพ์ ชื่อ ปัญจสิขะ เข้าไปเฝ้ากราบทูลเล่าเรื่องที่ได้พบเห็นมาจากเทพชั้นดาวดึงส์ ในที่ประชุมชื่อ สุรัชมสภา ท้าวสักกะได้กล่าวพรรณนาพระคุณของพระพุทธเจ้า ๘ ประการ คือ

๓.๑) ทรงปฏิบัติเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทเวดาและมนุษย์

๓.๒) ทรงแสดงธรรมอันเห็นได้ด้วยตนเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกมาดู ควรน้อมเข้ามาในตน เป็นต้น

^{๑๑๑} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๕ , วันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๖๓

^{๑๑๒} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๓

^{๑๑๓} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๔ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๓

๓.๓) ทรงแสดงธรรมอันเป็นกุศล อกุศล มีโทษ ไม่มีโทษ ควรเสพ ไม่ควรเสพ เลว ประณีต ดำ ขาว และมีส่วนเปรียบ

๓.๔) ทรงบัญญัติด้วยดี ซึ่งข้อปฏิบัติอันจะนำไปสู่พระนิพพานแก่พระสาวก พระนิพพานและข้อปฏิบัติที่เข้ากันได้เหมือนน้ำในแม่น้ำคงคากับยมนา

๓.๕) ทรงได้สหาย คือ พระเสขะผู้ปฏิบัติ และพระอรหันต์ผู้อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว แต่ทั้งทรงปลีกพระองค์จากสหายเหล่านั้น ทรงประกอบความยินดีในการอยู่แต่พระองค์เดียว

๓.๖) ทรงมีลาภ และชื่อเสียงอันเพียบพร้อม มีกษัตริย์เป็นต้นรักใคร่ แต่ก็เสวยพระกระยาหารอย่างปราศจากความเมา

๓.๗) ทรงพูดอย่างใดทำอย่างนั้น ทำอย่างใดพูดอย่างนั้น

๓.๘) ทรงข้ามความสงสัย ปราศจากความเคลือบแคลง มีความดำริอันสำเร็จสมบูรณ์ (ไม่ติดอยู่เพียงขั้นใดขั้นหนึ่ง)^{๑๑๔}

ทฤษฎีมหาโควินทสูตรเป็นแนวกำเนิดรัฐในรูปแบบการแบ่งแยกอำนาจอธิปไตยจากรัฐรัฐหนึ่ง ซึ่งเป็นรัฐที่มีอาณาเขตกว้างใหญ่ มีลักษณะคล้ายกับรูปแบบของจักรวรรดิ แล้วถูกแบ่งแยกออกเป็นรัฐอิสระหลายรัฐ แต่ละรัฐก็มีอำนาจอธิปไตยเป็นของตนเอง ก่อให้เกิดรัฐใหม่ ซึ่งมีความสอดคล้องกับการกำเนิดรัฐในสมัยกลางที่จักรวรรดิล่มสลาย และเกิดเป็นนครรัฐใหม่ๆ ขึ้นมาแทน เช่นเดียวกับการเกิดรัฐหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ แต่การเกิดรัฐใหม่ตามมหาโควินทสูตรมีความแตกต่างกับการเกิดรัฐในอัครคัมภีร์ ในอัครคัมภีร์เป็นการอธิบายการเกิดขึ้นของโลก มนุษยชาติ รัฐ กษัตริย์ และชนชั้นต่างๆเป็นปฐม แต่การเกิดขึ้นของรัฐในมหาโควินทสูตรนั้น เกิดขึ้นหลังจากมีรัฐแล้ว และแบ่งแยกอำนาจอธิปไตย ก่อให้เกิดเป็นรัฐใหม่ขึ้นมา^{๑๑๕}

การสร้างนโยบายที่สอดคล้องกับค่านิยมและหลักธรรม การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการสร้างนโยบายที่สอดคล้องกับค่านิยมและหลักธรรมของสังคมช่วยให้มีการปกครองที่ยั่งยืนและมีความเป็นธรรม การสร้างนโยบายที่สอดคล้องกับค่านิยมและหลักธรรมเป็นกระบวนการที่สำคัญในการปกครองประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการสร้างนโยบายช่วยให้เห็นนโยบายดังกล่าวมีความเท่าเทียมและประสิทธิภาพ เช่น ความซื่อสัตย์และความโปร่งใส การใช้หลักธรรมของความซื่อสัตย์และความโปร่งใสในการพัฒนานโยบายที่ตรงไปตรงมา โดยการเปิดเผยข้อมูลที่สำคัญและสร้างระบบการตรวจสอบเพื่อป้องกันการทุจริตและการละเมิด ความเท่าเทียมและความยุติธรรม^{๑๑๖} การใช้หลักธรรมของความเท่าเทียมและความยุติธรรมในการพิจารณาและประเมินผลกระทบของนโยบายต่าง ๆ ต่อสังคมและกลุ่มที่ได้รับผลกระทบเช่นเดียวกัน ความเป็นธรรมและความเท่าเทียมในการเข้าถึงบริการ การสร้างนโยบายที่

^{๑๑๔} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๗ , วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๗

^{๑๑๕} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๘ , วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๗

^{๑๑๖} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๑ , วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๗

ส่งเสริมความเป็นธรรมและความเท่าเทียมในการเข้าถึงบริการสาธารณะ เช่น การสร้างโอกาสให้แก่กลุ่มที่มีความยากจนและช่วยเสริมสร้างความเท่าเทียมในสังคม ความเคารพต่อสิทธิและความเป็นมนุษย์ การใช้หลักธรรมของความเคารพต่อสิทธิและความเป็นมนุษย์ในการสร้างนโยบายที่สนับสนุนสิทธิมนุษยชนและป้องกันการละเมิดสิทธิ ความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม การใช้หลักธรรมของความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมในการพัฒนานโยบายที่สนับสนุนความยั่งยืนและการพัฒนาอย่างยั่งยืน การสร้างความร่วมมือและการทำงานร่วมกัน การใช้หลักธรรมของการสร้างความร่วมมือและการทำงานร่วมกันในการสร้างนโยบายที่สามารถทำให้สังคมพัฒนาไปในทิศทางที่ดีที่สุด การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการสร้างนโยบายช่วยให้นโยบายดังกล่าวมีการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จในการสนับสนุนความเป็นธรรมและความเท่าเทียมในสังคม

การสร้างความซื่อสัตย์และความโปร่งใส การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ช่วยสร้างการปกครองที่มีความซื่อสัตย์และความโปร่งใสในการดำเนินงานของรัฐบาล ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างความเชื่อมั่นจากประชาชน การสร้างความซื่อสัตย์และความโปร่งใสเป็นสิ่งสำคัญในการปกครองประชาชนอย่างมีความเท่าเทียมและยั่งยืน การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างความซื่อสัตย์และความโปร่งใสมีบทบาท ดังนี้ ความโปร่งใสในการตัดสินใจ การใช้หลักธรรมเพื่อสร้างกระบวนการตัดสินใจที่โปร่งใสและใช้เหตุผลอย่างเหมาะสม^{๑๑๗} เช่น การเปิดเผยข้อมูลการตัดสินใจและการให้ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการหรือนโยบายต่าง ๆ ต่อประชาชน การสร้างระบบการตรวจสอบ การใช้หลักธรรมเพื่อสร้างระบบการตรวจสอบที่เข้มงวดและเปิดเผยให้ทุกคนรู้ในการใช้งานทรัพยากรต่าง ๆ ของรัฐบาล โดยเฉพาะเงินบริหารหรืองบประมาณ การส่งเสริมความโปร่งใสในระบบยุทธศาสตร์และนโยบาย การใช้หลักธรรมในการสร้างนโยบายและยุทธศาสตร์ที่เปิดเผยและโปร่งใสต่อสาธารณะ เช่น การจัดทำเอกสารแผนการดำเนินงานและการประเมินผลเพื่อประชาชน การสนับสนุนการเปิดเผยข้อมูล การใช้หลักธรรมเพื่อสนับสนุนการเปิดเผยข้อมูลในรูปแบบที่เข้าถึงได้ง่ายสำหรับประชาชน โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร การสร้างวัฒนธรรมองค์กร การใช้หลักธรรมในการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เน้นความซื่อสัตย์และความโปร่งใสในทุกระดับ เช่น การสร้างระบบรางวัลและการปรับปรุงสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาพนักงานที่ดี การสร้างความไว้วางใจจากประชาชน การใช้หลักธรรมเพื่อสร้างความไว้วางใจจากประชาชนต่อรัฐบาล โดยการให้ข้อมูลอย่างตรงไปตรงมาและการปฏิบัติอย่างซื่อสัตย์และเท่าเทียม^{๑๑๘}

การสนับสนุนการมีส่วนร่วมและการเปิดโอกาส การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ช่วยสนับสนุนการมีส่วนร่วมและการเปิดโอกาสให้แก่ประชาชนในการตัดสินใจและการสร้างนโยบาย การสนับสนุนการมีส่วนร่วมและการเปิดโอกาสเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างสังคมที่ยั่งยืนและเป็นธรรม การ

^{๑๑๗} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๓ , วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๗

^{๑๑๘} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๕ , วันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๖๗

นำหลักการมาประยุกต์ใช้ในด้านนี้ช่วยสร้างพื้นที่และสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมและการเปิดโอกาส^{๑๑๙} ดังนี้ การสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ: การใช้หลักการเพื่อสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับนโยบายและโครงการต่าง ๆ ที่มีผลต่อชีวิตของพวกเขา การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วม การใช้หลักการเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่เป็นกันเองและเปิดโอกาสให้แก่ทุกคน โดยไม่ว่าจะเป็นเรื่องของเพศ เชื้อชาติ อายุ หรือสถานะเศรษฐกิจ การสนับสนุนการศึกษาและการพัฒนาทักษะ การใช้หลักการเพื่อสนับสนุนการศึกษาและการพัฒนาทักษะให้แก่ทุกคน โดยให้โอกาสและทรัพยากรที่เหมาะสมเพื่อพัฒนาศักยภาพของพวกเขา การสร้างสภาพแวดล้อมที่เป็นกันเองและเปิดโอกาสให้กับกลุ่มที่มีความเป็นอยู่แตกต่างกัน การใช้หลักการเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่เป็นกันเองและเปิดโอกาสให้กับกลุ่มที่มีความเป็นอยู่แตกต่างกัน เช่น กลุ่มชาติพันธุ์ เพศ หรือการต่อสู้กับความเป็นอยู่แตกต่างกัน การสนับสนุนการเข้าถึงข้อมูลและการรับรู้ การใช้หลักการเพื่อสนับสนุนการเข้าถึงข้อมูลและการรับรู้ที่เท่าเทียมกัน โดยการให้ข้อมูลและการสื่อสารในลักษณะที่เป็นกันเองและใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย^{๑๒๐} การนำหลักการมาประยุกต์ใช้ในการสนับสนุนการมีส่วนร่วมและการเปิดโอกาสช่วยสร้างสังคมที่เชื่อมโยงและเป็นกันเองโดยไม่มี การแบ่งแยกในแง่ของความแตกต่าง การสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการเมืองและการเปิดโอกาสเป็นประการสำคัญในการพัฒนาระบบการเมืองที่เป็นมนุษย์และเป็นธรรม โดยเฉพาะในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี การสนับสนุนการมีส่วนร่วมและการเปิดโอกาสสามารถช่วยสร้างความเชื่อมั่นและความเข้าใจในระบบการเมือง นี่คือบางวิธีที่สนับสนุนและสร้างโอกาสในการเมือง^{๑๒๑}

การสนับสนุนการเข้าถึงข้อมูลและการรับรู้ การใช้หลักการในการสนับสนุนการเข้าถึงข้อมูลและการรับรู้เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของประชาชนในกระบวนการตัดสินใจ การสนับสนุนการเข้าถึงข้อมูลและการรับรู้เป็นสิ่งสำคัญในการสร้างสังคมที่มีความเป็นธรรมและยั่งยืน การใช้หลักการเพื่อสนับสนุนด้านนี้มีความสำคัญมาก เพราะมันช่วยให้ทุกคนสามารถเข้าถึงข้อมูลและรับรู้ได้อย่างเท่าเทียมกัน ดังนั้นการนำหลักการมาประยุกต์ใช้ในด้านนี้จะช่วยสร้างสังคมที่เปิดกว้างและเชื่อมโยงกันได้อย่างเหมาะสม โดยเน้นไปที่ ความเท่าเทียมในการเข้าถึงข้อมูล การใช้หลักการของความเท่าเทียมเพื่อให้ทุกคนสามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการเข้าถึงข้อมูลทางการศึกษา สุขภาพ หรือข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิ การสนับสนุนการเข้าถึงข้อมูลทางการศึกษา การใช้หลักการเพื่อสนับสนุนการเข้าถึงข้อมูลทางการศึกษาที่เท่าเทียมกัน โดยการสนับสนุนการสร้าง

^{๑๑๙} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖

^{๑๒๐} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๕ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

^{๑๒๑} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๗ , วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๗

โอกาสในการศึกษาที่เท่าเทียมและการให้ความสนับสนุนในการศึกษาเพื่อเพิ่มพูนความรู้และทักษะ^{๑๒๒} การให้ข้อมูลอย่างถูกต้องและโปร่งใส การใช้หลักธรรมเพื่อสนับสนุนการให้ข้อมูลที่เป็นจริงและโปร่งใส เพื่อให้ทุกคนสามารถรับรู้ข้อมูลที่ถูกต้องและสามารถทำให้ความตัดสินใจได้ถูกต้อง การสนับสนุนการเข้าถึงข้อมูลทางสื่อสาร^{๑๒๓} การใช้หลักธรรมเพื่อสนับสนุนการเข้าถึงข้อมูลทางสื่อสารที่เท่าเทียมกัน โดยการสนับสนุนการเข้าถึงข้อมูลผ่านสื่อสารต่าง ๆ เช่น โทรศัพท์ วิทยุ และอินเทอร์เน็ต การสร้างการรับรู้ การใช้หลักธรรมเพื่อสร้างการรับรู้ที่เข้าใจได้และเป็นกันเอง เพื่อให้ทุกคนสามารถเข้าใจและรับรู้เหตุการณ์หรือสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องและสม่ำเสมอ การสนับสนุนการเข้าถึงข้อมูลและการรับรู้โดยใช้หลักธรรมช่วยสร้างสังคมที่มีความเป็นธรรมและเปิดกว้าง โดยที่ทุกคนมีโอกาสเท่าเทียมในการเข้าถึงข้อมูลและการรับรู้ที่สำคัญในชีวิตประจำวัน^{๑๒๔}

การสร้างความเท่าเทียมและความยุติธรรม การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ช่วยสร้างความเท่าเทียมและความยุติธรรมในการให้บริการและการพัฒนาสังคม การสร้างความเท่าเทียมและความยุติธรรมในการพัฒนาต่อประชาชนในพื้นที่เป็นเรื่องสำคัญที่มีผลต่อการเจริญเติบโตและความยั่งยืนของสังคม เราสามารถนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในหลายด้าน ดังนี้ การสนับสนุนการศึกษา การเสริมสร้างโอกาสในการศึกษาที่เท่าเทียมกันสำหรับทุกคนในพื้นที่ โดยการให้สิทธิในการศึกษาแก่ทุกคนโดยไม่ว่าจะเป็นเรื่องของเพศ เชื้อชาติ หรือสภาพการเงิน การสนับสนุนการเข้าถึงบริการสาธารณสุข การให้บริการสุขภาพแก่ทุกคนในพื้นที่โดยไม่มีการแบ่งแยก โดยการสร้างศูนย์บริการสาธารณสุขที่สะดวกสบายและเข้าถึงได้สำหรับทุกคน การสนับสนุนการพัฒนาทักษะและอาชีพ การให้โอกาสในการพัฒนาทักษะและอาชีพให้กับประชาชนในพื้นที่ โดยการสร้างโครงการฝึกอบรมและการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับความต้องการของท้องถิ่น การสนับสนุนการเข้าถึงทรัพยากรทางเศรษฐกิจ การสร้างโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรทางเศรษฐกิจแก่ทุกคนในพื้นที่ โดยการสนับสนุนการเกิดรายได้และการสร้างโอกาสทางธุรกิจสำหรับท้องถิ่น การสนับสนุนการเข้าถึงข้อมูลและเทคโนโลยี การสร้างสภาพแวดล้อมที่เข้มงวดและสนับสนุนการเข้าถึงข้อมูลและเทคโนโลยีที่สำคัญสำหรับการพัฒนาและการเรียนรู้ในพื้นที่^{๑๒๕} การสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การสร้างโอกาสให้กับประชาชนในการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจที่มีผลต่อชีวิตและสิ่งแวดล้อมของพื้นที่นั้น การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมและพัฒนาต่อประชาชนในพื้นที่ช่วยสร้างสังคมที่มีความเท่าเทียมและความยุติธรรม ที่ทุกคนมีโอกาสเท่าเทียมในการเข้าถึงและการพัฒนาทักษะที่จำเป็นในชีวิต^{๑๒๖}

^{๑๒๒} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๘ , วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๗

^{๑๒๓} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๐ , วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๗

^{๑๒๔} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๒ , วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๗

^{๑๒๕} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๔ , วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๗

^{๑๒๖} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๕ , วันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๖๗

การสนับสนุนการศึกษาและการพัฒนาทักษะ การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการสนับสนุนการศึกษาและการพัฒนาทักษะของประชาชน เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการสนับสนุนการศึกษาและการพัฒนาทักษะของประชาชนเป็นการกระทำที่สำคัญที่สามารถช่วยให้ทุกคนมีโอกาสเท่าเทียมในการเรียนรู้และเติบโตได้อย่างเหมาะสม นี่คือนิยามที่สามารถนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในด้านต่างๆ ดังนี้ ความเท่าเทียมในการเข้าถึงการศึกษา^{๑๒๗} หลักธรรมของความเท่าเทียมสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการสนับสนุนการเข้าถึงการศึกษาโดยไม่มีความแตกต่างเชิงสังคมหรือเศรษฐกิจ โดยให้ทุกคนมีโอกาสเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพและเหมาะสมกับความต้องการและสภาพพื้นที่ของตนเอง การสนับสนุนทักษะทางอารมณ์และสังคม หลักธรรมเช่นความกรุณาและการเข้าใจสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการสนับสนุนการพัฒนาทักษะทางอารมณ์และสังคม เช่น การสนับสนุนโครงการการเรียนรู้เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหา การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น^{๑๒๘} และการพัฒนาทักษะการสื่อสาร การเสริมสร้างความสามัคคีในชุมชนการใช้หลักธรรมเพื่อสนับสนุนการสร้างชุมชนที่เชื่อมโยงและร่วมมือกัน เช่น การสนับสนุนโครงการอาสาสมัคร การสร้างพื้นที่เรียนรู้ที่เปิดกว้าง และการสร้างโอกาสในการทำงานร่วมกับชุมชน การสร้างจรรยาบรรณในการเรียนรู้ การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพและจรรยาบรรณในการเรียนรู้ โดยสร้างสภาพแวดล้อมที่กระตือรือร้นในการสร้างความเข้าใจ ความเคารพ และความรับผิดชอบในการเรียนรู้การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการปกครองประชาชนช่วยสร้างสังคมที่มีความเป็นธรรมและยั่งยืน โดยสนับสนุนการมีส่วนร่วมและการเปิดโอกาสให้แก่ทุกคนในสังคม^{๑๒๙}

สรุปประเด็นวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์ข้อที่ ๔ เป็นคำถามเกี่ยวกับ“บทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น” ที่มีความเกี่ยวข้องกับบทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ในประเด็นคำถาม “การส่งเสริมและพัฒนาการนำเอาหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ปกครองประชาชนที่สนใจต่อกิจกรรมทางการเมืองในพื้นที่” สามารถสรุปผลการวิเคราะห์ได้ดังนี้

๑. การศึกษาและการเผยแพร่กับการส่งเสริมและการศึกษาเกี่ยวกับหลักธรรมที่สำคัญในสังคมเป็นสิ่งที่สำคัญ โดยการให้ความรู้เกี่ยวกับคุณค่าของความเท่าเทียมกัน ความเป็นธรรม และความเอื้อเฟื้อต่อกัน เป็นต้น ผ่านสื่อมวลชน การศึกษาทางการศึกษา หรือการเผยแพร่ผ่าน

^{๑๒๗} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

^{๑๒๘} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๓ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

^{๑๒๙} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๖ , วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๗

ช่องทางอื่น ๆ เช่น สื่อสารมวลชน หรือโครงการสันติสุขในโรงเรียน น่าจะช่วยให้คนรับรู้และเข้าใจหลักธรรมได้มากขึ้น

๒. การสร้างนโยบายกับการสร้างนโยบายที่เน้นการปฏิบัติตามหลักธรรมเป็นสิ่งสำคัญ เช่น การสร้างกฎหมายที่ส่งเสริมความเท่าเทียม การยุติธรรม และความเป็นธรรม การสร้างนโยบายที่เน้นการเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมในองค์กรของรัฐบาล หรือการส่งเสริมการเข้าใจและปฏิบัติตามหลักธรรมในองค์กรเอกชน

๓. การสนับสนุนการศึกษาและการอบรมกับการสนับสนุนโครงการที่ส่งเสริมการศึกษาและการอบรมเกี่ยวกับหลักธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มเป้าหมายที่มีความเปราะบาง หรือมีความสูงอายุ เพื่อให้พวกเขามีความเข้าใจและความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติตามหลักธรรม

๔. การสร้างสื่อและการส่งเสริมกับการสร้างสื่อที่สามารถสื่อสารหลักธรรมได้อย่างชัดเจนและน่าสนใจ เช่น การใช้สื่อสารทางสังคม เพื่อส่งเสริมคุณค่าและหลักธรรมที่ดีให้กับประชาชน หรือการใช้เทคโนโลยีสื่อสารใหม่ ๆ เพื่อเผยแพร่หลักธรรมให้กับประชาชน

๕. การสนับสนุนองค์กรที่ปฏิบัติตามหลักธรรมกับการสนับสนุนองค์กรที่มีการปฏิบัติตามหลักธรรมและค่านิยมที่ดี เช่น การให้เสริมสร้างส่วนร่วมของพนักงานในการตัดสินใจ การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เน้นความเท่าเทียมและความยุติธรรม และการสนับสนุนการทำงานร่วมกันเพื่อประสบความสำเร็จที่ยั่งยืน

สรุปประเด็นคำถามบทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) บทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่นรูปแบบ Model

แผนภาพที่ ๔.๑ Model สรุปบทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

๔.๒ การพัฒนาบทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

การวิจัยเรื่อง “บทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น” โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาบทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ๒) การพัฒนาบทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น การวิจัยนี้ใช้รูปแบบการการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการศึกษาใน ๒ ลักษณะ ได้แก่การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) โดยสามารถวิเคราะห์ผลการวิจัยได้ดังนี้ ดังนี้

ผลการสนทนากลุ่มพุทธรัฐศาสตร์ในทัศนะของผู้นำท้องถิ่นในอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น จากการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดการสนทนากลุ่ม แบบออนไลน์โปรแกรม Zoom Meeting ณ โรงเรียนเอกศึกษา จังหวัดขอนแก่น ในวันที่ ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๗ โดยมีผู้เชี่ยวชาญ ๙ รูป/คน ประกอบด้วย

๑) ผู้ทรงทางรัฐศาสตร์

๑. รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
๒. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น และ อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต-หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต - มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น จำนวน ๓ รูป/คน
๓. อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต / ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น จำนวน ๑ รูป/คน

๒) ผู้ทรงในหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์

๑. อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น จำนวน ๔ รูป/คน

๓) ผู้ทรงจากส่วนงานภายนอก

การสนทนากลุ่มย่อยนี้เป็นการวิภาววิธี (Dialectic Process) เป็นเทคนิคการวิเคราะห์ ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการจัดกลุ่มข้อมูล เนื้อหาเป็น ๓ รูปแบบ ทั้งข้อมูลเชิงข้อเสนอ (Thesis) เียง ปฏิเสธ (Anti Thesis) และข้อมูลเชิงสรุป/สังเคราะห์ (Synthesis) ในทุกมิติประเด็นของการวิจัย ซึ่ง จะทำให้กระบวนการรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลมีความรอบครอบทุกมุมมองของการวิจัย แล้วนำข้อมูลมาสังเคราะห์เป็นพุทธรัฐศาสตร์ในทัศนะของผู้นำท้องถิ่นในอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

ผลการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) สามารถอธิบายบทบาทการสร้างเสริม ความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น โดยสังเคราะห์จากการสัมภาษณ์ แล้วนำมาทำการสรุปเป็นประเด็นสำคัญ ดังนี้

๑. การส่งเสริมและการศึกษาเกี่ยวกับหลักธรรมความเท่าเทียมและความยุติธรรม

บทสนทนากลุ่มกล่าวว่า ความเท่าเทียมและความยุติธรรมเป็นหลักการสำคัญทั้งสองใน การสร้างสังคมที่เชื่อมโยงและยั่งยืน เท่าเทียมหมายถึงการให้โอกาสและสิทธิเท่าเทียมกันแก่ทุกคน โดยไม่คำนึงถึงเพศ เชื้อชาติ ศาสนา หรือความแตกต่างทางสังคมอื่น ๆ ให้ทุกคนมีโอกาสในการสร้าง ชีวิตที่มีความสุขและเติบโตได้ตามความสามารถและความพร้อมของตนเองในขณะเดียวกัน ความ ยุติธรรมหมายถึงการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติตามกฎหมายและหลักการที่เป็นธรรม โดยการให้การ พิจารณาและการแก้ไขที่เป็นธรรมสำหรับทุกคนโดยไม่คำนึงถึงฐานะสังคมหรืออำนาจการรักษา ความเท่าเทียมและความยุติธรรมในสังคมเป็นหน้าที่ของทุกคนไม่ว่าจะเป็นรัฐบาล องค์กร เอกชน หรือบุคคลทั่วไป เพื่อสร้างสังคมที่ยั่งยืนและยั่งยืนได้โดยไม่มี การแบ่งแยกหรือการเลือกปฏิบัติที่ไม่ ยุติธรรมต่อบุคคลหรือกลุ่มใด ๆ ในสังคมนั้น ๆ การเคารพความแตกต่างและการสร้างสัมพันธ์ที่มี ความเท่าเทียมและยุติธรรมเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างสังคมที่เติบโตและเจริญรุ่งเรืองไปด้วยกันที่สุดใน พุทธศาสนา ความเท่าเทียมและความยุติธรรมมีความสำคัญอย่างมาก เป็นทั้งคุณลักษณะที่ต้องการ พัฒนาให้คนแต่ละคนมีตามวิถีของพระพุทธเจ้า ตามประการที่ว่า "สังสารัตถ์และมะติริตถ์" หรือการ เกิดและการเสื่อมถอยขึ้นอยู่กับกระทำของตนเอง ซึ่งทั้งสองคุณลักษณะเหล่านี้สอดคล้องกับ หลักการของทางพุทธศาสนาความเท่าเทียมในพุทธศาสนาหมายถึงการมอบโอกาสและการ ประนีประนอมแก่ทุกคนโดยไม่คำนึงถึงฐานะสังคม ส่วนความยุติธรรมหมายถึงการดำเนินชีวิตในทางที่ เป็นธรรมและเป็นความดีต่อตนเองและผู้อื่น พุทธศาสนาสอนให้เราเคารพทุกชีวิต เสียสละและ ช่วยเหลือผู้ที่อยู่ในเขตเยาวชน โทษคนทุกคนในการเมืองแห่งอาณาจักรอวดารและครั้งสุดท้ายคือการ

มีจิตใจมุ่งเสียสละ เข้าถึงพระนามที่ยิ่งใหญ่ของพระพุทธเจ้า ความเท่าเทียมและความยุติธรรมเชิงพุทธ เป็นพื้นฐานสำคัญในการก้าวหน้าสู่ความสุขและความเจริญรุ่งเรืองทั้งส่วนตัวและสังคม.

๒. การสร้างนโยบายที่เน้นการปฏิบัติตามหลักธรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง

บทสนทนากลุ่มกล่าวว่า การสร้างกฎหมายที่ยุติธรรมการพัฒนาและใช้กฎหมายที่เป็นธรรมและเท่าเทียมสำหรับทุกคนในสังคมโดยไม่คำนึงถึงฐานะสังคม โดยการมีการตรวจสอบและปรับปรุงกฎหมายอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้เกิดความยุติธรรมและเท่าเทียมในการปฏิบัติในสังคมการส่งเสริมความเท่าเทียมและความยุติธรรมการสนับสนุนและส่งเสริมโครงสร้างที่สามารถให้โอกาสและสิทธิเท่าเทียมกันแก่ทุกคน ไม่ว่าจะเป็นการส่งเสริมการศึกษาที่เป็นธรรม การเข้าถึงบริการสาธารณะหรือโอกาสในการทำงานและธุรกิจ การสร้างแพลตฟอร์มและกลไกที่สนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจทางการเมือง เช่น การสร้างชุมชนที่เปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และการสนับสนุนการเกิดการแสวงหาความคิดเห็นจากประชาชนในการวางแผนและการตัดสินใจทางการเมืองการสร้างและส่งเสริมความรับผิดชอบสังคมในทุกคน เพื่อให้ทุกคนรับผิดชอบต่อการสร้างสังคมที่ยุติธรรมและเท่าเทียม โดยการสนับสนุนการทำงานร่วมกันระหว่างรัฐบาลภาคเอกชน และองค์กรสังคมเพื่อแก้ไขปัญหาทางสังคมการสร้างการศึกษาและการบันทึกประวัติที่เน้นการปฏิบัติตามหลักธรรมเพื่อสร้างความเข้าใจและความตระหนักในความสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมืองและการปฏิบัติตามหลักธรรมในสังคม

๓. ความรู้เกี่ยวกับคุณค่าของความเท่าเทียมกัน ความเป็นธรรมและความเอื้อเฟื้อของประชาชนทางการเมือง

บทสนทนากลุ่มกล่าวว่า ความเป็นธรรมและความเอื้อเฟื้อของประชาชนทางการเมืองเป็นสิ่งสำคัญที่สำคัญในการสร้างระบบการเมืองที่ดีและยั่งยืนความเป็นธรรมในเมืองหมายถึงการดำเนินชีวิตและการตัดสินใจในทางที่ถูกต้องและเท่าเทียมต่อทุกคนในสังคม นักการเมืองควรทำตามหลักธรรมและกฎหมายโดยไม่มีการมีลักษณะที่เอื้ออารีต่อกลุ่มหนึ่งหรือบุคคลบางรายในสังคม การมีความเป็นธรรมในเมืองช่วยสร้างความเชื่อมั่นและความสงบสุขในสังคมความเอื้อเฟื้อของประชาชนทางการเมืองหมายถึงการสนับสนุนและการกระทำเพื่อส่งเสริมการดำเนินการที่เป็นธรรมและเป็นประโยชน์ต่อสังคม นี่อาจเป็นการเลือกตั้งโดยธรรม การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการเมือง หรือการสนับสนุนนโยบายที่สนับสนุนความเท่าเทียมและความยุติธรรมในสังคมความเอื้อเฟื้อของประชาชนทางการเมืองเป็นพื้นฐานสำคัญในการกำหนดและดำเนินการเมืองที่สามารถมีประสิทธิภาพและยั่งยืนได้ หากนักการเมืองและประชาชนสามารถทำงานร่วมกันในการสร้างระบบการเมืองที่ดีและเท่าเทียม เราสามารถพัฒนาสังคมที่มีความยุติธรรมและความเท่าเทียมได้ในที่สุด

๔. การสนับสนุนการทำงานร่วมกันเพื่อประสบความสำเร็จที่ยั่งยืนทางการเมือง

บทสนทนากลุ่มกล่าวว่า การประสบความสำเร็จทางการเมืองที่ยั่งยืนมักเกิดขึ้นเมื่อมีการสร้างระบบการเมืองที่มีความยุติธรรมและเท่าเทียมสำหรับทุกคนในสังคม นี่คือตัวอย่างของประสบการณ์ที่ยั่งยืนทางการเมือง การปรับปรุงระบบการเลือกตั้งเพื่อให้มีความโปร่งใส ยุติธรรม และเท่าเทียม เช่น การลดการมีอำนาจของเงินในการเลือกตั้ง การสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจทางการเมือง และการสร้างเครื่องมือให้แก่ประชาชนเพื่อเข้าถึงข้อมูลและการตัดสินใจทางการเมืองได้อย่างเท่าเทียมการสร้างสถาบันที่มีความเท่าเทียมและความยุติธรรม เช่น ระบบยุทธศาสตร์ รัฐบาล ศาล และองค์กรสาธารณะอื่น ๆ ที่สนับสนุนการปกครองที่ดีและไม่มีการละเมิดสิทธิของประชาชนการสร้างเครือข่ายทางสังคมที่สนับสนุนและส่งเสริมความเท่าเทียมและความยุติธรรม เช่น องค์กรกลุ่มที่สนับสนุนสิทธิมนุษยชน การสร้างความตระหนักรู้ในสังคมเกี่ยวกับสิทธิและความเป็นธรรมการสร้างนโยบายที่สนับสนุนการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืน การลดความเหลื่อมล้ำและการแก้ไขปัญหาทางสังคม การสร้างนโยบายที่สนับสนุนการศึกษา สุขภาพ และการเข้าถึงบริการสาธารณะโดยเท่าเทียม

๔.๒.๑ สรุปผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มจัดระบบความคิด (Focus Group Discussion)

ผู้วิจัยสังเคราะห์สาระสำคัญจากการสัมภาษณ์ แล้วทำการสรุปเป็นประเด็นสำคัญเพื่อการนำสู่การสนทนากลุ่ม ของพุทธรัฐศาสตร์ในทัศนะของผู้นำท้องถิ่นในอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ดังต่อไปนี้

๑. การส่งเสริมและการศึกษาเกี่ยวกับหลักธรรมความเท่าเทียมและความยุติธรรม

บทสนทนากลุ่มกล่าวว่า ความเท่าเทียมและความยุติธรรมเป็นหลักการสำคัญทั้งสองในการสร้างสังคมที่เชื่อมโยงและยั่งยืน เท่าเทียมหมายถึงการให้โอกาสและสิทธิเท่าเทียมกันแก่ทุกคนโดยไม่คำนึงถึงเพศ เชื้อชาติ ศาสนา หรือความแตกต่างทางสังคมอื่น ๆ ให้ทุกคนมีโอกาสในการสร้างชีวิตที่มีความสุขและเติบโตได้ตามความสามารถและความพร้อมของตนเองในขณะเดียวกัน ความยุติธรรมหมายถึงการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติตามกฎหมายและหลักการที่เป็นธรรม โดยการให้การพิจารณาและการแก้ไขที่เป็นธรรมสำหรับทุกคนโดยไม่คำนึงถึงสถานะสังคมหรืออำนาจการรักษาความเท่าเทียมและความยุติธรรมในสังคมเป็นหน้าที่ของทุกคนไม่ว่าจะเป็นรัฐบาล องค์กร เอกชน หรือบุคคลทั่วไป เพื่อสร้างสังคมที่ยั่งยืนและยั่งยืนได้โดยไม่มีการแบ่งแยกหรือการเลือกปฏิบัติที่ไม่

ยุดิธรรมต่อบุคคลหรือกลุ่มใด ๆ ในสังคมนั้น ๆ การเคารพความแตกต่างและการสร้างสัมพันธ์ที่มีความเท่าเทียมและยุดิธรรมเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างสังคมที่เติบโตและเจริญรุ่งเรืองไปด้วยกันที่สุดในพุทธศาสนา ความเท่าเทียมและยุดิธรรมมีความสำคัญอย่างมาก เป็นทั้งคุณลักษณะที่ต้องการพัฒนาให้คนแต่ละคนมีตามวิถีของพระพุทธเจ้า ตามประการที่ว่า "สังสารัตถ์และมะตริตถ์" หรือการเกิดและการเสื่อมฤทธิ์ขึ้นอยู่กับกระทำของตนเอง ซึ่งทั้งสองคุณลักษณะเหล่านี้สอดคล้องกับหลักการของทางพุทธศาสนาความเท่าเทียมในพุทธศาสนาหมายถึงการมอบโอกาสและการประนีประนอมแก่ทุกคนโดยไม่คำนึงถึงฐานะสังคม ส่วนความยุดิธรรมหมายถึงการดำเนินชีวิตในทางที่เป็นธรรมและเป็นความดีต่อตนเองและผู้อื่น พุทธศาสนาสอนให้เราเคารพทุกชีวิต เสียสละและช่วยเหลือผู้ที่อยู่ในเขตเยาวชน โทษคนทุกคนในการเมืองแห่งอาณาจักรอรวรรและครั้งสุดท้ายคือการมีจิตใจมุ่งเสียสละ เข้าถึงพระนามที่ยิ่งใหญ่ของพระพุทธเจ้า ความเท่าเทียมและความยุดิธรรมเชิงพุทธเป็นพื้นฐานสำคัญในการก้าวหน้าสู่ความสุขและความเจริญรุ่งเรืองทั้งส่วนตัวและสังคม.

๒. การสร้างนโยบายที่เน้นการปฏิบัติตามหลักธรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง

บทสนทนากลุ่มกล่าวว่า การสร้างกฎหมายที่ยุดิธรรมการพัฒนาและใช้กฎหมายที่เป็นธรรมและเท่าเทียมสำหรับทุกคนในสังคมโดยไม่คำนึงถึงฐานะสังคม โดยการมีการตรวจสอบและปรับปรุงกฎหมายอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้เกิดความยุดิธรรมและเท่าเทียมในการปฏิบัติในสังคมการส่งเสริมความเท่าเทียมและความยุดิธรรมการสนับสนุนและส่งเสริมโครงสร้างที่สามารถให้โอกาสและสิทธิเท่าเทียมกันแก่ทุกคน ไม่ว่าจะเป็นการส่งเสริมการศึกษาที่เป็นธรรม การเข้าถึงบริการสาธารณะหรือโอกาสในการทำงานและธุรกิจ การสร้างแพลตฟอร์มและกลไกที่สนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจทางการเมือง เช่น การสร้างชุมชนที่เปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และการสนับสนุนการเกิดการแสวงหาความคิดเห็นจากประชาชนในการวางแผนและการตัดสินใจทางการเมืองการสร้างและส่งเสริมความรับผิดชอบสังคมในทุกคน เพื่อให้ทุกคนรับผิดชอบต่อการสร้างสังคมที่ยุดิธรรมและเท่าเทียม โดยการสนับสนุนการทำงานร่วมกันระหว่างรัฐบาลภาคเอกชน และองค์กรสังคมเพื่อแก้ไขปัญหาทางสังคมการสร้างการศึกษาและการบันทึกประวัติที่เน้นการปฏิบัติตามหลักธรรมเพื่อสร้างความเข้าใจและความตระหนักในสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมืองและการปฏิบัติตามหลักธรรมในสังคม

๓. ความรู้เกี่ยวกับคุณค่าของความเท่าเทียมกัน ความเป็นธรรมและความเอื้อเฟื้อของประชาชนทางการเมือง

บทสนทนากลุ่มกล่าวว่า ความเป็นธรรมและความเอื้อเฟื้อของประชาชนทางการเมืองเป็นสิ่งสำคัญที่สำคัญในการสร้างระบบการเมืองที่ดีและยั่งยืนความเป็นธรรมในเมืองหมายถึงการ

ดำเนินชีวิตและการตัดสินใจในทางที่ถูกต้องและเท่าเทียมต่อทุกคนในสังคม นักการเมืองควรทำตามหลักธรรมและกฎหมายโดยไม่มีการมีลักษณะที่เอื้ออารีต่อกลุ่มหนึ่งหรือบุคคลบางรายในสังคม การมีความเป็นธรรมในการเมืองช่วยสร้างความเชื่อมั่นและความสงบสุขในสังคมความเอื้อเพื่อของประชาชนทางการเมืองหมายถึงการสนับสนุนและการกระทำเพื่อส่งเสริมการดำเนินการที่เป็นธรรมและเป็นประโยชน์ต่อสังคม นี่อาจเป็นการเลือกตั้งโดยธรรม การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการเมือง หรือการสนับสนุนนโยบายที่สนับสนุนความเท่าเทียมและความยุติธรรมในสังคมความเอื้อเพื่อของประชาชนทางการเมืองเป็นพื้นฐานสำคัญในการกำหนดและดำเนินการเมืองที่สามารถมีประสิทธิผลและยั่งยืนได้ หากนักการเมืองและประชาชนสามารถทำงานร่วมกันในการสร้างระบบการเมืองที่ดีและเท่าเทียม เราสามารถพัฒนาสังคมที่มีความยุติธรรมและความเท่าเทียมได้ในที่สุด

๔. การสนับสนุนการทำงานร่วมกันเพื่อประสบความสำเร็จที่ยั่งยืนทางการเมือง

บทสนทนาในกลุ่มกล่าวว่า การประสบความสำเร็จทางการเมืองที่ยั่งยืนมักเกิดขึ้นเมื่อมีการสร้างระบบการเมืองที่มีความยุติธรรมและเท่าเทียมสำหรับทุกคนในสังคม นี่คือตัวอย่างของประสบการณ์ที่ยั่งยืนทางการเมือง การปรับปรุงระบบการเลือกตั้งเพื่อให้มีความโปร่งใส ยุติธรรม และเท่าเทียม เช่น การลดการมีอำนาจของเงินในการเลือกตั้ง การสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจทางการเมือง และการสร้างเครื่องมือให้แก่ประชาชนเพื่อเข้าถึงข้อมูลและการตัดสินใจทางการเมืองได้อย่างเท่าเทียมการสร้างสถาบันที่มีความเท่าเทียมและความยุติธรรม เช่น ระบบยุทธศาสตร์ รัฐบาล ศาล และองค์กรสาธารณะอื่น ๆ ที่สนับสนุนการปกครองที่ดีและไม่มีการละเมิดสิทธิของประชาชนการสร้างเครือข่ายทางสังคมที่สนับสนุนและส่งเสริมความเท่าเทียมและความยุติธรรม เช่น องค์กรกลุ่มที่สนับสนุนสิทธิมนุษยชน การสร้างความตระหนักรู้ในสังคมเกี่ยวกับสิทธิและความเป็นธรรมการสร้างนโยบายที่สนับสนุนการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืน การลดความเหลื่อมล้ำและการแก้ไขปัญหาทางสังคม การสร้างนโยบายที่สนับสนุนการศึกษา สุขภาพ และการเข้าถึงบริการสาธารณะโดยเท่าเทียม

๔.๒.๒ สรุปผลการวิเคราะห์ปริมาณและเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มจัดระบบความคิด (Focus Group Discussion)

ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิเคราะห์สาระสำคัญของปริมาณและเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มจัดระบบความคิด (Focus Group Discussion)แล้วทำการสรุปเป็นประเด็นสำคัญเพื่อการนำสู่พุทธรัฐศาสตร์ในทัศนะของผู้นำท้องถิ่นในอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่นดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๑ สรุปเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มจัดระบบความคิด (Focus Group Discussion)

ข้อ	ประเด็นสนทนา	ข้อเสนอแนะ
๑. การใช้สิทธิ์เลือกตั้งตามแนวทางของพระพุทธศาสนา	<p>ในระบอบประชาธิปไตย การเลือกตั้งเปรียบเสมือนเสียงของประชาชน เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมไปสู่ทิศทางที่ประชาชนต้องการ พระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติไทย ไม่ได้มีบทบาทโดยตรงในการเมือง แต่หลักธรรมคำสอนต่างๆ ของพระพุทธศาสนานั้น สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการตัดสินใจเลือกตั้งได้ บทความนี้ มุ่งนำเสนอแนวทางการใช้สิทธิ์เลือกตั้งตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นแนวทางให้กับพุทธศาสนิกชนในการใช้สิทธิ์เลือกตั้งอย่างมีสติ ปัญญา และความรับผิดชอบ</p> <p>หลักธรรมที่เกี่ยวข้อง</p> <p>หลักธรรมของพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งมีดังนี้</p> <p>ศีล: ผู้มีสิทธิเลือกตั้งควรมีศีล ๕ เป็นประจำ เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตที่ดีงาม มี</p>	<p>ความยุติธรรมหมายถึงการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติตามกฎหมายและหลักการที่เป็นธรรม โดยการให้การพิจารณาและการแก้ไขที่เป็นธรรมสำหรับทุกคนโดยไม่คำนึงถึงสถานะสังคมหรืออำนาจการรักษาความเท่าเทียมและความยุติธรรมในสังคมเป็นหน้าที่ของทุกคนไม่ว่าจะเป็นรัฐบาล องค์กร เอกชน การส่งเสริมและการศึกษาเกี่ยวกับหลักธรรมความเท่าเทียมและความยุติธรรม</p>

ชื่อ	ประเด็นสนทนา	ข้อเสนอแนะ
	<p>สติ ไม่ประมาท และสามารถตัดสินใจเลือกตั้งได้อย่างมีเหตุผล</p> <p>สติ: ควรมีสติพิจารณาไตร่ตรองข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับผู้สมัครรับเลือกตั้งและนโยบายต่างๆ อย่างรอบคอบ ไม่ควรหลงเชื่อข่าวลือหรือคำพูดที่ปราศจากหลักฐาน</p> <p>ปัญญา: ควรใช้ปัญญาในการวิเคราะห์ข้อมูลและตัดสินใจเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งที่มีความซื่อสัตย์ สุจริต มีความสามารถ และมีนโยบายที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม</p> <p>เมตตา: ควรมีเมตตาต่อผู้สมัครรับเลือกตั้งทุกคน ไม่ควรแบ่งแยกหรือเลือกปฏิบัติด้วยความเกลียดชัง</p> <p>กรุณา: ควรมีกรุณาต่อประชาชนคนอื่นๆ</p> <p>อหิงสา: ควรใช้วิธีการที่สันติในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง ไม่ควรใช้ความรุนแรงหรือคำพูดที่รุนแรง</p> <p>อเนกธรรม: ควรเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่างกัน</p> <p>อวิหิงสา: ควรไม่เบียดเบียนผู้อื่นด้วยความคิด คำพูด และการกระทำ</p> <p>สัมมาทิฐิ: ควรมีความเห็นที่ถูกต้องตามหลักธรรม</p> <p>สัมมาสังกัปปะ: ควรมีความคิดที่ถูกต้องตามหลักธรรมแนวทางการใช้สิทธิ์เลือกตั้งจากหลักธรรมข้างต้น แนวทางการใช้สิทธิ์เลือกตั้งตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา</p>	

ชื่อ	ประเด็นสนทนา	ข้อเสนอแนะ
	<p>มีดังนี้</p> <p>ศึกษาข้อมูล: ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับผู้สมัครรับเลือกตั้งและนโยบายต่างๆ อย่างละเอียดจากแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือ เปรียบเทียบนโยบายของผู้สมัครรับเลือกตั้งแต่ละคนว่าตรงกับความต้องการของตนเองหรือไม่</p> <p>พิจารณาคุณสมบัติ: พิจารณาคุณสมบัติและความสามารถของผู้สมัครรับเลือกตั้ง เลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งที่มีความซื่อสัตย์ สุจริต มีความรับผิดชอบ และมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาประเทศ</p> <p>ใช้วิจารณ์ญาณ: ใช้วิจารณ์ญาณวิเคราะห์ข้อมูล ไม่ควรหลงเชื่อข่าวลือหรือคำพูดที่ปราศจากหลักฐาน</p> <p>ตัดสินใจด้วยสติ: ตัดสินใจเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งด้วยสติ ปัญญา และความรับผิดชอบต่อค่านึงถึงประโยชน์ของประเทศชาติและประชาชนเป็นสำคัญ</p> <p>ไปใช้สิทธิ์เลือกตั้ง: ไปใช้สิทธิ์เลือกตั้งด้วยความบริสุทธิ์ใจ โดยไม่ต้องกลัวอิทธิพลหรือแรงกดดันจากบุคคลใด</p> <p>เคารพผลการเลือกตั้ง: เคารพในผลการเลือกตั้ง และพร้อมที่จะร่วมมือกับผู้ชนะการเลือกตั้งในการพัฒนาประเทศชาติต่อไป</p> <p>บทสรุป</p> <p>การใช้สิทธิ์เลือกตั้งตามแนวทางของพระพุทธศาสนา เป็นการใช้สิทธิ์เลือกตั้งอย่างมีสติ ปัญญา และความรับผิดชอบต่อ</p>	

ข้อ	ประเด็นสนทนา	ข้อเสนอแนะ
<p>๒.การปกครอง ของพื้นที่ หลักธรรม ประยุกต์ใช้ในการ รับรู้ข่าวสารทาง การเมือง</p>	<p>หลักธรรมของพระพุทธศาสนาสามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อเป็นแนวทางในการรับรู้ข่าวสารทางการเมืองได้ดังนี้</p> <p>๑. สติ: มีสติรับรู้แหล่งที่มาของข่าวสาร: ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของแหล่งที่มาของข่าวสาร เลือกสื่อที่มีมาตรฐาน หลีกเลี่ยงข่าวลือ ข่าวปลอม และข่าวที่บิดเบือนข้อเท็จจริง</p> <p>มีสติวิเคราะห์ข้อมูล: วิเคราะห์ข้อมูลข่าวสารอย่างรอบคอบ ไม่ใช้อารมณ์หรือความเชื่อส่วนตัวในการตัดสินใจ พิจารณาจากหลายๆ แหล่งข้อมูล เปรียบเทียบข้อมูล ตรวจสอบข้อเท็จจริง</p> <p>มีสติคิดไตร่ตรอง: คิดไตร่ตรองอย่างรอบคอบก่อนเชื่อหรือส่งต่อข้อมูลข่าวสาร ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลก่อนแชร์ ไม่ส่งต่อข่าวลือหรือข่าวปลอม</p> <p>๒. ปัญญา: ใช้ปัญญาในการวิเคราะห์</p> <p>ข่าวสาร: วิเคราะห์ข้อมูลข่าวสารอย่างมีวิจาร์ณญาณ ไม่เชื่ออะไรง่ายๆ ตั้งคำถามหาข้อมูลเพิ่มเติม พิจารณาจากหลายๆ แง่มุม ใช้ปัญญาในการตัดสินใจ: ตัดสินใจด้วยความมีเหตุผล ไม่ใช้อารมณ์หรือความเชื่อส่วนตัวในการตัดสินใจ พิจารณาจากประโยชน์ของส่วนรวม</p> <p>ใช้ปัญญาในการสื่อสาร: สื่อสารข้อมูลข่าวสารอย่างถูกต้อง ไม่บิดเบือนข้อเท็จจริง ไม่ใส่ความคิดเห็นส่วนตัว ไม่ยุยงให้เกิด</p>	<p>ความเท่าเทียมและความยุติธรรมมีความสำคัญอย่างมาก เป็นทั้งคุณลักษณะที่ต้องการพัฒนาให้คนแต่ละคนมีตามวิถีของพระพุทธเจ้า ตามประการที่ว่า "สังสารัตถ์และมะชิตร์ถ์" หรือการเกิดและการเสื่อมฤทธิ์ขึ้นอยู่กับกรรมกระทำของตนเอง ซึ่งทั้งสองคุณลักษณะเหล่านี้สอดคล้องกับหลักการของทางพุทธศาสนาความเท่าเทียมในพุทธศาสนา การสร้างนโยบายที่เน้นการปฏิบัติตามหลักธรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง</p>

ชื่อ	ประเด็นสนทนา	ข้อเสนอแนะ
	<p>ความเกลียดชัง</p> <p>๓. เมตตา:รับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง: เคารพในความคิดเห็นที่แตกต่าง เปิดใจรับฟังข้อมูลจากทุกฝ่าย ไม่ปิดกั้นความคิดเห็นที่แตกต่าง</p> <p>สื่อสารด้วยความสุภาพ: สื่อสารข้อมูล ข่าวสารด้วยความสุภาพ ไม่ใช้คำพูดที่รุนแรง ไม่ดูหมิ่นหรือเหยียดหยามผู้อื่น</p> <p>ส่งเสริมบรรยากาศแห่งการพูดคุย: ส่งเสริมบรรยากาศแห่งการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ ไม่ทะเลาะวิวาท ไม่ใช้อารมณ์</p> <p>๔. กรุณา:เข้าใจสถานการณ์ของผู้อื่น: เข้าใจสถานการณ์ของผู้อื่น มองโลกในแง่ดี ให้อภัยผู้อื่นเห็นอกเห็นใจผู้อื่น: เห็นอกเห็นใจผู้อื่นที่ได้รับผลกระทบจากข่าวสารทางการเมือง เสนอความช่วยเหลือ</p> <p>ส่งเสริมสันติสุข: ส่งเสริมสันติสุขในสังคม ไม่ยุ่งงให้เกิดความรุนแรง ไม่สร้างความแตกแยก</p> <p>๕. อหิงสา:ใช้วิธีการสันติ: ใช้วิธีการสันติในการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง ไม่ใช้ความรุนแรง ไม่สร้างความวุ่นวาย</p> <p>เคารพกฎหมาย: เคารพกฎหมาย ปฏิบัติตามกฎหมาย ไม่ฝ่าฝืนกฎหมาย</p> <p>ส่งเสริมประชาธิปไตย: ส่งเสริมประชาธิปไตย เคารพในสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน</p>	

ข้อ	ประเด็นสนทนา	ข้อเสนอแนะ
	<p>ประโยชน์ของการใช้หลักธรรมในการรับรู้ข่าวสารทางการเมือง</p> <p>ช่วยให้รับรู้ข่าวสารทางการเมืองอย่างถูกต้อง: การใช้หลักธรรมในการรับรู้ข่าวสารทางการเมือง ช่วยให้ประชาชนสามารถรับรู้ข่าวสารทางการเมืองได้อย่างถูกต้อง เข้าใจข้อเท็จจริง ไม่หลงเชื่อข่าวลือ ข่าวปลอม และข่าวที่บิดเบือนข้อเท็จจริง ช่วยให้คิดวิเคราะห์อย่างมีวิจรรย์ญาณ: การใช้หลักธรรมในการรับรู้ข่าวสารทางการเมือง ช่วยให้ประชาชนสามารถคิดวิเคราะห์ข่าวสารทางการเมืองได้อย่างมีวิจรรย์ญาณ ไม่ใช่อารมณ์หรือความเชื่อส่วนตัวในการตัดสิน พิจารณาจากประโยชน์</p>	
<p>๓. ประโยชน์ที่ได้จากการนำเอาหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการร่วมรณรงค์ทางการเมืองประสบความสำเร็จ</p>	<p>ประโยชน์ที่ได้จากการนำเอาหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการร่วมรณรงค์ทางการเมืองประสบความสำเร็จ</p> <p>การนำเอาหลักธรรมของพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ในการร่วมรณรงค์ทางการเมืองนั้น ส่งผลดีต่อความสำเร็จของการรณรงค์ดังนี้</p> <p>๑. สร้างความน่าเชื่อถือ</p> <p>หลักศีล: ผู้รณรงค์ที่ยึดมั่นในศีล ๕ จะเป็นที่เคารพนับถือ น่าเชื่อถือ ประชาชนจะเชื่อมั่นในความซื่อสัตย์ สุจริต และความรับผิดชอบของผู้รณรงค์</p> <p>หลักปัญญา: การใช้ปัญญาในการนำเสนอข้อมูล วิเคราะห์ปัญหา และเสนอแนว</p>	<p>การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการเมือง หรือ การสนับสนุนนโยบายที่สนับสนุนความเท่าเทียมและความยุติธรรมในสังคมความเอื้อเฟื้อของประชาชนทางการเมืองเป็นพื้นฐานสำคัญในการกำหนดและดำเนินการเมืองที่สามารถมีประสิทธิภาพและยั่งยืนได้ ความรู้เกี่ยวกับคุณค่าของความเท่าเทียมกัน ความเป็นธรรมและความเอื้อเฟื้อของประชาชนทางการเมือง</p>

ชื่อ	ประเด็นสนทนา	ข้อเสนอแนะ
	<p>ทางแก้ไข จะทำให้ประชาชนเห็นถึงความรอบคอบ ความรู้ความสามารถ และความมุ่งมั่นของผู้รณรงค์</p> <p>หลักเมตตา: การรณรงค์ด้วยความเมตตาปรารถนาดีต่อประชาชน จะสร้างความประทับใจ ประชาชนจะรู้สึกอบอุ่นปลอดภัย และมั่นใจในผู้รณรงค์</p> <p>๒. สร้างความสามัคคี</p> <p>หลักกรุณา: การรณรงค์ด้วยความกรุณาเห็นอกเห็นใจประชาชน เข้าใจปัญหาของประชาชน จะสร้างความสามัคคี ประชาชนจะรู้สึกถึงความห่วงใย และพร้อมที่จะร่วมมือกับผู้รณรงค์</p> <p>หลักอหิงสา: การใช้ความรุนแรง หรือคำพูดที่รุนแรง จะสร้างความแตกแยก ความเกลียดชัง การรณรงค์ด้วยความสันติ เคารพในสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น จะสร้างความสามัคคี ประชาชนจะรู้สึกถึงความปลอดภัย และพร้อมที่จะร่วมมือกัน</p> <p>๓. สร้างแรงจูงใจ</p> <p>หลักอเนกธรรม: การเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่าง เปิดใจรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น จะสร้างบรรยากาศแห่งการพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ ประชาชนจะรู้สึกมีส่วนร่วม และมีแรงจูงใจที่จะร่วมรณรงค์</p> <p>หลักสัมมาทิฐิ: การรณรงค์ด้วยความถูกต้อง ตามหลักธรรม จะสร้างความเชื่อมั่น</p>	

ชื่อ	ประเด็นสนทนา	ข้อเสนอแนะ
	<p>ประชาชนจะเห็นถึงความถูกต้อง ความเป็นธรรม และพร้อมที่จะร่วมรณรงค์</p> <p>๔. สร้างภาพลักษณ์ที่ดี</p> <p>หลักสัมมาสังกัปปะ: การรณรงค์ด้วยความมุ่งมั่น ปรารถนาดีต่อประชาชน จะสร้างภาพลักษณ์ที่ดี ประชาชนจะรู้สึกประทับใจ และพร้อมที่จะสนับสนุนผู้รณรงค์</p> <p>๕. สร้างผลลัพธ์ที่ยั่งยืน</p> <p>หลักอริยมรรค: การรณรงค์ด้วยความถูกต้อง ตามหลักอริยมรรค จะสร้างผลลัพธ์ที่ยั่งยืน ประชาชนจะได้รับประโยชน์อย่างแท้จริง สังคมพัฒนาอย่างยั่งยืน</p> <p>ตัวอย่าง</p> <p>การรณรงค์ให้ประชาชนไปใช้สิทธิ์เลือกตั้งด้วยความบริสุทธิ์ใจ โดยใช้หลักธรรมในการรณรงค์ เช่น เน้นย้ำถึงความสำคัญของการเลือกตั้ง อธิบายข้อมูลเกี่ยวกับผู้สมัครรับเลือกตั้งและนโยบายต่างๆ อย่างถูกต้อง เป็นกลาง ไม่ใส่ร้ายป้ายสี ใช้คำพูดที่สุภาพ เคารพในความคิดเห็นที่แตกต่าง จะทำให้ประชาชนเกิดความมั่นใจ เข้าใจข้อมูล และตัดสินใจเลือกตั้งได้อย่างถูกต้อง ส่งผลให้เกิดการเลือกตั้งที่โปร่งใส สุจริต และประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น</p> <p>สรุป</p> <p>การนำเอาหลักธรรมของพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการร่วมรณรงค์ทางการเมือง เป็นแนวทางที่ช่วยให้การรณรงค์ประสบ</p>	

ชื่อ	ประเด็นสนทนา	ข้อเสนอแนะ
	<p>ความสำเร็จ สร้างความน่าเชื่อถือ สร้างความสามัคคี สร้างแรงจูงใจ สร้างภาพลักษณ์ที่ดี และสร้างผลลัพธ์ที่ยั่งยืน</p>	
<p>๔. การสนับสนุนการทำงานร่วมกัน เพื่อ ประสบความสำเร็จที่ยั่งยืนทางการเมือง</p>	<p>หลักธรรมของพระพุทธศาสนา มีศักยภาพที่จะนำมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาการเมือง การปกครองให้ดีขึ้น ดังนี้</p> <p>๑. หลักศีล:</p> <p>ศีล ๕: ผู้มีอำนาจปกครองควรยึดมั่นในศีล ๕ เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับประชาชน ไม่เบียดเบียนผู้อื่นด้วยกาย วาจา และใจ ปกครองด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต ยุติธรรม ไม่เบียดเบียนผู้อื่น</p> <p>ศีล ๘: ผู้มีอำนาจปกครองควรฝึกฝนศีล ๘ เพิ่มเติมจากศีล ๕ เพื่อพัฒนาตนเอง ละเว้นจากการดื่มสุราเมรัย เสพสิ่งเสพติด เล่นการพนัน พุดเท็จ พุดคำหยาบคาย พุดส่อเสียด พุดเพื่อเจ้า</p> <p>๒. หลักปัญญา:</p> <p>ใช้ปัญญาในการปกครอง: ผู้มีอำนาจปกครองควรใช้ปัญญาในการบริหารประเทศ ตัดสินใจปัญหาต่างๆ อย่างรอบคอบ พิจารณาจากประโยชน์ของส่วนรวม ไม่ใช่อารมณ์ หรือความเชื่อส่วนตัว</p> <p>ส่งเสริมการศึกษา: ส่งเสริมให้ประชาชนได้รับการศึกษา พัฒนาความรู้ความสามารถ เพื่อให้ประชาชนมีวิจารณญาณ สามารถคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจ และมีส่วนร่วมทางการเมืองได้อย่างมี</p>	<p>การลดการมีอำนาจของ การเงินในการเลือกตั้ง การสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจทางการเมือง และการสร้างเครื่องมือให้แก่ประชาชนเพื่อเข้าถึงข้อมูลและการตัดสินใจ การสนับสนุนการทำงานร่วมกันเพื่อประสบความสำเร็จที่ยั่งยืนทางการเมือง</p>

ชื่อ	ประเด็นสนทนา	ข้อเสนอแนะ
	<p>ประสิทธิภาพ</p> <p>๓. หลักเมตตา:</p> <p>ปกครองด้วยความเมตตา: ผู้มีอำนาจปกครองควรปกครองด้วยความเมตตาปรารถนาดีต่อประชาชน เข้าใจปัญหาของประชาชน ช่วยเหลือประชาชนที่เดือดร้อน</p> <p>ส่งเสริมความรักสามัคคี: ส่งเสริมความรักสามัคคีในหมู่ประชาชน ลดความขัดแย้ง ความแตกแยก สร้างความปรองดองในสังคม</p> <p>๔. หลักกรุณา:</p> <p>เห็นอกเห็นใจประชาชน: ผู้มีอำนาจปกครองควรเห็นอกเห็นใจประชาชน เข้าใจปัญหาของประชาชน ช่วยเหลือประชาชนที่เดือดร้อน</p> <p>ลดความเหลื่อมล้ำ: ลดความเหลื่อมล้ำในสังคม สร้างโอกาสให้ประชาชนทุกคนเข้าถึงทรัพยากรและบริการต่างๆ อย่างเท่าเทียม</p> <p>๕. หลักอหิงสา:</p> <p>ปกครองด้วยความสันติ: ผู้มีอำนาจปกครองควรปกครองด้วยความสันติ ไม่ใช้ความรุนแรง หรือคำพูดที่รุนแรง แก้ไขปัญหาด้วยวิธีการสันติ</p> <p>ส่งเสริมสันติสุข: ส่งเสริมสันติสุขในสังคม ลดความขัดแย้ง ความรุนแรง สร้างความสงบสุขในบ้านเมือง</p> <p>๖. หลักอเนกธรรม:</p>	

ข้อ	ประเด็นสนทนา	ข้อเสนอแนะ
	<p>เคารพในความคิดเห็นที่แตกต่าง: ผู้มีอำนาจปกครองควรเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่าง เปิดใจรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ไม่ปิดกั้นความคิดเห็นที่แตกต่าง</p> <p>ส่งเสริมประชาธิปไตย: ส่งเสริมประชาธิปไตย เคารพในสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน</p> <p>๗. หลักสัมมาทิฐิ:</p> <p>ปกครองด้วยความถูกต้อง: ผู้มีอำนาจปกครองควรปกครองด้วยความถูกต้อง ตามหลักธรรม ไม่เอื้อประโยชน์ให้กับตนเองหรือพวกพ้อง</p> <p>ส่งเสริมความโปร่งใส: ส่งเสริมความโปร่งใส ตรวจสอบได้ ประชาชนสามารถตรวจสอบการใช้อำนาจของผู้มีอำนาจปกครองได้</p> <p>๘. หลักสัมมาสังกัปปะ:</p> <p>ปกครองด้วยความมุ่งมั่น: ผู้มีอำนาจปกครองควรปกครองด้วยความมุ่งมั่น ตั้งใจพัฒนายั่งยืน การลดความเหลื่อมล้ำและการแก้ไขปัญหาทางสังคม การสร้างนโยบายที่สนับสนุนการศึกษา สุขภาพ และการเข้าถึงบริการสาธารณะโดยเท่าเทียม</p>	
<p>๕. การส่งเสริมและพัฒนาการนำเอาหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ปกครองประชาชน</p>	<p>การเมืองของประชาชนเป็นสิ่งสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตย และการปกครองที่ดี หลักธรรมของพระพุทธศาสนามีศักยภาพที่จะนำมาประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของ</p>	<p>ประชาชนที่สนใจต่อกิจกรรมทางการเมืองในพื้นที่ เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ เช่น การประชุมหารือ การเวทีสาธารณะ การรณรงค์ การเข้า</p>

ชื่อ	ประเด็นสนทนา	ข้อเสนอแนะ
<p>ที่สนใจต่อกิจกรรม ทางการเมืองใน พื้นที่</p>	<p>ประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประชาชน ที่สนใจต่อกิจกรรมทางการเมืองในพื้นที่แนว ทางการส่งเสริมและพัฒนา</p> <p>๑. การศึกษาและอบรม จัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมของ พระพุทธศาสนา ที่เกี่ยวข้องกับการเมือง การปกครอง และการมีส่วนร่วมทางการเมือง เมือง เช่น หลักศีล หลักปัญญา หลักเมตตา หลักกรุณา หลักอหิงสา หลักอเนกธรรม หลักสัมมาทิฐิ และหลักสัมมาสังกัปปะ จัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ ของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย สิทธิ เสรีภาพของประชาชน กระบวนการทาง การเมือง และกฎหมายที่เกี่ยวข้องจัดอบรม ทักษะการมีส่วนร่วมทางการเมือง เช่น ทักษะการวิเคราะห์ข้อมูล ทักษะการสื่อสาร ทักษะการเจรจาต่อรอง ทักษะการ แก้ปัญหา และทักษะการรณรงค์</p> <p>๒. การสนับสนุนและส่งเสริม สนับสนุนให้ประชาชนที่สนใจต่อกิจกรรม ทางการเมืองในพื้นที่ เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ เช่น การประชุมหารือ การเวทีสาธารณะ การรณรงค์ การเข้าร่วมสังคมออนไลน์ทาง การเมืองส่งเสริมให้ประชาชนที่สนใจต่อ กิจกรรมทางการเมืองในพื้นที่ เข้าร่วมการ เลือกตั้งเป็นตัวแทนของประชาชนใน หน่วยงานท้องถิ่น หรือองค์กรต่างๆ สนับสนุนให้ประชาชนที่สนใจต่อกิจกรรม</p>	<p>ร่วม สังคมออนไลน์ทาง การเมืองส่งเสริมให้ประชาชน ที่สนใจต่อกิจกรรมทาง การเมืองในพื้นที่ เข้าร่วมการ เลือกตั้งเป็นตัวแทนของ ประชาชนในหน่วยงานท้องถิ่น หรือองค์กรต่างๆ สนับสนุนให้ ประชาชนที่สนใจต่อกิจกรรม ทางการเมืองในพื้นที่ มี ช่องทางในการแสดงความ คิดเห็น เสนอแนะแนวทางการ พัฒนา และติดตามตรวจสอบ การทำงานของหน่วยงาน ภาครัฐและภาคประชาสังคม</p>

ชื่อ	ประเด็นสนทนา	ข้อเสนอแนะ
	<p>ทางการเมืองในพื้นที่ มีช่องทางในการแสดงความคิดเห็น เสนอแนะแนวทางการพัฒนา และติดตามตรวจสอบการทำงานของหน่วยงานภาครัฐและภาคประชาสังคม</p> <p>๓. การสร้างเครือข่าย</p> <p>สนับสนุนให้ประชาชนที่สนใจต่อกิจกรรมทางการเมืองในพื้นที่ จัดตั้งเครือข่าย หรือชมรม เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสานงาน และร่วมกันขับเคลื่อนกิจกรรมทางการเมืองในพื้นที่สนับสนุนให้เครือข่าย หรือชมรมของประชาชนที่สนใจต่อกิจกรรมทางการเมืองในพื้นที่ มีช่องทางในการสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ และสร้างการรับรู้เกี่ยวกับกิจกรรมทางการเมืองในพื้นที่</p> <p>๔. การสร้างต้นแบบ</p> <p>เสนอแนะ และยกย่อง บุคคลที่เป็นตัวอย่างที่ดี ในการนำเอาหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการมีส่วนร่วมทางการเมือง และการปกครองในพื้นที่เผยแพร่ผลงาน หรือเรื่องราว ของบุคคลที่เป็นตัวอย่างที่ดี ในการนำเอาหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการมีส่วนร่วมทางการเมือง และการปกครองในพื้นที่ตัวอย่างกลุ่มพุทธศาสนิกชนในพื้นที่ ร่วมกันจัดตั้ง "ชมรมพุทธศาสนากับการเมือง" เพื่อศึกษา แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และร่วมกันขับเคลื่อนกิจกรรมทางการเมืองในพื้นที่ โดยยึดหลักธรรมของพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางชมรมพุทธ</p>	

ชื่อ	ประเด็นสนทนา	ข้อเสนอแนะ
	<p>ศาสนากับการเมือง จัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ที่เกี่ยวข้องกับการเมือง การปกครอง และการมีส่วนร่วมทางการเมือง ให้กับประชาชนในพื้นที่ชมรมพุทธศาสนากับการเมือง จัดเวทีสาธารณะ เพื่อรับฟังความคิดเห็นของประชาชน เกี่ยวกับปัญหาต่างๆ ในพื้นที่ และร่วมกันหาแนวทางแก้ไข</p> <p>ชมรมพุทธศาสนากับการเมือง รณรงค์ให้ประชาชนไปใช้สิทธิ์เลือกตั้ง</p>	

การเมืองของประชาชนเป็นสิ่งสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตย และการปกครองที่ดี หลักธรรมของพระพุทธศาสนามีศักยภาพที่จะนำมาประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประชาชนที่สนใจต่อกิจกรรมทางการเมืองในพื้นที่แนวทางการส่งเสริมและพัฒนา

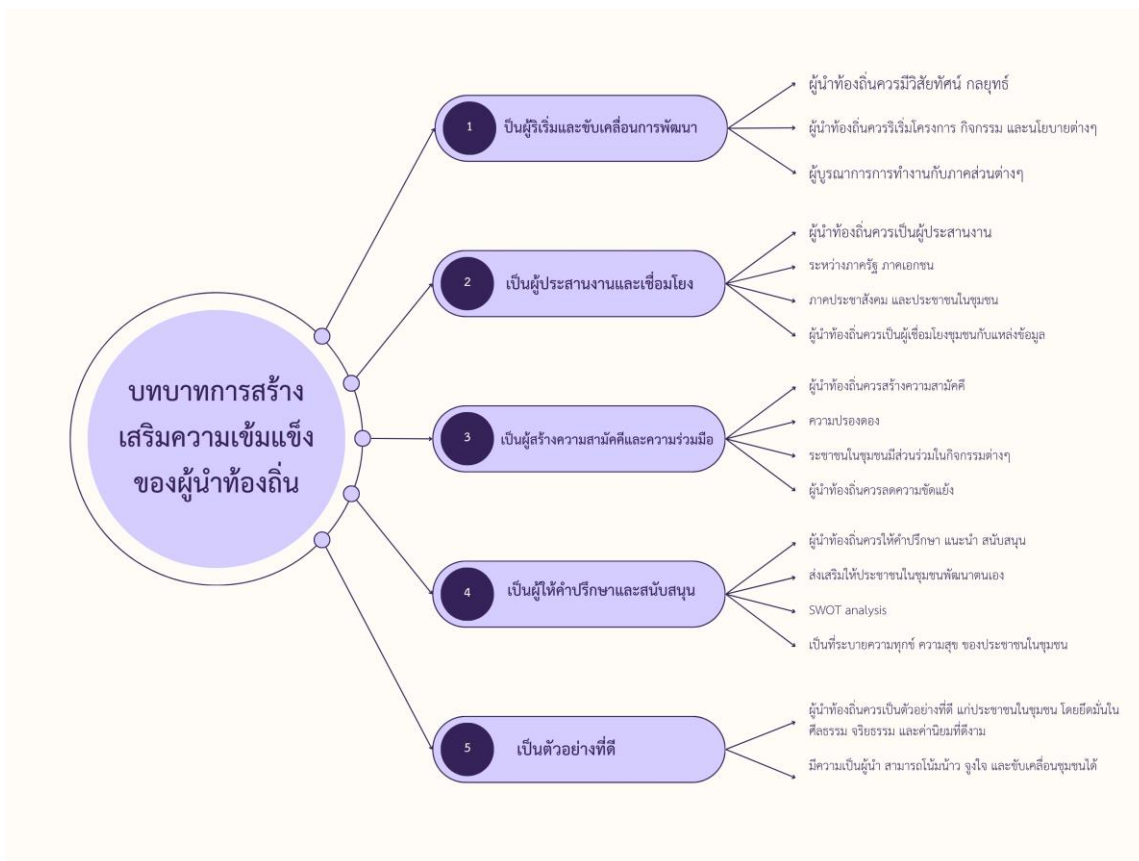
บทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

- ◆ การใช้สิทธิ์เลือกตั้งตามแนวทางของพระพุทธศาสนา
- ◆ การปกครองของพื้นที่หลักธรรมประยุกต์ใช้ในการรับรู้ข่าวสารทางการเมือง
- ◆ ประโยชน์ที่ได้จากการนำเอาหลักธรรมมาประยุกต์ใช้การร่วมรณรงค์ทางการเมืองประสบความสำเร็จ
- ◆ การนำเอาหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ สามารถพัฒนาการเมืองการปกครอง
- ◆ การส่งเสริมและพัฒนาก่อนนำเอาหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ปกครองประชาชนที่สนใจต่อกิจกรรมทางการเมืองในพื้นที่

แผนภาพที่ ๔.๒ Model วิเคราะห์การพัฒนาบทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

๔.๓ สรุปองค์ความรู้จากการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “บทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น” โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาบทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ๒) การพัฒนาบทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น การวิจัยนี้ใช้รูปแบบการการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการศึกษาใน ๒ ลักษณะ ได้แก่การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) โดยสามารถสรุปองค์ความรู้จากการวิจัยได้ดังนี้ ดังนี้

แผนภาพที่ ๓.๔ Model สรุปองค์ความรู้จากการวิจัย

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลักษณ์. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลักษณ์.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลักษณ์, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

กนก จันทร์ขจร. **คู่มือธรรมเพื่อชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร: หจก.จิรัช การพิมพ์, ๒๕๔๙.

กรมพล ท่องธรรมชาติ และคนอื่น ๆ. **การก่อตั้งคณะกรรมการการเลือกตั้ง: การศึกษาเปรียบเทียบ**

กรณีอินเดียและฟิลิปปินส์เพื่อเป็นแนวทางสำหรับไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน

คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๔๒.

จิรวัดน์ รจนาวรรณ. **กลยุทธ์คิดแบบผู้นำทำแบบนักบริหาร**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทมายเบสท์

บุคส์จำกัด, ๒๕๕๕.

ชูดา จิตพิทักษ์ **พฤติกรรมศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: สารมวชน, ๒๕๒๖.

ชูศรี วงศ์รัตน์. **เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: เทพเนรมิตร,

๒๕๔๑.

เชาวณะ ไตรมาส. **การเลือกตั้งแบบใหม่ : ทำไมคนไทยต้องไปเลือกตั้ง**. กรุงเทพมหานคร: สุขุมและ

บุตร, ๒๕๔๕.

ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์. **การประเมินผลการทำงานขององค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ: คณะกรรมการ**

การเลือกตั้ง. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๘.

บุญชม ศรีสะอาด. **การวิจัยเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๕.

บุญศรี มีวงศ์อุโฆษ. **การเลือกตั้งและพรรคการเมืองบทเรียนจากเยอรมัน**. กรุงเทพมหานคร:

สถาบันนโยบายศึกษา, ๒๕๔๒.

ปณิธาน หล่อเลิศวิทย์. **นิยามศัพท์ส่งเสริมสุขภาพ ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๔๑**. กรุงเทพมหานคร:

ดีไซน์, ๒๕๔๑.

ประภาเพ็ญ สุวรรณ และสวิง สุวรรณ. **พฤติกรรมศาสตร์พฤติกรรมสุขภาพและสุขศึกษา**.

กรุงเทพมหานคร: เจ้าพระยาการพิมพ์, ๒๕๓๔.

ประภาเพ็ญ สุวรรณ. **ทัศนคติการวัดความเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมอนามัย**. กรุงเทพมหานคร:

ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖.

ประยุทธ์ ไทยธานี. **แบบการเรียนรู้ของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมาตามทฤษฎีสมอง**

ซีกซ้ายและขวา. นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๕๐.

ปรีชา วิหคโต. **แนวทางการศึกษาบุคลิกภาพ.** นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๒.

ปัญญา คล้ายเดช. **ระเบียบวิจัยทางรัฐศาสตร์.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. หจก.ขอนแก่นการพิมพ์, ๒๕๖๐.

พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตโต. **พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์.** พิมพ์ครั้งที่ ๑๗. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๔.

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร. **สารานุกรมศึกษาศาสตร์: ฉบับเฉลิมพระเกียรติ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๓๕.** กรุงเทพมหานคร: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๓๕.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. พ.ศ. ๒๕๒๕.** พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๘.

ลักขณา สรีวัฒน์. **จิตวิทยาในชีวิตประจำวัน.** กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๔.

วัชรวิทย์ ไชยสาร. **ระบบการเลือกตั้งกับการเมืองไทยยุคใหม่.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม, ๒๕๔๔.

สุรพล พะยอมแย้ม. **ปฏิบัติการจิตวิทยาในงานชุมชน.** กรุงเทพมหานคร: ธรรมเมธี, ๒๕๔๕.

สุรินทร์ นียมมางกูร. **ระเบียบวิธีวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

สุวรรี ศิริโภคกรภิมย์. **การวิจัยทางการศึกษา.** ลพบุรี: สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๖.

อัษฎางค์ ปาณิกบุตร. **แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิรูปการเมือง.** กรุงเทพมหานคร: สถาบันนโยบายการศึกษา, ๒๕๔๔.

(๒) ดุษฎีนิพนธ์/วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์:

จิตติล คุ่มครอง. “พฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งของประชาชนในกรอบรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช ๒๕๔๐: ศึกษากรณีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเขต ๒ จังหวัดชลบุรี”. **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๐.

ชนิตาภา มงคลเลิศพล. “ระบบการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เหมาะสมกับประเทศไทย: ศึกษากรณีระบบการเลือกตั้งแบบสัดส่วนผสม”. **วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๙.

- ณัฐกร วิทิตานนท์. “ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกตั้งของสมาชิกวุฒิสภา: ศึกษากรณีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาจังหวัดเชียงใหม่รอบสอง เมื่อ ๒๐ เมษายน ๒๕๕๓”. **วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๔.
- ธโสธร ตูทองคำ. “กระบวนการการเลือกตั้ง ในเอกสารการสอนชุดวิชาสถาบันและกระบวนการทางการเมืองไทย”. **วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๕.
- นภาพร หมั่นจง. “ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดระยอง: ศึกษาในห้วงเวลาปี พ.ศ. ๒๕๕๙”. **สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสื่อสารการเมือง**. วิทยาลัยสื่อสารการเมือง: มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๕๙.
- นุกูล ชื่นฟัก. “พฤติกรรมของผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่มีต่อการเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตยในตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา”. **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาบริหารธุรกิจ**. คณะบริหารธุรกิจ. มหาวิทยาลัยหาดใหญ่, ๒๕๖๑.
- นุชปภาดา ธนวโรดม. “พฤติกรรมการเลือกตั้งของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตเทศบาลนครนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๕๗.
- ปิยะรัตน์ สนแจ่ม. “ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร : ศึกษากรณีประชาชนกรุงเทพมหานคร ปี พ.ศ. ๒๕๖๒”. **วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสื่อสารการเมือง**. วิทยาลัยสื่อสารการเมือง: มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๖๒
- พันธุ์ทิพา อัครธีรน้อย. “ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจในการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดนครนายก: ศึกษาในช่วงเวลา พ.ศ. ๒๕๕๙”. **สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสื่อสารการเมือง**. วิทยาลัยสื่อสารการเมือง: มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๕๙.
- ยงยุทธ พงษ์ศรี. “ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดปทุมธานี: ศึกษาในห้วงเวลา ปี พ.ศ. ๒๕๖๒”. **วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสื่อสารการเมือง**. วิทยาลัยสื่อสารการเมือง: มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๖๒.
- อภิญา ฉัตรข้อฟ้า. “ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดอ่างทอง : ศึกษาในห้วงเวลา ปี พ.ศ. ๒๕๕๙”. **สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสื่อสารการเมือง**. วิทยาลัยสื่อสารการเมือง: มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๕๙.
- อรอุษา จันท์วิรุจ. “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา จังหวัดสมุทรปราการ”. **วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาเอกสุขศึกษาและพฤติกรรมศาสตร์**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๔.

(๓) รายงานวิจัย:

ธีรภัทร เสรีรังสรรค์, รศ.ดร. และคณะ. “การประเมินผลการทำงานขององค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ:

คณะกรรมการการเลือกตั้ง”. **โครงการวิจัย**. สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๘.

เอกชาติ แจ่มอัน. “พฤติกรรมการใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดองค์กร

อิสระตามรัฐธรรมนูญ: คณะกรรมการการเลือกตั้ง”. **รายงานการวิจัย**. สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๗.

(๔) บทความ:

ลัคนา ฤทธิ์บุตร และบัญชา วิทยานันต์. “ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.)

กรณีศึกษา อำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา”. **JOURNAL OF**

NAKHONRATCHASIMA COLLEGE Vol.12 No.3 (September – December

2018): ๑๔๑.

วินิจ ภาเจริญ. “พฤติกรรมการตัดสินใจไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของ

ประชาชนในพื้นที่เลือกตั้งซ่อมเขต ๘ จังหวัดเชียงใหม่”. **วารสารศึกษาศาสตร์ มมร”**

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๓): ๙๑.

สุรพล พรหมกุล. “พฤติกรรมเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. ๒๕๕๗ ในจังหวัดขอนแก่น”.
วารสารวิชาการธรรมทศน์. ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๓ (พฤศจิกายน ๒๕๕๘-กุมภาพันธ์

๒๕๕๙): ๑๐๓-๑๐๔.

(๕) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่และเอกสารอื่น ๆ:

ข้อมูลจากสำนักทะเบียนท้องถิ่น เทศบาลนครขอนแก่น ณ เดือนธันวาคม ๒๕๖๒ (๑๔ กันยายน ๒๕๖๓).

ประสิทธิ์ ทองอุณ และคณะ. **พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาคน**. “โครงการพัฒนาสื่อการศึกษาเพื่อ

ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษา”. ม.ป.ป..

(๖) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

การเลือกตั้งในประเทศไทย. ออนไลน์ แหล่งที่มา <https://th.wikipedia.org/wiki/> [๑ เดือน สิงหาคม ๒๕๖๓].

จังหวัดขอนแก่น. ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไทยเป็นการทั่วไป พ.ศ. ๒๕๖๒. [ออนไลน์].

แหล่งที่มา: <https://th.wikipedia.org> [๑ สิงหาคม ๒๕๖๓].

- จังหวัดขอนแก่น. **ประกาศสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดขอนแก่น**. ๓ ตุลาคม ๒๕๖๑. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.khonkaen.go.th> [๘ กันยายน ๒๕๖๓].
- พระไพศาล วิสาโล. (๑๗ พฤษภาคม ๒๕๕๕). **บทความ ละครความโลภทำอะไร**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.visalo.org>. [๗ กันยายน ๒๕๖๓].
- สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. **การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.ect.go.th>. [๑๐ กันยายน ๒๕๖๓].
- สำนักงานทะเบียนท้องถิ่นตำบลบ้านเป็ด. **ข้อมูลประชากร ณ เดือนธันวาคม ๒๕๖๒**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: www.banped.go.th. (๑๖ กันยายน ๒๕๖๓).
- สำนักงานเทศบาลตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น. **ข้อมูลประชากร**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: www.mueangkaokk.go.th [๑๖ กันยายน ๒๕๖๓].

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบสอบถามเพื่อหนังสือขอความอนุเคราะห์แจกแบบสัมภาษณ์
และแบบสอบถาม

แบบสัมภาษณ์ (Interview Guide)
บทบาทการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่น
ชุมชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

คำชี้แจง : ขอความกรุณาให้ตอบแบบสัมภาษณ์ตามความเป็นจริงตามหัวข้อความที่ผู้สัมภาษณ์ได้สอบถามซึ่งข้อมูลที่ได้จะแปลผลเฉพาะในภาพรวมเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อท่านเป็นรายบุคคลแต่ประการใด

แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้แบ่งออกเป็น ๓ ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ ใช้สิทธิ์เลือกตั้ง การรับรู้ข่าวสารทางการเมือง การร่วมรณรงค์ทางการเมือง การแสดงความคิดเห็นต่อกิจกรรมทางการเมือง การบูรณาการตามหลักหลักทฤษฎีธรรมาภิบาลที่มีศักยภาพ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

๑.๑ ข้อมูลทั่วไป

๑) ชื่อ.....

๒) ตำแหน่ง/สถานะทางสังคม.....

๓) ที่อยู่.....

.....

.....

๔) วัน/เวลาที่สัมภาษณ์.....

๒.๓ ประโยชน์ที่ได้จากการนำเอาหลักธรรมอะไรมาประยุกต์ใช้การร่วมรณรงค์ทาง
การเมืองคืออะไร ท่านใช้เวลาเท่าไรจึงประสบความสำเร็จ

.....
.....
.....
.....
.....
.....

๒.๔ การนำเอาหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ สามารถพัฒนาการเมืองการปกครองได้ไหม
เพราะเหตุใด

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

๒.๕ ท่านคิดว่ามีแนวทางใดบ้าง ที่จะส่งเสริมและพัฒนาการนำเอาหลักธรรมมา
ประยุกต์ใช้ปกครองประชาชนที่สนใจต่อกิจกรรมทางการเมืองในพื้นที่ของท่าน ให้ประสบผลสำเร็จ

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

นายอภิเทพ ฮาดภักดี
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น